UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00645699 0

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/cvetnikslovenske00jane

(22)
~~9e 8a.~~

CVETNIK
slovenske slovesnosti.

Berilo
za
više gimnazije in realke.

~~L II
b 46~~

UČITELJSKA KNJIŽNICA
V ZAVODU SV. STANISLAVA

Sestavil
Anton Janežič,
c. k. profesor na viši realki v Celovcu.

Drugi, ves predelani natis.

V Celovcu 1868.

Natisnil J. Blaznik v Ljubljani. — V založbi sestavljavčevi.

№ 60.

LIBRARY
DEC 22 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

PG
1913
C8
1868

PREDGOVOR.

Pričujoča slovenska anthologija, „Cvetnik slovenske slovesnosti“ *imenovana, obsega v skrbnem izboru in v lehko pregledni sestavi bogato nabiro zabavno-podučnih izdelkov na polji domače književnosti v vezani in nevezani besedi in je namenjena v dušno zabavo vsem prijateljem lepoznanskega berila, sosebno pa odrasli slovenski mladini v viših učilnicah. Vodilo pri razredbi gradiva so mi bila enaka dela v drugih jezikih in sosebno veleve učnega načrta za avstrijanske gimnazije in realke, kteri zahteva, da se mladina v viših razredih po prikladnem berilu seznani z najboljšim književnim delom domačih pisateljev. Lepota vnanje oblike v soglasji z mikavnim, um in srce blaživnim zapopadkom mi je bila pri izbiri vedno pred očmí; ker pa je oblika še v mnogem domačem spisu močno omahljiva in nedosledna, vravnal sem besedo, kjer in kolikor mi je bilo to mogoče, po tirjavah sedanje, najbolj navadne slovenske pisave. Ker je knjiga sosebno šoli namenjena, bila je sem ter tje tudi kaka prenaredba v besedah ali okrajšava neogibno potrebna. Ne dvomim, da mi pritrdi v tem oziru vsak umni odgojitelj; v svesti pa sem si tudi, da mi to ne bode v zamero pri nobenem pisatelji.*

Da se slovenska mladina tudi s teorijo pesmarstva nekoliko seznani, dodal sem v „Vvodu“ kratek poduk o najnavadniših pesniških izdelkih. Tako opravljen naj roma „Cvetnik slovenske slovesnosti“ *med slovenski svet, da ogreva mladini srce za milo domovino in sladko materino besedo!*

A. J.

VVOD.

O slovesnosti sploh.

§. 1. Slovesnost, književnost ali literatura je skupina duševnih izdelkov v besedi in knjigi.

Slovesnost je leposlovna (pesniška), po kteri se razodeva dobro, pravo in lepo v prijetni obliki in z mično besedo, ali znanstvena (učena), kteri so predmet razna znanstva. Leposlovni izdelki so: pesmi, pravljice, pripovedke itd.; znanstveni: sestavki naravopisni, zgodovinski itd.

§. 2. Leposlovna slovesnost, pesništvo ali poezija se šteje k lepim umetnijam in se loči, z ozirom na njen izvor, v národno, ki je naravnost izmed prostega naroda kalí pognala, in v úmetno, ki obsega izdelke posameznih izobraženih pisateljev.

Glavni namen pesništvu je dušna zabava. Beseda v pesniških izdelkih je bogata z raznim lepotičjem in večidel úmetno v vezí djana; zató se zove pesniški jezik tudi vezani govor.

O lepotičji pesniškega jezika.

§. 3. Lepa, jedrovita beseda in lična vnanja oblika je pesmi neogibna potreba. Lepoto govora in ličnost vnanje oblike pospešujejo in vekšajo sosebno prilike (trope) in podobe (figure).

Prilike, pripodobe ali prenosi so tisti pravim, lastnim podobni (slični) izrazi, ki naznanjajo stvarí, lastnosti in djanja bolj umljivo, ko tem pristojne besede. Prilike imajo svoj izvor v sličnosti (podobnosti) ali različnosti posameznih obrazov ali pojmov.

Podobe ali figure so pa tisti izrazi, ki se ločijo od pravih, lastnih samo po nenavadni razvrstitvi govornih delov.

A. Prilike.

§. 4. **Metafora** ali prenosba je prilika, ki je navstala po zamenjavi raznih, pa med seboj podobnih (sličnih) obrazov ali pojmov; vsaka metafora je torej prav za prav prispodoba, v kteri se je izpustila prispodobna beseda. Najlepše so one metafore, ktere prisojajo neživočim rečém lastnosti in djanja živočih stvarí; takim metaforam pravimo sploh poosebitve (personifikacije, prosopopeje). Raba metafor je kaj mnogovrstna in pesmi posebna lepšava; po njih se daje pesniškemu slogu potrebna živahnost, jasnost in krasota.

Predmetje so si podobni v stvaréh, lastnostih ali djanjih; torej so metafore:

a) samostalne n. pr. *Cvet življenja (= mladost); ogenj besede (= sila, moč); pamet je svetilo človeškega uma.*

b) pridevne, n. pr. *srebrni (= ko srebro beli) las; trnjev (= težaven) pot; solnčne (= obsijane) višave; zlati (= srečni) vek.*

c) glagolske, n. pr. *Veter brije (= ostro piše); zemlja rodi (= prinaša sad); jezero divjá (= divje razgraja); valovi se tepó (skopičijo drug nad drugim).*

Metafora, obširniše razpredena, imenuje se alegorija.

§. 5. **Metonimija** ali preimemba navstaja po zamenjavi pojmov ali razumkov, ki so med seboj v naravni zvezi. Najnavadniše se jemlje:

a) učinek namesto vzroka ali vzrok namesto učinka, n. pr. *Oblaki rosé nebeški blagodar (= dež); kopita teptajo delo (= sad) kmečkih rok; prebiram Homerja (= Homerjeva dela).*

b) posestnik namesto posestva, lastnik namesto lastovine ali vodja namesto krdela, ki je vodi, n. pr. *Radecki (= armada, kteri je bil vodja) je zmogel na Laškem; sosed (sosedov dom) je pogorel.*

c) tvarina ali orodje namesto izdelka ali nasprotno, n. pr. *Votlo v turnu klenka bron (= zvon iz brona); lira (pesem) se glasi najrajše v samoti; zlato (= zlati denar) rado pravico prevpije.*

d) znamenje namesto zaznamnjevane stvarí ali lastnost namesto stvari, ki se po njej odlikuje, n. pr. *Križ (= vera) zmaguje; lakomnost (= lakomni človek) se sama tepe.*

e) kraj ali čas namesto stvarí v kraju ali času in nasprotno, n. pr. *Moj čas (= moji vrstniki) leži pod zemljo; marljiv učenec ne mudi šole (= poduka v šoli); zaupno se obrni k nebesom (k Bogu v nebesih).*

§. 6. **Sinekdoha** ali povzemba se zove prilika, ki je navstala po zamenjavi raznoobsežnih pojmov, t. j. večih z manjšimi, viših z nižimi in nasprotno. Jemlje se:

a) del namesto celote ali celota namesto dela, n. pr. *V potu obraza si služi svoj kruh (= živež); morje (= morski valovi) pluska ob bregove.*

b) vrsta ali pleme namesto rodú, ali rod namesto vrste ali plemena, n. pr. *Z mečem (= orožjem) v roci; spomladi trava (= vse rastline) zeleni; ptice pod nebom (= prosto živoče ptice).*

c) ednina namesto množine, posamezno namesto splošnega, določno število namesto nedoločnega ali nasprotno, n. pr. *Lastavica (= lastavice) žvergolí; pes (= psi) je človeku zvest prijatelj. Kdo more prešteti mirijade (neštevilne) zvezd na nebu?*

§. 7. **Ironija** je prilika, ktere pravi pomen je v nasprotji s tem, kar beseda na videz oznanja. Jako zbadljivi ironiji pravimo sarkázem (poroga), n. pr. *Sramuj se starih, lepih nrav očetnih! Le pojdi in prodaj svobodno dušo. v dar jemlji dobra, bodi knezom hlapec, ker nečeš biti lastni gospodar.*

Le-sem se šteje tudi litotes, ki na videz pomanjšuje, kar reči hoče, in eufemija, po kteri se kaj z rahlejo, prijaznišo besedo razodeva, n. pr. *To ni bilo posebno lepo djanje (= to je bilo sramotno djanje).*

§. 8. **Hiperbola** je prilika, ktera stvarí, lastnosti in djanja čez nemero povečuje ali zmanjšuje, in je torej preveličevavna ali prezmanjševavna, n. pr. *Trpim kakor kamen na poti (= zeló trpim). Desnica, če vdari, razruši ko tresk. V prah spremenimo vražno pošast.*

B. Podobe. Figure.

§. 9. **Opisovavni prilog** (epitheton ornans) se imenuje pridevnik, ki se veže samostalniku, da njegov obseg bolj živo opiše in ga v prav mikavnem obrazu bralcu predoči. V poeziji je njegova raba kaj priljubljena, n. pr.

Iz črnega lesovja gleda skala, in na skalo stopi silni Zaboj. Iz vseh krajev bridko žalost prejme. Teče skozi les, les širopusti.

§. 10. **Raba sedanjega časa** namesto preteklega ali prihodnjega, ki nam kaže reči in dogodbe davno preteklih in prihodnjih časov, kakor bi se nam v sedanjosti pred očmí vršile, n. pr. *Nastane šum in trkanje po gradu, na uho bijejo nam mnoga kladva; menili smo, da so rešitelji. Up miga nam, življenja sladka želja prebuja vnovič se z močjó neskončno, zdaj vrata se odpró . . .*

§. 11. **Brezvezje** (asyndeton) t. j. pomanjkanje veznikov in **mnogovezje** (polisyndeton) t. j. preobilnost veznikov v stavku, n. pr. *Lenega čaka strgan rokav, pal'ca beraška, prazen bokal. Tje kliče in miče in vabi srcé.*

§. 12. **Ponavljatev** ali opetovanje besed v začetku (anaphora), v sredi (epizeuxis) ali na koncu stavkov (epiphora); večkrat se ponavljajo tudi celi stavki, da se bralčeva pozornost na nje obrne, n. pr. *Kdo po cvetji kaže pot bučeli? Kdo postrvi da plavute bistre? Stoji, stoji silna skala, silen grad. Oj sveti, sveti beli dan!*

§. 13. **Vprašanje**, ki je stavi pisatelj, nepričakovaje odgovora, bralcu ali poslušavcu, da bi toliko bolj obudil njegovo pozornost, n. pr. *Kdo je trate, gaje ozelenil? Kdo je stvaril jezera, potoke?*

Včasi stoji za vprašanjem tudi odgovor, n. pr. *Kdo dela iz človeka človeka? Kdo drugi ko krščanska izreja!*

§. 14. **Zaziv**, s kterim se obrača pisatelj do bralca ali zaziva viša bitja, pa tudi neživoče reči, in **vsklik**, kteri mu rabi v posebno živih občutkih, pri prošnji, prisegah itd., n. pr. *Zvonovi zvonite, na delo budite! O močna vez na dom človeka veže! O lep nebeški dar je luč očesna!*

§. 15. **Izpustek** (elipsa), kedar se kaj zamolčí, kar se samo ob sebi razume, n. pr. *Srečen, kdor drugih skušnjo na se obrne.*

§. 16. **Primera**, ktera kaže na podobnost glavnega predmeta z drugim in **izgled**, ki pojasnuje kako trditev s posameznim primerljejem, sosebno iz zgodovine, n. pr. *Kakor trava so dnevi človeka, cvete kakor roža na polji. On je bogat kakor Krez.*

§. 17. **Stopnjatev**, kedar se misli tako vrsté, da je vsaka naslednja bolj krepka od sprednje, n. pr. *Lenoba je mati siromaštva, tatvine, samomora.*

§. 18. **Popravek** je podoba, s ktero nekaj dostavljamo ali dopolnujemo, kedar mislimo, da nismo vsega dostojno povedali, n. pr. *Lenuh je nekoristen — kaj pravim nekoristen! — on je škodljiv ud človeške družbe.*

§. 19. **Preskok** je podoba, ktera nam rabi, kedar se vedemo, kakor bi hoteli nekaj zamolčati, pa je vendar povemo, in **premolk**, kedar v govoru na enkrat premolknemo in nekaj nepričakovanega povemo, n. pr. *Ne razkladam vam trpljenja, ki smo je prebili itd. Zdaj delo je edino — potrpljenje, molk.*

§. 20. **Prividek**, kedar se nam v duhu kažejo pretekle ali prihodnje dogodbe, kakor bi se v sedanjosti vršile, n. pr. *Z močjó pritiska novo k nam in staro, častitljivo umira, drugi časi nastopajo, drug rod živi na zemlji.*

§. 21. **Opis** ali perifraza, kedar opišemo predmet ali dogodek po njegovih delih ali znamenjih, reč samo pa zamolčimo, n. pr. *Dežela ljuba (domovina), kje ležiš, ki jezik moj mi govoriš? Tjekaj gori se ozrimo, kjer svetov ne zmeri okó (k nebesom).*

§. 22. **Nasprotje** ali opostavek je zveza v resnici ali samo na videz nasprotnih pojmov, n. pr. *Ne sklepamo zaveze nove, zvezo očakov svojih starodavno le ponavljamo. Črviča v prahu in soma na morji je vstvarila ta ista roka Gospodova. Grenko veselje, sladka miloba.*

§. 23. **Nadrobna razkladba** nam služi, kedar dopovedujemo vse stopinje ali prikazni kakega dogodka, kakor bi se prav sedaj vršil, n. pr. *Glejte ga, kako se mu svetijo oči, čelo mu je nabrano v temne gube, ustni se mu tresete, zdaj se zaslišijo pretrgani glasi, na pol izgovorjene besede, zdaj zaškriplje z zobmi itd.*

O stihih ali verzih.

§. 24. V obhoji in v znanstvenih spisih nam služi nevezana beseda ali proza, ktera mora biti pred vsem drugim pravilna, jedrovita in jasna; prvo pravilo pesniškemu jeziku pa je lepota, ki se razodeva sosebno v soglasji zapopadka z obliko. Pesniškemu jeziku prijetno obliko ubrati, učí stihoslovje t. j. nauk o stihih ali verzih, ktero učí merjenje zlogov, njih vezavo v stopice itd.

§. 25. **Merjenje zlogov.** V slovenščini se merijo zlogi po náglasu ali povdarku. Breznáglasni zlogi so kratki, naglašeni dolgi. Kratkim zlogom se daje znamenje υ, dolgim –, n. pr. *nĕdōlžnŏst, pŏtōp, mōrjĕ.*

Zlogom, ki je rabimo zdaj kratke, zdaj dolge, služi znamenje ◡̄ ali ⊻, n. pr. *mĕ̄, jĕ̄.*

Enakomerna spreminjava kratkih in dolgih zlogov se zove pevska mera.

§. 26. **Stopice**. Stopice so deli, v ktere razpadajo posamezni verzi, in so dvo-, tro- ali čveterozložne. Najnavadniše so:

a) dvozložne:
  1) trohejska . . . . – υ, na primér: slāvă.
  2) jambijska . . . . υ – „ „ : pŏtōp.
  3) spondejska . . . . – – „ „ : mōj Bōg.

b) trozložne:
  4) daktilska . . . . – υ υ „ „ : rōžĭcă.
  5) anapeška . . . . υ υ – „ „ : nĕpŏkōj.
  6) kretiška . . . . – υ – „ „ : bīstrŏglāv.
  7) amfibrahiška . . . υ – υ „ „ : rĕcīmŏ.

c) čveterozložna:
  8) korijambijska . . – υ υ – „ „ : ūstănŏvī.

§. 27. **Stihi** ali **verzi**. Stihi so po pevski meri úmetno ubrane vrstice; po številu stopic so stihi dvo-, tro-, čvetero- ali peterostopni; pa se jih nahaja tudi večstopnih. Najnavadniši stihi ali verzi so v slovenščini:

1) trohejski, v kterih razodevamo najrajše mirna in resnobna čutila. Slovanskim národnim pesmam so trohejski verzi najbolj po godu;

2) jambijski, ki so sosebno prikladni za krepke in strastne počutke;

3) daktilski, ki so sploh veselega, v zvezi s spondeji in troheji pa slovesnega značaja.

Daktilskih verzov je najvažnejši šestomér (hexameter), to je tisti šesterostopni stih, kterega šesta stopica je vedno spondej ali trohej, peta vselej daktil, štiri prve pa daktili ali namesto njih troheji in spondeji. Včasi je šestomeru v družbi petomér (pentameter), ki se loči od šestomera samo v tem, da je njegova tretja in šesta stopica enozložna, in mimo pete tudi četrta vedno daktilska. Zveza petomera s šestomerom se zove elegijski verz ali distihon.

Kratki zlog pred dolžino v prvi stopici se imenuje nástop; enako se sklepa slovenski verz rad z nenaglašenim zlogom n. pr. *Nă|tōră jĕsēn|ĭ — prĕ|trūdnă zăspī* itd.

Omeniti je treba na tem mestu tudi odmor (oddihljej, caesura), ki je navadno med drugo in tretjo stopico, kjer se bralec nekaj oddahne in z glasom premolkne, in pa povzetje samoglasnikov, ko se včasi dva samoglasnika, na koncu ene in od kraja druge besede, v dvoglasnik povzameta, n. pr. *V rumeno solnce͡ ozira se solnčnica.*

§. 28. **Rima** ali vjema je sklad ali soglasje eno-, dvo- ali večzložnih besed, od koreninskega samoglasnika naprej, na koncu vrstic. Včasi se nahaja rima tudi sredi vrstic.

Enozložna rima ali vjema se zove čvrsta ali moška, dvozložna mehka ali ženska, trizložna pa tekoča. Po vrsti, v kteri se soglasno ubrane vrstice prebirajo, so rime:

1) zaporedne, ako se vrsté soglasne vrstice druga za drugo (obrazec: *aabbcc* . . .).

2) prestopne, če se vjema prva s tretjo, druga s četrto vrstico (obrazec: *abab* . . .).

3) objemne, ako prva s četrto zaporedno ubrani vrstici objema (obrazec: *abba* . . .).

4) zapletene, če prehaja soglasje iz enega vrstičnega oddelka v drugi (obrazec: *aba*, *bcb*, *cdc* . . .).

Južnim literaturam rabi večkrat namesto rime asonanica, t. j. ponavljajo se ti isti samoglasniki sredi besed (glej Cegnarjevo pesem „Danici“ št. 34); severnim pa aliteracija, v kteri se ponavljajo ti isti soglasniki v začetku besed (glej Hicingerjevo pesem „Novo in staro“ št. 48). Namesto posameznih glasov ponavlja slovenščina rajše cele besede in vrstice, kakor je razvidno iz slovanskih národnih pesem.

§. 29. **Kitice.** Kitice, sloke ali strofe so iz dveh, štirih ali več verzov v celoto ubrani pesniški odstavki, ki se v tej isti sestavi večkrat ponavljajo.

Kitice ali strofe razpadajo v domače, kakor je sploh kažejo domače pesmi, in v ptuje, ki se jih je navzela slovenščina iz starih klasiških ali iz novejših evropskih in drugih literatur. Domače kitice imajo návadno po štiri, šest ali osem vrstic; včasi jih je v kitici samo po dvoje, včasi pa celó po deset ali več vrstic.

Iz klasiških jezikov so posnete sledeče, v odah návadne sloke:

1) safina, z obrazcem : – ∪ | – ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ | – ∪
– ∪ | – ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ | – ∪
– ∪ | – ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ | – ∪
| | – ∪ ∪ | – ∪ |

2) asklepijadska z obrazcem: – ∪ | – ∪ ∪ | – | – ∪ ∪ | – ∪ | ⏓
– ∪ | – ∪ ∪ | – | – ∪ ∪ | – ∪ | ⏓
– ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ |
– ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ | ⏓

3) alkejska z obrazcem : ∪ – | ∪ – | ∪ – | ∪ ∪ – | ∪ ⏓
∪ – | ∪ – | ∪ – | ∪ ∪ – | ∪ ⏓
∪ – | ∪ – | ∪ – | ∪ – | ⏓
– ∪ ∪ | – ∪ ∪ | – ∪ | – ∪

Iz novejših evropskih ali jutrovih jezikov so doslej v slovenščini sem ter tje návadne:

1) Tercina, ki šteje po troje peterostopnih jambijskih verzov z zapletenim soglasjem, kakor kaže obrazec: *aba*, *bcb*, *cdc* . . .; samo poslednja tercina ima štiri vrstice s soglasjem: *xyxy*.

2) Stanca (otava rime), ki ima po osem peterostopnih jambijskih verzov s soglasjem: *abababcc*. — Ta kitica je priljubljena sosebno v večih epiških poezijah (epopejah).

3) Decima, ki je zložena iz desetih čveterostopnih trohejskih vrstic s soglasjem: *abbaaccddc*. V decimah so zložene vse glose.

4) Nibelungova, ki šteje štiri šesterostopne jambijske verze z enim nadštevilnim kratkim zlogom za tretjo stopico (glej Cegnarjev prevod „Pevčeva kletev").

O pesniških izdelkih.

§. 30. **Snov** ali predmet dohaja pesniku iz človeške notranjosti (lirika), iz vnanjega sveta (epika), ali iz zveze vnanjega sveta s človeško notranjostjo (dramatika); lirika, epika in dramatika so torej podstavne vrstí vsega pesništva. [illegible]

Nekterim liriškim in epiškim izdelkom je (glavni) namen poduk (didaktika); zatorej bode v tej knjigi govorjenje o liriki, didaktiki, epiki in dramatiki v vezani in nevezani besedi.

A. Lirika.

§. 31. Liriško, subjektivno ali pevno pesništvo, zrcalo notranjega življenja pesnikovega, je mnogovrstno, kakor so mnogovrstni predmetje, ki utegnejo pesniku srce ganiti in ga v pesem vneti, in kakor je različna stopinja pesniške navdušenosti. Ime so dobile liriške poezije od lire, s kterim orodjem so starodavni Grki petje spremljali; mi pa je imenujemo tudi pevne, ker so večidel za petje pripravne. Najnavadniše liriške poezije so sledeče:

§. 32. **Pesem** je vsaka pesniška cvetica, ki razodeva v blagoglasni besedi in v priprosti obliki, da je za petje pripravna, naravne počutke človeškega srca. Vse v pesmi bodi naravno, nježno in olikano, da bralcu in poslušavcu srce ogreje; zató je pesmi rima ali soglasje neogibna potreba. Najbolj po godu so pesmam tri — štiristopne vrstice, ki se v soglasji lepo prebirajo.

Po obsežku se ločijo pesmi v svete in posvetne. Predmet posvetnih pesem so razne prikazni in zadeve življenja: veselje in žalost, narava, domovina, prijateljstvo itd.; zapopadek svetih pesem so pa čutila, ki je rodí človekova odvisnost od njegovega stvarnika v nebesih. Tiste pobožne pesmi, ki je sosebno po cerkvah pojó, slovó cerkvene pesmi.

Z ozirom na skladavca razpadajo pesmi v národne, to je pesmi, ki je poje priprosti národ od roda do roda in o kterih se ne vé, kdo je je zložil, in v úmetne, ki so je zložili posamezni izobraženi pesniki. — Národna poezija je vérno zrcalo národovega življenja in tako rekoč cvet njegovih misli in čutov.

§. 33. **Elegija** ali žalostinka slove liriška pesem, v kteri pesnik z mirno dušo razodeva svoja britka čutila nad nestanovitnostjo in goljufivostjo vseh posvetnih rečí. Zarad njenega mirnega značaja so elegiji sosebno trohejski verzi po godu; pa tudi jambijskih in daktilskih ne zametuje.

§. 34. **Kantata** ali popevka je pesem, na več odstavkov razdeljena, ki v dramatiški obliki vzvišene občutke in misli o Bogu, o naravi, o življenji itd. pri raznih svečanostih v posamnih ali združenih glasovih razodeva. V vsaki popevki ločimo spev (dvospev, trospev, čveterospev itd.), recitativ pripovednega, opisovavnega ali premišljevavnega obsežka in zbor (kor), v kterem se družijo vsi glasovi. Popevke so po obsegu posvetne ali pobožne; poslednje imenujemo tudi oratorije.

§. 35. **Oda** (grški ᾠδή t. j. pesem) slove tista liriška pesem, ktera z najvišim navdušenjem in svetim ognjem visoke misli in čute s pesniško vnetimi besedami razodeva. Bog, človeštvo in natora so odam najvrednejši predmetje. Beseda v odi je živa, žarovita, vzvišena in polna pesniških skokov: oda je tako rekoč cvet navdihnjene človeške domišljije.

Ode pobožnega zapopadka se zovejo himne, med kterimi je najbolj znana ambrozijanska hvalnica „Te Deum laudamus“. Najveličastniše himne in krona vsega pesništva so Davidovi psalmi.

Najviše navdihnjeni pesniški izdelki te vrste, ki so posebno svobodni v vnanji obliki in se ne držé enega pevskega merila, so ditirambje; Grki so je prepevali na čast bogu Bahu.

§. 36. **Sonet** je liriška pesem, spletena iz 14 peterostopnih jambijskih verzov, ki so v štiri kitice ubrani. Prvi dve kitici imate po štiri vrstice z objemnim soglasjem, zadnji dve pa tri z dvojno ali trojno vjemo. Redno sestavljeni sonet ima v prvi kitici vvod, v drugi kako primero, v tretji se h koncu nagiblje, v poslednjo pa je vložena glavna misel ali jedro cele pesmi.

Iz sonetov je zrastel sonetni venec, ki je tako spleten iz 14 sonetov, da je zadnja vrstica sprednjega ob enem začetna vrstica vsacega naslednjega in začetna vrstica prvega ob enem poslednja vrstica 14. soneta. Tem štirnajstim sonetom je pridjan še en sonet, magistrale imenovan, ki je zložen iz začetnih vrstic vseh 14 sonetov. Obsega je večidel erotiškega.

§. 37. **Glosa** je liriška pesem, ktera ima na čelu štirivrstično kitico iz kake znane pesmi kot geslo, ki služi za podlago štirim trohejskim slokam, decime imenovanim; vsako kitico sklepa ena vrstica iz gesla.

Glosa je v španski poeziji najlepše cvetje pognala.

§. 38. **Gazela** je liriška pesem, iz jutrovih jezikov v evropske presajena, ki ima dvovrstične kitice s soglasjem: *aa*, *ba*, *ca*, *da* itd., toda ne črez 20 — 24 verzov.

V slovenščini jih imamo nekaj od Prešerna z erotiškim zapopadkom.

§. 39. **Kancona** je liriška pesem, navadno elegijskega obsega, ki ima pet do sedem kitic in vsaka kitica 11 — 18 peterostopnih jambijskih vrstic z umetno ubranim soglasjem. Vsaka kitica razpada v tri odstavke; konec pesmi pa dela návadno krajša sloka s kakim voščilom ali ogovorom pesnikovim, ki veljá sami kanconi.

Drugih liriških pesem v stalnih oblikah, kakor: sestin, madrigalov, trioletov, ritornelov itd. slovenščina sploh še ne pozna.

B. Didaktika.

§. 40. Didaktika ali naučna poezija razodeva s pripomočjó lirike ali epike razne podučne misli in je torej liriško-naučna ali pripovedno-naučna. Liriško-naučne poezije so: naučna pesem, poslanica, satira, nadpisi in druga podobna drobnjav; k pripovedno-naučnim pa štejemo: basni, parabole, alegorije in paramitije.

Le-sem spadajo tudi govori in razni drugi podučni sestavki iz naravoslovja, prirodopisa in drugih znanstev v nevezani besedi.

a. Liriško-naučne pesmi.

§. 41. **Naučna pesem** se zove liriško-didaktičen pesmotvor, kteremu je edini namen podučevanje v pesniški obliki. Predmet takih pesem je sploh ena sama resnica; če jih je pa več, morajo biti v tesni zvezi med seboj. Večih naučnih pesem slovenščina še nima.

§. 42. **Poslanica** (epistola) je podučna pesem, ktera je v obliki poslanega pisma sicer določni osebi namenjena, vendar obćna veljavna pravila razodeva. Najlepše poslanice so Horacijeve.

§. 43. **Satira** ali **zabavljica** slove tista liriško-naučna pesem, ktera napake človeštva z ostro besedo graja ali pa njegove slabosti šaljivo obira. Satira ima zmeraj didaktičen namen: zató mora biti beseda v satiri vselej namenu primerna, resno ali šaljivo učeča, nikar pa ne grdivna ali zasmehovavna.

§. 44. **Reki** ali **prigovori** so zapopadek nravnih pravil in resnic v malih, prav jedernatih besedah. Najlepši prigovori so Salomonovi in Sirahovi.

Rekom podobni so národni pregovori ali prislovice, ki so pravi zaklad modrosti priprostega kmeta.

§. 45. **Nadpisi** ali pušice (epigrami) so liriško-didaktični pesniški izdelki, po kterih se kaka dovtipna misel prav na kratko, pa jedernato pové, da nepričakovani konec bralca ostrmljivo prevzame.

Ta pesniška cvetica je dobila ime od napisov, ki so bili Grkom in Rimcem navadni na obrazih, posodah, spomenikih in stavbah.

§. 46. **Zastavice** ali uganjke so kratki pesniški izdelki, ki služijo v vadbo človeškemu umu, da iz naznanjenih znamenj po pravem predmetu ugiblje in sklepa.

Zastavice se ločijo v úmetne in národne; slovenščina je bogata sosebno z narodnimi uganjkami.

b. Pripovedno-naučne pesmi.

§. 47. **Basen** se imenuje vsaka pripovedno-naučna cvetica, ki pojasnuje na posebnem dogodku kako resnico ali pravilo iz vsakdanjega življenja. Pripoved tedaj ni glavna reč v basni, ampak samo obleka, v ktero je ogrnjena resnica ali nauk, ki je jedro cele basni.

Delajoče osebe v basni so návadno živali ali rastline, ker se po živalih in rastlinah, kterih značaj je vedno ta isti, najleže in na najkrajši način predstavljajo resnična, vedno veljavna pravila iz človeškega življenja.

Basni so zložene v vezani ali v nevezani besedi; v obče pa mora biti basen po besedi in obliki prav priprosta, jasna, tudi otroškemu umu lehko zapopadljiva.

§. 48. **Parabola** ali prilika je basni podobna kratka pripoved, ktera pojasnuje na posebnem dogodku kako nravno pravilo ali višo resnico iz duševnega življenja človeškega. Delajoče osebe v paraboli so ljudjé, ne živali; tudi beseda v njej je bolj olikana in pripovedovanje obširniše razpredeno. Najlepše parabole ali prilike so v sv. pismu nove zaveze.

Paraboli enaka je paramitija, samo da so delajoče osebe v njej viša, nadzemeljska bitja, ne pa ljudjé.

§. 49. **Alegorija** (iz grškega *ἄλλο*, drugače in *αγορεύω*, govorim) je pripovedno-naučna pesem, ktera prikazuje kak predmet po drugem podobnem predmetu, ki ga more naš um leže zapopasti. Alegorije se nahajajo kot samostalni pesmotvori ali pa so vpletene drugim večim pesniškim izdelkom.

Najlepše alegorije se nahajajo v hebrejskem jeziku.

C. *Epika.*

§. 50. Epiško, objektivno ali pripovedno pesništvo, zrcalo vnanjega življenja, pripoveduje dogodbe in djanja, resnične (zgodovinske) ali izmišljene, kterim je neogibna potreba verjetnost in edinstvo. Snov pripovednih poezij bodi v resnici pesniška in mikavna, beseda pa živa in blagoglasna, da se bralcu delo prikupi.

Pripovedni pesniški izdelki so: pravljice, pripovedke, legende, balade, romance, selanke, povesti (novele), junaške pesmi in romani. Le-sem spada tudi pesniški popis.

§. 51. **Pravljica** slove vsaka pripoved, v kteri se druži v divni pesniški lepoti in v prečudni sestavi naravno in návadno s čudovitim in nezapopadljivim. Delajoče osebe v pravljicah so mimo človeka živali, duhovi in druge močí v naravi, ktere je ljudska domišljija z življenjem navdihnila.

Pravljica se je med národom rodila; ona z národom živi in umrje. V njej se pojasnuje návadno kaka resnica iz vsakdanjega življenja v priprosti, vsakemu umljivi obliki.

§. 52. **Pripovedka** je podobna pravljici, ker se tudi v njej druži naravno in návadno s čudovitim in nezapopadljivim; navezana je vendar na znano osebo ali na določen kraj. Pripoved ima torej zgodovinsko podlago, samo da jo je ljudska domišljija po svoje preobrazila.

Pripovedke so, kakor pravljice, resnobnega ali šaljivega obsežka.

§. 53. **Legenda** je pripovedna pesem, kteri so predmet pobožna in čudežna djanja iz življenja bogoljubnih oseb, v vezani ali nevezani besedi. Zgodovinska resničnost legendi ni neogibna potreba, marveč se dogodba v legendi prav čudovito razvija. Legenda nam kaže, kaj premore za vero in krepost navdušena oseba v boju z nasprotnimi močmí, ter nam navdaja srce s posnemovavno ljubeznijo do čednosti in nravnosti. Predmet je večidel vzet iz prvih časov krščanskih.

Legenda je sploh resnobna in učeča, njena beseda pa priprosta in tehtni tvarini pristojna.

§. 54. **Selanka** ali idila je liriško-pripóvedni izdelek, po kterem se nam predstavlja prosti nepopačeni narod — navadno pastirji, ribiči in kmetje — v svojih prirojenih nravih in običajih.

Po svojem predmetu je selanka pripovedovavna ali popisovavna. Današnjemu svetu so taki pesniški izdelki sploh malo priljubljeni.

§. 55. **Balada** slove tista pesem, ktera pripoveduje v obliki, za petje pripravni, razne resnobne ali strahovite dogodke, ki imajo návadno še svoj koren v paganski starodavnosti in sploh v ljudskih vražah.

Balada nam predstavlja djanje samo v glavnih prikaznih, vse drugo prepušča bralcu, da dostavi s svojo domišljijo, kar še manjka v vezavi dogodkov.

Najlepše se je razvila balada pod severnim nebom, in njen značaj je ravno tako temen in grozoten, kakor je njena domovina mrakotna in divja.

§. 56. **Romanca**, po obliki baladi sorodna pesem, zajema svojo tvarino iz romantiške dobe srednjega veka in pripoveda z žarovito, olikano besedo razne čudovite in divotne dogodke v njihovem prečudnem zamotku in razmotku.

V obče je romanca bolj veselega značaja ko balada in je doma pod južnim nebom. Ona je plod človeške domišljije, ki se je že na podlagi krščanstva olikala.

V baladi in romanci se druži epika, lirika in dramatika.

§ 57. **Pripovest** ali povest slove tista vrst pripovednega pesništva, kteri je predmet kaka resnična ali izmišljena dogodba iz človeškega življenja v njenem naravnem razvitku. Povest je po svojem zapopadku resna ali šaljiva. Visoke cene v šolskem nauku je nravno-podučna povest, ktera ima namen, da požlahtnuje mladini um in srce. — Pesniška pripovest je zložena v vezani besedi.

Pripovesti v rodu je novela, ktera pripoveduje z mično, pesniško uglajeno besedo kak zanimiv, na tenko določen dogodek v njegovih najznamenitiših prikaznih in nepričakovanem razvitku. Njena snov mora biti prav zanimiva, v resnici poetična in na tenko omejena.

§. 58. **Junaška pesem** se imenuje tista pripovedna pesem, v kteri se opevajo slavna dela narodovih junakov. Junaške pesmi so národne ali umetne.

„Med vsakim narodom — blizo tako piše profesor Macun v svojem „Cvetji“ — ki se je le nekaj povzdignil čez najniži stan izobraženosti, nahaja se mnogo pripovesti, ki kažejo nazaj na njegovo preteklost. V le-té pripovesti vliva svojo žalost in svoje veselje; in kar ga je v preteklosti najbolj zadelo, to si rad pregledava v raznih obrazih; on te svoje pravljice rad pripoveduje in posluša, kolikorkrat bi koli bilo, in ako se vsega prenasiti, te stvaritve lastne domišljije so mu vedno mile in prijetne. Daj takemu národu še ljubav do pesništva in videl boš, da bo pesmi zlagal iz vsake pripovesti. Tako je grški narod boj trojanski, španjolski junaka Cida, burgundski Krimhildo in Sigfrida, velikoruski Igorjevo vojsko s Polovci, srbski pa žalosti polni boj kneza Lazarja na Kosovem polji in brezkončni boj s Turki v neštevilnih pesmih popeval. Pojó se pa te pesmi od ust do ust, od roda do roda. Pri davnih Grkih, kakor še dan danes pri Malorusih in Srbljih, peli so je posebno starci, in pri Srbih je prepevajo večidel slepci, kakor se tudi o Homerji bere, da je bil slep.

Če kdo teh pevcev najlepše teh pesem v veliko pesem zloži, dobimo največi pesmotvor, ki se národna poezija ž njim ponašati more, in ta pesem se imenuje epopeja, in ker je iz národnih pesem zložena, velika národna junaška pesem ali národna epopeja. Tako se je zložila grška Ilijada in Odiseja, španski Cid in nemški Nibelungi z Gudruno. Tudi za jugoslovensko národno epopejo so prvine že rojene v beli svet; goslarji je nosijo od sela do sela v svojih ustih, le roke še manjka, da bi je zbrala in vredila. Kakor so se prepevala dela trojanskih junakov od sela do sela, dokler se niso bili vsi deli v skladno celoto združili, tako gredó med južnimi Sloveni junaški čini Dušana, Lazarja, Miloša, Marka in Matjaža.“

§. 59. **Umetna epopeja**, najlepši cvet epiške poezije, slove tista velika, v besedi najviše dovršena pripovedna pesem, ki nam predstavlja vrsto velikih in znamenitih, v celoto združenih dogodeb, kterih središče je junak v svojem boru z nasprotnimi sovražnimi močmí.

Dogodbe v epopeji morajo biti znamenite za vse človeštvo ali vsaj za množino ljudi in med seboj v pristojni zvezi. — Da se olepša glavno djanje, vpletajo se episode ali priložna djanja, ki se toliko tičejo glavnega djanja, da je podpirajo ali ovirajo; vpletajo se sosebno na mestih, kjer glavno djanje nekaj miruje.

Epopeja razpada po navadi na več oddelkov, ki jim rekamo spevi; zložena pa je v šestomerih, v stancah ali tercinah. Beseda v epopeji mora biti velikosti in važnosti djanja primerna in z raznim lepotičjem opisana.

Po svojem predmetu je epopeja junaška, romantiška, nabožna, pastirska (idilska) ali šaljiva.

§. 60. **Roman** je pripovedno delo, po kterem se v nevezani besedi predstavlja vrsta djanj in dogodeb iz zasebnega življenja, ki so med seboj v notranji zvezi.

„Roman bodi — kakor piše g. Zakrajšek, — pred vsem edinstven v poglavitnem dogodku; smejo ali prav za prav morajo se vplesti razne zanimive dogodbe, samo da preglednosti ne žalijo; on naj je pa tudi razločen v popisovanji šeg in navad, verjeten v vsem, kar je v njem izmišljenega, prikladen, resničen in mnogovrsten v značajih“. Sicer je dobremu romanu nravnost in podučevalnost neogibna potreba.

Po predmetu je roman mnogotér: zgodovinski, nravno-podučen, popisovaven itd.

D. Dramatika.

§. 61. Dramatiškim umotvorom so, kakor epiki, djanja in dogodbe podstavna tvarina. Epiški pesnik pripoveduje, kaj se je godilo ali se še godí, dramatiški nam pa kaže, kako se je djanje vršilo ali se še vrší. V dramatiški poeziji se snuje in razvija djanje pred našimi očmí, da je sami vidimo in slišimo.

V dramatiških delih je treba v ozir vzeti:

1) Djanje ali čin, ki nam kaže človeka v boru s protivno osodo. Djanje more biti zgodovinsko, če je pesnik svoj predmet iz zgodovine zajel, ali izmišljeno, če si ga je pesnikova domišljija vstvarila. Naj si bo djanje zgodovinsko ali izmišljeno, vselej mora biti a) pesniške vrednosti, da povzdiguje človeka nad golo vsakdanjost, b) verjetno t. j. resnici podobno, da se po naravnem poti razvijajo posledki iz vzrokov in c) edino, da se nam prikazuje v popolni celoti od konca do kraja. Glavni deli dramatiškega djanja so osnutek, zapletek (zamotek) in razpletek (razmotek).

2) Delajoče osebe, po kterih se razvija djanje pred našimi očmí. Ena izmed delajočih oseb je glavna oseba (junak), ki je tako rekoč steber umotvora, okoli kterega se sučejo vse druge delajoče osebe. Vse osebe morajo pa tako govoriti in tako delati, kakor je to primerno njihovemu značaju.

Vsako dramatiško delo razpada na manj ali več djanj ali činov (aktov), in vsako djanje v manj ali več nastopov ali prizorov. V večih dramatiških igrah se šteje navadno po pet djanj ali činov; mnoge igre pa imajo tudi le po tri, dva ali celó po enem djanji.

Dramatiško pesništvo se loči sploh v tragedijo (žalostno igro), v komedijo (veselo igro) in, če je djanje z godbo združeno, v opero (spevigro).

§. 62. **Tragedija**, žalostna igra ali žaligra se zove dramatiško delo, ktero nam kaže bor med človekom in višo osodo, ki ga žuga popolnoma pogubiti ali vsaj njegove namere zatopiti. „Žalost nas prehaja, ako vidimo, kako se naš brat, človek in to človek više vrednosti, više cene z vsemi neprilikami, s celim svetom boriti ima; ali srce se nam tudi čudno vzdiguje, kedar vidimo njegovo visoko in nepremekljivo voljo, ki se rajši življenja iznebi, ko doslednosti in nastopljenega pota. Odtod izvira žalostne igre čudna oblast nad vsakim človekom. Rahla žalost, ki mu srce polni, je olepšana in povzdignjena po nebeško-sladkem čutu: človeška volja je veča ko vsi zadržki, ko vse napote, ki mu zalagajo pot.“

Snov tragedije mora biti v resnici tragična, in v zamotku in razmotku dosledna in verjetna, da more gledavcem srce ganiti.

Tragediji sorodne so drame, to so igre, ki niso ne skozi in skozi žalostnega, pa tudi ne le veselega značaja, in tako rekoč v sredi med tragedijo in komedijo stojé.

Κωμη – πο [illegible]
Κωμος – ῳδ [illegible]
Κωμη – ῳδ [illegible]
Κωμος – ῳδ [illegible]

§. 63. **Komedija** ali vesela igra nam kaže kako resnično ali izmišljeno djanje iz družabnega življenja ter je nam po njegovih slabostih in abotah na vesel in šaljiv način predstavlja. Vesela igra je prava učilnica človeške modrosti, ter nas prijetno učí, kaj je prav in kaj ni prav.

Veselim igram v rodu so burke ali glume, ki nam kažejo smešna djanja v prav čudnem razvoju.

§. 64. **Opera** ali spevigra se imenuje dramatiška igra, v kteri delajoče osebe ne govoré, ampak večidel ali pa od kraja do konca prepevajo. Po predmetu je spevigra resnobna (opera seria) ali vesela (opera buffa).

Manjšim veselim spevigram pravimo sploh operetke.

Improvisator, [illegible] Rhapsode = Rhapsodist = Improvisator [illegible] ῥάπτειν [illegible]
Opera = Opus = [illegible]

Prvi razdel: Lirika.

I. Mirno navdihnjene poezije: pesmi in elegije.

1. Avstrija za vse.

Ako li če,
Avstrija b'la je in bo za vse!
Zdaj brambovci zaukajte:
Bit' če, bit' če
Avstrija za vse!

Ker tedaj če,
Nikogar se ne bojimò,
Brez skrbi, varni, trdni smó:
Bit' če, bit' če
Avstrija za vse!

Ako li če,
Ni treba jarma tuj'ga nos't,
Moč naša sama je zadost:
Bit' če, bit' če
Avstrija za vse!

Ino ker če,
Obeta Rudolf iz nebes:
„Premagal bodeš Franc zares!
Ker Avstrija če,
Tud bo za vse!“

Ino ker če,
Avstriji bo pomagal Bog,
Da se razširi krog in krog:
Bit' če, bit' če
Avstrija za vse!

V. Vodnik.

2. Na moje rojake.

Slovenec! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega najprava;
Polje, vinograd, gora, morjé,
Ruda, kupčija tebe redé.

Za uk si prebrisane glave,
Pa čedne in trdne postave;
Išče te sreča, um ti je dan,
Našel jo boš, če nisi zaspan.

Glej, stvarnica vse ti ponudi,
Le jemat' od nje ne zamudi;
Lenega čaka strgan rokav,
Pal'ca beraška, prazen bokal.

V. Vodnik.

3. Moj spominek.

Kdo rojen prihodnih
Bo meni verjel,
Da v letih nerodnih
Okrogle sem pel!

Ne žvenka ne cvenka,
Pa bati se nič;
Živí se brez plenka
O petji ko ptič.

Kar mati učila,
Me mika zapét';
Kar starka zložila,
Jo lično posnét'.

Redila me Sava,
Ljubljansko poljé,
Navdale Triglava
Me snežne kopé.

Vršaca Parnasa
Zgolj svojega znam,
Inacega glasa
Iz gosli ne dam.

Latinske, helenske,
Tevtonske učím,
Za pevke slovenske
Živim in gorím.

Ne hčere ne sina,
Po meni ne bo;
Dovolj je spomina:
Me pesmi pojó.

V. Vodnik.

---

4. Solnce.

Ti morjé svitlobe
Vojvoda zemljé!
Nas moré tesnobe,
Té meglé temné.

Komej zarja zlata
Jutro prebudí,
Skoz nebeška vrata
Gór vrhé zlatí.

Srea vsa odpira,
Plameneč oltar;
Kjer tvoj žar'k umira,
Vsahne zemlje dar.

Tí nam vinske trte
Zoriš ljubo slast,
S sadjem polniš vrte,
Rožam daješ rast.

Tí nebeške luči,
Luno razsvetliš,
Vedno, vedno uči:
Kogar čast goríš.

M. Kastelec.

---

5. Iskana dežela.

Kje med, kje vince nek v potokih teče?
Kje sreča želj nobenih ne odreče?
Kje cvete brez morivnih bojev mir,
Kipí breztrudnega veselja vir?
  Dežela ta, povsod iskana,
  Kolumbom, Kukom ni še znana.

Kje iskerna ljubezen gospoduje?
Kje brez dobička čednost sluje?
Kje srečni za sirote se boré?
Pustí pastir življenje za ovcé?
Zgubljeni davno taki kraji,
Najemniki bežijo raji.

Kje najde zaželeni pokoj duša?
Kje človek raja radosti okuša?
Kje dvomnega resnica razsvetlí,
Zaupanje pobite obudí?
Prekrivajo meglé danico,
Svitleje zarje porodnico.

Kje zori delu dobremu vračilo?
Kje tihim sužnosti solzá rešilo?
Kod pridem truden, o strma skalád!
Na počival'šča sladkega plaščad?
Nebó ozvezdjeno se glási:
Tu zlati zasvetíjo časi.

J. L—k v Čbelici.

6. Zvezde.

Tukaj gori se neznani
Vel'ki sveti sučejo,
Z lučjo solnca so obdani,
Krogle pote tekajo;
Zvezda zvezdi je soseda,
Njih za nas števila ní,
Druga v drugo svitlo gleda,
Vsaka božjo čast gorí.

Svitla cesta je razpeta
Čez neskončni neba zid;
Tam se vozi čast Očeta,
Viža pote zvezdnih rid;
Vse je kroglo, vse se miga,
Vse od ognja sveti se;
Vse oznanja, da velika
Roka svet stvarila je.

Tvoje veličastvo, Večni!
Trume zvezd nam pravijo;
Kako bomo še le srečni,
Če mi k tebi pridemo!
Skoz teh svetov svet bo pela
Naša duša stvarniku,
Vrhu svetov bo sedela,
Pila petje angeljsko.

U. Jarnik.

6

0 7. Luna.

Ak solnca luč, za goro skrita,
Nebó od svoj'ga vnema svita,
Kaj lepšega se komu zdi,
Ko videt' lune pomlajéne
Svitleje žare oživljéne,
Ko zemlja in nebo temní?

Srcé na svetu je ledeno,
Ki ne puhtelo bi ognjeno,
Ak se okó ozre okrog
In na temnečem loku neba
V gaseči žarjavici neba
Srebérni mlaja spazi rog!

Dà, pomlajénje, luna, tvoje
Blagrena mlada leta moje,
Sladkost njih kliče mi v spomin,
Ki, kakor mavrica ustavi
Nalive na nebá širjavi,
Pozabit' da trop bolečín.

Ak žar tvoj pride v ječe kote,
Kjer stiskajo okovi s'rote,
V prostosti misli se jetník;
Okó omamljen vzdigne trudno,
Bliščiš mu upanje priljudno,
Rev svojih vidi bliz mejník.

In ví, ki ste od zmot slepljéni,
In v gosto brezno tme vtopljéni,
Svit vam Selene nauk dá:
Um, glavo, pamet prevedrite,
V ljudí se nove prerodite,
Ko mlada luč na nebu tá.

J. Žemlja.

7

0 8. Na posipu hudega grada.

Tiha groza me sprehaja,
Al ostanem, al bežim?
Vse podira se in maja,
Med skalovjem ostrmim.

Plaz posiplje se po steni,
Sivo zidje se drobí,
Kaj razmet le-tá pomeni? —
Razvalina, kdo si ti?

Hudi grad, ti dom trepeta,
Prednjim staršem nestrah'van!
Prišla so mašč'vanja leta,
Bliža se ti zadnji dan.

Kje so skladi, kje zidovi,
Tabra dolg' sloveča moč?
Kje so vrata, kje mostovi?
Ječ kje tvojih strašna noč?

Kje shodišča, kje morišča?
Kje orožja tvoj'ga šum?
Kje strelišča, kje stražišča?
Kje ukanje tvojih trum?

Davno so junaki zgnjili,
Mirnega soseda strah;
Dnevi slave so minili,
Razvalina si in prah.

Tako v prah in razvaline
Se na zemlji vse razspè,
Čas pomigne, vse to mine,
Kar človeški rod počnè.

Le kar v srcu lep'ga stvari
Božja milost, obstojí;
Unstran sveta lepše žari,
Lepše se ponebesí.

H. v Čbelici.

9. Na Danih 1. malega travna.

Mravljinec že lazi,
Žerjav priletí,
Bučelica pazi,
Al roža medí.

Vijolica vstane
Iz zimskih nadlog;
Glasí se čez Dane*)
Že črednikov rog.

Belin se odmiče,
Otravi snežnik,
Škrjanec te kliče,
Poljanec! gornik!

Le rabi v planjavi,
Le orji srčnó;
Že trta v dobravi
Odganja močnó.

Že solnce pripeka,
Oživlja stvarí,
Jug diha topleje,
Dan krajša nočí.

Ne bo ga več mraza,
Ledú več ne bó;
Ne bo ga več plaza,
Vse kaže gorkó.

J. K. v Čbelici.

9

10. V spomin Valentina Vodnika.

V Arab'je puščavi
Se ptiček rodí;
V odljudni goščavi
Sam za-se živí.

So zvezde sestrice,
Mu mesec je brat;
Ni dano mu ptice
Si ljubico zbrat'.

Za-nj družba ne mara,
In on ne za njó;
V samoti se stara,
Mu leta tekó.

Najslajše dišave,
Ki za-nje sam vé,
Najžlahtniše trave,
Kadila dragé

In miro nabira
Nevtruden vse dní,
Se vbada, se vpira,
Za smrt le skrbí.

Grmado 'z njih dela
Prileten samčè,
Ko pride smrt bela,
Na njej se sežgè.

Ven plane 'z plamena,
S svitlobo obdán,
Sloveč'ga imena
Ptič Fenis na dán.

Tak pevec se trudi,
Samoten živí,
Se v slavi, ko zgrudi
Ga smrt, prerodí.

Fr. Prešeren.

---

*) Dane, vas v loški župniji.

10

11. Slovo od mladosti.

36 i. t. d. v prvem zvezku Kranjske čbelice

[illegible]

Dni mojih lepša polovica kmalo,
Mladosti leta! kmalo ste minule;
Rodile ve ste meni cvetja malo,
Še tega rož'ce so se koj osule;
Le redko upa solnce je sijalo,
Viharjev jeze so pogosto rjule;
Mladost! vendar po tvoji temni zarji
Srcé britkó zdihuje: Bog te obvarji!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Veselja dokaj strup njegov je vmoril;
Sem zvedel, da vest čisto, dobro djanje
Svet zanič'vati se je zagovoril;
Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
Zbežále ste, ko se je dan zazoril;
Modrost, pravičnost, učenost, device
Brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
Komur sovražna je, zastonj obrača,
Kak veter nje nasproti temu vleče,
Kogar v zibeli vid'la je berača,
Da le petica dá ime sloveče,
Da človek toliko veljá, kar plača;
Sem videl číslati le to med nami,
Kar um slepí z goljfijami, lažami!

Te videt', grje videti napake,
Je srcu rane vsekalo krvave;
Mladosti jasnost vendar misli take
Si kmalo iz srcá spodí in glave;
Gradove svitle zida si v oblake,
Zelene trate stavi si v puščave,
Povsod vesele lučice prižiga
Jej up goljfivi, ki iz stisk jej miga.

Ne misli, da dih prve sap'ce bode
Odnesel to, kar misli so stvarile;
Pozabi koj nesreč prestanih škóde
In ran, ki so se komej zacelile:
Doklèr, da smo brez dna polnili sode,
'Zučé nas v starših letih časov sile; —
Zató mladost! po tvoji temni zarji
Srce zdihvalo bo mi, Bog te obvarji!

Fr. Prešeren.

0 11 12. V spominj Andreja Smoleta.

Črne te zemlje pokriva odeja
V grobu tihotnem, naš bratec Andrej!
Vince zlató se v kozarcih nam smeja,
V tvojo opombo pijémo ga zdaj.

Zbrani prijatli v spominj ga pijémo
Tvojih veselih in žalostnih dni;
Zraven si take zdravice pojémo,
Da ni nesrečen, kdor v grobu leží.

Čedna postava je bila ti dana,
Bister je um ti z bogastvom bil dan,
Bolj'ga srcá ni imela Ljubljana,
Kak si za srečo človeštva bil vžgan.

Kratko sijale so zvezde prijazne,
V sanjah prijetnih te zibal je up;
Jezo si sreče občutil sovražne,
Zgodaj okusil življenja si strup. —

Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
Videl si Švajca visoke goré,
Videl si jasno nebó italjansko —
Sreče ni ránjeno našlo srcé.

Videl povsod si, kak iščejo dnarje,
Kak se le vklanjajo zlat'mu bogú;
Kje bratoljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domú.

Mogla umreti ni stara Sibila,
Da so prinesli jej 'z doma prstí;
Ena se tebi je želja spolnila:
V zemlji domači da truplo leží.

V zemlji slovenski, v predragi deželi,
Ki si jo ljubil presrčno ves čas;
V kteri očetje so naši sloveli,
Ktera zdaj ima grob komej za nas.

Težka človeku ni zemlje odeja,
Vzamejo v sebe ga njene močí;
Trčimo, bratje, še vince se smeja,
Dolgo Smoletov spominj naj živí!

Fr. Prešeren.

12

13. Nuna in kanarček.

Nuna.

Vesela pomlád se zbudila je spet;
Moj ptiček, preljubi kanarček!
Ak mika v zeleni te gozdek zletét',
Ne branim ti, okno ti hočem odprét';
Poišči si gnjezdice, parček,
Zapusti Ignac'je samoto,
In prostosti vživaj sladkoto.

Kanarček.

Bi zletel iz celice ptiček vesél
Na srečnih otocih kanarskih,
Kjer rod se očetov je mojih začél,
Kjer vedna pomlád je, ni groma, ni strel,
Ne sliši šum sap se viharskih,
Kjer slana, sneg, toča ne pada,
Zalez'vati nas ni navada.

Premrzle so v gozdih mi vaših rosé,
Prehitro pomlad pri vas mine;
Viharska poletja so, zime hudé,
In ptice kregulji, lisice moré,
Leteče, lazeče zverine;
Mladenči pri vas za njih glave
Nastavljajo skrivne nastave.

Sem v tičnici rojen in v cel'ci zrejèn,
Samote, pokoja navajen:
Le tebe sem, deklica, ljubit učèn,
Od sreče togotne bil nisem tepèn,
Od tvojih sem rok le bil glajen;
Kak bi se navadil trpeti,
Kak živel bi zunaj na sveti!

Nuna.

Pač res je, kar poješ! Pri meni tedaj
V tej celici nunski ostani;
Ti stregla in pela bom kakor do zdaj;
Odpevaj mi ljubček, krog mene skakljaj,
Mi zlato dovoljnost ohrani;
Le celico naj'no zapriva,
Prostosti svetá ne želiva!

Fr. Prešeren.

13

0 14. Zvonikarjeva.

Ko dan se zaznava,
Danica priplava,
Se sliši zvonjenje,
Čez hribe, čez plan:
Zvonovi, zvonite!
Na delo budite,
Ker naše življenje
Je kratek le dan.

Kdor hoče živeti
In srečo imeti,
Naj dela veselo,
Pa moli naj vmes:
Zvonovi zvonite!
K molitvi vabite,
Ker prazno je delo
Brez sreče z nebés.

Če delav'c se vpéha,
Trpljenje mu neha,
Ga delopust vabi,
Večer ga hladí:
Zvonovi, zvonite!
Nedeljo znanite,
Gospod ne pozabi,
Plačilo delí.

Oh! naglo nas mine
Ves trud, bolečine;
Utrujen se vleže
Na pare trpin:
Zvonovi, zvonite!
Domú ga spremite;
Gre z dela in teže
Adamovi sin.

Bl. Potočnik.

14

0 15. Hči na grobu matere.

S'rota, s'rota! ne zaspím;
Polnočí mi ura bije,
Groza, strah me je samije —
K materi na grob bežím.

Na grobéh je tma nocoj,
Zvezde gost oblak pokriva,
Solz potok očí zaliva:
Grob ošlatam pred seboj.

Mati! mati! kje ste ví?
Groba noč vas je požrla,
V zemlje mrzli dom zaprla, —
Vaš otrok na njem medlí.

Oh, zastonj je hčere stok!
Č'mu li mutaste mrliče
Zapuščena s'rota kliče?
Groba ne predere jok!

Pridi, matern duh meglén!
Te objeti se vzdigujem,
V črno noč roké stegujem
In objamem — križ lesén.

Križ! te kušnem, sveti križ!
Znam'nje moj'ga odrešenja,
Znam'nje večnega življenja!
Noč duhá mi razjasníš.

Na te, s'rota, se oprèm,
Kažeš 'z groba na zvezdišče?
Gor naj duh zgubljénih išče!
Upljivo se gor ozrèm.

Žalovala več ne bom,
Le skoz temna groba vrata
Se odpre nam hiša zlata,
Večnega življenja dom!

Bl. Potočnik.

st16. Nebesa.

Moj duh se povišuje,
Prot Bogu plamení,
Na kviško me vzdiguje,
'Z doline si želí
Nad pote zvezd neznane,
Na nepreselni dom,
Kjer krone vrednim dane
Se razveselil bom.

Na zemlji me zmotnjave,
Tesnobe, skrb moré,
Nemir, vojské krvave
Mi grizejo srcé;
Tam pokoj sam prebiva,
Skončanje vseh britkost,
Tam duša mirno vživa
Obilnosti sladkost.

Utihnite igrače,
Svetnjakov nòrski hrup!
Same popijte, kače!
V medico zmešan' strup.
Omotne veseljake
Zbujéna kolje vest;
Kdor srčno zmaga spake,
Mirú si gor' je svest.

Le gori se ozrite,
Objokane očí!
Solzá nikar ne lijte, —
Trpljenje že beží;
Že bliža se veselje
Prijazno, presladkó,
Spolnilo srca želje
Bo vekomaj nebó.

Tam poje truma sveta
Zveličanih duhóv,
V nezmerni dom sprejeta,
Vseh rodov, vseh stanóv.
Ljubezen je edini,
Kraljuje krog in krog;
Nebéščanov družini
Je večna radost Bog.

Bl. Potočnik.

---

15 [illegible] slovenskemu oratarju.

017. Kdo je mar?

Vse doseže, kar mu drago,
Bodi slava, bodi blago;
Vse doseže sosed moj.
Dlan domá mu ne odreče,
Gre na ptuje, dobro steče,
Njemu zlata kaplja znoj.
Vidi ptujče krasne čine
In se vname iz daljine —
Kdo je mar?
Mí zapojmo: rodovine
Je slovenski oratar.

Čujte bor, vojaške roje!
Kroglja žvižga, boben poje,
Grad vali se v sip in prah.
Vragu peta se zabliska,
En junak za njim pritiska,
Udri, udri, mah na mah!
Kjer zadene, iskra šine,
Šest jih pade, kjer porine,
Kdo je mar?
Ta pogúmni korenine
Je slovenski oratar.

Blaga polna trg in cesta,
Barka plava v daljna mesta,
Vel'ki kupec pošlje vse.
Nam nanese mire, zlata,
Njemu vsa odprta vrata,
Zemlja skor njegova je.
Kupi polje, plavž, graščine,
Dnarje meri na štrtine,
Kdo je mar?
Ta bogati korenine
Je slovenski oratar.

V zbor učenih, vedi slava,
Stopi moder, bistra glava,
Vse jezike sveta zna.
Če zapoje, vse pogleda,
Na katedru grom beseda,
Zvezde šteje, pravdo da.
Svet posluša modrovine,
Se začudi koncu tmine,
Kdo je mar?
Taka glava korenine
Je slovenski oratar.

Nek se trudi v sodni hiši,
Raste krepko, viši, viši,
Pravde čist, železen hram.
Vse ga slavi, vsi so vneti,
Zvezda se na prsih sveti,
Cesar clo ga čisla sam.
Kakor solnce iz višine
On zasije, krivo zgine,
Kdo je mar?
Ta pravični korenine
Je slovenski oratar.

Pusti svet opravke svoje,
„Sursum corda“ v domu poje
Mož pobožen, rajski svat.
Vse obrne v božjo slavo,
Mitra kinči sveto glavo,
Papež piše: „Ljubi brat!“
Kedar grob nemilo zine,
Angelj čist na svetu mine,
Kdo je mar?
Ta pobožni korenine
Je slovenski oratar.

Bodi v tugi, bodi v šali,
Zmer ponižno Boga hvali,
Ter ne zabi rojstva nit;
Skaz je njemu krasno lice,
Uma, sprave, sle, pravice
Zvezdojasen, čist osvit.
Če zavist lizuna zvine,
Da zamrdne sin krtine,
Kdo je mar?
Zagrmimo: Čast očine,
Scer slovenski oratar!

I. Koseski.

16

18. Vojaška.

Kaj bliska se v jasnem, kaj votlo doní
Pred nami na levi, na pravi?
Od sela do sela v okrogu vrší,
Kot jeka v zaprti dobravi.
Orožje se sveti, vojaški je šum,
Nabira se čudo okinčanih trum.
Vitezi cénjeni!
Kam ste naménjeni,
Kaj vam zažiga v obrazu pogúm?

Mi čvrsti Slovenci smo, gremo na boj
Za pravdo, za dom, za cesarja,
Zakonu domáčemu viteški roj,
Protívnemu groza viharja.
Obraze bojari nam hrabrosti blesk,
Desnica, če vdari, razruši ko tresk;
Ude trum ločimo,
Grade naskočimo,
Tabor pred nami drobí se ko pes'k.

Podravske, posavske planjave so nas
Iz krepkega jedra rodile,
Neplašba, svoboda, premaga tačas
So tri rojenice nam bile.
Železo nam prva je dihnila v dlan,
Svoboda domovja naročila bran,
Zmaga le gledala,
Nekaj povedala,
Slišali boste, če bliža se dan.

Naj bo ga ko listja sovrážnika broj,
Ko trave po gorah slovenskih;
Srdito razkačen pripelji ga v boj
Sam vójvoda brezdnov peklenskih:
Če trdega snopja skrbí te nasád,
Mlatiče slovenske povabi na mlát;
Radostno vrisnejo,
Krepko pritisnejo,
Udrijo srčno, ne štejejo klád.

Nabita je risan'ca, oster je meč,
Obilno v kartušu je blaga,
V junaškem je srcu poguma še več,
Na vraga, o bratje, na vraga!
Stoletni raztrgati v migljeji hrast,
Nevihti je dana gotova oblast,
Hujše mi planemo,
Urniše zmanemo,
V prah jo spreménimo vražno pošast!

I. Koseski.

19. Zima.

Ostra sapa lice brije,
Gozda vrhe burja vije,
Ti zdihuješ, dragi gaj!
Pevce kličem tvoje trate,
Slavce glasne, druge svate,
Odgovóri, kje so zdaj?

Star sem, siv, nadloge truden,
V oblačilo sever studen
Je ledeno me zavil.
Pevci cvet so moj ljubili,
Sivca stok v nemár pustili,
Svatov trop mi zvest ni bil.

Zgube vadi se trpeti,
V cvetji se ne dá živeti,
Zima pride, daleč ni.
Britke sape ne pozabi,
Ko te v svate pomlad vabi,
Vnema srce lehka kri!

Kje je žita klasje gladko,
Vinograda grozdje sladko,
Mlade cvetice obraz;
Pisan prt zelene njive,
Rahle breskve, sočne slive,
Kje je cvetje, kje je klas?

Blaga prazno je torilo,
Truplo moje ovenilo,
Zlate sklede glinjen roč.
Breskve rahle, slive sočne,
Davke sreče opotočne,
Jih ne najdeš, hodi proč!

Vse lepote tvoje zbrane
Na posodo so ti dane,
Le za malo dobe v pést.
Tirjal čas bo posojilo,
Vzel bo pokoj za plačilo,
Grenke solze za obrést.

V prt mrtvaški je zavito,
Pod ledeno ruho skrito
Premoženje tvoje, gaj!
Zguba taka v dušo peče,
Proti volji solza teče,
Solza moja, srečna vsaj.

Hrani solze, tug se vari,
Moje bitje prav prevdari,
Glej nad mano jasni zrak!
Zmotri žarke zvezd ugodnih —
Porok lepih ur prihodnjih
Je ozir dobrave tak.

Ko ti kedaj krasno cvetje,
Zrelo sadje, vse imetje,
Zimska sapa podrobí:
Da le zrak na une strane
Brez oblakov ti ostane,
Žalovanja treba ni!

Jablan, letnih ur prijazna,
V ivji stoka ploda prazna,
Nima znam'nja radosti,
Nima sence blage za-me,
Golo glavo, nage rame
Proti nebu v zrak molí.

Milost kliče zdaj iz neba,
Prej je mislil, da ni treba,
Ko je sadja svest si bil.
Brstja breme je nabiral,
Spodnje zel'šče zlo zatiral,
Vej bogastvo v prah molíl.

Zbudi se, na kviško lice,
Srečen sin, ki gluh pravice,
Na blazinah zlatih spiš!
Da prepozno, z bičem mahnjen,
Raz blazino v trnje pahnjen,
Tega v stoku ne storiš.

Krasno klila je pšenica,
Strnska slava, njiv kraljica,
Siromaka zlati up.
Vse požgal bo šibke kale,
Zrnje mehko, stebla male,
Zime take divji strup.

Pusti kale, to so čudi;
Za skrivnosti se ne trudi,
Boljši um za to skrbí;
Kjer je temno, tam ne sodi,
Kar zadene, prav ti bodi,
Ne obupaj, če bolí.

Tri trenotke daj preteči,
Moral boš, da prav je, reči,
V jedru bitja snuje Bog;
Ter ne zabi te resnice,
Da prihodnji zor pšenice
Vse vtolaži, jok in stok.

Slava tebi, Bog resnice!
Cvet prihodnji, zor pšenice,
Vse ozdravi, kar bolí.
Tri trenotke potrpljenja
V krasno ceno oživljenja —
To so v morje kaplje tri!

I. Koseski.

17

20. Človečji sled.

Prostosrčno dete stoplje
Lehko skoz življenja mír,
In stopinja mu ne vkoplje
Za seboj sledú nikír.

Naj že v prah veselja skaka,
Al naj lazi v pes'k strastí,
Urno mine želja vsaka,
Nič sledú ne naredí.

In mladenča noga krpka
Trje stopa že ob tlá;
Mila radost in sla trpka
Mu je v dušo že zašlá.

V slepi tmini omamljenja
Nosi mnogo sre s sebó;
Že teží ga znoj življenja
In že daje sled z nogó.

In bolj leze v prah veselja
In bolj grezne v pes'k strastí,
Vtrdi se mu vsaka želja,
Sama sebi v sled stojí.

Tisočskrben se upira
Teži djanja mož močán,
In stopinja se mu vdira
Globokeje noč in dan.

Skrb prežene vso omamo,
Ptuja srca vrže tje;
Lastnim le breménom ramo
On še uklanja, drugim ne.

Dan na dan ga globokeje
Rine moč strastí in zlob,
Dokler na življenja meji
Dost globok ni sled — za grob.

Fr. Ledinski.

18

21. Enako naključje.

Kólikrat pač pevec poje
Tak okroglo in veselo,
Pa mu skrivna solza lije
Dol na lice obledelo!

In drhal, krog njega zbrana,
Pesmi rádostno posluša;
Saj, kar srce mu ujeda,
Te britkosti ne okuša.

Tak prepeva v kletki slavec,
Kdar od zunaj pomlad sije,
In po brdih in ravninah
Svóbodo in radost lije.

Vse posluša njega petje,
Ah! in vse je zveseljéno;
Pa kar revež v pesem sklada,
Srce ne umé nobéno.

Saj nobeno ne občuti
Mirokradne prebritkosti,
Ki jo spleta v svoje pesmi
Miloslúšljive sladosti.

Pevec — slavec, slavec — pevec
Sta vrstnika pač v težavi;
Oj, da b'la bi na vse veke
Si vrstnika tudi v slavi!

R. Ledinski.

19

22. Razni potje.

Oj kmet, al veš do kruha pot?
Al véš, kje poln dobí se sod?
Plug in motika vesta za-nj;
Le prašaj ju, kdar vstaneš 'z sanj.

Pa rano vstani; nezaspán
Rabotaj, dokler sije dan;
Skrbnó obdelaj si poljé,
Okoplji v nógradu trtjé.

Pomladni hlad, poletni znoj
Po vrsti hodi naj s teboj;
Na levo, desno ne poglej
In stopaj ž njima zvest naprej.

In kdar se leto jesení,
Se ti na njivi hleb zorí;
In kdar umrè jesenski grom,
Tekoč ti nograd zajde v dom.

Al' véš, kje rajnši se dobé?
Po krajcarjih se pride tje,
Saj — komur krajcarja ni mar,
Ni nikdar rajnšu gospodar.

Veš, kod se v siromaštvo gre?
Skoz hiše, s smreko znamnjane!
V njih sladko vince točijo,
In nove kvarte hranijo.

In v zadnji torba se dobó,
Kdar pojdeš ven, le vzemi jo;
Oj! kak se ti lepo podá —
Beraška prazna mavhica!

V njej boš lesen kozar'c dobil,
Ž njim bodeš hladno pitje pil;
Kjer koli najdeš bistri vir
Zastonj — tam je sam Bog oštir.

Kje je pa steza do častí,
Do mirne srečne starosti?
Od te poštenje ti pové:
Naravnost po dolžnostih gre.

Če najdeš na-nji križem pot,
Ne veš, al šel bi tam al tod,
Le prašaj svojo dobro vest,
Saj kranjsko zna — pa bod' jej zvest.

Kje neki steza v grob peljá?
Ta se zgrešiti pač ne dá;
Po njej vsi hodimo vsak dan,
Na njej počivamo vsak dan.

Ali unstran groba se zdelí,
Na levo, desno tam drží:
Na ktero si boš nagnil vest —
Tje pojdeš — tega bodi svest.

R. Ledinski.

23. Zaničevavcem pevcev.

„Č'mu pevec poje? mársikdo vprašuje:
Saj dan današnji nam ni petja mar;
Od vseh se pevec — godec zasmehuje;
Njegova pesem je pač prazna stvar.“

O ví, ki 'z ust vam ide neprevdarno
Beseda taka, sem stopíte zdaj,
In poslušajte skrbno me in varno;
Vam na ušesa bom povedal kaj:

Prašajte grlico, č'mu pokruljkuje
Tak milo v znojni, trudapolni dan,
Kdar solněni žark le dela skrb kušuje,
In grlic glas je vsem neopazván?

Prašajte slavca, č'mu tak sladko guči
V samotnem kraju senc in hladnih loz,
Kdar srebros'jajne, mirodarne luči
Na cvetja san razliva lunin voz?

Prašajte rožo, č'mu tak blago dije,
Naj njezin duh že vonja kdo al ne,
Č'mu vse to troje svojo sladkost lije
Tje v zrak — al nam, al sebi, kdo to vé?

Pa le kruljkuje grlica, le poje
Slaviček, le se lije rožic slá;
In tak spolnujejo dolžnosti svoje,
'Zročene jim' od milega nebá.

Tak tudi poje in tak tudi sluje
V dnu pevčevega srca petja don;
Za pesmi cilj in konec ne vprašuje,
In njezin vspeh si v nemar pušča on.

Vsesilna moč nadzvezdnega vlivanja
Objema pesmonosno mu srcé,
In brez skrbí do ptuj'ga poslušanja
Mu pesem klije, raste, v cvetje gré.

Častite ga tedaj al zaničujte
Njegovo pesem kakor prazno stvar;
Le tega nikdar mi ne pozabljujte,
Da njega pesem je nebeški dar.

Da ž njo spolnuje on, poslanec roku,
Kar srcema naročil mu je Bog;
Da on v čutilih src, v radosti, v joku
Le božjo slavo poje krog in krog.

R. Ledinski.

21

0 24. Pepelnična.

Elegične

Pomisli človek, da si sad prahú,
Da, va-nj vrniti se, je tvoj namen,
In da pod solncem vse je rop begú,
Da bo vesoljnost clo kdaj časa plen.

Neznan je tu počitek, ptuj pokoj,
Kjer solnce meri nam kratkobo dnev;
Minljivost bije že svoj strašni boj
S prirodo, kar je svet domija rev.

Le enkrat cvete roža, in nikdar
Se več ne vrne njen begljivi cvet;
Na nje cvetila pust, razdrt oltar
Obeša vence pomlad drugih let.

Ko zbežno val hití tje v okean,
Tak hitro zbegne detešce z igriš;
In val, detešce in igrišča plan
Raznese časa vijorepna piš.

Tu pušča mož otroku pol skrbí,
Tam gre počivat sivček, solnca sit;
Kolovrat bitij vedno se vrtí, —
Pa le motoz mu je najdaljša nit.

Kaj veš, če ne boš zdihal poln solzá
Tam, kjer pojí te zdaj veselja zbor;
Vse, kar miluješ, čislaš v dnu srcá,
Ti vtegne vzeti jutro rani zor.

Naj čelo venča venec ti kraljev,
Al brije piš naj krog beraških las;
Ne gleda smrt na čast, ne loči rev:
Enako gre berač in kralj k njej v vas.

Enako tare kron demantno vez,
Ženinov ven'c, nevestin šapelj zlat;
Na en kup meče žezlo, bergljic les,
Beraški plašč tik na kraljev škrlat.

Edin'ga ne zadene smrtna ost,
Naj bo še bolj napeta nje tetiv:
Kristjanstva blagodarni cvet — krepost —
Bo s sabo vzel mim smrti mlad in siv.

Tedaj pomisli, ljubček svetnih klam,
Ki ceniš strast in radosti razsaj:
Da, vjet v goljufne zanjke hudih zmam,
Na prah le zidaš, kjer si staviš raj.

Naj bo v spomin današnji ti pepel: —
Le bogoljubu ptuj je groba strah,
Da le krepost mim smrti bodeš vzel,
Kdar strast in slast zdrobila se bo v prah.

R. Ledinski.

22

25. Minljivost.

Ko spred pene pena zgine,
Ura uri se ugane,
Dan za dnevom v noči mine,
Teden mimo tedna plane.

Mesci, leta ko valovi
V pretečenost se drvijo;
Čas pomigne in rodovi
Ko dim v zraku se zgubijo.

In kar rod za rodom dela,
Čas natihoma podira;
Mest posutih vrsta cela
Ti resnico to podpira.

Ako ravno pa trdnjave
Zidane se razvalijo,
In gor plešastih višave
Strel in mraza se drobijo:

Vendar, človek! list na veji,
Misliš vekomaj živeti,
Biti vedno visokeji
In nikdár ne sprsteneti.

Toda al prek misli te-le
Čas odmerjen ne poteče?
Ali smrt ti veke cele:
„Idi z mano!“ ne poreče?

Fr. Svetličič.

1814 v Idriji [illegible] župn.

23

26. Na Hrušici.

Kedar solnce, teka trudno,
V sinje morje se topí,
In njegov poslednji žarek
Z mračnih hribov se gubí:
Grem pod lipo, ter se vsedem,
In strmim v daljavo tje,
Kjer čez Hrušico visoko
Stara cesta vije se.

Noč zagrne zemlji lice,
Glasne pevke utihnejo,
Hladne sape se igrajo
V gostem listji nad menoj;
Šumotljanje njih me vabi,
Trudne stisniti očí,
Duh zamišljen v čase davne
Pa budeti mi velí.

Zdaj prisije luna čista
Zvezd obdana na vrhé,
Mi razsveti temne klance,
Kteri se krivé v dolé;
Ino jasno ko po dnevi
Vidim čudne potnike
Truditi po njih na goro,
Ino ž nje v nižave se.

Vidim hrabre Galijane,
Ki je pelje Belovez,
Vodja skušen, v južne kraje
Po preseku ozkem čez.
Vidim čete krvosrdne,
Ki je goni mnogo let
Rim ošabni, plena hlepni,
V jutrov in polnočni svet.

Vidim vojsko hoje sito,
Ki iz sremskih mest zidín
Žene jo nad Gordijana
Nepošteni Maksimin.
Vidim trume bojeslavne,
Ki derejo ko vihar,
Kamor stopati velí jim
Teodozij, verni car.

Vidim Gote črnomorske,
Ki se selijo v zaton,
Da pred njih krdeli trese
Se mogočni Stilikon.
Vidim Hune grozovite,
Ki drví je prek gorá,
Spred Emone tje nad Oglej,
Šiba božja Atila.

Vidim silne Longobarde,
Ki s pogorja se valé
Tje v ravnotno Furlanijo,
Dol na Padove bregé.
Vidim divjih Ogrov roje,
Ki iz Tisinih ravnin,
Dirjajo v skok nad Hugona
Mim pavijskih podrtin.

Vidim Turke krvoločne,
Ki pokupoma ležé,
Pokončani v trdem boji,
Na planoti vštric cesté.
Vidim cenjene junake,
Ki vriskaje tečejo
Zvršit pravdo z Benečani
Pred Gradiško stiskano.

Gost oblak zakrije luno,
Potnikov ne vidim več,
Mislim, da stoletne svade
Je končal krvavi meč;
Al bobnenje in rožljanje,
Ki ga čuje spet uhó,
Mi je porok, da narodje
Nad narode vnovič vró.
Hrup poneha, dan zazna se,
Zlato solnce približčí,
In veselo pevka vsaka
Svojo pesem žvrgolí.
O da bi jim njih veselja
Ne kalil prihodnji čas,
Da bi nikdar jih ne glušil
Bojne trombe jarni glas!

Fr. Svetličič.

27. Zimske misli.

Od polnočnih mrzlih krajev
Ostra sapa dije,
Ravno polje, vrh Triglava
Ogrinjalo belo krije.

Več se travnik in dobrava
V cvetji ne spreminja,
Več se gora in planjava
V petji ne razgrinja.

Ak na prosto polje pridem,
Mračnost me obdaja,
Ko v brezlistnem drevji veter
Mrzel se spremlaja.

Kje so vresi li obilni,
Kranjska Švajca mila!
S kter'mi blaga te narava
Polno obdarila?

V čem bo solnce mlado obličje
Zjutraj ogled'valo,
Ko je krito s čvrstim ledom
Jezerom zrcalo.

Kaj glavé gor v zrak molite,
Vi snežnični stopi,
Kriti s sivim oblačilom
Vsi v gluhosti topi?

Sladkoglasne ptice! kam so
Vaše pesmi mile,
Ki so sladko po dobravah
V letu se glasile? —

Slišim, slišim vaš odgovor,
Bitja ljubeznjiva:
„Tiho, tiho! blaga mati
V sladkem snu počiva,

Ki za hrano slednje stvari
Tol'kanj se potila;
Ktera stvar hvaležna ne bi
Jej mirú privoščila.

Tolsti pust! tvoj trebuh največ
Nje dobrote vživa;
Ne razsajaj, nehvaležni!
Zemlja v snu počiva“.

L. Jeran.

74

28. Gospod pri nas ostani.

Popotniki smo utrujeni,
In pot nam je neznana,
Ki od modrosti Tvoje nam
Vprihodnje še je dana;
S težavami smo zmer obdani:
Gospod, pri nas ostani!

V oblasti smo sovražniku,
Ki nam nastavlja mreže;
Preslabi smo se branit' mu,
S pomotami nas veže;
Obvaruj nas, ki smo Ti vdani:
Gospod, pri nas ostani!

Dobrot, ki si nam skazal je,
Dobrot teh ni števila;
V nesreči, sreči čula je
Nad nami roka mila;
Zdaj prosimo, hvaležno zbrani:
Gospod, pri nas ostani!

In če vihar je strašil nas,
Da smo se šibe bali,
In v svoji smo nezmožnosti
Pred Tabo trepetali,
Bil angelj Tvoj nam je na strani:
Gospod, pri nas ostani!

Vodila nas v življenji je,
Previdnost Tvoja sveta,
Da zdravi, srečni smo prišli
Do konca tega leta;
Utrujeni smo in zaspani:
Gospod, pri nas ostani!

In kedar pride ostri dan,
Ki k tebi nas pokliče,
Naj duh volján namesti nam
Del naših sodne priče;
Takrat, Gospod, pri nas ostani!
Gospod, pri nas ostani!

Fr. Malavašič.
1818 +1865

st 29. Človek brez rodoljubja.

Kar drevó brez zal'ga cvetja,
Brez klasovja lepo žito;
Kar je ladja brez zavetja,
Gnana v jezero srdito;

Kar planjava je pobita
Od vremena, toče sile;
Kar je dan brez solnca svita,
Kar je noč brez lune mile;

Kar poljá brez rož cvetečih,
Brez snegá najviše gore;
Kar devica brez rudečih
Lic, čistosti jasne zore;

Kar podložni brez povelja,
Brez očeta so sinovi;
Kar nebesa brez veselja,
Brez vladarja vsi svetovi:

Oj, to človek brez iskrene
Je ljubezni domovine,
Ki, če žalost jo zadene,
Zapustí jo, da pogine;

Jo izdaja, zaničuje —
Le za ptujstvo moč potrosi:
Ta ni vreden, da varuje,
Da ga v sebi dalj še nosi.

L. Toman.

st 30. Večernica.

Solnce na nebá višini
Jemlje že slovo od dné,
Zadnji žarki po dolini
In po gričih se cedé.
Mrak črez zemljo se steguje,
Tihi mir povsod kraljuje;
Tud je vtihnil mični kor
Drobnih prebivavcev gor,
Dokler spet zasije zor.

Čuj, kak sladka melodija!
Zvona glas se sliši zdaj:
„Bod' češčena, o Marija,
Božja mati vekomaj!“ —
Spet je tiho po dobravi,
In nad nami na višavi
Zvezd miljonov zabliščí,
V srca pokoj se cedí,
V božjem varstvu svet zaspí!

In takó tekó nam dnovi
In večeri nam bežé,
Dokler zadnjikrat zvonovi
Omarijo zazvoné. —
Takrat bomo počivali
In v naročji zemlje spali!
Bratje! dan je scer pekoč,
Vendar delajmo na moč,
V grobu nam bo lehka noč.

A. Olibau.

25

0 31. Sebi.

Dokler vrhé Triglava
Zarja mi zlatí;
Dokler me bistra Sava
Žejnega pojí;

Dokler prijatli zvesti
Me objemajo,
In po življenja cesti
Marno spremljajo;

Dokler sinovi Slave
Materi živé,
Za dom se in postave
Boja ne strašé;

Dokler slovensko petje
Srce mi jasní;
Dokler v lepoti cvetje
Lipino brstí:

Vetrovi, žalost nate!
Skrb nesite vso!
Veselje vabim v svate,
Venčam si glavó.

L. Svetec Podgorski.

[illegible]

26

0 32. Tožeče drevó.

Na trati košato drevó stojí,
Med vejami veter silno šumí,
In trga za listom list romén,
Raznaša široko po zemlji plén.

Al drevo, videvši zadnji kras
Šumeti po travi, zatemni obraz,
Povzdihne, se milo mu stori,
In veter kara, tako govori:

„O grozni! kakova te žene sla,
Odejo mi s silo tresti na tla?
Se Boga ne bojiš, ti pravo ni mar,
Ki jemlješ pomladi mi zadnji dar?

Glej s tem sem hladilno senco dajal,
Sem potnika krepil iz daljnih tal;
Iz nežne cvetice sem sad rodil,
In gladnim in žejnim obilno delil.

Sedaj pa, oddavši ostalo vse,
Sem listje prihranil si samo še;
Al že tvoj sop po zemlji drví,
Kar ude odeva, kar me redí.

O če te more ganiti kaj,
Če zgubo si čutil grenko kedaj:
Ne delaj krivice, pusti mi,
Kar srce tako gorko želí.

Ne tirjam veliko: listje za sad,
Poslednje imetje, skop zaklad,
Da duša se teši, siti okó,
O vse utrpevati je hudó!

In ako ne gane pravica te več,
Omeči te starec milo proseč;
Ki zadnjo lepoto, edino slast
Mu vzame divjih sap oblast.“

Al veter ne jenja, ne čuje besed,
Razsaja, vrševa še huje ko pred,
In listje se vsiplje, piš ga drví,
Iz šuma pa ta-le klic doní:

„Ne toži nevoljno, uteši srcé,
Ne gledaj peres, ki z vetrom leté,
Posojeno vrneš, rok velí;
Al blagor, ki dosluži ko ti!

Čeravno odnaša listje ti piš,
In glavo plešo v obnebje moliš:
Si spolnil nalogo, obrodil sad,
In svetu koristil stoternokrat.

Raduj se torej! Pomine mraz,
In vrne se zopet pomladnji čas;
Tedaj preobražen bodeš stal,
Bogatši ter lepši list pognal!“

L. Svetec Podgorski.

0 27

33. Tolažba.

V temo zavidljiv oblak
Mlado solnce nam zakriva,
Črna megla gnjusi zrak
In na zemljo ploho zliva.

Lipo stresa spet vihar,
In ozeble vrhe zvija;
Divji grom in strele žar
Delo ljudskih rok razbija.

Vroče zaželeni cvet,
Naših src vesele upe,
Spet zaduša burje led,
Razsipaje svoje strupe.

V logu ptičice molčé,
Ostrašéne od viharja,
In pobešajo glavé,
Kar ognjeni grom udarja.

Pa vihar se vpokojí,
Večno ne udarja strela,
Črn oblak se razdelí,
In spet luč posije bela.

In živejše dihne vse,
Slajše zažgolijo ptice,
Lipa širje se prostrè,
Lepše klijejo cvetice.

Torej, bratje! žal na stran,
Naj se še tako vihari:
Lepši je po gromu dan,
Bolj za temo solnce žari.

L. Svetec Podgorski.

---

0 28

34. Danici.

Tebe še gledam,
Ti mi še siješ
Ljubo in milo,
Zgodnja danica!

Kakor sijala
Si mi otroku
V sladkem naročji
Matere mile.

Nepremenljivo
V sreči, nesreči
Ti si mi vedno
Zvesta ostala.

Upe podrte
Z nova budila,
Vsako veselje
Z mano delila.

Ti me spremljala
Z doma na ptuje,
Z doma po svetu,
Zgodnja danica!

Vendar še gledaš
Moje domovje,
Majki migljaš še
V sreberne lase.

Je-li še zdrava
Srečna, vesela
Ondi za goro
Ondi za morjem?

Še bi jej enkrat
Videl v obličje,
Kanila 'z oka
Solza bi gorka.

Vendar še siješ
Ljubo in milo
Tje na mogilo
Moj'ga očeta.

Rad bi pokleknil,
Križ bi objel še
Ondi na grobu
Svoj'ga očeta:

Predno posiješ
Ljubo in milo
Meni na rako,
Zgodnja danica!

Fr. Cegnar.

---

35. Hrepenenje.

Ah, drago srce, kaj je tebi,
Da rajsko radost mi kališ,
Da nosiš pelin grenki v sebi,
Iz družb veselih me podiš?
Objema rajsko te veselje,
Al site niso tvoje želje?

Krasota mestna te obdaja,
Cvetè pomladni rožni cvet,
Vesela godba te napaja;
Sred zarje venčanih deklet
Si bridko, žalostno, potrto,
Veselju, radosti zaprto.

Zakaj temniš mi žar'k očesa,
Ko me obsiva blesk svetá,
Ko gledam zemeljska nebesa,
Ko sreče zvezda mi migljá?
Zakaj greniš mi slast življenja,
Ovijaš s trnjem me trpljenja?

Brenkljajo gosli javorove
In citer strune sreberne,
Razveseljujejo godove
Peneče vinske kapljice,
Nebo nad tabo se raduje
In svet v veselji poskakuje.

Le tí žaluješ, tarnaš, jokaš
Brez tolažila, brez mirú;
Le tí mi v živih prsih pokaš,
Zdihuješ k milemu Bogú;
Po tebi orjejo grenkosti,
In seme sejejo bridkosti.

Razženi tugo, bolečine,
Skelečo rano v noč zavij,
Naj zgine jad, naj žalost mine,
Z veselimi veselo bij,
Življenja dnevi so le kratki,
Topiva v kapljici je sladki.

Brenčajva, dokler cvet ne zvene,
Od rožice do rožice,
Napijva rose se medene,
Ljubiva lice sladke sle;
Nesrečne megle odpodiva,
V naročje slasti se vrziva! —

Ah, kaj je meni to veselje,
Ah, kaj je meni slast svetá!
V daljino plavajo mi želje,
Perota širi se duhá.
Ta rajska radost, polna hrupa,
Mi bolj, ko pelin, je gorjupa.

Na hrupnih rajih se šopiri
Ovenčana ničemurnost,
Pohotna sla srcá ne širi,
Le zbada va-nj strupeno ost;
Medeni jezik rad zasaja
Strupeni jezik v srečo raja.

Ko se bršljín po sencih vije,
Prebada večkrat trn srcé;
Ko na uhó veselje bije,
Se večkrat žalosti glasé;
Ko suče par se v kolobarji,
Se časi zbirajo viharji.

Prevare hčere nikdar site
Nebeško dete, um, slepé,
Lové resnico v zanjke zvite,
In božji dih, duhá moré;
Prevračajo zakone stare,
Pravico devajo na pare.

Maliku vžiga se kadilo,
Častí se z razuzdanostjo,
Posvetna slava je kormilo,
Vladar in raj in Bog — zlató;
Prevzetni prah nebesa moli:
Naj se godí po moji volji!

Ne iščiva v posvetnem raji
Veselih, krasnih, srečnih dni,
Njegova sreča ni za naji,
Grenkost, življenja stud rodí;
Njegovo cvetje je medeno,
Al nosi v medu kal strupeno.

Duhá morí njegova rosa,
Cvet žlahtnega srcá smodí,
Poslednjič pod zvenečo koso
Vseh rožic cvetje obleží,
In žalostna ostane ruša,
Potrta, prazna, bridka duša.

Nebeška sreča ne pa kraljuje,
Kjer strasti se šopirijo,
Presladki srčni mir zdihuje
Pod preobilno sladnostjo;
Kdor se v posvetnosti vpijani,
Srcé in dušo svojo rani.

Na cvetnih tratah moj'ga doma
Srcá ne stiska prazni hrup,
Tje hrepenenje vsak dan roma,
Tam je domá moj sladki up;
Tam klilo je veselje milo
In prosto srce v prsih bilo.

Tam so mi pele drobne ptice
V zelenji, v cvetji pisanem,
Tam tekle bistre so vodice
Po pesku sipčnem, bisernem;
Tam bilo v prosti sem naravi,
Kjer se resnica prosto javi.

Kjer prosti duh se prosto širi,
Srcá bridkosti ne moré,
Veselje žuborijo viri,
Visoke pesmi se glasé;
Tam je življenja dan jasneji,
Nebó nad zvezdami svitleji.

Razsvitlja ga človeku vera,
Zlatí ga sladko upanje,
Ljubezni roka ga odpéra,
Mu vžiga mile zvezdice;
Prijazno se nad njim igrajo,
V višavi jasni lesketajo.

Ah! tam je hrepenenje moje,
Tam raj zgubljeni, dragi dom;
Tam sem sadilo upe svoje,
Ki želo nikdar jih ne bom;
Tam bi se v radosti topilo,
Z veselimi veselo bilo.

Fr. Cegnar.

29

36. Roža med trnjem.

„Kaj pa ti sama tukaj stojiš,
Cvetica krasna, cvetica mila!
V trnji bodečem kviško moliš
Belo obličje, pisana krila?

Kedar te vidim, točim solzé,
Dete nesrečno, trikrat gorjé ti!
Pikalo trnje bo te v srcé,
Morala bodeš rano umreti.

Kdo ti mrtvaško postljo postlal,
Kdo ti nasul bo hladno mogilo?
Nikdo ne bode groba poznal,
Bodlo še v njem te trnje nemilo.

Cvetice druge lepo cvetó
V pisanih vrtih, rajski livadi,
Pijejo roso, solnce gorkó
Sije jim milo, hčerkam pomladi.

Ti pa samica tukaj živíš,
Družbi veseli lice zakrivaš,
V potu obraza krono redíš,
V hiši mrazotni tukaj prebivaš“. —

„„Mene ne, sestra, une miluj,
V trnji rojena, v trnji ostanem!
Srečna sem tukaj, meni veruj,
V senci stanujem, ven se ne ganem!

Prišli vetrovi, prišel bo piš,
Cveticam lomil krone cveteče,
Padlo bo cvetje, vtemnil njih bliš,
Mene branilo trnje bodeče.

Prišel bo kosec s koso ostró,
S srpom jeklenim prišla bo žnjica:
Roža za rožo padala bo,
Jaz bom cvetela, roža samica.

Peklo bo solnce gole glavé,
Mrle sirote bodo za žejo;
Da bo rosila roso na mé,
Bodem prosila trnjevo vejo.

Padla bo mrzla slana na plan,
Smrt na široko cvetke bo žela;
Mene bo varval senčnati stan,
Še bom živela v trnji vesela.

Bala grabljivih rok se ne bom,
Noge lomastne, slasti jezika:
Trdna ograja var’je moj dom,
Trnje ga pika, kdor se dotika.

Prišla bo zima, prišla bo smrt,
Trnje mi bode jamo skopalo,
Kril bo gomilo biserni prt,
V sladkem počitku truplo ležalo.

Skopnel bo sneg in stajal se led,
Tiha gomila se bo odprla,
Krono škrlatno, biserni cvet
Krasno bom zopet k nebu prostrla““. Fr. Cegnar.

30

o37. Kosec.

Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!
Zvoni zeleni travi k pogrebu,
Dokler se bliska biserna rosa,
Dokler ne peče solnce na nebu!

Zrela za košnjo, zrela si, trava!
Kaj bi se bala kose jeklene?
Kar je rodila mati narava,
V krilo globoko smrt jej zaklene.

Taka postava svetu je dana,
Taka osoda njega oklepa:
Seme zabranja časova brana,
Časova roka zrnje otepa.

Žena mogočna dirja po svetu,
Nizko, visoko s koso podira,
Maha po pleši, maha po cvetu,
Večnosti, grobu vrata odpira.

V grobu telesa grudi trohnoba,
V večnost neskončno duša se dviga;
Novo življenje klije iz groba,
Novo življenje večnost užiga.

Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!
Zvoni k pogrebu travi zeleni!
Ko bo oblila mrzla me rosa,
Takrat zvonila bo~~d~~eš tud' meni.

Fr. Cegnar.

---

st 38. Na grobéh.

Blagor mu, ki se spočije,
V črni prsti v Bogu spi!
Lepše solnce njemu sije,
Lepša zarja rumení.

Tiha zemlja ga ne drami,
Strasti ne bučí vihár;
Bratoljubje vlada v jami,
Greje prah ljubezni žar.

Britke tuge, bolečine,
Duhomorni trop skrbí,
Žalovanje grenko mine,
Potok solz se posuší.

Ne slepí rumeno zlato,
Čast, ime, naslov in stan;
Smrt pobrati pod lopato,
Kar rodil je beli dan.

Žezla, palice beraške,
Kdo med temi zbiral bo?
Krone, krila siromaške,
Komu mar je tam za to?

Krije vse odeja ena:
Reve in škerlatnike;
Zgrinja travica zelena
Vsem enake prtiče.

Kar je črna zemlja dala,
Vzame črna zemlja spet;
Duša je iz ječe vstala,
Spela se nad zvezdni svet.

Blagor mu, ki se spočije,
V črni prsti v Bogu spí!
Lepše solnce njemu sije,
Lepša zarja rumení.

Fr. Cegnar.

31

o 39. Rojakom.

Hej, rojaki! opasujmo uma svitle meče,
Plemenita kri po krepkih naših žilah teče,
Bog nam dal je dobro srce, um in pamet zdravo;
Povzdignimo krepke glase domovini v slavo!

Iz pšenice, vrli bratje! ljul'ko populimo,
Zdravo seme v brazde rojstne njive zaplodimo,
Da se krepi ona od zaroda do zaroda,
Da na zemlji diči se od vzhoda do zahoda.

Dovršujmo nam od zgorej dano naročilo,
Da ne bo nam solnce za gorami zatonilo,
Da sijalo vedno lepše bo pred naša vrata;
Hej, rojaki! kviško, da nam pride doba zlata!

Populimo trnje, lemež naj ledino reže,
Dokler temna noč na naše grobe se ne vleže;
Vreme se zjasnuje, ne bučijo več vetrovi,
Taja se ledina, vzeli so slovó mrazovi.

Drami se prebela Vila na zeleni gori,
Sveti se jej lice in okó v rumeni zori;
Hej, rojaki! kako poje, poje in prepeva,
Da se gora trese, da nebeški strop odmeva!

Fr. Cegnar.

32

o 40. Blagor pesnikov.

Pel bil rad!
Srce se zopet raduje,
Nedrije više dviguje;
Peti imam želje,
Svoje veselje
Hočem ljudém razodeti,
In pa spet eno zapeti.

Pel bi rad!
Naj mi pa tudi prilaga,
Kterim kol radost je draga;
Zložne pesmice
So veselice
Dobrega srca na sveti,
Znalo da v raju bo peti.

Pojem rad!
Kedar mi solnčice sije,
Tudi če megla ga krije,
Radost al žala,
Ktera se dala,
Ktera mi srce zaneti,
Sleherna sili me peti.

Pojem rad!
Ako mi ravno ne steče,
Kakor so želje goreče,
Saj po viharji
Z lepšimi žari
Solnce prijazno nam sveti,
Vabi veselo zapeti.

Pel bom rad!
Če ovsenjak mene siti,
Vrelec le daje mi piti,
Bivam na slami
V revnem tud' hrami,
Moram le piclo živeti,
Moje bogastvo je peti.

Pel bom rad!
Dokler mi dani so glasi,
Naj se preminjajo časi:
Starost me krivi
Glavico sivi,
Vedno rad hotel bom peti,
Dokler ne moram umreti.

J. Hašnik.

15 --

33

0 41. Sreče dom.

Kdor kol' pod milim Bogom živí,
Vsaki pač srečen biti želí,
Cesar na tronu, kmetič na polji,
Prosi od Boga sreče po volji;
Tud jaz je iščem križem svetá:
Kje nek' prebiva, kje je domá?

Tam, kjer cvetice krasno cvetó,
Mislim, da sreči venec pletó;
Solnce pa rev'ce ves dan pripeka,
Kosec jim slednjič glav'ce poseka;
Koder pa smrtna kosa kosí,
Sreče ni prave, jok se glasí.

Z vrta na polje grem je iskat,
Tam se raduje kmetič bogat.
On si bogato žetev obeta,
Sreča pšenice venec mu spleta;
Toča prihruje, žito zdrobí,
Sreča veselja ž njive zbeží.

Ptice vesele, zelen je gaj,
Mislim, tu ima sreča svoj raj;
Zima prikima, ptice zbežijo,
Hribci pod mrzlim snegom ječijo;
Glasa veselja čuti ni več,
Gaj le žaluje, sreča je preč.

V mestih imajo mnogo blagá,
Tamkaj bo sreča najbrž domá;
Res se bogatec tam napihuje,
Pa še več revnih milo zdihuje;
Kjer pa s'romaštva solze tekó,
Nihče po sreči prašal ne bo.

Cesar mogočni, kakor s'romak,
Otrok in starček, kmet in vojščak,
Srečo si vošči, sreče si iše:
Ali le z lica solze si briše;
Človek do groba sreče želí,
Pa si le prazne pene lovi.

Kje neki ima sreča svoj dom?
Kdo mi pové, kje našel je bom?
V čistem le srcu ona kraljuje,
Srce nedolžno ona zveseljuje;
Sreča prebiva sredi srcá,
V srcu poštenem ti je domá.

J. Virk.

1810 – 1880
[illegible]

311

0 42. Moje želje.

Rad bi tamo bil,
Kjer po polji veter žene
Žitne valove rumene,
Kjer vesela se glasí
Prepelica „pet pedí,“
Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Kjer po dragah bistra reka
Kakor živo srebro teka,
Kjer zelene trate prt
Mene zove v pisan vrt,
Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Kjer visoke so planine,
Čudne skalne globočine,
Kjer boječa srna spí,
Strma peč v nebó kipí,
Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Kjer v zelenem gaji poje
Slavček poleg ljube svoje,
Kjer se milo družita,
Mehko gnjezdo znašata,
Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Kjer mladine krasno cvetje
Zalša grla milo petje,
Kjer nedolžnost je domá
Spake sveta ne pozná,
Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Tamo rajsko je veselje,
Tamo čiste srčne želje,
Tam v nebesa je od tod
Prosta in vesela pot,
Rad bi tamo bil!

V. Orožen.

1808 – 1875

35

43. Boginji petja.

Boginja preljubeznjiva!
Ki budiš plamen duhá,
Da se v glasno pesem zliva
Skrita misel iz srcá;
Tebi slava se spodobi,
Tebi venci zelené,
Ki so ti je v vsaki dobi
Ovijali krog glavé.

Pevci so te spoštovali,
Ovne tolste na oltar
Nekdaj so ti pokladali,
Zažigali ti je v dar:
Kaj pa boš od mene vzela?
Mire nimam, ne zlatá,
Moja roka dá vesela,
Rada, kar zamore, dá.

Če ti všeč je morebiti,
Kar od tebe v dar imam,
To ti hočem pokloniti,
To ti zopet v dar podam;
Srce si mi obudila,
Dala si mi pesmi slast,
Svet mi ž njimi osladila,
Naj donijo tebi v čast!

Fr. Levstik.

36

44. Pomladnji sprehod.

Za mano ostani, o mesto!
Z veselo te dušo pustim;
Čez travnik, čez polje in cesto
Od griča do griča hitim.

Sijati pomlad je začela,
Gorkoti umiče se mraz,
Vsa zemlja je zopet vesela,
Vesel je človeški obraz.

Studenec in reka se taja,
Vsa rast iz zemljice hití,
In tukaj in tam se sprehaja
Družina veselih ljudí.

V najkrasneji dobi nam leta,
Naj človek bo star ali mlad,
Veselja up največ obeta,
Obeta še mnogi nam sad.

O kar je življenja po sveti,
In kar je na zemlji stvarí,
Ko pomlad začenja cveteti,
Vse giblje in se veselí.

Tud meni srce se dviguje,
Skrbi pa umičejo se;
Iz misli se misel mi snuje,
Iz radosti radost cvetè!

Veselje mi daje peruti,
Ko ptiču, ki ječe je prost,
Zemljé skoro noga ne čuti,
Navdaja me up in mladost.

Fr. Levstik.

37

0 45. Popotnik.

Živel sem dolgo časa z vami,
Le zopet v roko, grčav les!
Če imam torbico na rami,
Ne briši, sestrica, očes!
Ta ni možak, ta ni za rabo,
Kdor videl ptujih ni ljudí;
Te hribe pustil bom za sabo,
Mogoče mi ostati ni.

Kdor ima v pravem koncu glavo,
On gre v Jeruzalem in Rim,
Premaga solnce, dež, težavo,
In dobra volja roma ž njim;
On skusi pač si kaj po sveti,
Pretehta srečo vse zemljé,
Navaja ga veselje peti,
In žalost trdi mu srcé.

Kjer sever goni jadra bela
Na trg do zadnjih mej svetá,
Kjer juga sapica vesela
Nasproti petje mu pihljá,
Kamor le priti je mogoče,
Povsod domá popotnik je,
Nikjer si ne sezida koče,
Postelje si ne posteljce.

Oblak nebeški ga odeva
In posteljo mu zemlja da,
Ko obudí se zora dneva,
Solnce ga dalje popeljá:
Po kopni stezi peš koraka,
Na mokrem sapi se 'zročí,
Kaj novega mu ura vsaka
Pred željne pripeljá očí.

On ne sadí, nikdar ne seje
In njemu sad ne obrodí,
Pri svoji peči se ne greje,
Pri svoji mizi ne sedí;
Veselja dosti vendar vžije,
Sadi in seje mu ves svet:
On vsake trte vino pije,
On trga vsake rože cvet.

Neumen človek, ki razpenja
Šotora varno streho si!
Ko zemlja romati ne jenja,
Ko morje mirno, solnce ni:
Tak se obrača romar vedno,
Povsod poznan, nikjer domá;
Kjer vleže uro se poslednjo,
Tam smrt mu domovanje dá.

Fr. Levstik.

38

0 46. Prvi pomladnji bučeli.

Pozdravljena bodi, draga bučela!
Pomladi tedaj si prvi klicar?
Dviguje se v prsih mi duša vesela,
Ko ugledal sem tebe, nedolžna stvar!

Al vedi, vedi, nevarno da brije
Črez njivo in trato še veter hladán,
Prijetno po brdih nam solnce ne sije,
Za hribom se hrib dviguje snežán.

Mehák si veter igrá čez planine,
Na griču počiva spet solnčice,
Studenec brez leda se vije v ravnine,
Vijole po vrtih razsipljejo se!“

Al sever in burja se bosta vrnila,
Vijolam samotnim umorila cvet,
Ti žalostna bodeš poljé popustila,
Če bo prizanesel ti mraz in led.

„Pogledi nad sabo jasne višave,
Pogledi solnca nebeškega plam,
Pogledi brstja dreves in planjave!
Al ni vse vesele pómladi znam?“

Poslušaj, nedolžna bučelica, mene,
Iz srca le tvoje sreče želim:
Dokler so po gričih proge snežene,
Za tvoje življenje se vedno bojim!

„Ko prva cvetica zemljé bo kalila,
Izsrebati moram sladki jej med,
Da prva bo moja družina rojila,
Jaz rožice prve okusila cvet.“

To reče in dvigne se, urno brenčaje,
Pa jaderno veje čez ravno poljé;
Mladeneč, bučelo z očmí spremljaje,
Govoril za njo besede je te:

Bučelica, ljuba hčerka pomladi!
Med cvetom rojena, med cvetom živiš,
V domovji obdajejo rajske te sladi,
Ko zove pomlad, pa iz ula zletiš.

Ognéjo naj tvojih perut se vetrovi,
Da sever bi tebe nikdar ne moril!
Prijazni vhajáli naj bodo ti dnovi,
Za mlajem naj mlaj se ti sladek rodil!

Fr. Levstik.

47. Pesmim.

Duri vam stojé odprte,
Moje ptičke! izletite;
Prepevaje se glasite
Čez planjave in čez vrte.

Čul bo vaše prepevanje
Brglez, škorec in kraljiček,
Vrabec, čuk in mnogi ptiček,
Vnel bo morda ropotanje:

Ve ste ptujke v našem dvoru,
Pesem vaša nam je pusta,
Ne prepevajo vam usta,
Glasov ljubih v našem zboru!

Ve jim pa odgovorite:
Mé smo Levstika poeta,
Hčerke mladega očeta,
Bratje, torej potrpite!

Fr. Levstik.

39

48. Novo in staro.

Dan se za dnevom
Dalje pomika,
Leto za letom
Lahno poteka.

Staro odstopa,
Stvari se novo;
Vendar se vrača
Vedno še staro.

Svetlo zdaj sije
Solnčice mladim,
Gorko pred grelo
Glave je sivčkom.

Kmetič poskuša
Kmet'vati bolje,
Manj si je vmišljal
Modri Egipčan.

Stavbe prostrane
Stavi umetnik,
Gleda v izglede
Glavnega Rima.

Mnogo spreminja
Mestnik obleko,
Staro pa suknjo
Samo prevrača.

Celo že citre
Cene so nove;
Pesnik še poje
Pesme z Homerjem.

Slikar tu stavi
Slavno podobo;
Zad se ozira
Zmeraj v Apela.

Naj pa kdo najde
Novega res kaj,
Pot mu napravlja
Prednikov delo.

Svoja naj slava
Staremu bode!
Nič se ne znižaj
Novega vrednost.

P. Hicinger.

49. Na grobu.

Teci teci, solza,
Solza materna!
Doli na gomilo,
Na ta črna tla!

Križ pri križu, žali
Bridka znamenja;
Dosti mnoga, razna
Ti je družina.

Kaj se jokaš, tarnaš,
Duša materna!
Dete je veselo
Z angeljčki igrá.

Duša res, al truplo,
Truplo ni domá;
Zemlja, zemlja ptuja,
Bodi mu lehká!

Teci mi le teci,
Solza materna!
Doli na ta črna,
Crna ptuja tla!

M. Valjavec.

40

50. Na planini.

Vstopim se na vrh planine,
Solnce ravno gori gré,
Z nebotične visočine
Se mi daljni svet odpré.

Ozrem se na domovino,
Gledam na gorensko stran,
Zrem dolino za dolino,
Za planjavo vidim plan.

Polje žitno rodovitno
Se v očí mi lesketá,
Vidi pridnost se očitno
Kmetovavca marnega.

Bistri potok, reka vije
Se tje v rajsko zelenjád,
Zemlja vlage se napije
In rodí stoteren sad.

Hrib za hribom se dviguje,
Gora gleda čez goró,
Božjo moč mi oznanuje
Vse, kar vidi krog okó.

Od tam belega Triglava
Daje mi v očí ozir,
Bistra tam izteka Sava,
Petja nevsahljivi vir.

Ondi se mi odgrinjuje
Blejskega jezera kras,
Raj pozemski, kjer dviguje
Iz valov se k nebu glas.

Od tam doli, kjer meglá se
Ravno je pretrgala,
Sem v očí mi lesketá se
Svit zidovja belega.

Stara tam stojí Ljubljana,
Vse dežele kinč in kras;
Mati sinom slavnoznana,
Z gore čuj pozdrava glas.

Zrem po hribih, zrem po polji,
Mečem sem in tje očí,
Gledam, kar mi je po volji,
Mesta, trge in vasí.

Vidim pred seboj Gorensko,
Tamkaj Notranjsko poznam,
V vinorodno stran Dolensko
Zdaj oči tje vprte imam.

Tamkaj doli s Kranjci brati
Štajerec se in Hrovat,
Ne zamuja desne dati
Tu mu goratanski brat.

Rajske radosti zigrava
V vnetih prsih mi srcé,
Vidim, brata brat spoznava
Vedno bolj od dne do dne.

M. Valjavec.

41

51. Pastir.

Jaz sem gore sin,
Bivam vrh planin;
Ljubim svobodo,
Dole in goró.

Solnce me budí,
Lipa me hladí,
Rožice ljubó
Meni tud cvetó.

Bele janjčeke
Pasem sem ter tje,
Ptičice z menó
Pesmice pojó!

Jače vrh goré
Bije mi srcé,
V mirni bajtici
Spavam brez skrbí.

Tukaj dan in noč
Bivam vriskajoč:
Gora je moj dom,
Za-njo žível bom.

Lep je božji svet,
Gora mu je cvet;
Jaz sem gore sin,
Bivam vrh planin.

M. Vilhar.

42

o 52. Kras.

Od planin, kjer dob in bukev,
Smreka krije naša tla,
Kras nagoten se prostiraš
Do jadranskega morjá.

Ko te Rimljan je premogel,
Krasen, silovit si bil,
In po sencah tvojih vrhov
Boge je Slovan častil.

Tebi je zeleno krilo
Vgrabil tržni Benečán,
In sedaj si solnčnim žarkom,
Vihram si v oblast podan.

Kjer neurniki deževni
Niso sprali ti kostí,
Tam te glojejo viharji,
Burja pije tvojo kri.

Sreča sladka ni ti dana,
Dan ti je trepet in strah!
Sapa meče v morje pesek,
Tebe pa osoda v prah.

Skale, tvoje gole hčerke,
Dvigajo v nebó roké,
Ino za odgovor z neba
Smrt ti vihre rujové.

Rožice sem videl mile,
Ki cvetele so ljubó;
Ali solnce je palilo,
Rože umiràle so.

Po dolinah valovito
Klasje tvoje šepetá;
Z neba se utrga ploha,
Smrt in groza ž njo divjá.

Sadje gledal sem na drevji,
Že je zorel blagodár;
Preden je vtonilo solnce,
Vstal, pogubil je vihar.

Nikdar več ne upaj sreče,
Več pokoja ti ne bo:
Ali mene čaka pokoj,
Ko zaspal bom pod tebó.

M. Vilhar.

43

o 53. Na Kalcu.

Na Kalcu prebivam,
Kjer Pivkin je vir;
Po zemlji slovenski
Krog mene je mir.

Čez lozo planinsko
Triglav mi strmí,
Med zvezde se dviga,
In v snegu bliščí.

Goreči mu treski
Ob čelu grmé;
Al vendar orjaka
Iz sanj ne zbudé.

Pod njim pa Slovenec
Steguje rokó,
In moli in prosi,
In briše solzó.

Kjer solnce zahaja,
Naš Nanos stoji,
In skale bobneče
V doline valí.

Na témenu cvete
Prijazna pomlád;
Iz drevja mu plete,
Iz trav zelenjád.

Pod Nanosom trta
Ipavska zorí,
In joče in joče,
In vince rodí.

Tam Javornik črni
Zaslanja izhod;
Po notranjski zemlji
Pozdravlja naš rod.

Jezero cerkljansko
Mu pere nogé,
Pa bukev in javor
Hladita srcé.

Snežnik mu je sosed,
Ki megle redí,
In glavo zeleno
Prot solncu drží.

Pošilja čez mejo
Pogled velikán:
Kam plavajo ladje,
Kaj dela Istrán.

Pred mano se steza
Moj ljubljeni svet,
Vsa lepa dolina,
Ki Krasu je cvet.

Po dolih prijaznih
Lej, Pivka hití,
Igraje, šeptaje
Po lokah šumí.

Na levi, na desni,
Za gričem je grič,
Drevó za drevesom,
Za ptičem je ptič.

Po sivem kamenji
So čvrsti ljudjé;
Iz glave otožnost
Jim burje podé.

Pogumen je Pivčan
In zvest siromak,
Narodu in domu
Branitelj krepák.

In breme, ki na-nj ga
Osoda loží,
Junaško ga nosi,
Če prav se potí.

Zdihuje in prosi
Vladarja nebá,
Naj jasneje daje
Mu solnce na tla.

Zdihuje in prosi
Vladarja svetá,
Naj z dola in srca
Odide temá.

Jaz tudi z rojaki
Zdihujem, trpim,
In želje goreče
Sred Pivke topim.

Ker vslišane bile
Še niso dozdej,
Pogrezni je zemlja —
Pod zemljo naprej!

Naprej do dežele,
Kjer Sava bobní,
Med brate, med sestre,
Med naše ljudí!

M. Vilhar.

54. Biserji.

- ∪ - ∪ - ∪ -

Milo zvon po dolu poje,
Se razlega čez vrhé;
Mlado mamico zakopat
Štirje nesejo možjé.

Glasne molijo molitve:
„Naj lehkà jej zemlja bo!“
In s prstjó na vek molčečo
Mamico zasipljejo.

Zvon že davno več ne poje,
Tiho krog in krog je vse;
Le na mladem grobu joka
Sinek mrtve mamice.

Solza mu kaplјá za solzo,
Sam, oj sam je sred svetá!
In molitev za molitvo
Izdihava do nebá.

Neizmerna milost božja
Odpre blažene roké;
Solze britke, nadepolne,
V biserje se spremené.

M. Vilhar.

44

55. Molitev.

Pokala je sveta zora,
Ptiči zopet se budili,
V cvetji se zibala rosa,
In pastirji se glasili.

Po vaséh in po goricah
K maši so zvonovi peli,
In po cestah, po stezicah
V cerkev so ljudjé hiteli.

Tudi meni duh se dvigne,
Duh razpnè peruti svoje;
Al ne splava proti solncu,
Potopí se v prsi moje.

V srcu zre dvanajst oltarjev,
Sekanih iz skale sive;
Pred očmí se mu po redu
V njih vrsté podobe žive.

Bog vesoljni, duh neskončni,
Ki človeka je ustvaril,
Kal nesmrtno va-nj ucepil,
Iskro uma v njem užaril.

Domovina, ki rodila
Moje drage je rojake,
Bistre ima še sinove;
Nad sinovi pa oblake.

Žena, blaga tovaršica,
Z gorkim srcem, dušo zvesto
Cvetonosne rože trosi
V mojega življenja cesto.

Sine mlade, hčerke male,
Ktere mi je poklonila,
In z otroki porodnico
Naj objema sreča mila!

Mati moja ljubeznjiva,
Ki ležijo v zemlji črni,
Za njih trud in skrb in delo
Bog jim sladki pokoj vrni!

Oče, starček sivolasi!
Tudi vas so v jamo deli;
Da bi tamkaj v večni slavi
Venec z materjo prejeli!

Z bratoma in sestro ljubo
Osameli smo na zemlji;
Čas! ljubezni ti otročje
Nikdar nam iz prs ne jemlji!

Prijatelji! redko solnce,
Ki ste v burjah mi sijali,
Da bi nikdar se ljubezni
In zvestobe ne kesali!

Poezija, dar nebeški!
Komur v srcu ti cvetevaš,
V gorkem letu hlad mu delaš,
V mrzli zimi ga ogrevaš.

Muzika, vesela deva,
Pevcu strune v roke daja;
Grlo poje kakor slavec,
Kedar srce v njej se taja.

Zdaj pred dušnim se očesom
Vzdigne mojih dni osoda,
Moje sreče in nesreče,
Solz in radosti posoda.

Večnost je podoba zadnja,
Konec vsega hrepenenja,
V kterem duša kviško plava
Iz pozemskega življenja.

Peli zopet so zvonovi,
Iz cerkvé je vse hitelo,
In da grem od svete maše,
Tudi se je meni zdelo.

M. Vilhar.

---

ot 56. Noč.

Solnce rumeno
Goro zeleno
Zadnjič poljubilo je;
V krilo temine
Hribje, doline
Tiho zavili so se.

Tam na iztoku
Pa na oboku
Mesec prikaže glavó;
Bolj se užiga,
Vedno bolj miga
Zvezdic prijazno zlató.

Veter pihljaje
Jezero maje,
Rahlo ob bregu šeptá;
V jezeru čreda
Zvezdic se gleda,
V daljni globini migljá.

Nočna temina,
Slika spomina
Srečnih in žalostnih dni!
Zvezdam bliščečim
Ali brlečim,
Dnevi, enaki ste vi.

Jezero krasno,
Temno al jasno,
Si mi podoba srcá:
V tebi odmeva
Vsacega dneva
Se mi svitloba al tma!

S. Jenko.

45
o 57. Mati.

Dete revno, dete malo!
Kdaj mi bodeš poplačalo
Vse, kar zá-te skrbna mati
Mógla sem in bom prestati?

Sem pod srcem te nosila,
V bolečinah porodila,
Za-te noč in dan skrbéla,
Za-te sem in bom živela.

Postelj kol'kokrat postlála!
Zibel tvojo sem zibála,
Pesem ti zapela sladko,
Da zaspalo si čez kratko.

Čez-te se potem nagnila,
Srčno Boga sem prosila:
Oče, hudega ga brani,
Meni, sebi ga ohrani!

Dete malo in ubožno!
Bodi pridno in pobožno,
S tem skrbí mi boš plačalo,
Dete revno, dete malo!

S. Jenko.

46

58. Korak v življenje.

Srce trepeče
Od hrepenenja,
V šumni vrtinec
Sili življenja.
Stopil na ladjo
Tudi bi eno
Jadral za srečo
Nerazjasnjeno.
Morje lažnjivo,
Kje so bregovi?
Grozna širjava,
Grom in vetrovi. —
Zije slapovje,
R'jove peneče,
Barke razbija,
V brezna je meče.
Zvezde prijazne
Pot mi kažite,
Srečni vetrovi
Čoln mi vodite!

S. Jenko.

47

59. Slovo in naročilo.

V zvoniku se zbirajo ptice,
Tu lastovka še žgolí;
Tam čakajo tovaršice,
Al ona še ne zletí.

Tak poje, ko solze bi lila,
Otožni pogledi jej so;
Ker gnjezdo bo zapustila,
Ker jemlje od mene slovó.

Očesci obrača v mé milo
Jaz svoje obračam va-njó,
Srce z neznano silo
S solzami mi moči okó.

Enako midva preživela
Mars'kako jutro sva že:
Nad mano je ona žgolela,
Jaz skladal sem pesmice.

Ko slišal vesele gor kljune
Sem nje in njenih hčerá,
Ubiral veselja sem strune,
Ki vrelo je z moj'ga srcá.

Ko lastovka je žalovala,
Vesel tud jaz nisem bil,
In lira je zajokala,
Domovju solze sem lil.

Al ptič'ca! zdaj zgrni perute,
Odleti brž tje na križ,
S tovarši so line obsute,
Glej, glej, da ne zamudiš!

Na okencu zjutraj bom plakal,
In gnjezdo varval ti bom,
V spominu te vedno bom čakal,
Da vrneš se zopet na dom.

Če pa, ko prideš spet k leti,
Na oknu ne najdeš me več,
Na mojo gomilo prileti:
Tje šel tvoj prijatelj je leč!

Obišči ga tam in grobovje,
Zapoj mu te pesmice:
Da vneto za svoje domovje
Nehalo je mlado srcé.

In lastovka je odletela,
Odšla je v Afriko tje,
Naročbo s seboj je vzela,
Pustila me samega je.

Fr. Zakrajšek.

60. Divji lovec.

Stojim visoko vrh skalovja,
In gledam doli v nizki svet;
Ljudi tam doli zrem domovja,
Blišči ob reki polja cvet.

V sovraštvu in prijazni šali
Tam dol človeški rod živí,
In mene so sem gor pregnali,
In za-me več solzice ni!

Pa kaj mi mar, mi mar človeka?
Ko se pod mano grom jezí,
Ko stresa hrib tuleča jeka,
Srcé se mi koj ohladí.

Le včasi, ko ’z dolin samije
Zvonovi milo zadoné,
Ko svit z lednikov na-me sije,
Se taja v prsih mi srcé.

Tedaj obspó me stare želje,
Tedaj se spomnim bolečín,
In marsikterih ur veselje
Se sili zopet mi v spomin.

Posl. Fr. Zakrajšek.

61. Mladost.

Ko pomlad mlada se zbudí
In spet ozelené doline,
V življenje vse se prebudí,
Otožnost nam iz srca zgine.

Radujemo se cvetja spet,
Ki doli in goré pokriva,
Prerojen ves se zdi nam svet,
Lepoto rajsko nam odkriva.

Spominja nas preteklih dni,
Opomni srečne nas mladosti,
Ko vsak otročje še živí
In srčnih ne pozna britkosti.

G. Krek.

48

o 62. Hrepenenje.

Po drči samotni vodica šumí,
Opira skalovje grozeče;
Tik brega postaren planinec sloní,
Večerno mu solnce obličje zlatí,
Srcá celi rane skeleče;
Ko vgleda v prebistrih valov se šumenje,
Izbuja nemirno se v njem hrepenenje.

Pretekla spet leta se njemu odpró,
Dni rádostne čuti mladosti;
Spominja se bratov in sestric zvestó,
Ki v koči domači bivaje mirnó
Vživali so čutja sladosti.
Pa zdaj, ah! že krije vse lahna gomila,
Odvzeta jim zlobna vsaktera je sila.

V olajšane sanje močnó se vtopí,
Na lice mu kane solzica;
Pihljanje večerno močí mu krepí,
Otrpnjene ude novo oživí,
Ogreva upadena lica;
Veselo ozrè se v prihodnosti vrata,
Kjer čaka življenja še doba ga zlata.

Že zvezdice jasne zlatijo nebó,
Noč krila po zemlji prostira,
Počiva stvarica vsaktera ljubó,
Zatisne tud starčku zdaj spanje okó, —
Smrt vrata življenja zapíra:
Ko solnce žaró čez snežnike posije,
Srce hrepeneče poslednjikrat bije.

J. Krek.

49

o 63. Najviša moč. //

Veliko moč ima železo,
Al erjavina mu je kos;
Mogočna je soparja sila,
Ki goni trume težkih voz.
Še več si Arhimed je upal:
Daj drugo mi stališče kdo,
In zemljo snamem iz tečajev —
Iznašel tako je koló.

Al kar močí je zemlji danih,
Kar vprega jih človeški um,
Vsem kos je moč natezovanja,
Ki vodi črede solnčnih trum.
Svetove svitle razpeljuje,
Poznajo vsaki svojo pot,
Nobena teža jih ne zmaga,
Vse veke vlada brezi zmot.

Al več ko ta je moč najviša,
Ne vniči je vseh življev strast,
Gorkote več ima ko solnce
In cene nad vseh svetov last.
V najtrših bojih zmage polna,
Dan ljubi ter odganja noč,
Njej smrt — pekel zastonj se vstavlja:
Najviša je ljubezni moč.

A. Umek.

64. Ponočna pesem.

Čudo zvezdic mi gorí,
Dvema pot enaka ni:
Ena se mim druge giblje,
Nizko al visoko ziblje.

Tu na zemlji pa ljudjé
Po deželah vseh živé;
Src premnogo razno bije,
V njih so čudne harmonije.

Eno pride do nebá,
Radost, mir ga spremljata;
Drugo v breznu dol trepeče,
Sklijo rane ga skeleče.

Pride noč in pride dan,
Tak je tudi srčni stan:
Dans mu sreča sije mila,
Jutro ga že tare sila.

Zdaj mi cvetje daje vrt,
Dom veselja je odprt,
Milih strun doné glasovi;
Kmalo žalostni so dnovi.

Poln veselja pojem zdaj,
Bog zna, al bom pel še kdaj:
Spremenljivo je življenje,
Srce žene hrepenenje.

A. Umek.

65. Jek.

Zmerom kliče glas doneč:
Dani so nam kratki dnovi,
Urno dirjajo valovi;
Kar ne poderó vetrovi,
To poseka — čuj strméč —
Meč.

Srce, polno poezije,
Gleda svet, na njem vihár;
Praša se, čemú moj dar,
Saj nikomur več ni mar;
Ako iščeš harmonije —
Ni je.

Al človeštva viša last —
Moč nebeška ni pustila;
Boje bije krepka sila,
Svet obseva zarja mila,
Blaga — tlači hudo strast —
Rast.

Zvezde upu so prižgane,
Up je trden kakor dob,
Čvrst ko morske skale rob;
Naj še tako reže zob
Nam prebritko smrtne brane —
Rane.

Pojmo pesmi, bratje, zdaj!
Radost srca naj vzdiguje,
Mir po zemlji naj kraljuje,
Slast v glasovih oznanuje,
Da njih dom je lepši kraj —
Raj.

A. Umek.

51

66. Otročja leta.

Ko v tihotni noči kratka
Sanja vmakne se od nas,
Zbežala je doba sladka,
Let otročjih mili čas.

Vrgel sem od sebe vence,
In cvetičic nimam več;
Let otročjih ni več sence,
Oj nedolžnost, preč je preč!

Le spomin mi kaže kraje,
Kjer otrok sem cvetje bral,
Kjer v vinogradu najslaje
Grozdje oče mi dajal.

Kjer me moliti učila
Pod orehom mamica:
Lehka bodi ti gomila,
Ljuba, draga mamica!

Kjer sem z dedom v cerkev šetal,
Kjer igral sem se vesel,
Kjer mi starček je obetal:
S sabo te bom v cerkev vzel.

Nič čez dan me ni skrbelo,
Mirno sem po noči spal;
Saj obleko imel sem belo,
Saj me angelj varoval!

Srečna leta ve otročje,
Srečen ti otročji čas!
Dokler vzame smrt v naročje,
Vedno mislil bom na vas.

J. Bilec.

52

67. Oj planine.

Oj planine, oj planine,
Rožnate planine vé,
Kinč slovenske domovine,
In pa sinje vé goré,
Ki ste žive skalovite
Straže našega svetá,
O pozdravljene bodíte!
Kličem tožnega srcá.

Kolikrat se v meni glási
Radosten na vas spomin,
Pred menoj vrsté se časi,
Ki sem vžil je vrh planin,
Ko presrečen na višavah,
Srčnega veselja vnet,
Po ravninah in nižavah
Pisani sem gledal svet.

Vsako jutro zlato zoro
Sem pozdravljal prevesel,
In čez dan v zeleno goro
Glasno žvižgal, glasno pel;
Mislil sem, da rože krasne
Meni se razcvitajo,
In da ptiči pesme glasne
Meni le prepevajo.

Toda moral zapustiti
Tebe sem, planinski raj!
In med druge ljudi iti,
Po poklicu v drugi kraj.
Res, povsod se da živeti,
Kdor poguma kaj imá,
Pa samo v domači sveti
Zemlji sreča je domá.

Torej moje srčne želje
Ve zelene ste goré,
Kjer otročje kdaj veselje
Vživalo mi je srcé.
Na višinah domovine,
Kjer živí ves moj spomin,
Oj planine, oj planine!
Srečen bil bi gorski sin.

Fr. Levec.

X0 53

68. Slovenec sem.

Slovenec sem!
Takó je mati djala,
Ko me je dete pestovala;
Zatorej dobro vem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!
To jasna pamet v glavi,
To v srcu blagi čut mi pravi;
S ponosom reči smem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!
Jaz ljubim očetnjavo,
Gorim za njeno čast in slavo;
Kar čutim, to povem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!
Od zibeli do groba
Ne gane moja se zvestoba,
Da vsikdar reči smem:
Slovenec sem!

J. Gomilšak.

II. Vzvišene poezije: ode, himne in popevke.

0 54

69. Mozesova zahvalna pesem.

Gospodu pojem: poveličal, poveličal se je,
Vrgel je konja in jezdeca v morje.
Moja moč je in moja pesem Gospod,
Odrešenik mi je bil!
On je moj Bog, hvalil ga bom,
Bog moj'ga očeta, povzdigoval ga bom!
Zal vojščak je Gospod, Gospod mu je ime!
Zaveznil je v morje kralju vozove in vojsko njegovo,
Zbrani njegovi vojvodi so se potopili v rudečem morji;
Brezni so je zakrili!
Šli so kamnu enako na dno!
Tvoja desnica, Gospod, je moč razkazala s častjó,
Tvoja desnica, Gospod, je sovražnika strla!
Zdrobil po velikosti svoji si zopernike svoje!
Srd svoj si izpustil, povžil je kakor strnišče!

Na puh tvojega srda so se nakupičile vode,
Na kup stečene so stale,
Sredi morja so se sesedli valovi!
Sovražnik je djal: „Vlil bom, vzel bom,
Rop bom delil, srce si ohladil nad njimi,
Svoj meč bom izdrl, roka moja je bo pogubila!“
S svojim vetrom potegneš, zagrne je morje,
Kakor svinec zazvoné po silnih vodah na dno!
Kdo je tako močen po tvoje, Gospod!
Kdo je po tvoje tolike svetosti,
Češčenja tolikega vreden,
Tako čudodelen!
Svojo desnico si stegnil,
Požrla jih je zemlja.
Po svoji dobroti pelješ ta ljud, odrešil si ga!
Z močjó ga vedeš na svoje domovje!
Narodi slišijo, tresejo se.
V Filisteji grabi strah prebivavce,
Omotični so edomski knezi,
Moabskim vojvodom groza prihaja,
Kanaanski vsi prebivavci kopné.
Strah in trepet je opadaj,
Otrpnejo kakor kamen naj nad tvojo močno roko!
Tvoje ljudstvo pa pojde, Gospod!
Tvoje ljudstvo pa pojde, tvoja pridobva.
Popelješ je, zasadil je boš na svoje lastine goró
V kraj, o Gospod, kteri si za-se sedež izvolil
Na svetišče, Gospod, ktero so tvoje roke utrdile,
Kraljeval bo vekomaj in vedno Gospod.

M. Ravnikar.

---

70. Svèt in tolaž trpljencem in stiskancem.

(Psalm 36.)

Zaupaj v Boga, in dobro pa stori,
Bogá ti bodi ljubó,
In dal ti bo želje svojega srca.
Svoje pote Bogu priporoči,
Va-nj zaupaj, on bo naredil.
Kakor solnce bo tvojo nedolžnost presijal,
Kakor čisto opoldne tvojo pravico.
Mladeneč sem bil, in postaral sem se,
Pa zapuščenega nisem pravičnega videl,
Ne kruha brnjati njegovih otrók.
Ves dan se usmilva in posojuje,

In vendar imajo obilno otroci.
Če se tudi opotakne, ne pade,
Gospod ga za roko drží.

M. Ravnikar.

55

0 71. Božja vsegapričujočost.

(Psalm 138.)

Gospod! pregleduješ, poznaš me!
Veš me, naj sedim ali stojim!
V moje misli mi gledaš od daleč,
Naj grem al ležim, me obdajaš;
Vsi moji potje — znani so ti.
Ni mi še besede na jezik,
Glej, Bog, veš jo že vso!
Za mano si in si pred mano
Ter me z dlanjo pokrivaš.
Prečudna je za-me tvoja ta vednost,
Previsoka, ne morem do nje!
Pred tvojim duhom kam hočem iti?
Kam pobežim pred tvojim obličjem?
Če stopim v nebesa, si v njih,
Če si v brezno posteljem, pa si le!
Na daničnih perotih zletim naj,
Prebivam za poslednjim morjem,
Tvoja roka me vodi tudi ondi,
Drží me tvoja desnica.
Rečem naj: tma me obsuj,
Noč bodi dan pri mojih poslastih,
Tudi tma ti nič ne otemní;
Po dnevino sije ti noč,
Tema in luč sta ti enaka. —
V tvojih bukvah so bili moji dnevi zapisani,
Zaznamovani vsi že takrat, ko nikogar ni bilo.

M. Ravnikar.

36

0 72. Častite Gospoda.

(Psalm 112.)

Vi mašniki božji, hvalite Gospoda,
Hvalite Gospoda od roda do roda!
Vsi hlapci Gospoda gospodnje imé
Naj molijo, hval'jo, častijo, glasé.

Češčeno, zviš'vano in spevano bodi
Gospodovo sveto imé med narodi:
To danes, to jutri, to božji ves čas
Na jutru, večeru, na jugu, pri nas!

Od solnčnega vzhoda do njega zahoda
Vsa ljudstva častite, hvalite Gospoda;
Jeziki vsi pesem mu pojte enó,
Daritev darujte le eno samó!

Povzvišan Gospod je nad ljudska slovesa,
Njegova vseslava presega nebesa:
Kdo meril se ž njim bo človeških otrók,
Ž njim, ki na visokem prebiva, — naš Bog?

On zre na ponižne v nebeški planjavi,
On zre na ponižne v pozemski dobravi;
Dobrotno nezmožnega dvigne s smetí,
Ubožčeku v blato rokó pomolí.

On ga posadí med najprve prvake,
Med prve — med svojega ljudstva veljake.
On neblagoslóvljeno vseli v okróg
Ko mater veselo obilnih otrók.

L. Jeran.

57

73. Dies irae (dan jeze).

(Himna latinska Tomaža Celanskega.)

Dan poslednji pride sila,
Zemlja v prah se bo zvalila,
Priča David in Sibila.

Kaj trepeta bo prebiti!
Videl bom sodnika priti,
Vsako vest tenkó odkriti.

Čudno grom trobente kliče,
Skozi dole, morje, griče,
Žene k sodbi vse mrliče.

Smrt strmí in tud natora,
Kedar pred sodnika mora,
Stvar mu dolžna odgovora.

Bukve bodo naraz djane,
Drobno vpričo sveta brane,
Ne bo miselce neznane.

Tedaj pride sodnik zvesti,
Pravdo delat slednji vesti,
Brez podkupa, brez obresti.

Takrat duša kaj poreče,
Kam sirota se zateče,
Kdar pravične v srce peče?

Kralj prestrašne velikosti!
Raj' vračuješ po milosti,
Sodi me po svoji blagosti.

Mili Jezus! ker si za-me,
Voljno križ zadel na rame,
Ta dan, prosim, pozri na-me.

Duše milo si ti ljubil,
V nebo je neveste snubil:
Bo li trud zastonj se zgubil?

Sodnik pravdnega mašč'vanja
Mi dodeli odpuščanja
Zdaj pred dnevom obsoj'vanja.

Duša vboga zdiham kriva,
Rudečica me pokriva,
Milost tvoja naj me vmiva.

Majdaleno odvezuješ,
Dizmu svet' raj obetuješ,
Up tud meni oznanuješ.

Prošnje moje so nevredne,
Ti daj misli, želje čedne,
Da ne gredem v ognje vedne.

Daj pri ovcah mesto meni,
Ne med kozle me zakleni,
Smiljen me na desno deni.

Ločijoč, kar je prekletih,
In na levo stran odštetih,
Reci meni v družbo svetih.

Dol koleno k tlem podrto,
Po spokorno srce strto,
Molim, nebo stori odprto.

Dan ta solzni že prihaja,
Ker iz praha meso vstaja.

Da bo sojen človek krivi,
Daj odpustek mu, Bog živi!

Jezus, smiljeni pastir,
Dari dušam večni mir!

V. Vodnik.

74. Gloria laus.

(Himna latinska.)

Slava, čast in molitev naj bo Ti, kralj Kristus Zveličar,
Ki Ti je blaga mladost vpila hosano svetó.
Kralj si Ti Izraelov, Davida blaga mladika,
Ki v imenu Bogá bližaš se, blaženi Kralj!
Slava itd.
Družba nebeška v višavah hvalne Ti pesme prepeva,
Ž njo umrljivi naš rod in vse, kar stvarjeno je.
Slava itd.
Narod hebrejski hití Ti nasproti z vejami palme,
Glej, pred Tabo tud mí s prošnjami, s himnami smo.
Slava itd.
Oni so pred trpljenjem dar'vali Ti hvalna darila;
Mi Ti vladarju damó pesmi slavilne za dar.
Slava itd.
Oni so bili Ti všeč, prijetna tud naša pobožnost
Naj Ti bo, usmiljeni kralj! — dobro Ti ljubo je vse.
Slava itd.

J. Bilec.

IV. k. z Sem. [illegible] 58

o75. Ne sodi.

Hiob — glava 38. 39. 40. 41.

O tí, ki slep osod vladarja
Dolžiš krivic, posil in kuj,
Kak Jobu on iz tmin viharja
Govoril je, v trepetu čuj!
Gromovja hrum potihne plašno,
Begoči čas pozabi tir,
Ko nagloma pokliče strašno
Sledečih slov ga v jak prepir:

Kje bil si tí, ko na moj bodi
Je hipno stan te zemlje stal,
Ko klili vseh straní so plodi,
In nebu jaz oblok sem dal?
Ti svit osod z besedo prazno,
Resnice ti kališ tečaj,
Zjedini moč in silo razno,
Vjunači se, odgovor daj!

Kje bil si tí, ko z díhom enim
Prižgavši zvezd neskončni broj
Svetilom solnc, na hip rojenim,
Naročil sem namen — pogoj?
Ko vriskale, pravil vesele,
So mojo čast nebes močí,
Ko mojih del visosti pele
Danice so, kje bil si tí?

Porodu kdo je morja stregel,
Ko vrelo je iz krila tmin?
Al nisem jaz nasprot mu segel,
In rekel: Stoj, nevihte sin!
Kdo dal mu je v mejnik bregove,
Zatisnil kdo je brezdna pah,
V oblak povil globin valove,
Ko dete v lik plenice rah?

Si zvezal tí plejade kroga,
Je tebi pot svitlobe znan?
Te zore blesk, te jutro vboga,
Se na tvoj klic pospeši dan?
V obupu žej kdo roso blago
Planjavi dá in dež rodí?
Zaženi glas, al eno srago
Iz rek višav prisiliš tí?

In moje boš namembe sodil,
Si svetu tí prišel na kraj?
Prostora krog naskriž prebrodil,
Si zmeril čas? Odgovor daj!
Si hodil tí po dnu globine,
Al njenih trum popis imaš?
Odpreti mar izide tmine,
Al smrti dom zapreti znaš?

Si zemljo tí prijel za robe
In stresel ven hudobnike?
Da nova vsa in čista zlobe,
Ko prta lik slovela je.
Imaš oblast tí roke moje,
Grmiš ko jaz trepet in strah?
Oznani srd kreposti svoje,
In treši, daj! prevzetne v prah!

Kdo severu perute vsnuje,
Razbitja dih viharju dá?
Kdo v led in srež valovje vkuje,
Da kamnja zid in tlak veljá?
Si snega tí premenil stanja,
Si videl toč al treska hram?
Katere jaz za dan mašč'vanja,
Za vojske dan gotove imam?

Zamoreš ti v obnebje seči,
In stisniti vedrosti zrak,
Da solnca svit in krog bliščeči
Pokrije tmin strašán oblak?
Zaženeš ti goreče bliske,
Da mrak višav previhrajo?
Rečejo mar ti glave nizke
Vrnivše se: Glej, tukaj smo!

Ti vmolknil si, ne veš odreči
Besede kar prašanjem tem!
Kak hoče nek ti pravda steči,
Ko manjka prič in vzroka vsem?
Ki pravdati se z mano včini,
Mu gre besed imeti saj!
S krepostjo sil razum zjedini,
Vjunači se, odgovor daj!

Ob uri tmin kdo petelina
Opomni, da se bliža dan?
Kdo jastrebu preživi sina,
Ki v gnjezdu skal zdihuje hran?
Je pava rep mar tvoje maže
V lepoti boj ko mavra vnet?
Po morji prst al tvoj pokaže
Žrjavu pot na bolji svet?

V puščavi noj nemarno znese,
Pozabi jajc in truda, glej!
Brez milosti na zrak ozrè se,
In konju vkljub divjá naprej.
Kdo vsmili se v pogin rojenih,
Kdo var'je spak nesrečne tam?
Zavetje jaz in bran puščenih
Zdaj solncu je zvaliti dam.

Postojne stan je gor višava,
Nje gnjezda tron strmeči kom,
Do zračnih mej v obnebje splava,
Prevzetno zre na zemski dom.
Na hip od tam jedí v prepadu
V okrožji rek razmotri plen;
Se trudiš ti o njenem gladu,
Jej brusiš ti očesa sklen?

Rožljanja pik, armade hrupa,
Trobente konj ne vstraši se,
Orožju trum nasprot se 'zupa,
Kobil'ci vkljub poskoči slè;
Se spenja vnet, s kopitom bije,
Korak njegov je sip in lom;
Kdo v srce žar in par mu vlije,
V čeljusti kdo restanja grom?

Al misliš ti, da jaslim tvojim
Se vklanjal bo rinocerón,
Navadam plah odrekel svojim,
In tebi v prid oral ogón?
Iz tvojih njiv zdivjá gotovo,
V nemar pustí ti jarm in bič;
Kdo je razkril mu moč njegovo,
In tvoje kdo izkusti nič?

Boš levinji donašal piče,
Ko vije se rodilnih muk;
Al plen lovil za nje mladiče,
In var'val je stradanja tug?
Oprostil kdo je risu glavo,
Košuti čut slobode dal?
Al nisem jaz jim dom puščavo,
Brloge v last in hiše 'zbral?

Ozri se v les na behemota,
Železo je njegova kost,
Neskončna moč je ledju dota,
Hrustanci so kositer gost;
Na kviško rep prostrè ko cedro,
Popiti tok mu malo strah,
Kreposti vse je slavno jedro,
Ko jaz velim — je bivši prah.

Glej levjatán je srca-kamen,
O tresku on ne gane se,
Iz nosa hlap, iz golta plamen,
Iz oka žig in žar mu vre.
Če včini bor, se morje peni,
Ko v kotlu lug in krop šumeč,
Končati vse živeče meni —
Zdaj mignem jaz — in ni ga več.

Izpusti jak besede pšico,
Račún mi svoj na znanje daj,
Do česar ti imaš pravico,
Kdo meni je posodil kaj?
Vse moje je, kar svet obseže,
Globin, višav gibanje vseh,
Oblast ko stik zvezdovja veže,
In tvojih ust poslednji dih.

To reče Bog. — Prevdari pridno
O stisku tug besed spomín;
Če vse v korist ne steče vidno,
Ne zabi, da si praha sin,
Da v tvoj namen prilično, kratko
Je tebi Bog nalogo dal;
Nebeško pak veliko prat'ko
Je pisal sam in sam le bral.

I. Koseski.

59

0 76. Na Vršacu. Triglav vr.

Na Vršac stopivši sedi,
Neznan svet se ti odpre;
Glej med sivih pleš v sredi
Zarod žlahtnih rož cvetė.

Sklad na skladu se vzdiguje,
Golih vrhov kamni zid,
Večni mojster ukazuje:
Prid' zidar se lest učit.
sem

Divja koza prosto skače,
Od muh daleč je govéd,
Planšar z Mino po domače,
Po sneg' lovec išče sled.

Ak vihar drví valove,
Beži v skale plašni trop,
Stresa votli glas bregove,
Grom majė nebeški strop.

Kmalo solnce čisto seje,
Iz jezér stokrat blišči;
Star mecesen redi veje,
Vetru, zimi v bran stojí.

Tukaj bistra Sava 'zvira,
Mati pevske umnosti,
Jezer dvanajst kup nabira
Šola zdrave treznosti.

Tje pogledaj na višave,
Kjer Triglav kipí v nebó;
Štej snežnikov goličave,
Kar drží najdalj okó:

Tamkaj ravno Forlanijo,
Benečansko tu morjé,
Dol globoko Hrovatijo,
Švajca bele gor glavé.

Bliz' je polje Goratana,
Orat' vidim Štajerca,
Bližnji sosed mi Ljubljana,
Zilska, t'rolska majerca.

Pod velikim tukaj Bogom
Breztelesni bit' želím,
Čiste sape sred mej krogom
Menim, da na neb' živím.

V. Vodnik.

60

0 77. Star pevec ne boj se peti.

Bučela! visoko
Gori v planine
Priletna si upaš
Snežne na brine?

Si letala nizko,
Zbirala cvetje,
Nanašala mladim
Celo poletje.

Kraljeva te roža
Vab' na višave,
Te matica pošlje
Na goličave.

Hitiš prot oblakom,
Nič ti ne maraš,
Tvoj rod je nebeški,
Ti se ne staraš.

Ne boj se mi, pesma,
Ak si globoko,
Naj beli se glava,
Stopi visoko.

Anakreon sivček
Na gosli poje,
Vmes lasce rumene
Zapleta svoje.

V. Vodnik.

61

78. Pevcu.

Kdo zna
Noč temno razjasnit', ki tare duhá!

Kdo vé
Kregulja odgnati, ki kljuje srcé
Od zore do mraka, od mraka do dné!

Kdo učí
Izbrisat 'z spomina nekdanje dni,
Brezup prihodnjih odvzet' spred očí,
Praznoti vbežati, ki zdanje morí!

Kakó
Bit' hočeš poet, in ti pretežkó
Je v prsih nosit' al pekel al nebó!

Stanú
Se svoj'ga spomni, trpi brez mirú! —

Fr. Prešern.

62

79. V spomin Matiju Čopu.

Tájati led naš še le začnè se, pomlad je drugod že,
V dragi slovenski vkrotèn ni domovini vihár.
Stéšemo svoj si čolnič nov, z Bogom zroč'mò ga valovom,
Ni se navadil poprej breznov se, skal ogibàt'.
Zvezde, ki reš'jo, bilé so neznane, ki čoln pogubijo,
Lelj bil naš je krmar, drugi je bil Palinúr.
Ti nam otel si čolnič, si mu z jadrami krmo popravil,
Tí mu pokazal si pót pravo v deželo duhóv.
Skrita nobena bilà ni zvezd ti nebá poezije,
Slednji je bil ti domáč jezik omikan, učèn.
Stari Rimlján kar svetá je gospod, kar Grecija modra,
Z Labi, Francóz, Španijól, Nemec in Albijonèc,
Čeh in Poljak, kar Rus in Ilír, kar rod naš slovenski
Slavnih izmislil si bil časa do tvoj'ga pisánj,
Polno si znanost imel njih, Čop velikán učenosti!
Ti si zaklade duhá Krezove bil si nabrál.
Nisi zaklepal domá ti žlahtnega blagodarova,
Sebi 'zročéno mladóst, druge si ž njim bogatíl.
Komaj zastavil, rojak, si peró, prej praznovajoče —
V zgubo veliko rodú, krivega dokaj zamúd,
V Save deroče valov tam vrtínčinah smrt te zasači,
Glas ti zaprè besedí, 'z rok ti potegne peró.

Zemlja, nemili čuvaj, nam zakláđ tvoj váruje skopa;
Grobu na tvojem očí máteri Slavi rosé.
Niso suhé nam prijatlom očí, ki se spomnimo tebe,
Ino predragih s tebój tvoje ljubezni daróv.
Seme, ki ti zasejál si ga, že gre v klasje veselo,
Nam in za nami dokáj vnukom obeta sadú.
Naj se učenóst in imé, čast tvoja, roják! ne pozabi,
Dokler tebi dragó v Kranji slovenstvo živí! —

Fr. Prešern.

---

27 [illegible] 1869 [illegible]

63

80. Slovenija cesarju Ferdinandu o veselem dohodu v Ljubljano l. 1844.

Trojno ovenčani vnuk vladarjev iz hiše Rudolfa,
Zgodnjemu solncu enak sveta v ogledu stojíš,
Kron sedmero bliščí v škrlatu sedeža tvoj'ga,
Silnih narodov devet var'je ti slavo in dom,
Sme se iz temnih osod približati zvesta Sloven'ja?

Smé rudorov ti, o Knez! odpreti ljubezni neskončne,
Ktera do tebe rodú vnema slovenskega kri,
Kapljico slabo boječ pridružiti morju svitlosti,
Ko ti visoki prestol solncetemneče gradí,
Svoje prisege poklon doložiti vrisku narodov?

Čula žvižgati meč sem s pozonskega hriba,
Duše ko skazal si sklep stranam čveterim svetá;
Čula v radosti sem rujoveti českega leva,
Čula odgovor grmeč brata jadranskega sem,
Ko so prisegovali bregovi Veltave, Pada.

Željno prašaje, al smem se šteti med Avstrije stebre,
Ali na zboru držav moja beseda veljá,
Sini slovenski al so v številu zemlje junakov,
Tudi za mene razpet al je historije list?
Slišim iz neba oglas ponosne Klione grekinje:

„Kako ti dvomiš? mar treseš se clo, ti moja ljubljenka,
Ker ti imena s krvjó Rimec ni pisal in Grek?
Dvigni se, dvombe na stran! prestolu dostojno se bližaj,
Slava je tvoje ime, slava porod ino rast,
Zvedi iz mojih ust, kaj bila si svetu od nekdaj.“

„Preden Bizanc in Rim sta verige kovala narodom,
Bila Evropi si varh; veče li hvale želiš?
Tvoja žarila je kri od ledenega Balta do Jadre,
Mirnemu svetu razum, bojnemu bila si meč,
Zlobi gotova zajez med jutrom in divjim zapadom.“

„Tebi kmetija domá, kupčija po morji slovele,
Jeklo v trojanski prepir vitezom dajala si,
Tvojih poznal je puščic britkost macedonski Aminta,
Bil arbelski je breg priča slovenske močí,
Ko sta za zemlje oblast borila zapad se in iztok.“

„Kar je visokega um, častitega desna storila,
Ptuje ostalo ti ni, slave deležnica si;
Grom je slovenski krotil narode v jeziku latinskem,
Črnega morja prestol tvojih junakov je bil,
III Pravda, Dioklecian, Belizar, so ti trojka sestrancev.“

Reče, in temni oblak nekdanjih razdeli se časov;
Glej, pred mano stojí vitezov krasni izbor:
Agron, silni brodnik, jadranskega morja krotitelj,
Pinez, Brem ino Bolk, dika slovenske krví,
Skerdilaj, Plevrat, brezbrojno vitezov drugih.

Medju ženami potem, Teuta ponosna Ilirka,
Zraven ravenski jetnik, velikodušni Baton,
Hrabri Metulčanov rod, sloboden do zadnjega zdiha,
Z vencem mnogi junak, ptujemu ljudu ponos,
Trikrat škrlatnikov šest grmečih iz dvojnega Rima.

IV Zdaj, ko junake spoznam, hrabrósti svoje velikane,
Vname se v srcu ko blisk vrednosti lastne mi čut,
V prsih otajanih vir odprè se goreče besede,
Kjer se bežeči govor djanja v svitlosti žarí,
In ti ljubezen redim gorečo v junaškemu mozgu.

Tako se bližam, o knez z bogastvom dlani in uma,
Gradov ti ključe podam verno na zlati blazin’,
Vrlo namestvana sem od petkrat pet sto županov,
Moje prisege oglas Donava sliši in Pad,
Donava sliši in Pad slovenskih junakov obljubo.

Blago, življenje in kri, visoki Vladar! ti darujem,
Bistri v sodbi razum, v boji nevžugano dlan,
Tvojemu rodu na čast, na zgubo protivnikom tvojim
Snuje v osrčji mi duh, cuka na bedru mi meč;
Hrast se omaje in hrib, — zvestoba Slovencu ne gane!

S šaplom oviti zares bliščečim senc ti ne morem,
Zmel neusmiljeni rok, časa vihár mi ga je,
Kedar od iztoka Hun, od severja Got ino Kimber,
Rimec od juga in Vlah, trli so moje kostí,
Strani četiri svetá menjevale sirove narode.

Kaj trpela takrat, kaj sem doživela zgubivši,
Ustom izreči ni moč, duhu razumeti ni;
Smrt je dajala obed neskončno pogubi, obupu,
Save in Drave vodé solze so bile in kri,
Zadnjega, zdelo se je, da bila bo ura Slovenca.

Kakor divji natok srditega morja se vzdigne,
Kedar vihar globočin zemlji se v drobu zbudí,
Breznom valove napnè, peneče drví na bregove,
S tminami krije ostrov, ki ga razbiti ni moč,
Sivo pečevje ječí, v korenu se tresejo gore.

Tako, kdo reče zakaj, je vrelo nebrojno narodov,
Vsakega konca svetá meni srdito na vrat,
Moje dobrave so stan jim, klavnica moje domovje,
Grom je beseda njih ust, strela goreči pogled,
Zemlja se moja šibí pod težo železnih vojščakov.

Ravno mi ukazal je bil iz trebnika prorok arkonski,
— Bravši v drobu zverin čas maščevanja gotov —
Dvigniti vrli svoj dlan, razbiti verige Latinca,
Rimu pobotat obrest sedemstoletnih krivic,
Ter zapečatiti pah kovačnice stare na Tibru.

Setve dozor krvave kosil Radogost je na Padu,
Da Kartage potem strašno osveti posip;
Genserik, drugi moj sin, preplava do Afrike sto rek;
Kar nenadoma blisk temni pretrga oblak,
V Rimu Otokar stoji, končavši nevredne gospode.

Zdaj brez varha doma, mi Siscia pade, Emona,
Rupa omaga, Optuj, druge zakrije mi prah,
Divjih jezikov hrup zatare mi glase domače,
Misli in djanju na vir vleže debela se noč,
Tri sto me let in še čez mrtvaška je groza davila.

Ko se vtolaži vihar, občut mi zbudí se na novo
Strašno iz jezera ran čutim kipeti život,
Kakor o zori junak razbiti po boji ponočnem
Samši na skitu medlí, trume plakaje pogin,
Plakala pravde pad sem svoje pomembe na šibrah.

Dva samogoltna volká, stoječa na levi, na desni,
Z ostrim jezikom iz ran gladno mi srkata kri,
Ropa nasičen Avar Dagobertu se hujšemu ogne,
Misel razdvojena vseh, glada enaka obá,
V srce pomakata zob strupeni mi vedno protivna.

V ognji se skusi zlató — sem bila dostojna v nesreči?
Me je le znajdel obup vredno ko dika poprej?
Slavna ostala če sem, pričujta mi Argaid, Ferdulf,
Švigni iz vekov temot moje šesterke spomin:
Samo, Borut, Ketumar, Privina, Bojnomir, Kocel.

Toda prirojena moč razbita je bila na vedno,
Sin je nesreče razpor — brata mi brat ne pozna, —
„Ogni se, Horvat si ti! — Iz pota mi Krajnec, Korošec!“
Tak malopriden prepir dom ino moč mi drobí,
S šaplom oviti tedaj bliščečim senc ti ne morem.

Vzemi ljubezen, o knez! namesto ginečega venca,
Src junaških ti dam tri milijone in čez.
Vrlo namestvana sem od petkrat pet sto županov,
Moje prisege oglas Donava sliši in Pad,
Donava sliši in Pad slovenskih junakov obljubo.

Blago, življenje in kri, visoki Vladar! ti darujem,
Bistri v sodbi razum, v boji nevžugano dlan.
Tvojemu rodu na čast, na zgubo protivnikom tvojim
Snuje v osrčji mi duh, cuka na bedru mi meč,
Hrast se omaja in hrib, — zvestoba Slovencev ne gane!

V padu grmečem poginejo let imena, narodje,
Moje prisege zaklep časa viharju stojí,
Ko bi se bližala kdaj rešetanja železnega ura,
Kakor se zrnje iz plev, kakor iz sipa demant,
Svetila cena takrat bi se ti slovenskega srca.

Vedno zahvalna dobrot prededov tvojih ne zabim,
Duši globoko vsajèn milosti njih mi je sad,
Rudolf prvi je bil moj prvi v resnici zveličar,
Lekar veliki, iz ran vzame mi ost ino strup,
Hrabra sinova mi dva, za vojvode, varhe postavi.

Stara Emona se zdaj iz praha dvigavati začne,
Srednica mojih dežel bila je, biti če zmer.
Kakor se druž'jo na glas vodjev po bitvi junaki,
Sestri oživljeni krog stop'jo Slovenke na hip,
Pivka, Metlika hití mladiti se — bramba nje praga.

Reka se zdrami iz sanj, naslednica slavne Promone,
Desno Albertu podá, z levo mu morje odprè;
Trst Leopoldu in Kras, Frideriku Celeja, Dolenja;
Živa Gorica potem prvemu Maksu se vdá,
In polovici močí slovenske trese Mletak se.

Zdaj prestrašen oblak na čelu se iztoka dvigne,
Bajesid Ildirim — blisk — njemu se v jedru rodí,
Novi vihar bučí, na Kosovu Miloš Obilič
Pade za vero, za dom, Lazar junaški je prah,
V morji krščanske krví ozidje Nikopoljsko plava.

Kje je natoku zajez, kje v zmoti občinski otetba?
Svetu zapadnemu mor, pravdi razbitje grozí;
Jaderno bliža verig rožljanje se, z meči šumenje,
Grozomnoživši komet žuga na nebu pogin,
Opominjaje poklic mi moje nekdanje namembe.

Sine navdušene zdaj med borce v prednemu redu
Urno postavit hitim, vrata jadranska zaprem;
Roko sestrancu podam na Donavi, Tisi in Krki,
Vodju posvetim život, ter se Bogu zarotim,
Moje domovje mejak krivoverstvu da bode gotovo.

Gore slovenske so zdaj od Kope, do Soče, do Drave
V žarku gorečih grmad trombe zapadu na boj,
Prsi slovenske jez viharnemu toku divjakov,
Svetu trepečemu varh, trum janičarskih obup,
Meči slovenski pogin tlačivniku vere in pravde.

Vojska mi divja grmi zdaj trojno stoletna na mejah,
Duša se strahu ne vda, srcu ne vpade pogum;
Kako se bije moj sin za vero, za kralja, za slavo,
Priča Kostajnica, Beč, Kisek, Radgona, Siget,
Siscia stara slavi Andreja junaškega moj'ga.

Glej, in dopolnjeno je! sovražniku strašnem' osrčje
Vjedajo rane ko strup, dlani odpadel je meč,
Naskakovavec osod, ki zobe drakonove s'jal je,
Kaj je današnjega dne? votla podoba za vid,
Sužnim nezvestim posmeh, zaničevanemu ptujcu igrača!

Toda ne samo na meč, na um veličanstvo opiram,
Kjer častí se modrost, tam se imenuje moj sin.
Kar so mi — Karola dva in mati velika Terez'ja,
Jožef slavni in Franc — znanstva odprli zaklad,
Sveti slovenski razum se v sodbi ob mizah zelenih.

Misel se sveti in duh slovenski na zraku Evrope,
V družbi nekdanjih bogov Vega na nebu bliščí,
Valvazor, Voglar, Coiz, Koronini in stotine drugih,
Vnukom prihodnjim izgled, Avstrije slava in moč,
Vnemajo v srcu mi čut, ko solnce vrednosti lastne.

Bližam se vredna tedaj z bogastvom dlani in uma,
Gradov ti ključe podam verno na zlati blazin';
Vrlo namestvana sem od petkrat pet sto županov,
Moje prisege oglas Donava sliši in Pad,
Donava sliši in Pad slovenskih junakov obljubo.

Blago, življenje in kri, visoki Vladar, ti darujem,
Bistri v sodbi razum, v boji nevžugano dlan.
Tvojemu rodu na čast, na zgubo protívnikom tvojim
Snuje v osrčji mi duh, cuka na bedru mi meč,
Hrast se omaje in hrib, — zvestoba Slovencu ne gane!

I. Koseski.

81. Vera, upanje in ljubezen.

Duha
Kdo vznaša v jasne višave 'z doline solzá?

Srce
Napaja z rajsko sladkostjo otrokom zemljé,
Goreče želje prenaša črez zračne mejé?

Učí,
Da dober, mogočen Gospod nad nami budí,
Da v smrtni posodi nesmrtno bitje živí,
Da pravi naš dom je visoko nad zvezdami?

Le-tó
Je vera, ljubezen, upanje solnce gorkó,
Ki strinja visoka nebesa s črno prstjó.

K Bogu
Duh hrepení v veri, ljubezni in upanji.

Fr. Cegnar.

64

82. Vinski trti.

Zdrava bodi, draga trta,
Necenljivi dar nebes,
Kras gorice, slava vrta,
Zemlji najsvetejši les!

Večih čud ne dela luna,
Solnce nima te močí,
Nima take sile struna,
Ko rodiš jo, trta, tí!

Ti ozdraviš srca rane,
Bolečine utopiš;
Tebi žalost se ugane,
Ti obupe odpodiš.

Ti unemaš čut nebesen,
Dvigneš duha v zvezdni zrak,
V prsih zbujaš sladko pesen,
Čelu razvedriš oblak.

Ti gostiji radost daješ,
Si na piru prvi svat,
Ti na plesu pete maješ,
Zvezi vtisneš ti pečat.

Zora mu raz lice sije,
Kogar ljubiš, trta, tí!
Kedar druge zima brije,
Kresni žar mu vžiga kri.

Gladko kakor val po cvetu,
Tok življenja mu šumljá;
Zdravje pije vsemu svetu,
On sovraštva ne pozná.

Starček kakor srna skaka,
Ti ga, trta, pomladiš!
Reva mine siromaka,
Senja si kraljevi bliš.

Cvetje seješ ti v pustino,
Razsvetliš temote kraj,
Zemljo, sicer solz dolino,
Premeniš nam v sladek raj.

Ni jim mere, ne števila,
Kar učiniš, čudnih del;
Komaj pevec bi Ahila
Tvojo hvalo vso prepel.

Torej, trta, zdrava bodi,
Rodi vince, ko doslej!
Večni točo ti odpodi,
On te s toplim solncem grej!

L. Svetec Podgorski.

65

83. V spomin Cirila in Metoda.

Kdo sta častita možá? — je podoba ko Grecije mnihov;
  Ino pa vaj'no blagó? — bukve helenske so skor.
„Klicali naju — povesta — so knezi slovenski; neséva
  Vero pa knjige sveté, kakor umevne so jim.“
Draga sta brata, Ciril pa Metodij! kakó zaželeli
  Vaju Sloveni že so, slišati božji poduk.
O pač naglo prišlá je tje bila do meje Slovenske, —
  Jela cveteti lepó vera je Kristusova.
Zalega sadeža rast pa vihar polnočni zatare;
  Kjer zgolj ptujci deró, ptuj je že daljni Slovén.
Zdaj med ljudstvom zasejati novo besedo nebeško,
  Pride sem Italijan, bliža se tudi Bavar,

Ali po rodu le-téh ni jezik; umeti ne more
  Lehko Sloven besedí; vnet za resnico pa je.
Vama neznana pa ni govorica preblaga Slovena,
  Glas mu je vajinih ust kot materinski sladák.
Zbrati ga vama hití pod znamenje križa se narod,
  Srečno nebeški si mir v vajinem vodstvu dobí.
Z glasi domačimi Bogu čast daje ko Grek pa Latinec;
  Kar razodel je Gospod, bere po svoje celó.
Če za višo edinost tu Sloven se k latinščini druži,
  On ne pozabi nikdar, kar se po vama učil.
Sveta možá! še prosita za rod, ki sta kdaj ga vodila,
  V njem duh vere da bo vedno nezmagan ostal.

P. Hicinger.

66

0 84. Opomin k veselju.

Veseli bodimo, bratje, veseli!
Vetrovom skrbi moreče
Pustimo, tugo in žalost,
Pustimo kesanje. 4

Še sije na nebu luna sreberna,
Še vrne se vsako leto
Pomlad, se vrne zelenje
In cvetje na drevje. 8

Še cvete, zorí še trta po solnčnih
Goricah, in vino zlato
Preganja skrb in težave
Preganja oblake. 12

Med travo se bistri potok razliva
Navdol po svitlem kremenu,
V grmiču zraven prepeva
Na vejici slavec. 16

Kak lepa je zemlja, kak je nebeška!
Ko vstane iz morja zjutraj
Spet solnce, rože cvetejo,
Prepevajo ptice. 20

Na zemlji je raj, na zemljo nebesa
Kapljajo sè vsako zar'jo,
Jehova dih se razliva
Po brdih, po dolih. 24

Prilizujene sapice zibljejo v drevja
Vrhéh se, šumljajo kakor
Kerubskih citer šeptanje,
Ko pesem nebeška.

In bratje! v pozemskih tacih nebesih,
Ki vredna so dana biti
Serafom v dom in svetnikom,
Ne bomo veseli?

Dokler mi še prsi bodo dihale,
Oživljala duša truplo,
Iz žile v žilo kri tekla,
Čem se veseliti.

Vzemite muhe, protne radosti,
Vetrovi! skrbí moreče
Vzemite, tugo in žalost,
Vzemite kesanje!

Fr. Levstik.

67

085. Božična.

Betlehemska okolica.

(Planjava. Od daleč se vidi nebeška svitloba.)

Družba pastirjev:

Kaj sveti se tam na planjavi?
Zdaj solnca nebeškega luč ne gorí,
In luno, častito kraljico nočí,
Oblaki so skrili v višavi.

Eden iz družbe:

Od roda do roda je velik Jehova,
Dobrotna in mila je roka njegova,
Ker nam iz nebeške višave
Pokazal je znamenje sprave.

Vsa družba:

To luč ni zore, ni plamen danice,
Pogled omaguje, pokrijmo si lice!

Družba angeljev (daleč):

Adamovi sini v verigah so spali,
Bil zemljo je Bog zavolj greha preklel,
Al dnevi rešenja so zdaj zasijali!

Eden iz družbe angeljev:

Kar duh se napuha bil v prahu je vnel,
Kar volja mu stvarnika bila je črt;
Zdihaval sužen je let tisuč in tisuč;
Zdaj zora je počila, v sponah je smrt!
Zató naj vesele se pesmi glasé,
In zore pozdravijo novo naj luč,
Duhovi človeku le sreče želé!

Vsa družba angeljev:

Zató naj vesele se pesmi glasé
In zore pozdravijo novo naj luč,
Duhovi človeku le sreče želé!

Eden iz družbe pastirjev:

Boječe posluša uhó,
Kar slišalo nikdar še ni;
Ta pesem se z neba glasí,
Povrača se zopet v nebó;

Vsa družba pastirjev:

To pesem mladenča, to glas ni device,
Jehova je blizo, pokrijmo si lice!

(Angelji blizo.) *Eden iz njih družbe:*

Pošteni čuvaji črede in páše!
Trepetu in strahu dajte slovó!
Mesija usmilil se reve je vaše,
Dan sužnje je sile šel za goró.
On, ki je obljubljen na zemlji in v raji,
Nocoj se rodil je v pastirski staji,
On bo Izraelovo odkupil kri.
Do Betlehema hitite,
V jaslih ga iščite,
Tam, dete pokojno, leží!

Družba angeljev (se v zrak dviguje):

Naj čast bo Gospodu v višavah!
In mir ti, Adamova krí!
Deva je Mesija rodila,
Peklenska pa kača zgubila
Pravico do sužnjih ljudí,
Mir ti, Adamova kri!

Eden iz družbe pastirjev:

Kdo nam bo čudne razjasnil besede?

Vsa družba:

Gospodovi posel nam djal čuvajem je črede,
Da v hlevu je rojen tam v Betlehemu,
Le jaderno bratje, le jaderno k njemu!

Betlehemski hlev.

Družba pastirjev:

O dete, v pokoj vsi zemlji rojeno!
O hvaljeno bodi, bodi češčeno!

Eden iz družbe:

Že Mozej, izvoljeni vojvoda Juda,
Videti je želel tvoj svitli obraz,
Peljali k očakom so dnevi ga truda,
Odločen njemu ni blagi bil čas.

Vsa družba:

Pastirjem najprvim si milosti svoje
Pokazal svečavo, rojeno ’z nebes,
Dodelil, da lice ti gledamo tvoje;
Pred tabo smo v prahu
V ljubezni in strahu!
Kar koli je v gori zeleni dreves,
Kar koli po drevji pomladnjem peres,
In kar po livadi cvetoči je trave,
Kar v jasni je noči nebeške svečave:
Ak toliko mi bi jezikov imeli,
In vendar nikoli tvoje bi slave
Po vrednosti dolžni ne peli!
Nocoj pa si k sebi poklical nas sam,
Nam prvim pokazal obličje si milo,
Oznanil svobodo Juda si nam;
Zato pred tabo smo v prahu
V ljubezni in strahu!

Hlev obda nebeška svitloba.

Pesem angeljev (se čuje iz zraka):

Naj čast bo Gospodu v višavah,
In mir ti, Adamova kri!
Deva je Mesija rodila,
Peklenska pa kača zgubila
Pravico do sužnjih ljudi,
Mir ti, Adamova kri!

Fr. Levstik.

68

86. Bog.

(Oda Deržavinova.)

O Tí v prostoru brezkonečni,
Živeč v gibanji vseh stvarí,
V tečenji let in dni prevečni,
Brez lic in božja lica tri!
Ti duh edini, duh povsotni,
Brez vzroka in nikjer stanotni,
Vsem neobsežen krog in krog,
Ki sam s seboj vse napolnuješ,
Objemlješ, stvariš, ohranuješ!
Ki imenujemo Te: Bog!

Izmeril ocean globoki,
Preštel bi s peskom zvezd očí,
Ak hotel bi Tvoj um visoki,
Števila, Tebi mere ni!
Celó duhovom posvečenim,
Iz svita Tvojega rojenim,
Ni jasna sodeb Tvojih noč.
Naj misel v Té se drzno vpira:
V veličji Tvojem gine, vmira,
Ko v veku tone hip gredoč.

Kaoza bitnost si predčasno
Iz brezen večnosti izzval,
In večnost — že pred vekom — jasno
Ti v sebi samem osnoval.
Iz sebe sam se sestavljaje,
Iz sebe sam sebe sijaje,
Ti luč in luči si iztek.
Sezidal vse z besedo eno,
Prostiraš v stvar se porojeno;
Ti bil, Ti si, Ti boš na vek!

Vseh bitij kal Ti v sebi vežeš;
Ti hraniš je in Ti živiš;
Ti konec na začetek prežeš,
In v smrti nov život daríš.
Ko iskre vsipljejo, gosté se,
Tak solnca iz Tebe rodé se;
Ko v jasni zimi ivja roj
V drobtinah sem ter tje strkeče,
Vrtí se, ziblje se, leskeče:
Tak zvezde v breznih pod Teboj.

Svetil ognjenih milijoni
Po neizmernosti tekó;
Zibaje v Tvojem se zakoni
Oživljajoči svit lijó.
Al te svečave vse prižgane,
Kristalov žarnih trume zbrane,
Zlatih valov somenj tekoč;
In plameneči tí zrakovi,
Sveteči vkupaj vsi svetovi —
Pred Tabo so — pred dnevom noč.

Ko v morje kaplja razpuščena,
Tak pred Teboj nebesja krog.
Kaj vsa vesoljnost razložena,
In kaj pred Tabo jaz ubog?
Naj množim v zračnih oceanih
Mil'jon svetovom tem dodanih
Še stokrat druzih — in vse to —
Ak drzni bi Ti primerjáli,
To je enako pič'ci mali;
In sam jaz — nič sem pred Tebó!

Jaz nič! pa Ti iz mene siješ,
Z veličestvom svojih dobrot;
Ti v mé podobo svojo liješ
Ko solnce v malo kapljo vod.
Jaz nič! — pa v meni vre življenje,
Nesito neko hrepenenje
Dviguje kviško me vse dni!
Da si, to čuti moja duša;
Premišlja, tehta, sodit' skuša, —
Jaz sem — torej si tudi Ti.

Ti si! priroda oznanuje,
Glasí mi srce moje to;
Tega razum me uveruje:
Ti si — in tudi jaz s Tebo!
Jaz članec mali sem v vesoljnem,
Stoječ v osredji časti polnem,
In z bitji krog in krog objet.
Kjer si končal stvari telesne,
Kjer duhe si pričel nebesne:
Tam sklep verig je v mé pripet.

Svetov sem vez okrog hitečih,
Mejnik izkrajnji vstvarjenja;
Jaz sem osredje vseh živečih,
Začetna črtica Bogá.
S telesom v prahu iztrohnjevam,
Grmenje z umom v spone devam,
Jaz kralj — in rob — in črv in bog.
Prestol sem krasni čudoviti,
Od kod izšel? Kdo vé odkriti?
Nikoli ne iz lastnih rok.

Jaz delo Tvoje sem, o Stvarnik!
Sem premodrosti Tvoje stvar,
Ti vir življenja, blagodarnik,
Ti moji duši duh in car!
Pravici Tvoji všeč je bilo,
Da smrtno brezno prehodilo
Nesmrtno bitje bi z menoj;
Da v smrtnost duh se je ogrnil,
In da bi skozi smrt se vrnil
V nesmrtje, k Tebi, Oče moj!

Nejasni Ti, Nerazumljivi!
Jaz vem, da dušnih vseh močí
Nobena Ti v podobi živi
Še sence črtat' krepka ni;
Vem, da smo Te slaviti dolžni,
Al slabi smrtniki, nezmožni,
Z drugačno hvalo Te čestit',
Ko h Tebi kviško hrepeneti,
Globoko pod Teboj strmeti,
In blagodarne solze lit'.

Fr. Levstik.

69

87. Vekovitost človeških del.

Exegi monumentum aere perennius.
Hor.

Kar živí človeštvo na zemlji,
Pičlo časa méro spoznava;
Stavi pa si v delih nesmrtnost
Z dlanjo in umom.

Evfrat, Tigris, reki mogočni
Pod človeškim čudom šumite:
Daleč sluje krog po deželah
Stolp babilonski.

Dvigajo se Ninive kviško,
Sveti se suzansko zidovje,
Krog in krog se širijo mesta,
Čuda množé se.

Kjer tla moči nilsko valovje,
Marno se vrté Egipčanje,
Tam kipé v nebo piramide,
Zlog veličanski.

Stolp blišči se aleksandrijski,
Da zavetje ladija najde.
Pot mornarjem kaže na Rodu
Mož velikanski.

Svit atenski Grecija gleda,
Šparta ž njim poskuša se v slavi,
Roma pa pri Tiberi zraste,
Svet se jej vklanja.

Ali padlo v časovem tiru
Rok umetnih je veličastvo,
Razvaline krijejo mesta,
Živa v spominu.

Lepše pa se cvetje razvija,
Ki mu duh je rose prilival.
Ilijada gleda stoletja:
Padla je Troja.

Zginila je Greciji slava,
Al živé nam še umotvori.
Plava še „labod venuzijski“
V časa jezeru.

Kakor leta, tak so rodovi:
Duh nekdanji zdanjost povzdiga,
Pomlad vsaka novega cvetja
Svetu prinaša.

Vendar del vseh teh vekovitost
Ni brez konca — zgine jim s časom,
Shranja svetu je zgodovina,
Dela jim slavo.

Drugo pa odkril vekovitost
Svetu je na Golgati Bog sam,
Delom temnim dobil bliščobe,
Ktera ne ugasne!

Kdor poti se v Njega kraljestvu,
Kraljeval bo ž njim nad oblaki,
Kjer sijalo trojno bo solnce
V veke vseh vekov. —

Le kdor delal v svitlih žarkih
V blagi luči — večnega solnca,
Večna slava mu bo cvetela
V rajskem zavetji.

A. Umek.

88. Molitev Salomonova pri posvečevanji tempeljna.

(III. bukve kraljev 8. 10—63 iz „sv. pisma stare in nove zaveze“ II. zv.)

10. Zgodilo se je pa, ko so bili duhovni odšli iz svetišča, napolnil je oblak hišo Gospodovo,
11. in duhovni niso mogli stati in streči zavoljo oblaka; veličastvo Gospodovo je bilo namreč napolnilo hišo Gospodovo.
12. Tedaj je rekel Salomon: Gospod je govoril, da bo stanoval v oblaku.
13. Zidal in dozidal sem hišo v tvoje stanovanje, v pretrdni tvoj sedež na večno.
14. In (Salomon) je obrnil svoj obraz, ter je blagoslovil ves Izraelov zbor; ves Izraelov zbor je namreč stal (vpričo).
15. In Salomon reče: Hvaljen bodi Gospod, Bog Izraelov, ki je govoril s svojimi ustmi Davidu, mojemu očetu, in je spolnil po svojih rokah, rekoč:
16. Od dneva, ko sem izpeljal svoje ljudstvo Izrael iz Egipta, nisem si izvolil mesta izmed vseh rodov Izraelovih, da bi se mi zidala hiša, in bi bilo ondi moje imé: temuč izvolil sem si Davida, da bi bil čez moje ljudstvo Izrael.
17. In David, moj oče, je hotel zidati hišo imenu Gospoda Izraelovega Boga.
18. In rekel je Gospod Davidu, mojemu očetu: Ker si mislil v svojem srcu, zidati hišo mojemu imenu, storil si prav, da si to v svojem duhu premišljeval;
19. vendar mi tí ne boš zidal hiše, ampak tvoj sin, ki bo prišel iz tvojega ledja, on bo zidal hišo mojemu imenu.
20. Gospod je potrdil svojo besedo, ki jo je govoril; in jaz sem stopil na mesto Davida, svojega očeta, in sem se vsedel na Izraelov prestol, kakor je govoril Gospod; in sem sezidal hišo imenu Gospoda, Izraelovega Boga.
21. In sem ondi odločil mesto skrinji, v kteri je zaveza Gospodova, ki jo je sklenil z našimi očeti, kedar so šli iz egiptovske dežele.

22. Salomon pa je stopil pred oltar Gospodov vpričo Izraelovega zbora, in je razprostrl svoje roke proti nebu,

23. in je rekel: Gospod, Izraelov Bog, ni ga tebi enacega Boga v nebesih gori in na zemlji doli; ki ohranjuješ zavezo in milost svojim hlapcem, kteri pred teboj hodijo iz vsega svojega srca;

24. ki si ohranil svojemu hlapcu Davidu, mojemu očetu, kar si mu govoril; z ustmi si govoril in z rokami si spolnil, kakor ta dan priča.

25. Zdaj tedaj, Gospod, Izraelov Bog, ohrani svojemu služabniku Davidu, mojemu očetu, kar si mu govoril rekoč: Ne bo ti manjkalo moža pred menoj, ki bo sedel na Izraelovem prestolu; vendar tako, če bodo tvoji sinovi obvarovali svojo pot, da bodo hodili pred menoj, kakor si ti hodil pred mojim obličjem.

26. In zdaj, Gospod, Izraelov Bog! naj se potrdijo tvoje besede, ki si jih govoril svojemu hlapcu Davidu, mojemu očetu.

27. Je li tedaj verjeti, da Bog resnično prebiva na zemlji? Ako te namreč nebo, in nebes nebesa ne morejo obseči, koliko manj ta hiša, ki sem jo sezidal?

28. Pa ozri se v molitev svojega hlapca in v njegove prošnje, Gospod, moj Bog! sliši hvalo in molitev, ki jo tvoj hlapec moli danes pred teboj:

29. Naj bodo tvoje očí odprte nad to hišo po noči in po dnevi, nad hišo, zastran ktere si rekel: Ondi bo moje imé; in usliši molitev, ki jo na tem kraji k tebi moli tvoj hlapec.

30. Poslušaj prošnjo svojega hlapca in svojega ljudstva Izraelovega, kar koli bodo prosili na tem kraji; in usliši na mestu svojega prebivališča v nebesih, in ko uslišiš, bodi milostljiv.

31. Če se človek pregreší zoper svojega bližnjega in ima kako prisego, ki ga zavezanega drží in pride zavoljo prisege pred tvoj oltar, v tvojo hišo;

32. ti poslušaj v nebesih in stori, in razsodi svoje hlapce, ter zavrzi hudobnega, in mu povrni njegovo pot nad njegovo glavo, ter opraviči pravičnega, in mu povrni po njegovi pravici.

33. Če beži Izrael, tvoje ljudstvo, pred svojimi sovražniki (zakaj grešilo ti bo), pa delajo pokoro, in hvalijo tvoje ime, ter pridejo, in molijo, in te prosijo v tej hiši;

34. poslušaj v nebesih, in odpusti greh Izraelu, svojemu ljudstvu; ter pripelji je spet v deželo, ki si jo dal njih očetom.

35. Če je zaprto nebo, in ne dežuje zavoljo njih grehov, in molijo na tem kraji, ter delajo pokoro tvojemu imenu, in se od svojih grehov spreobrnejo zavoljo svoje nadloge;

36. usliši je v nebesih, in odpusti grehe svojim hlapcem, in Izraelu, svojemu ljudstvu; ter pokaži jim dobro pot, po kteri naj hodijo, in daj dežja na svojo deželo, ki si jo dal svojemu ljudstvu v posestvo.

37. Če lakota vstane v deželi, ali kuga, ali spriden hlip, ali rija, ali kobilice, ali snetje, in ga sovražnik stiska, ter obseda njegova vrata ktera koli nadloga, ktera koli bolezen,

38. ktero koli rotenje in preklinjanje, ki se nameri kakemu človeku izmed Izraela, tvojega ljudstva; če kdo spozna nadlogo svojega srca in razprostre svoje roke v tej hiši;

39. ti poslušaj v nebesih, na mestu svojega stanovanja, in bodi zopet milostljiv, ter stori, in povrni vsakteremu po vseh njegovih potih; kakor vidiš njegovo srce (zakaj ti sam poznaš srce vseh človeških otrók);

40. da se tebe bojé vse dni, ki jih preživé v deželi, ki si jo dal našim očetom.

41. Dalje tudi ptujec, ki ni izmed Izraela, tvojega ljudstva, če pride iz daljne dežele zavoljo tvojega imena (slišalo se bo namreč od tvojega velicega imena, od tvoje močne roke, in od tvoje

42. stegnjene rame povsod), če tedaj pride, in moli na tem kraji;

43. ti poslušaj v nebesih, v trdnjavi svojega prebivališča in stori vse, za kar te je klical ptujec; da se učé vsa ljudstva po zemlji bati se tvojega imena, kakor tvoje ljudstvo Izrael, in se prepričajo, da je tvoje ime poklicano na to hišo, ki sem jo sezidal.

44. Če gre tvoje ljudstvo na vojsko zoper svoje sovražnike po potu, kamor koli jih boš poslal, in molijo k tebi, proti mestu, ki si je izvolil, in proti hiši, ki sem jo sezidal tvojemu imenu;

45. poslušaj v nebesih njih molitve in njih prošnje, in stori jim pravico.

46. Če se pregrešé zoper tebe (ni namreč človeka, da ne bi grešil), in je razsrjen predaš njih sovražnikom, in so vjeti peljani v deželo sovražnikov, daleč ali blizo;

47. in delajo pokoro v svojem srcu, v kraji vjetništva in se spreobrnejo, ter te prosijo v svojem vjetništvu, rekoč: Grešili smo, krivično smo delali, hudobno smo ravnali;

48. in se spreobrnejo k tebi iz vsega svojega srca, in iz vse svoje duše, v deželi svojih sovražnikov, v ktero so bili vjeti peljani, in molijo k tebi proti svoji deželi, ki si jo dal njih očetom, in proti mestu, ki si je izvolil, in tempeljnu, ki sem ga sezidal tvojemu imenu;

49. poslušaj v nebesih, na trdnjavi svojega prestola, njih molitve, in njih prošnje, in jim stori pravico;

50. in bodi milostljiv svojemu ljudstvu, ki je grešilo zoper tebe, in zavoljo vseh njih hudobij, s kterimi so se pregrešili zoper tebe; in daj jim milost pred njimi, ki jih imajo vjete, da se jih usmilijo.

51. Tvoje ljudstvo je namreč, in tvoja dedšina, ki si je izpeljal iz egiptovske dežele, iz srede železne pečí.

52. Naj bodo tvoje oči odprte na prošnjo tvojega hlapca, in Izraela, tvojega ljudstva, in usliši je v vsem, za kar te kličejo.

53. Ti si je namreč sebi odločil v dedšino izmed vseh ljudstev po zemlji, kakor si govoril po Mojzesu, svojem hlapcu, kedar si peljal naše očete iz Egipta, Gospod Bog!

54. Zgodilo se je pa, ko je bil Salomon, ki je k Gospodu molil, dopolnil to molitev in prošnjo, vstal je izpred oltarja Gospodovega; obe koleni je bil namreč pripognil na zemljo, in roke je bil razprostrl proti nebu.

55. Stal je tedaj, in je blagoslovil ves Izraelov zbor z velikim glasom, rekoč:

56. Hvaljen bodi Gospod, ki je dal pokoj Izraelu, svojemu ljudstvu, po vsem, kar je govoril po Mojzesu, svojem hlapcu.

57. Gospod, naš Bog, bodi z nami, kakor je bil z našimi očeti, in nas ne zapusti in ne zavrzi;

58. temuč nagne naj naša srca k sebi, da hodimo po vseh njegovih potih, in ohranimo njegove zapovedi in šege in pravice, ktere koli je zapovedal našim očetom.

59. In te moje besede, s kterimi sem molil pred Gospodom, naj bodo blizo Gospoda, našega Boga, noč in dan, da dela pravico svojemu hlapcu, in Izraelu, svojemu ljudstvu, vsaki dan;

60. da vedó vsa ljudstva po zemlji, da Gospod sam je Bog, in ga ni druzega razun njega.

61. Tudi bodi naše srce popolno pred Gospodom, našim Bogom, da hodimo po njegovih ukazih in ohranimo njegova povelja, kakor tudi danes.

62. Tedaj je kralj in ves Izrael ž njim daroval daritve pred Gospodom.

63. In Salomon je zaklal mirnih darov, ki jih je daroval Gospodu, volov dva in dvajset tisoč, in ovác sto in dvajset tisoč; in blagoslovili so tempelj Gospodov kralj in Izraelovi otroci.

III. Poezije v stalnih oblikah: sonetje, glose in kancone.

70

89. Sonetje.

O Vrba! srečna draga vas domača,
Kjer hiša mojega stojí očeta;
Da b' uka žeja me iz tvoj'ga sveta
Speljala ne bilá, goljfiva kača!

Ne vedel bi, kako se v strup prebrača
Vse, kar srcé si sladkega obeta;
Mi ne bilá bi vera v sebe vzeta,
Ne bil viharjev nótranjih b' igrača.

Zvestó srcé in delavno ročico
Za doto, ki je nima miljonarka,
Bi bil dobil z izvoljeno devico;

Mirnó mi plavala bi moja barka,
Od ognja dom, od toče mi pšenico
Bi bližnji sosed varoval — svet' Marka.

Fr. Prešeren.

71

90.

Popotnik pride v Afrike puščavo,
Stezè mu zmanjka, noč na zemljo pade,
Nobena luč se skoz oblak ne vkrade,
Po mescu hrepeneč se vleže v travo.

Nebó odprè se, luna dá svečavo;
Tam vidi gnjezditi strupene gade,
In tam brlog, kjer ima tigra mlade,
Vzdig'vati vidi leva jezno glavo.

Takó mladenča gledati je gnalo
Naključje zdanjih dni, dokler na poti
Prihodnosti je bilo zagrinjalo.

Zvedrila se je noč, zijá nasproti
Življenja gnjus, nadlog in stisk ne malo,
Globoko brezno brez vse rešne poti.

Fr. Prešeren.

72

91.

Hrast, ki vihár na tla ga zimski trešne,
Ko toplo solnce pomladansko seje,
Spet ozelenil sem ter tje bo veje,
Na enkrat ne zgubí močí poprejšne:

Al vendar za-njga ni pomoči rešne;
Ko spet znebí se gozd snegá odeje,
Mladik le malo, al nič več ne šteje,
Leží tam rop trohljivosti požrešne:

Tak siromak ti v bran, sovražna sreča!
Stojí, ki ga iz visokosti jasne
Na tla telebi tvoja moč grmeča;

Ak hitre ne, je smrti svest počasne,
Bolj dan na dan brlí življenja sveča,
Dokler jej reje zmanjka in ugasne.

Fr. Prešeren.

73

92.

Komur je sreče dar bilà klofuta,
Kdor je prišel, ko jaz, pri njej v zamero,
Ak bi imel Gigantov rok stotero,
Ne spravi vkup darov potrebnih Pluta.

Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta,
Kjer si poišče dom, nadlog jezero
Nabere se okrog, in v eno mero
S togotnimi valmí na stene buta.

Okrog ga drvità skrb in potreba,
Mirú ne najde revež, ak preiše
Vse kraje, kar jih strop pokriva neba.

Še le v pokoji tihem hladne hiše,
Ki pelje va-njo temna pot pogreba,
Počije, smrt mu čela pot obriše.

Fr. Prešeren.

74

93.

Življenje ječa, čas v njej rabelj hudi,
Skrb vsak dan mu pomlajena nevesta,
Trpljenje in obup mu hlapca zvesta,
In kes čuvaj, ki se nikdar ne vtrudi.

Prijazna smrt! predolgo se ne mudi:
Ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
Ki pelje nas iz bolečine mesta
Tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi;

Tje, kamor moč pregánjavcev ne seže,
Tje, kamor njih krivic ne bo za nami,
Tje, kjer znebí se človek vsake teže,

Tje v posteljo, postlano v črni jami,
V kateri spí, kdor va-njo spat se vleže,
Da glasni hrup nadlog ga ne predrami.

Fr. Prešeren.

75

0 94.

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča!
Iz mojih ust prišlá beseda žala;
Navadil sem se, naj Bogú bo hvala,
Trpljenja tvojega, življenja ječa!

Navȁdile so butare se pleča,
In grenkega se usta so bokala,
Podplat je koža čez in čez postala,
Ne straši več je trnjevka bodeča.

Otrpnili so udje mi in sklepi,
In okamnelo je srcé preživo,
Duhá so vkrotili nadlog oklepi;

Strah zbežal je, ž njim upanje goljfivo;
Naprej me sreča gladi ali tepi,
Me ťnalo najdla boš neobčutljivo.

Fr. Prešeren.

76

0 95.

Razumeš jezik večne porodnice?
Kaj vetrec pravi, roži ki otresa
Rosico; zarja, ko zlatí nebesa,
Kaj, ko ga kušne, val valu vodíce?

Kaj žvrgolé si neba drobne ptice,
Kaj šum, ki loga vsa majѐ drevesa,
Kaj groma buč, ki strop nebeški stresa,
Pomeni, kaj bučél sladka gorica?

Razume vas moj duh, vas mehke glase,
Leží mi v srcu vaša harmonija! —
Ko jo pa skušam razodeti,

Beseda dosti blaga kar ne vda se.
Zató gorí mi v srcu, vre, razbija,
Da drugih ogenj ta ne more zgreti!

J. Čop.

77

0 96.

Komur še vera v lastno moč ni vzeta,
Komur še željnost djanja v prsih dije,
Ta ne obupa, če krog njega brije
Nesreče grozna piš — vse zlobe vneta;

Ne mami ga kar nič tetiv napeta,
Ki na njej se zavistna strela vije,
Čakaje, da mu srca up razbije;
In v mar mu ni vragov hudoba kleta.

Junaško bije strastni boj življenja,
Ak ravno s čela kane vroča sraga,
Od znoja nezrekljivih nuj rojena.

In premagavec stopi iz trpljenja,
Znajoč, da ves težave hrup premaga
Moč moža, z djanjo-željnostjo združena.

R. Ledinski.

78

0 97.

Zgodí se včasi, da drevo pobeli
Na pozno jesen pomladansko cvetje,
Ko se sosedno drevje že obletje,
Ko so snegovi že goré odeli.

Bo zredil se iz cvetja sad veseli?
Mar slane ga branilo bo zavetje?
Se vrača pomlad, s pomladjo poletje?
O ne! — ves cvet mrazovi bodo vzeli.

Človeku, ko mu vse že sreča vzame,
Zabliska včasi cvet vesele nade,
Ko z nogo že stojí na kraji jame;

Al preden se zavé, se vdere, pade,
Za njim prstí grmeča teža plane,
Zagrebe ga, da nikdar več ne vstane.

Fr. Cegnar.

st 98.

Ko solnce ne bi peklo iz višine,
Kakó zorela bi poljá kraljica,
Rumenoklasna resnata pšenica,
In druge hčerke pisane ravnine?

Kakó bi zelenile se doline?
Kakó se s cvetjem krasila gorica,
Livada lepotičila bi lica?
Kakó življenje dihale planine?

Ko vroči trud ne bi potíl človeka,
Kako bi v prsih misel se rodila
In srce v blago djanje mu budila?

Kje našel bi za britke ure leka?
Kakó njegova duša bi vesela
V višave jasne z dola solz kipela?

Fr. Cegnar.

99.

Prijetno vbrani se glasé zvonovi,
Ko zjutraj solnčni žar'k na gore lije,
Ko zvonček beli 'z talne zemlje klije,
Ko se pomladni vračajo godovi.

Prijetni tud so slavčevi glasovi,
Ki v logu na zeleni veji bije
Ušesu, srcu sladke melodije,
Budí človeka k časti stvarnikovi:

Še mnogo lepše bije na ušesa
Ime moža, ki v svojem srcu nosi
Ljubezen, briše solze iz očesa

Trpeči revi, v njene rane trosi
Tolažbo, mir, krepost in zlate upe,
Jej z milo roko lajša dni gorjupe.

Fr. Cegnar.

79

100. Veliki petek.

O sveti dan opombe strašne, mile! —
Žareče solnce otemní, se joka,
Potresa zemlja se in skala poka,
Mrličem se odpró grobov gomile.

Stvarí predrzne, ki so se rotile,
Nedolžne smrti vidijo poroka,
In ne želé si več krví potoka
Na-sé; — trepeče vse so zdaj vtihnile.

O večna milost! zdaj se ura steka,
Rešitve ura. — Že poslednjo srago
Preliva Bog, Zveličar, sin človeka!

Na križa trdi les pribit, obešen,
Zroči Očetu svojo dušo drago,
Nagnė glavó, vmrjė — in svet je rešen.

A. Oliban.

80

o 101. Velika nedelja.

Vmorila ga je križa smrt krvava,
Že tretji dan krijó ga groba tmine,
Zaprtega v trohljivosti globine,
Svit zlate zarje še v zatonu plava.

In skalnih vrat razdene se trdnjava;
Nebeški žar odprti grob prešine,
Pristopi angelj — bleda straža zgine —
Zveličar vstane! — aleluja, slava!

Pogreba tretji dan se poveliča,
Premaga smrt in grob, ko prorok priča,
Čast, slava, aleluja, aleluja!

Tud nam, spijočim kedaj v zgodnji jami,
Zorí, ko nas trobente glas predrami,
Velíčestvo, vstajénje, aleluja!

A. Oliban.

81

o 102. Življenja namen.

Življenje naše, bratje! je oranje;
Začetek ko se pameti zavemo,
In konec, ko drevó pustivši, gremo
Se vleč, in nas obide smrtno spanje.

Življenje naše, bratje! je sejanje,
Pri kterem se poleniti ne smemo,
Ker čas po bliskovo hití, in vemo,
Da, kdor je len ob setvi, malo žanje.

Poklic naš nam odločena je njiva,
Noči so brazde in razori dnevi,
In zrna zabranana naša dela.

Prst razdrobljena, ktera je pokriva,
Bo dala kal in rast tud prazni plevi;
Nje slama pa bo klas snetiv imela.

Č.

st 103. Zvest prijatelj zdravilo življenja.

Kot prve dni rudar brez luči v jami,
V kateri solnce nikdar ne posije
V temoto večno, ki votline krije,
Izdelane pod rudnimi gorami,

Izvedeti zastonj se trudi, mami:
Kje rešnji pot na beli dan se vije,
Kje kteri délavec na sveder bije,
Kje strašno brezno zeva pod nogami:

Tak komur sreča ni prijatla dala,
Zvijače tega sveta niso znane,
Po njem mirú iskaje revež lazi.

Ki v trnje ga je steza pripeljala,
Pred njim še prav prav svitla ne postane,
Ko v novih rev goščave že zagazi.

Fr. Svetličič.

82

o 104. Slovencem.

Glej! led se taja, sneg kopní, veselo
Se vse budí, kar je pod njima spalo;
Vse brstje, listje, cvetje je pognalo,
Kar ljubo solnce zemljo je ogrelo.

Po dolih, brdih vse je oživelo;
Iz grma v grm glasí se petje zalo,
Na talih trat zeleno ogrinjalo
Marljivo vidim letati bučelo.

Kedaj pa nam došlà bo doba mila,
Da nas iz spanja bode prebudila,
Ko topla pomlad pevke po dobravi?

Kedaj bo domoljubja ogenj sveti
Prešinil nas, da jamemo hlepeti
Po tem le, kar je v blagor očetnjavi?

Fr. Svetličič.

83

o 105. Zabavljica.

Sonetov, praviš mi, ne poj nikari,
Zdravice vodopivcem so preslane,
Gazele ženskim vnemajo možgane,
Sršenov mi ne draži, Bog obvari!

Romanc ne bodo poslušáli stari,
In zabavljice so le malo brane;
Balada tvoja me kar nič ne gane,
In glose — te so malovredni dari.

Kaj vraga moram peti, pa me uči,
Da bo prijetno tvoji umni buči,
Junaške, elegíje al pravljice?

Teh ne, ampak na tanko mi popiši:
Kak iz kletí preganjajo se miši, —
In bodem djal, da modre si glavice.

Fr. Svetličič.

84

o 106. Na Libanu.

Pozdravljam tvoje, Libanon, višave,
Z dogodki dni minulih posvečene;
V zavetje mirno so sprejeli mene,
Vesel sem mičnih pesem, sape zdrave!

Zapustil raj sem tihe očetnjave,
Od daleč srce hrepeneče žene
Pogledat svit me zarije rumene,
Ki prosto v tvoje zliva se dobrave.

Želim nekdanje slušati glasove,
Ki v pričo svetih mest v sedanje dnove
Iz davnih vekov jasno mi donijo.

In glas naznanja srcu spričevanje,
Da naglo minejo prijetne sanje;
Le blaga dela vekomaj živijo!

A. Umek.

107.

Zasip pokriva čuda bibilonske,
Asirjan, Med se več ne povzdiguje,
Z Darijem Cir se davno ne vojskuje,
Ni sreče, slave videti sidonske.

Pokojno spijo trume mirmidonske,
Egipt, Kartago, Grk, Rimljan miruje,
Mogočni Aleksander ne kraljuje,
In preč lepota hčere je sijonske.

Bil priča si osode razne, čudne,
Počivajo zdaj roke bojev trudne,
Solzí se cedra tvoja in cipresa.

Ob morji znožje pa se ti ne gane,
Tak nezmagljivo vekomaj ostane,
Kar v premodrosti sklepajo nebesa.

A. Umek.

85

0108. Ozir v nebó.

(Glosa.)

Tjekaj gori se ozrimo
Kjer svetov ne zmer' okó:
Jarma žulje pretrpimo,
Tam verige se razspó.
M. Kastelec.

Ni britkejše ure od take,
Ko v nesreči se človeka
Polastí obupnost neka,
Svit mrjè tolažbe vsake!
Takrat glejmo nad oblake,
Tam mirú, pomoči iščimo,
Vere, upa ne zgubimo;
Nas je zemlja zapustila,
Še živi previdnost mila:
Tjekaj gori se ozrimo!

Slednja tudi luč nam vgasni,
Gor mirú in večne sreče
Zvezda mila nam leskeče,
Na nebá višavi jasni!
Dneva solnčni žari krasni,
Svitlo nam noči nebó
Up, tolaž v srce lijó:
Da vtihníli bodo joki
Na visokem gor oboki,
Kjer svetov ne zmer' okó.

Torej, naj solzà nam lije,
Naj nas celi svet zapuša,
Srčno trpi, draga duša,
Saj v solzah veselje klije!
Sreče zor naj drugim sije;
Temno mi stezo hodímo,
V trudu britkem se potimo,
Enkrat se bo razjasnilo,
Nam tud se nebo zvedrilo —
Jarma žulje pretrpimo!

Po popotvi dokončani
Gor počili na zvezdiši
V našega očeta hiši,
Mir vživali bomo zbrani.
Stiski tukaj nam poslani,
Skrb in reve, ki nas tró,
Moč za vselej tam zgubó;
Tù tesnoba, zdetev slepa
Nam teló in duh oklepa:
Tam verige se razspó!

A. Oliban.

86

0109. Samota.

(Kancona.)

Ne mislite, da le med šumom sveta,
V Londonu, Beču in še mestih tacih
Vijolice priljudne le klijejo;
Samota tud cvetic ponuja vsacih,

Ki venec se iz njih dišeči spleta,
Ki vžitek rajske radosti hlapejo.
Kdo stavit' more mejo
Vesel'mu duha vedrega čutenju?
Ocvita srečnost prava in veselje,
Spolnjenje vsake želje,
V baharskih šeg slovečem le vedenju?
Zakaj ukati mars'kdaj slišiš Ira,
Jokati kneza in zmagavca Cira?
Filipa slavni sin, čigar državam
Ne skrije zlato solnce se nikoli,
Se odpové kraljestvu in cesarstvu,
Samoto tovaršico si izvoli,
Odtegne žesla, hrupa se zmotnjavam,
Zročí se sobe tesne zvest'mu varstvu.
Ne v sveta poglavarstvu,
Prestolje le-tu najde zaželeno:
Mir, pokoj srca, ki dragó preplača,
Kar v kugo svet prebrača,
Ki odpeza kron cesarskih daleč ceno,
Osrečiti samo človeka more,
In ní brez tega trdne za-nj podpore.

Od šuma daleč kdor živí v samoti,
Res kratkočasnost mestnih ne okuša,
Kak se igrá v komed'ji, ni mu znano,
Evterpe glasov milih ne posluša,
Hiš pojatin ne čudi se brhkoti,
Hoditi na rajišča ni mu dano:
Pa drugo najde hrano
Duha utrujenega okrepčati,
Njemu je Tal'je tempelj nebo jasno,
Zelenje tratc krasno;
Steber korinški v gošči cer košati,
Glas slavca, kosa najsladkeje strune,
Bliščoba balov svit sreberni lune.
Razveselí ga biser rosni v travi,
Večerne zarije škrlat rudeči,
Prevzetnega snežnika bela glava,
Potoka slap po peči dol dereči,
Studenca beg po travnika širjavi
Pijanega duhá mu povzdigava.
Srcé mu poskakava,
Ak menijo šeptaje se klasovi
Pri mični sapici v poletni noči;
Neznani čud' se moči,

Ak tul'jo kot v Eoliji vetrovi.
Kjer hodi, kjer stojí, kar gleda, išče,
Natore celi dom mu je svetišče. —

In zdaj pojdi, ostani,
O pesem, zdrava! pojdi in oznani:
Trditi on, ki pel me je, ne jenja,
Da z vojvodom ne menja,
Ne s kraljem, ne z blagrenimi meščani;
Kar vredno po pravici je zavida,
Na zadovoljnost se edino zida.

J. Žemlja.

IV. Lirično-naučne poezije: naučna pesem, poslanica, satira, nadpisi in uganjke.

87

110. Nadpisi za mesce.

Svečan.

Bolj ko bo pridna
Po zimi predica,
Delj bo rožljala
Pod palcem petica.

Mali traven.

Jáblane, hruške
In druge cepé
Cepi v mladosti
Za stare zobé.

Véliki traven.

Natora jeseni
Pretrudna zaspí;
Zató se spomladi
Vesela zbudí.

Rožni cvet.

Lepoto da zemlji
Toplo let'
Nedolžnost mladenčem
Rožni cvet.

Kimovec.

Terice pogačo,
Potico jedó:
Lanovi Slovencem
Cekine nesó.

V. Vodnik.

88

111. Trnje in cvetice.

Čas res trnje in cvetice
Pokosí;
Al oboje koj mladice
Ponoví.

M. Kastelec.

89

112. Smrt.

Starim, mladim klepljem koso,
'Z koč v poslopja se valím,
V svilo skrite, z revo boso
Proti večnosti podím.

M. Kastelec.

90

o113. Spoznanje.

Prijatelje spoznati
Nesreča te učí,
Ker v sreči ne znaš brati
Kaj v družniku tičí.

U. Jarnik.

91

o114. V sreči — nesreči.

Dokler sreča ti cetí,
Boš prijatlov dosti štel;
Če pa sreča te pustí,
Boš se sam pri peči grel.

U. Jarnik.

92.

-o115. Bogatin.

Ne vé mi levica,
Kaj desna podá:
Ne da nič desnica,
Nič leva ne zná.

J. Z. v Čbelici.

92

o116. Čič v nič.

Bil čiček premožen,
Zdaj vinarja ni;
Bil delavec vbožen,
Zdaj v zlatih tičí.

J. Z. v. Čbelici.

94

o117. Pušičarjem.

Ko vsaka ni žival lisica,
Tak vsaki ni napis pušica.

Fr. Prešeren.

95

o118. Predgovor in zagovor.

Naj misli, kogar bi pušice te zadele,
Da na visoki vrh leté iz neba strele.

Fr. Prešeren.

96

o119. Vzrok nezlatega veka.

Prišli bi že bilí Slovencem zlati časi,
Ak klasik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi.

Fr. Prešeren.

97

o120. Pred pevcu, zdaj homeopatu.

Popred si pevec bil, zdaj si homeopat,
Popred si časa bil, zdaj si življenja tat.

Fr. Prešeren.

98

0 121. Nova pisarija.

Učenec.

„Da zdaj, — ko že na Kranjskem vsak pisari,
Že bukve vsak šušmar dajè med ljudi,
Ta v prozi, uni v verzih se slepari, —
Jaz tudi v trop, ki se potí in trudi,
Ledino orje naše poezije, —
Se vriniti želím, se mi ne čudi.
Prijatelj! úči mene pisarije:
Kako in kaj ušeč se Kranjcem poje,
Odkrij mi proze naše lepotije!“

Pisar.

„Ak so pisar postati želje tvoje,
Moj zlati uk poslušaj in zastopi,
Zapiši trdno ga v možgane svoje!
Ak hočeš kaj veljati v našem tropi,
Besed se ptujih boj, ko hud'ga vraga;
Ak kos si temu, koj na prste stopi.
Naj proza tvoja bo lepote naga,
Minerve nič ne prašaj, poj po sili,
Pisarjem proza bo in pesem draga.
Češ biti v kranjskih klasikov števili,
Debelo po gorjansko jo zarobi,
Vsi bomo tvojo čast na glas trobíli;
Ak rovtarske vezati znaš otrobi,
Nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene,
In pozni vnuk poroma k tvoj'mu grobi.
Da kranjščina zaklad ti svoj odklene,
Zapusti ročno mestne mi sosede,
Tri leta pojdi v rovtarske Atene.“

Učenec.

„Al žlahtne kranjske tam cvetó besede,
Kjer govoriti dosti več ne znajo
Pastirji samski, ko imena črede?“

Pisar.

„Tam, kjer po stari šegi še kramljajo,
Kjer ne zmajéjo dost al nič jezika,
Besed nemšk'vavcev grdih ne poznajo.“

Učenec.

„O srečne rovte! v vas me iti mika:
Al se bojim pri rovtarji, pri kmeti,
Da bira besedí ne bo velika.“

Pisar.

„Pečene, ljubček! píščeta na sveti
Nikomur niso v grlo priletele;
Brez truda večno se ne da živeti.
Besede zraščene, besede zrele,
Ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,
Nikjer ne bodo ti na nos viséle.
Poslušaj ga, kakó jo on zavije,
Jezika sol, lepota, da le zine,
In pravo ti vezánje se odkrije.
Tam pul'jo besedí se korenine;
K tem deni konce: ača, išče, uha,
On, ovka, ovec — druge pritikline,
To trdno skupej zvari; primaruha!
Lehko boš v kozji rog ugnal Slovence,
In proti tebi bo Dobrovski — muha.“

Učenec.

„O zlati uk! adijo mestne sence!
Apolon drugi bom jaz sred kozarjev
Si v rovtah pletel nevmrjoče vence. —
Al naše ljudstvo nekdaj ni oltarjev
Minerve in Apolona imelo,
Od grških, od latinskih so pisarjev
Dobili starši učenost v deželo,
In ž njo besede ptuje; — razodeni,
Al saj se bode teh poslužit' smelo?“

Pisar.

„Bog tega varji! po nobeni ceni,
Jezika naš'ga ž njimi ne ognjusi!“

Učenec.

„Saj tudi drugi to storé Sloveni;
Saj vemo, da turčuje Srb, da Rusi
Tatarijo, Poljak da francozuje,
Da včasih vrli Čeh nemškvati musi.“

Pisar.

„Lej, v knjigah njih je tol'kanj ljul'ke ptuje
Med lepo, čisto slavšč'no zasejane,
Da je noben purist več ne izruje;
Al bukev naše kranjščine spakedrane
Peščíčico denimo na ognjišče,
Prerojen Fenis čist da 'z ognja vstane.“

Učenec.

„Č'mu bo nam, prašam, prazno pogorišče?
Al mutasti počakamo zijali,
Da 'z njega zraste novo besedišče?“

Pisar.

„Slovensko ljul'ko bomo rešetali,
Hranili dobro zrno, in kar zmanjka,
Iz svojih bomo to možgan dodali.“

Učenec.

„Te čudne zmesi starega ostanka
In iz novink Slovenec v Koratani,
Ne bo razumel Štajerc, ne Ljubljanka.“

Pisar.

„Gorjačarji, tatovi in cigani
Po svojem govoré; kogá za silo
Nam v bukvah jezik svoj imeti brani?“

Učenec.

„Gorjačarsko, cigansko kaj berilo
Bo čudno vam pisarjem pomagalo,
Ak bo se vse drugače govorilo;
Samí svoj uk spoštujete premalo,
Več ptujk clo tebi, ne zameri, vjide,
Zakaj bi se jih moje ustno balo?“

Pisar.

„To govorí se, kar na jezik pride,
Pogovor, ko na ušesa več ne bije,
Ko zjútranja se megla v nič razide;
Kar v bukvah je natisnjenega vpije,
To, bratec! med učene gre lingviste,
In priča od jezika lepotije.
Slovenci bodo brali bukve čiste,
Ak nas ne hval'jo, naj me vzame zlodi!
Ves svet posnemal kranjske bo puriste.
Kar noč'te vi umeti k svoji škodi,
Kar ne dopade vaši slepi buči,
Častili bodo pozni to narodi.“

Učenec.

„Prižgal, si mojster! žar'k mi nove luči;
Na delopust do sodnega jaz dneva
Slovím; še to, kaj pel bom, me poduči!“

Pisar.

„Horacij dulce et utile veleva,
Kaj prida sliš'jo ušesa naše rade;
Nam utile je zrno, dulce pleva.“

Učenec.

„Romance zdaj pojéjo in balade,
Tragedija se tudi nam obeta,
Sonete slišim peti pevce mlade.“

Pisar.

„Od mene pesem vsaka je prekleta,
Ki nima prav slovenskega imena,
Naj še takó prijetno bo zapeta.
Ljubezen poje pevcev teh Kamena,
Jeziku dela ino srcu rane,
V grdobe strela trešči naj ognjena!
Balade, po Čebelici izdane,
Da bi se te med nami zamorile,
Tragedije ostale nam neznane!
Da bi Kranjice strupa 'z njih ne pile,
Ljubezni sladke, ki srce zapelje,
Bi z Romejevo Jul'jo ne čutile!“

Učenec.

„Res škoda bi biló, zdaj od nedelje
Do druge šestkrat se srce uname,
Je šega, da kdor pride pred, pred melje.“

Pisar.

„Balade pet' je mlatva prazne slame,
Je reč pohújšljiva in zapeljiva;
Lenoro bere naj, kdor ne verjame.
Romanca je s tragedijo škodljiva,
Teh in sonetov in zdravljic ne piši,
Sovraži vse te Muza sramožljiva.
Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
Za hleve treba, treba je na polji,
Poj to, kar kmet in meščan s pridom sliši.“

Učenec.

„Bog ti zaplati uk, po tvoji volji
Bom pel: gosen'ce kaj na repo var'je,
Kak prideluje se krompir najbolji,
Kakó odpravljajo se ovcam garje,

Preganjajo ušivim glavam gnjide,
Loviti miši učil bom gospodarje.“

Pisar.

„O, zlati vek zdaj Muzam kranjskim pride!“

Fr. Prešeren.

99

0 122. Uganjka.

Šestero črk je zvezanih takó,
Da, če zapored ena odletí,
Vendar ostanek prazen glas ne bo,
Ampak pomembo drugo zadobí.
Beseda laška z vsemi je šestémi
In taka tudi s črkami petemi;
Latinska s štirimi je, kranjska s tremi,
In z dvema črkama je spet Kranjica,
Pri vseh narodih je doma samica.
Kraj je beseda s črkami šestémi
V kateri hodi marsikdo s petemi,
Ki znan povsod je po napeti štuli,
In da le svojo, to neumno tuli;
Ako nadlego meni dela, ž njim,
Kar s štir'mi črkami povem, storím,
Kar šest ne bodo storile z ljudmi,
Lehkó storé v sintaxi črke tri;
Priganjam z dvema te, ak še se trudi
Z uganjko glava, samka se ti čudi.

Fr. Prešeren.

100

0 123. Novice bralcem h koncu leta.

Habete sal in vobis et pacem inter vos.
Marc. IX. 49.

Z Bogom, bralci Novic, na potu prihodnjega leta!
Blag vam ostani spomin, upanje vam za naprej.
Kar govorile smo petkrat deseterno in trikrat,
Bodi rečeno v korist rodu, domovju in vam;
Bodi ko zrnja izmet, poženi obilno klasovje.

Rekle bi, zvesto da smo namembo dosegle tečaja,
Toda služabnici molk, sodba spodobi se vam.
Sodite! Sicer dovolite nam sledeče besede,
Dobro prevdarite je, vredne pomisleka so;
Če bi še manjkalo kaj, iz lastnega blaga dodajte.

Bogu dušo in vest, vladarju zvestobo do smrti,
Veri zaupa poklon, glasu zakona posluh,
Starosti čast, mladenču poduk, otroku ljubezen,
Ženi prijazno pomoč, bratu Slovencu objem,
Vezi edinstva krepost, — to so naše prve naročbe.

Marno poglejte po tem na polje slovenskega djanja,
Mnogo ledine je še, mnogo je križema rok.
Ganite je, otrebite mah domovini do jedra,
Duhe zarotite v beg dvombe, nemarnosti, tmin,
Dvignite srčno zaklad slovenskega dlana in uma.

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
Biti slovenske krví bodi Slovencu ponos.
Spomnite se imenitnosti del pokojnih očetov,
Cenite vrednosti scer roda sedanjega tud:
Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.
Kinčite ga iz lastne močí, iz lastnega vira,
Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.

Res je začetek trud, okorna beseda detinstva,
Tega ne strašite se, moč neizmerna je sklep.
Volja poprav vas bodi in skrb, izida ni dvombe,
Glejte, košati ta hrast hrastič očetu je bil,
Zakon natore je tak, da iz malega raste veliko.

Nepomenljivo leží nevažna peška na grivi,
Morda otroku iz rok padla nevedoma je;
Kliti začnè, naraste drevo, se kroži, se širi,
Krona mu prostre se v zrak, jablan na grivi stojí,
Važno devet rodovin z obilnim sadjem previdva.

Mlada zavržena dva pobegneta v hrib aventinski,
Reven osnujeta stan, komaj pastirju se vdá.
Dvigne se stan, premeni se v grad, se množi, se krepi,
Žezlo prime držav, morja si skuje trizob,
Roma ponosna sloví, kraljici zemlja se vklanja.

Tako iz malega stvar naraste velika in slavna,
Volja se zbúdi tedaj, truda ne strašite se.
Krasno bo sad slovenske rečí ob uri dozorel;
Gani se, vrli ratar! sin bo veselo sejal,
Cvetju se čudil unuk unuka unukove žetve.

I. Koseski.

101

0 124. Resnice.

Prebrisana glava pa pridne roké
So boljše blagó ko zlate goré.

Mladini najlepša lepota je ta:
Nedolžnost, ponižnost pa žlahtnost srcá.

A. Slomšek.

102

0 125. Različne misli.

Um.

Um je kormilo tvojega življenja,
Preluke svitla luč na morskem bregu,
Ki kaže barki v nočnem burnem begu
Rešivne pote, pote pogubljenja.

Vest.

Vest je na srcu oljkina mladika,
Če po pravice blagem poti hodiš;
Če pa v slepote kužni mlaki blodiš,
Je pisan gad, ki te brez mira pika.

Spomin.

Spomin je zrcalo, je ogledalo,
Ki v njem obličje lastno ogleduješ,
Preteklih časov dela opazuješ;
Za grobom še ti bo pred dušo stalo.

Posvetni up.

Up je v močvirji veša migljajoča,
Hitiš za njo, pred tabo ona bega;
Ko že po njej se tvoja roka stega,
Se vdere tebi noga stopajoča.

Fr. Cegnar.

---

st 126. Bahaču.

Kedar zakroka krokar, potihnejo ptice po gozdu,
Kedar se dere bahač, modri možaki molčé.

Fr. Cegnar.

---

st 127. Resnica.

Kdor resnico ljubi, ušes jej ne maší,
Kdor se je pa brani, zaveže še očí.

Fr. Levstik.

128. Uganjka.

S **č** najdražo ti reč imenujem,
Z **b** pred pustom najbolj gospodujem,
S **p** pri delu, na poti te vijem,
Z **l** te tudi odkritega krijem;
Večkrat ko se udariš al spečeš,
Lej brez zadnje teh črk me izrečeš.

A. Oliban.

---

129. Besednja uganjka.

Cela treh zlogov beseda
Vlada in skrbno pregleda,
Kar se pri hiši rodí,
Kar se na polji storí.
Zadnjega zlogov odstavim,
Ter pred oči ti postavim
Višega imena osobo,
Hišnega reda podobo.

Bòdi pa tudi hvaležen,
Kedar si tega deležen,
Kar ti le tretji za sé
S črkami tremi povè.

S—c.

---

130. Mladini.

Kdor zgodaj na delo hití
In dela do trde noči,
Zaspí
Brez vse skrbí.

M. Vilhar.

---

131. Aforizmi.

S solzami trta si cvetje rosí,
Al grozdjiče zrelo veselje budí;
Pesmi najlepše trpljenje zloží,
In svet to prepeva, kar solza rodí.

Za zemljo ljubezen nosila je križ,
Pa zemlja jo križala je;
Zatorej ljubezen na zemlji še zdaj
Trpeča in križana je.

Luíza Pesjakova.

st
132. Biserji.

Lepota.

Lepota rahla je cvetica,
Ki pomlad zala jo rodí.
Napaja svitla jo rosica,
En čas cvetè — in več je ni.

Oko.

Okó je most, duhá med svet ti vodi,
Po njem nazaj pa svet ti v dušo hodi.
Najlepši dar prijazne je osode,
Če duh in svet se družita brez škode.

Prijateljstvo.

Prijateljstvo je roža plemenita,
Ki dana jej dišava čudovita,
Da dvojno dela ti veselje eno,
Povzdiga srce v žalost zatopljeno.

A. Umek.

---

st
133. Poslanica Svitoslavu.

Ak nevihta s cvetjem bil potlači,
Ko k neúri se nebó oblači,
Cvetka več h krasoti se ne zdrami,
V nič izgublja se v prsteni jami.
Tega ne premorejo vetrovi,
V temnem ki obzorji nam bučé,
Da majó primorski se bregovi
Ter upada žalostno srcé.
Naj v močvirje revščina pogreza,
Mir kalí viharjev strašnih šum,
Nateguje že pogube peza:
Vstaneš, da le dviga te pogum!

Al spominjaš se nedavnih časov,
Drznih misli, milo vbranih glasov
Ter naklépov jasnih dní — ne vem.
Da v nekdanjosti so potonili,
Da po zvezdah vzore smo lovili,
Dobro veš, ne bom te žalil s tem.
Lastno mladim duhom je letanje,
Da-si gledajo življenja tmine
In poznajo doseglјive čine;
Al prijetne so mladostne sanje! —

Dragi Svitoslav! vremena dvojna
Skupaj sva živela prejšnje dní,
Razdrobila pa je doba bojna
Srečne družbe blažene vezí.
Mrak na zvezdo tvojo se priplazil,
Na srcé udríhal je obup —
Jaz sem za brlečo lučjo gazil —
Malo da te ni omamil strup.
Ali moško velikost v največi
Meri ti pokazal tudi v ječi —
V jarmu si najsilniših težav:
Z drznim skokom urno do višav
Dvigneš se najlepšega namena:
Bratom greš razjasnovat vremena! —

Trnjevi so potje prek Balkana,
Najbritkejša je krivice rana,
Drugič reši naj Mesija svet!
Kdor dovršil bi njegove čine,
Prvi bil junak bi zgodovine,
Njemu gre največ slave cvet. —
Al kraljiček kviško delj ne more,
Tenek, mrzel je visoki zrak:
Iz podnebja vzhodne tužne zore
Vrne se — ker sam preslab — junak.

Stoj prijatelj! dalje se ne trudi,
V velikanskem volja naj veljá!
Dovršenim delom svet se čudi,
Dobrim malokdaj podpore dá:
Marsiktero skrito v prsih mine,
Kakor mana v cvetji sred ledine. —

Dragi, stopi spet na pot nekdanjo,
Kak smo te prijatelji veseli!
Pusti vzorne misli, sladko sanjo,
Boljših časov bomo doživeli;
In če up še bolj nas opehari,
Vest poreče, kedar bomo stari,
Da v rečéh smo majhnih zvesti bili,
Ak velicih nismo dovršili.
Torej Svitoslav, po gladkej poti
Krepko in ponosno dalje hodi;
Naj bliščoba viša te ne moti,
Po resničnosti naklépe vodi,
Kedar vabi — vleče te k viharju,

Beži od omotnih preč višín,
Pusti vsemogočnemu vladarju,
Česar ne premore smrtni sin, —
Radost srce mlado naj napaja,
Mir delavnost moško naj navaja,
Večna volja kar velí, zvršuj.
Pomni rad nedavnih lepih časov,
Drznih misli, milo vbranih glasov:
O naklépih vročih dní — miruj!

A. Umek.

/103

a134. Salomonovi pregovori.

(Bukve Modrosti.)

1. Modre besede, rečene o pravem času, so zlata jabelka v srebernem torilu.

2. Milostiv biti in prav storiti je Bogu ljubše ko klavni darovi.

3. Kdor se siromaka usmili, častí njegovega stvarnika. Kdor ubozega stiska, preklinja njegovega stvarnika.

4. Moder sin je veselje očetu, sin štorast materina žalost.

5. Kar se fantè naučí, starček še storí.

6. Strah in šiba zmodrujeta; otrok pa, v nemar puščan, materi očí pokriva.

7. Prav stóri in trdno bo tvoje zdravje, prijetna tvoja beseda, varna in gotova tvoja stopinja in sladko tvoje spanje; zakaj Gospod ti bo na strani in tvoj varh.

8. Bahač, ki ni mož besede, je veter in brez dežja oblak.

9. Kdor v bogastvo zaupa, obletí se kakor cvet, zelení pa pravični kakor nova mladika.

10. Bolj malo po pravici, ko veliko po krivici; bolj malo v božjem strahu, ko veliki zakladje, pa nepokoj zraven njih; bolj skleda zelšine, pa v ljubezni, ko pitan vol, zraven pa sovraštvo in napaka.

11. Kdor seje krivico, žanje britkost.

12. Prilegaj se še tako krivični kruh, zadnjič pesek hrusta po ustih.

13. Telesa življenje je mirno srce; nevoščljivost je gnjilost po kostéh.

14. Kjer je veliko besedí, ne mine lehko brez greha.

15. Kdor z modrimi hodi, bode moder; kdor se z napačnimi spajdaši, popači se sam.

16. V prenagli hoji se lehko noga spotakne, — tako nepremislek nič prida ne stori.

17. Lenè! k mravlji idi v šolo, in uči se modrosti od nje. Nima ne vojvoda, ne priganjača, ne gosposke, in vendar si pripravlja hrano po letu, žene se po živežu ob letu, da ima po zimi kaj živeti.

18. Lenetu je zatrnjena pot; pot pridnega je gladko nasuta.

19. Kakor se srebro v ognji čisti, v plavžu zlato, tako poskuša Bog srca v nadlogi.

20. Hoja pravičnih je enaka zarjini luči, ktera prihaja in vse razsvitljuje, da je trdi dan; pot hudobnih je tma, sami ne vedó, v kaj naleté. M. Ravnikar.

104

135. Iz pobožnih razgovorov.

(Česki spisal Tomaž vitez iz Štitnega v 14. stoletji.)

I. O tem, kaj je Bog in po čem se ima spoznati.

Deca. Preljubi očka! Ker nam je popraševati te, radi bi razumeli, kaj je Bog.

Oče. O otročiči! kratko, pa razsežno in previsoko vprašanje ste zastavili. Da je Bog, v tem se razum ne dá motiti; vse stvarstvo kliče, da Bog stvarnik je, ker nič se ni storilo samo. Zató vsi ljudjé: židovi, kristijani, krivoverci in modrijani, imajo nekaj za Boga; ali kaj je Bog, tega um človeški ne obsegne. Zató porečem, da Bog je nedopovedno popolno bitje, od kterega se ne more misliti nič boljšega, nič blaženejšega, nič veličastnejšega, niti se more misliti, kar bi bilo tako dobro, tako blaženo, tako veličastno; ker v tem presega vsako misel, vsak bodi angeljski bodi človeški um, vselej je izvrstniši, nego more kdo povedati ali pomisliti. Kaj torej Bog ní, to najdete; ali kaj da je, tega ne moremo dosegniti. Kajti naj si kdo umisli kolikor more največe veličje, največo visokost, vsegdar bode Bog nad to. Odtod baš izhajajo mnoge nevernikov ali krivovercev zmote, da so, umislivši si v svojih pomislih Boga tako ali tako, rekli, da to je Bog. Zakaj v tem je razum, spoznati svoj nerazum, da nam ní mogoče gledati v jasnost slavnega božestva in v le-ta duhovni blesk te nepristopne notranje svetlobe, v kteri je Bog. Toda v ponižnosti, trdé močno in pravo krščansko vero, zaslužimo si, da ugledamo svojega Boga po Kristu gospodu našem, kedar nam bodo srčne očí do dobrega očiščene v ónem večnem kraljestvu njegovem; ako nas vendar greh popolnoma ne oslepí, da bi, česar Bog ne daj! kakorkoli Boga pozabili, ne ljubeči ga v pravi veri nad vse. Tako pravi pismo: „Ne verovaje, ne bodete razumeli.“

Zató, otročiči, o tem tako visokem bitji je treba z bojaznijo in strahom ter skromno misliti in govoriti, in prav z marnim ušesom v pobožnem srcu, iz ljubezni, ne iz radovednosti poslušati, kajti ni je nevarnejše blodnje, nego v tem, kaj je Bog, zabloditi, za Boga vzeti, kar ní; nič ní teže, nego doseči z razumom to toliko popolnost; nič tako koristnega ne more iznajti se, nego kar kdo verno, prav, brez zablode more spoznati o slavnem Bogu. — —

Govoré o Bogu, vemo, da je, niti se dá razum premotiti, kakor ne bi Boga bilo; toda obdan z veličjèm svojim previšuje na vsako stran naš razum, da ne dosegnemo, kaj je Bog. Hoté razumeti, kaj je, spomnimo se tiste besede, ktero je rekel Bog Mojzesu, poslavši ga k izraelskemu ljudstvu. Na vprašanje Mojzesovo: Kdo si ti, Gospod? kako naj odgovorim ljudstvu, če me povpraša: kdo je tisti, ki te je poslal k nam? odvrne Bog: „Jaz sem, kdor sem“, — tako porečeš ljudstvu — „On, kteri je, poslal me je k vam.“ — Bog je edini prav brez premembe kterekoli, vedno tisti, vedno tam, vedno tako sam v sebi. O nijednem drugem bitji, ktero ní on, ne more se s polno resnico reči: je; kajti razen njega nijedno bitje ní brez giba in spremene samo v sebi. Tedaj Bog je, a brez Boga nič ní, in kakor on sam ni brez sebe, tako niti brez njega nič biti ne more. On sebi je; on vsemu je. Bog je začetek vsemu. Mnoge reči se imenujejo in so drugih rečí začetki; ali tudi one imajo svoj začetek od drugih in vsi ti začetki imajo svoj začetek od tega prvega začetka, ki je brez začetka, vsegdar sam v sebi, brez spremina in giba, vsegdar bivajoč. — —

Pomislite, kolika je to reč: vse iz ničesar storiti! Kteri um to more doseči? Je li mala reč, tudi najmanjšo stvarco narediti iz ničesar? Prevdari, kaj je nič, kaj nekaj: kako daleč je eno od drugega. Inako bi velika bila ta moč, ktera bi samo eno in najmanjšo stvar naredila iz ničesar, koliko se mora ceniti tista moč, ki je tako množtvo stvari storila, iz ničesar storila! Kdor hoče pomisliti na število, kar je stvarjenega: seštej zvezde, seštej različnih živali pokolenja, ki imajo živo dušo, vsako po svojem rodu: tu ljudjé, tam levi, tam konji, goveda, poljske živali, ptiči, miši, ribe, hrošči, muhe, žuželke. Koliko je različnih premen in koliko glav vsakega rodú! Koliko je vseh ljudí, koliko njihovih las? Koliko je peska? Čudiš se mar, da ne moreš z mislijo objeti vseh teh stvarjenih rečí? Raje se čudi tej veličastni moči, ktera je vse to iz ničesar napravila! In tako z umom premišljevati stvarstvo, zapopadek je in pristop k spoznavi božjega veličestva, in čudé se mu hvalo dajati mu ter v ponižnosti in strahu biti pod močjó tako vsemogočo.

II. Kako nam je opazovati božjo modrost v božjem stvarjenji.

Deca. Kako pa naj spoznavamo v stvarstvu božjo modrost?

Oče. Božja modrost nam se razodeva v lepoti in krasu stvarstva; tu jo lehko ugledamo. Pa če prav je lepota in ličnost v stvarstvu z mnogimi in različnimi čini: vendar je oprta zlasti na četvero. Eno je, kedar je kaj na svojem mestu, kakor se spodobi; drugo, kedar ima svoje pristojno gibanje; tretje, kedar ima sebi priležno podobo ali lice; četrto, kedar ima prilično barvo, ali kar si bodi takovega, ker to ugaja čutom. Kdor bi se z razumom ogledal po stvaréh vesvoljnega sveta, zapazil bi v njem to četvero, in če bi na to hotel obrniti se in kreniti misel k stvarniku, ne obvisevši zaljubljen pri stvarstvu, spoznal bi veliko modrost božjo; kajti sprevidel bi, da presega njegov um, vse to z mislijo objeti; spoznal bi, da ní konca božji modrosti, ktera je uredila ta red in to ubranost v stvarstvu. Ugodno je in kratkočasno prevdarjati to. Zato pravi David v psalmu: „Razveseljuješ me, o Gospod, s svojimi stvarmi, in radujem se nad deli tvojih rok. Neumen človek ne spoznava tega, in nespametnik ne razume.“ Ta svét je kakor kaka vsem razgrnjena knjiga, ki jo je pisala božja roka, t. j. božja moč in modrost, in vsaka stvar posebej je, kakor besede v tej knjigi, ki pričajo Njegovo moč in modrost. In kakor biva, da neučeni pogledavši v knjigo vidi besede pisane, pa ne razume, kaj ktera pomeni: tako tudi nemodri, kteri po navadi brezumne živali na Boga misli ne obrne, vidi sedanjo podobo vidnega stvarjenja, ali zakaj je to ali ono, tega ne doume. Modri pak po tej vnanji skladnosti in lepoti zamisli se globoko v božjo modrost, ktera je vse to tako sprelepo uredila, kakor v eni in isti knjigi eden hvali, da je lično, dobro napravljena, drugi povzdiguje pisanje, s kterim se ponaša knjiga, tretji pa slavi notranji razum, ki je v tem pisanji. — —

III. Kje in kako je božja modrost svet in kar je v njem vredila in vtemeljila.

Deca. Vemo tudi mi, da ní moči hvale božje izreči; kar koli kdo more povedati o Bogu, vsegdar bode nedopovedano. Vendar pa ne spodobi se niti molčati vsaj gledé tega, kar je mogoče o njem povedati. —

Oče. O deca! k visokim besedam spodbujate me. Ljubezen me mora: ktera ljubezen, vé tisti, ki jo je dal.

Rekel sem malo pred, da je lepota in priličnost osnovana na štirih rečéh. Najpred, da je stvar na svojem priležnem mestu. K temu pa, da bode kaj na svojem pristojnem mestu, hoče se, da so mu vsi deli pravšno in trdno zloženi. Pomislite zdaj na vso sestavo vesvoljnega sveta, kako je primerno položena vsaka stvar na svoje mesto, kako trdno, kako skladno so pridale se strani k straném. Vidite, s koliko previdnostjo, s kako prečudno modrostjo je vsega stvarstva krog spojen (sklenjen) in kako pristojno, kako zložno in kako voljno, da so celó straní jako nepodobne skupaj v enem oboru, pa ne samo nepodobne, temuč tudi protivne ali zoperne. Ní-li ogenj protiven vodi, a voda ognju? In vendar je božja modrost to vse zedinila v en svet, in po njegovi volji ne razdira eno drugega; marveč trajaje v takem redu, kakor je postavil ta modri zidar, služi na potrebo vsemu, kar se rodí na tem svetu, ter daje življenje.

O modrost! kako je vse razvrstila, vsako na svoje mesto! Ali kdo zmore, na vse pomisliti, vse dopovedati? Za to je pevec v psalmu, gledaje na morje, vskliknil rekoč: Prečudna ustanovitev morja! Prečuden v visosti Gospod! Vse si vtemeljil premodro! — Da bi v tem edinstvu protivnih stvari ena ne rušila druge, imevajo le-te nasprotne rečí zopet med seboj v sredi po ktero tako, ki bi s to in óno imela neko podobnost in prijaznost, po čemur bi se protivno s protivnim vezalo in prijatlilo. Tako biva, da so te toliko mnogovrstne stvari ne samo voljno, ampak tudi krasno združene med seboj.

Še se spodobi premisliti, kako modro je Bog razredil čase: ne vsegdar dan, ne vsegdar noč; za nočjó dan, ki budí k delu in sveti, za dnem noč, da bi se dela trudni spočili. Daljši dan, kedar je tega veča potreba, a daljša noč, kedar je manj dela. Tudi zarad preminjave je Bog napravil včasi dan daljši, včasi krajši od noči, časi zopet oba enake dolgosti, da bi se ljudjé enoterosti ne navoljili, kajti tudi v tem je menja ugodna. In tako zopet pomlad, leto, jesen in zima; štirje letni časi, ki sosebno temu svetu spreminjajo podobo. V pomladanski toploti začne se svet mladiti in prenavljati, po letu biva kakor v svoji najlepši moči, na jesen pa jame kakor dozorevši starati se in za njo zima, djal bi, svet premore in pogubí; to da po božji naredbi se vse zopet obnovi.

Komur pa to sega predaleč, kako je namreč božja milost ali modrost vse uravnala, ali kdor ne bi mogel doumeti visokega neba podslomb: ta naj opazuje svojega telesa ude, kajti imenovan je človek v pismu manjši svét. V človeški sestavi namreč razodeva se tudi božja modrost. Glej! dokler so druge brezumne stvari z glavami nagnjene k zemlji, človek je ravne postave, imajé kviško obraz, da bi se s tem nad druge stvari pokazalo človečje dostojenstvo, ter da ima svojo misel obračati k višku k nebeškim rečém, ne samo k zemlji, kakor neumna žival, ktera je s telesom in glavo naklonjena k tlom. Opazi razloček med tem, kar je v glavi, in kar v nogah, in kako je vsako prav na svojem mestu osnovano. Noge imajo najniže mesto, da nesó in držé vse telo; glava pa najviše, da vse telo vodi, od daleč z očmí vidé in z ušesi slišé vrlo in nevrlo, da po tem razum razbere, kar je prav; roke v sredini mesa, ki se drží s pomočjó kostí.

Kako ima skoz nektere kosti mozeg svoje skrite prehode, in neke žile kako imajo skoz nektero kost po božji naredbi pripravljene luknjice! Tu kosti izraščajo in izstopajo iz mesa, kjer je tako treba, kakor vidimo pri zobéh, drugod pa so skrite. Kako je vse meso obdano s kožo, da bi imelo notri svoj pokoj od reči zopernih njegovi nežnosti, ktera ne bi prenesla grobosti! Vsakemu prstu je dal Bog nohte, kakor čelado.

In kdo bi preštel in zapopadel vse notranje dele bodi človeškega bodi drugega telesa, kako je vse po previdni modrosti božji uravnano! M. Cigale.

105

136. Kitica slovenskih pregovorov.

1. Resnica je nebeška rosa; da jo ohraniš, pripravi jej čisto posodo.
2. Večnost ovija pobožnemu dišeč venec upanja okoli grenkega torila.
3. Kedar žalost do vrha prikipí, že veselje se glasí.
4. Ce vlečeš očeta do praga, bodo te tvoji otroci črez prag sunili.
5. Rahla beseda zlobnost utolaži.
6. Dokler prosi, zlata usta nosi; kedar vrača, hrbet obrača.
7. Od dobrih besedí se nihče ne zredí.
8. Kdor na zadnje pride, dobí kostí; kdor prepozno pride, pa stojí.
9. Da se resnica prav spozná, treba je čuti dva zvoná.
10. Clovek brez vere, vere ni vreden.
11. Na domačem pragu se petelin lehko repenči.
12. Dokler imam repar svoj, vsak mi pravi: bratec moj!
13. Kjer je obilnost, tam je presilnost.
14. Cast je ledena gaz, ki hitro zvodení.
15. Kdor iz dežele gleda, s tem se ni dobro na solncu greti.
16. Kdor koprivo pozna, nagec skrije.
17. Cesar okó ne zagleda, srcu ne preseda.
18. Bodi v družbi, bodi sam, bodi sramnega te sram.
19. Bog ima veliko lastnosti, ali nobene prilike.
20. Sanj je laž, a Bog je istina.
21. Kokoš vodo pije in na Boga gleda.
22. Kar se rodí, smrti zorí.

23. Oponošen dar je črn pred Bogom.
24. Nabrušen nož rad reže.
25. Hiša razdeljena razpada kakor zapuščena.
26. Nijedna tuga samodruga.
27. Bodljivi kravi Bog ne da rogov.
28. Brez muke ni moke.
29. Dela, ki je danes lehko storiš, ne odlašaj na jutro.
30. Tisti mi je brat, kteri bi mi storil dobro rad.
31. Varuj se tistih maček, ktere spredej ližejo, zadi pa praskajo.
32. Grbec tujo grbo vidi, svoje pa ne.
33. Smrt vse omaja, nje kosa kosi od kraja.
34. Lenuh sam sebi čas krade.
35. Če slepec slepca vodi, obá v jamo padeta.
36. Boljše ti je starejšega od sebe poslušati.
37. Kedar greš volku naproti, pokliči psa s seboj.
38. Malopriden gospodar čredi vodo kali.
39. Kdor hoče visoko priti, mora trden v glavi biti.
40. Potrpljenje železne duri prebije.
41. V pekel je pot gladka in pripravna, v nebesa ozka in tukavna.
42. Bog ne potrebuje spletene šibe, ampak hudobnega človeka, da nas ž njim tepe.
43. Kjer se botrina krega, zemlja križem poka.
44. Kar se v luži zleže, rado v lužo leze.
45. Nesreča nikoli ne praznuje.
46. Kamor se nesreča odloči, vse opreke preskoči.
47. Česar se človek zeló veselí, to je rado polno grenjav.
48. Laž nima rok, vendar človeku zaupanje razdere.
49. Človek se med ljudmí obrusi, kakor kamen po svetu.
50. Moder in srečen, kdor drugih nesrečo na-se obrne!

Drugi razdel: Epika.

I. Pripovedno-naučne poezije: Basni, parabole in alegorije.

106

0 137. Sraka in mlade.

Sraka mlade je svarila:
„Preveč blizo hiš grestè,
Vas bo nagla smrt pobila,
Niste dovolj pametne.

Kedar človek se pripogne,
Ali sega dol na tla,
Vsaka naj se hitro ogne:
On pobira kamena.“

„„Če je taka,““ rekó mlade,
„„Kaj pa bo začeti nam,
Ak se človek tih prikrade,
Nese kamen za hrbtam?““

Stara pravi: „To je zmota,
Vse po svét' na robe gre,
Doživela kaj sem s'rota?
Jajce več ko puta vé.“

V. Vodnik.

107

0 138. Mravlja s kobilico.

Po letu skrbnó
Se mravlja močnó
Za kruhek potila,
Na kupe nosila
Si hrano drobnó.

Kobil'ca cvrči
Mar delat' jej ni;
O solncu vriskála,
Ni jenjati znála,
Le v petji živí.

Preglasno mravljà
Pobara drznà:
„Kaj, tí pa ne spravljaš?
Se le obotavljaš?
Bo zima strašnà?“

„„Ti, beba! kaj veš?
Še tega ne umeš:
O kresu gre peti,
Veselo živeti,
Braniti ne smeš.““

Natora zaspí,
Se sneg privalí,
Kobil'co izstrada;
Obleda od glada,
Boleha, medlí.

Do mravlje prišlà,
Presuha, tenkà.
Da-si milo prosila,
Nič ni si dobila,
Ozmerjana b'la:

„Jaz vrednim delím,
Lenuhe podím;
Po letu si pela,
Sred mojega dela,
Pa pleši po zim'!“

Iz kr. Čbelice.

139. Kresnica.

Svitla kresničica
Zvečer malela,
Leta po ulicah
Vrtih vesela.
Pobič jo videti
Teče jo vjeti,
V malo jo ječico
Dene medleti!
Naj bi b'la trapica
Skrita tičala,
Ne pa po ulicah
Hvale iskala!

M. Ravnikar Poženčan.

108

0 140. Prepirajoči trepetliki.

Večerni mrak se vleže na jesenske gaje,
In zvabi me iz belih zidov pod drevesa.
Po tihem logu gor in dol se sprehajaje,
Zaslišim šepetati belkasta peresa
Na dvojih trepetlikah, tenkih in visocih.
Kaj more v tihem mraku to šumljanje biti,
Da sliši se po logih temnih in širocih?
Kaj more med peresi danes se goditi?
Približam se, poslušam, vlečem na ušesa,
In slišim, da z drevesom se drevo prepira.
Na eni trepetliki govoré peresa:
„Soseda naša, naj te treši ob tla sekira,
Razcepi belo tvoje deblo na polena!
Razstelje burja perje na vse štir vetrove,
Do korenín naj skolje strela te ognjena!
Da bomo me imele veseleje dnove,
Da nam ne boš do poldna solnca zakrivala.“
Na drugi trepetliki perje je šumelo:
„Da bi te, sestra naša, vihra izruvala,
Da deblo tvoje v črni prsti bi trohnelo!
Da bi pod gnjilim deblom tvoje perje gnjilo,
Ne delalo nam sence od poldna do večera!“ —
Pustim v prepiru perje, ko se je stemnilo,
Poslušat idem zjutraj, če se še prepera.
Al padla je na log po noči bela slana:
Pod vejami na kupu perje je molčalo;
In zopet tretje jutro idem v gaj za rana:
Vihar je rjul, na deblu deblo je ležalo.

Fr. Cegnar.

109

0 141. Čudno jezero.

V deželi daljni, kjer izhaja
Rumeno solnce izza goré,
Ko se pri nas za goro maja,
Za čudno jezero se vé.

Na dnu njegovem, ak ne dije
Nad njim nobena sapica,
Tak krasen kraj se ti odkrije,
Da zemlja nima lepšega.

Gorice z doli se vrstijo,
Dobrave senčne s travniki,
Sadú drevesa se šibijo,
Cvetú nagledati se ni.

Ak pa pozabiš, kak globoko
So te cvetice pod vodó,
In stegneš drzno svojo roko,
Da bi utrgal njih enó:

Ko trenil bi z očmí, ti zgine,
Je vsa podvodna krasnost preč,
In spod skaljene globočine
Se dno ne da ugledat' več.

Kot krije voda ta dno krasno,
Ki raju skor enak je svet,
Zagrinja meni dobo jasno
Mladosti mrak preteklih let.

Skoz njega gledam tje v ravnine,
Po kteri sem otrok skakljal;
Tje v trato, hribec, breg, meline,
Kjer sem z otroki se igral;

Tje v senožeti, tje v strmine,
Kjer sem kedaj cvetice bral,
In branja truden brez blazine
Na golih tleh sladkó zaspal.

Ak pa želim si omladeti,
Želim si biti spet otrok,
In vidim, da mi preleteti
Prepada ni — je preširok:

Začnè se redki mrak gostíti,
Meglà se dela pred očmí,
In srečnih krajev razločíti
Mi teme več mogoče ni.

Fr. Svetličič.

110

0 142. Svečan in cvetica.

Pod rušo gorice, na solnčno stran,
Cvetica je nježna tičala,
V zavetji se varnem ni mornih slan,
Ko zima je zunej vihrala,
Ni burje, snegov se ni bala,
Ker zemlja zakriva jo varno
Pred mrazom, pred silo viharno.

Al komaj topiti se led začnè
Od solnca, ki nekaj dni greje,
In komaj prek juga se rižice
Znebijo snežene odeje:
Že svečan k cvetici prispeje,
In trka na rušico njeno,
Klicaje z besedo medeno.

Svečan.

Kaj čakaš, premiljena, kaj mudiš,
Doklej pod zemljó boš tičala?

Ne pada več slana, ne brije piš,
Že sneg je gorkota pregnala;
Na solnce, cvetičica zala,
Ne skrivaj več svoje lepote
Pred svetom v neznane temnote! 21

Cvetica.

Še zima se zdi mi, minula ni,
Bojim se, da mraz mi še preti;
Glej! zemlja me kviško še ne budí,
Ne slišim še ptičkov žgoleti,
Ne sapic pomladnih šumeti,
In skrbno umikajo lice
Pod zemljo še moje sestrice. 28

Svečan.

Kaj tvezeš, cvetica, naj sram te bo,
Mar letenske čakaš vročine,
Ko toča pobija, ko strele žgó,
Ko suša popalja cvetline?
Le mudi, da pomlad premine,
Da bodejo druge, manj zale,
Na tebe zmrzlivko kazale. 35

Cvetica.

Potrpi moj svečan, vsaj ene dni,
Saj dolgo ne bom se mudila,
Premrzle se zdijo mi še nočí;
Jutranja bi sapa nemila
Nezdrava mi bit' utegnila,
Ker zemlja, ko dan se nagnuje,
Še zmerom nad mano zmrzuje. 42

Svečan.

Oj, starke neslane pač ne poznaš,
Cvetičica moja prelepa!
Ki polna zavisti mrazi nalaš,
Da bolj te v samoto zaklepa,
Da skriva temnica te slepa,
Med tem, ko pomlajene dobe
Vse vživa in pije sladkobe. 49

O pridi na svetlo, na beli dan,
In zemljo zapusti vesela!
Pač radosti čaka te raj neznan;
Toplota najmilša bo grela,
Najmeča te sapa objela;
Najlepša, najzalša cvetica
Med cvetjem boš stala kraljica. 56

Tako jo je vabil, jo klical ven,
In sreče obetal čez sreče;
Kar mika srce, lizun jej na den,
Vse sladko, vse ljubo izvleče,
Dokler ne preveri boječe,
Dokler izpeljana ni bila
Nevedna iz varnega krila.

Al' komaj je vne, strašnó se zavé:
Pred sabo zré polja snežene,
In komaj je solnce šlo za goré,
Zarjovejo burje ledene,
Zmrzál jo strupena oklene;
Prepozno kesá se zdaj reva,
Ter mraza in groze medleva.

In zjutraj, ko dan posijal je spet,
Cvetičica več ni živela,
Viselo je perje, bil skrčen je cvet,
In bilka sesedena, vela.
Mat' zemlja zastonj je solzela,
Zastonj je po hčerki tožila —
Ni tožba več mrtve zbudíla.

L. Svetec Podgorski.

111

0 143. Umetnik.

Ko goni te z mesta, nemirno te ziblje,
Kri bije v preozke bregove srcá;
Kaj širi se v tebi, kaj v prsih ti giblje,
Povedati srce in um ti ne zna.

Zasveti se blisk,
Udari grom!
Razmakne se skale okorne tisk;
Plastí se drobijo, trga se lom;
Iz hrama zemljé pa bobni in šumí;
Razvezana reka buči in grmí,
V zeleno hití.
V valovih solnce in luna miglja,
Nad reko se kroži mavra z nebá;
Srečuje te lastni obraz iz vodé,
Trgovi in mesta, drevesa, goré.
Vodé se budijo;
Plavuti bliščijo,
In ribice semkaj in tje gomezijo.

Po nebu se ptičji poganja oblak,
In reže s perutmi ujasnjeni zrak,
In suče se v desno, v levo zigrava;
Krdelo leteče
Seda v valove bežeče;
Tam mirno plava,
Mladenič ribič, radosti poln,
Odpenjá čoln,
Veslá, za veslom veselo poje,
In meče na mokro mreže svoje.
Ob vodi
Zeleni lovec hodi;
Med bičje se vmiče,
In pazi in gleda,
Kam utva seda.
Po bregu pa trava se rosna dviguje,
Visoko rase;
Po travi se čreda jagnjet raduje,
Skakljaje pase.

Stoji siv pastir;
Ne veruje lastnim očém,
In gleda nem,
In vidi in vé,
Kaj nekdaj budilo je šum in nemir,
Kipelo grmeče v osrčji zemljé.

Fr. Levstik.

112

0 144. Pluga.

Pred hišo ležal
Je plug pri plugi;
Rijav je prvi
Svetál je drugi.

Kako da rija
Obéh ni snela?
Branila menda
So pridna dela.

M. Vilhar.

113

0 145. Cena.

Vse kar plava in kar leze,
Vse, kar hodi, kar letí,
Zbere se v presojevanje,
Pred-se kliče može tri.

Meč se prvi je oglasil:
„Jaz sem gospodar svetá;
Kamor pridem, pot si vgladim;
Vse pred mano trepetá!“

Govori peró modrostno:
„Tmote ne trpim nikdar;
Um človeški razsvetljujem,
Uk in znanje sta moj dar.“

Zadnji pravi plug med njimi:
„Mirno rijem pod zemljó;
Pa sem svét že preobrazil,
Tiha sreča je z menó.“

Vse, kar plava in kar leze,
Vse, kar hodi, kar letí,
Zdaj se okrog pluga zbere,
Plugu venec podelí.
M. Vilhar.

114

0 146. Hrast in lipa.

Hrast je lipo ogovoril:
„Mnogo let že tu stojiva
Tiho, mirno, brez razpora;
Ti pa sedaj preširoko
Veje svoje raztezuješ!
Previsoko glavo svojo
Prot jasnemu nebu dvigaš!
Še obnebje mi zakrivaš,
Vejam mojim rasti braniš!
Tvoje korenike k mojim
Pod skalovjem so predrle,
Bodo mojim pot zaprle,
Morda je celó zatrle!
Velikansko deblo moje
Se viharju ne pripogne,
Gromu, tresku se upira.
Ti pa si le šibko drevce!
Jaz sem trd ko večna stena,
Pod menoj še morje stoka,
Z mano se ne meriš reva!“ —
Hrastu lipa odgovarja:
„Če dvigujem kviško glavo,
Če razširjam krasno veje,
In če silim gor do neba,
Ti nikdar ne bodeš branil!
Tudi mene solnce greje,
Tudi meni luna sije,
Tudi na-me rosa pada,
Z dijamanti me posiplje!
Tudi moj život je krepek,
Čelo krepko, srce krepko!
Senca moja pa je veča
In hladneja je ko tvoja!
Deblo moje da podobe,
Cvetje moje blago zdravje!
Če pa veje moje v tvoje
Silijo, ne bom branila!
Brani tí, če ti je dano!
Ti po svoje! Jaz po svoje!
Brez prepira, brez sovraštva!
Svobodna sta zrak in zemlja!“
M. Vilhar.

115

0 147. Vojska z volkom in psom.

Živel je bogat selják, ki imel je vsega obilno.
Hlev mu je mukavcev poln in svinják mu je z rilci natlačen,
Pseto Belín je čuvaj mu bogatega blagoimetja. —
Volku iz bližnjih goščav pocedé se sline po prascih.
V misli zagrezne se on, kak mastne dobil bi pečenke.
Ena mu pride na um, ta bode gotovo najboljša.
Kmal se z Belinom spozná in pobratita brž se do dobra.
Nekega dné, ko je menil volkač, da je že stanovitna
Družna ta vez mu z Belinom in več nerazrušna prijaznost,
Reče mu: „Dragi pajdaš, ti, največi prijateljev mojih,
Združiva, daj, se v zavezo in to naredíva pogodbo,
Da, če bi jaz kaj okradel, me ti ne izdaš in ovadiš,

In če bi tí kaj ugrabil, te jaz ne izdam in ovadim.“
To diplomatično vez potrdita z lastnim podpisom,
Ter zapečátita list po navádi veljavnega reda;
In da se vez poresniči in list, da mrtva ne bode beseda,
Reče Belinu volkáč: „Ti, nocoj jaz k tvojemu gazdi
Pridem nekoliko v vas, da si kterega prasca izberem,
Al da ko mutec molčiš in, odgnjil ti jezik! če lajaš,
Da ne zbudiš mi domačih, in da jaz mesarim brezskrbno!
Reče Belin: „O le pridi, pajdaš, brezskrbno po svinjče,
Jaz te ne bodem izdal.“ — „No dobro, jaz pridem.“ Odide.
Kakor je noč nastala, priplazi volkač se k Belinu.
„Dober večer, moj Belin!“ mu reče prijazno potuhnjen,
„Prišel sem zdaj po obljubi, da grem si izberem prasico.“
„Bog daj dober večer!“ odzdravi Belin, „veselí me,
Da si že tu; že dobro, le nič se ne boj in le srčno
Pojdi v svinjak in zakolji si tam ga praseta po volji,
Ki se ti zdi, da ima najboljšo slanino pod kožo.“ —
Volk gre koj in se splazi v svinjak med čredo prasičjo.
Grozno morijo pričnè, da od zôb tak cepajo prasci,
Kakor od kose senó ali žitno klasje od srpa.
Cviliti svinje začnó in ženó tak žalostno krulbo,
Da iz glasú se je znalo, da joj in prejoj se jim gode.
Kakor začuje Belín, pa zalaja pred vežnimi durmi,
Laja na glas, da bi mrtvi, nikar le se zbudili speči.
V hiši zbudé se družina, hité vsi vstajati s postelj,
Kaj tak laja Belin in zakaj tak cvilijo svinje?
Vidijo, kak mesari, pa lop s polenom po volku;
Tolčejo na vso moč in mlatijo z bati mu grbo.
Revež polomljen in zbit jim komaj unese življenje. —
Ali tedaj ko poležejo spat na novo družina,
Volk za plotom poskrit razsrjen počaka Belina,
Pa ga pograbi renčeč: Aha, ti verica pesja,
Ali si tù? Ti si djal, da ne bodeš lajal, ko pridem,
Pak si me vkanil, Belin; ne odpustím nikoli ti tega,
Kajti sem stolčen da joj, in bolí me vse po životu. —
Zdaj se spričava Belin in ga prosi, da mu prizanese,
Da ga ne kazni za zdaj, naj z novič le pride brezskrbno
Danes zvečer na dvorišče, da nem bo na cviljenje vsako,
Pa se rotí: naj mine me um, če zdaj se ti lažem,
Jezik, če laž govorim, na nebo da koj mi prisahne!
Še je roté se zaklinjal, in moči ni znaniti vsega,
Kak se je veril Belin, ki mu strah je narekal besede.
Kdor se dosti rotí, njemu ni nič al malo verjeti,
Tega še vedel ni volk, še prišel ni dosti po svetu,
Pa je verjel, kar legal je Belin, in imel za resnico.
Pride večer in pripelje s seboj noč s temno odejo.

Kedar pri hiši pospé, primuza se volk na dvorišče,
Zleze v svinjak in klati začnè brezskrbno prešiče,
Rilci pa v cvil in pa v krul, da je glušilo huskanje volka.
Kakor to sliši Belin, pa zalaja in laja na vso moč,
Dokler zbudé se družina in planejo z drogi nad volka:
Udri po njem, kdor more, da le ga telebi po koži.
Sreča mu blaga je spet, da pobili ga niso do cela,
Spet jim uide razbit z raztrgano kožo po hrbtu,
Vleče se proč in se skrije za plot in počaka pokoja.
Gleda, kje bil bi Belin, pa ga spazi pred vežnimi durmi;
Pa mu golčí: Le počakaj, Belin, ne vidiš me nič več,
Ne oprostim ti, že prišel bo čas, ki te dal mi bo v kremplje.
Spet se pravičiti hoče Belin in se militi volku,
Toda ne vda se mu volk, da Belin bi preveril ga z nova;
Kar ne posluša ga več, ker svinj mu dovolil ni klati,
Vojsko mu kar napové, in mu da tri dni za pripravo.
  Zdaj se odvleče v temičasti les pomagačev si iskat,
Misli in zmisli si to-le: poslal bom do divjega prasca,
Pa mu obljubim prijateljski mir med najinim rodom
Na vekovečen čas, to vem da mu bode po volji.
Mislil je prav, ni vkanil ga up, ker priti na pomoč
Mu je obljubil nerés, vsaj bila mu všeč je pogodba.
Ali to ni še dovolj, da bi zmogel Belinovo vojsko;
Spravi na svojo si stran še medveda in modro lisico,
Dobre pogodbe obema dajóč, da sta morala priti,
Ako je kolikaj skrb jima bilo za lastni dobiček.
Zdaj jih imel je dovolj pa je mislil, da kos bo Belinu,
Živel je mirne vestí in je čakal pokojnega srca
Tistega dné, ki sta boju za rok ga postavila bila.
Tudi Belin se pripravlja za boj in si družnike voli,
Gre po dvorišču okrog in žalosten pride do mačka;
Maček ga ogovorí s to pomilovavno besedo:
„Kaj pa je tebi, Belin, da se tak prežalostno nosiš?“
„Dragi moj muc!“ govoréč mu Belin odgovarja,
„Oh ti ne veš, kaj mene teží! viž, boj mi je z volkom,
Jutri se moram pod oni-le hrast postaviti z vojsko,
Ali bi šel ti z menoj mi pomagat, da zmagava volka?“
„Oh oh, hočem, predragi Belin, in zakaj ne bi hotel?
Bom bom,“ maček velí, „al pojdi še racmana prosit,
Gotovo je on pomočník, on pride gotovo na vojsko.“
K racmanu gre, ta obljubi mu koj, da mu dojde na pomoč,
Reče: „Zakaj ne bi šel, vsaj ti nas braniš lisice,
Da si ne upa na dvor prikradši se splaziti s tiha
Ter da ljubljenih rac predragih mi žen ne pokrade;
Pojde še tudi gosják, al bil že njega si prosit?“
Gre do gosjaka in tudi gosják mu priti obljubi.

„Kaj ne bi prišel?“ velí. „Vsaj nimam vzroka odreči,
Bil bi ti pač nezahvalen, če té bi dobrote ne storil
Tebi, ki nam si čuvaj, ki nas braniš zaleznikov nočnih!“
„Nas bo pa, menim, dovolj zdaj,“ reče Belin veselé se.
Dojde za borbo odmenjeni dan. Volk s svojo armado
Gre na bojišče pod hrast, ves svest si zmagodobitja,
Kar nič ne jemajóč si na pamet, da mogel bi biti
On, ki dobil bo krc: ni skušal še vojskine sreče.
Modri mu dajejo svet, kako naj vso vojsko razvrsti;
Ali le on si se pameten zdi, pa ne dela po njihnem;
Drugi, ki slutijo zlo, si ne upajo zlu se opreti,
Volk jim je znan trmoglav in bojé se zameriti vodji.
Vsakemu sam stan zbere in dé v kup hrastove stelje
Divjega prasca veleč mu: „Nerés! tu tebi je mesto,
Ti pa, lisica, se splazi na hrast, kar moreš visoko,
Glej in napenjaj si sklen na vsestran paznega oka,
Kdaj in od kod nam pride Belin in vojska njegova;
Onda nam s tiha poveš, da se bodemo mogli ravnati;
Medved, ti tudi na hrast, jaz pa grem pod ono le klado.
Ko po zapovedi vse se zgodí in storí po povelji,
Bliža se tudi Belin, pred njim koraka jo racman,
Maček pa stopa za njima držeč rep moško na višek,
Ž njim jo koráči gosják, on puše iz celega kljuna.
Spazi lisica in s tiha velí: „Sovražnik se bliža,
Vojsko vodi Belin in s tamborjem hodi od spredej,
Tambor udarja na moč; čuj, bobnanje: tatatata ta;
Stopa za njim vojník, on nosi nabasano puško,
Streljal bo zdaj zdaj na nas; joj, joj mi nimamo pušek.“
Vse vse omolkne, ko pride Belin nekoliko bliže.
Prascu molelo je z listja uhó, na-nj sedla je muha,
Zmiga da bi jo odgnal, al maček zapazi ta migljej,
Misli si: lej mi jo miš! pa priskoči in urno pograbi
Prasca, o joj, za uhó; prestraši se prasec in puhne
Ven izpod listja, beží, kar nesó četiri ga noge;
Maček se tudi zbojí in pobegne na hrast do medveda,
Medved se splaši in vrže ga strah z drevesa na zemljo,
Maček se še bolj zbojí, pa pleza še više do vrha
Gor do lisice, ki zgrabi jo strah, da tudi opadne
In zbeží z medvedom in nič se nazaj ne ogleda.
Volkova vojska razšlà se je v les, sam volk je pod klado
Tičal in mirno čepel se bojéč, da ga kdo ne zapazi;
In ko odšel je Belin, vrnivši se z vojsko junaško,
Zmagovenčan domú, le brali smo v volčjih ukazih:
Tako velevamo mi volk, kralj nepremagljivi živalstva.

M. Valjavec.

116

148. Mladeneč in vila.

Na lice mladenču zarja posije,
Neznana iz spanja predrami ga moč,
In urno žene iz temne samije
Med gozda zelenega rosnato noč;
Zagleda zbujéne pomladi življenje,
In močno mu srce navdá hrepenenje.

Mladike ovijajo lučice zlate,
In hlad ljubeznjiv po zelenji šumí,
Po zraku se zibljejo trume krilate,
Preradostno petje po logu doní,
Ter bunčice pisano cvetje odpira,
Napaja mana in rosa ga spira.

Mladenča prečudni občutki budijo,
Ko vidi sukánje pomladnjih stvarí,
Ko sluša sladkih glasov harmonijo,
Luč gleda, ki v sinjih višavah gorí.
Pomembe skrivnostne ne vé razjasniti,
In v temnem okrožji ne vé kaj storiti

Kar zdrami ga šum po gladki stezici
In boginja Vila podá mu rokó;
Ovenčano čelo se sveti devici,
Počasti ga z rahlo besedo takó:
Kaj gledaš zamišljen pomladnje življenje,
Ne veš, kaj pomeni srcá hrepenenje?

Pobrati z nebeško se harmonijo,
In celi ti svet presladka bo last,
Neskončnost vesoljna ti bo v domačijo,
Vse veke razlegala tvoja se čast.
Dan beli ti zgodnja je zarja rodila,
Noč temna te nikdar ne bode zakrila.

Kraljestvo je moje na jasnih višavah,
Čisteje ko tukaj nebó se žarí,
Podložnike zbiram pa v hladnih nižavah,
Ne brani mladeneč se pevske častí;
Podajam ti liro in radostne strune,
Naj petje mogočno vsa srca presune!

In boginjo skrije jasna višina,
Ostane mladenču pevska last;
Vesoljnost neskončna mu je domovina,
Razlegala večna se bode mu čast,
Ki giblje po strunah prste krilate,
Z veseljem napaja sestre in brate!

A. Umek.

117

149. Prilika o delavcih v vinogradu.

(Mat. 20, 1.—17.)

Gospodar je šel za svitom delavcev najemat v svoj vinograd. Zgovorí se ž njimi dati jim po desetici dnine in je pošlje v vinograd. Tri ure potlej je spet šel, in vidi še druge na trgu posedati; reče jim: „Še vi pojte v moj vinograd, in dal vam bom, kar bo prav.“ Gredó.

O poldne in ob treh popoldne gre spet, in je takisto storil. Eno uro pred solnčnim zahodom pride še enkrat, še jih je našel; reče jim: „Kaj le-tod postopate ves ljubi dan?“ — Odgovorili so mu: „Nihče nas ne naprosi.“ Reče jim: „Še vi pojte v moj vinograd.“

Kedar se je noč delala, rekel je vinogradov gospodar svojemu vinogradniku: „Pokliči delavce in je plačaj. Pri zadnjih začni in zapóred do prvih plačuj!“ — Tisti tedaj, kteri so bili eno uro pred mrakom na delo šli, tí so najprvi na vrsti in so po desetici prejeli. Kedar je vrsta do prvih prišla, mislili so: „Češ! mí bomo več dobili.“ Pa vsak je prejel svojo izgovorjeno desetico. Jemljé so godernjali nad gospodarjem; rekó mu: „Ti prikončniki so eno uro le delali, in primerjaš je nam, ki smo težo in vročino celega dneva občutili! Pa gospodar mu (enemu izmed njih) reče: „Prijatelj! ne delam ti krivice. Ali se nisi za desetico z menoj pogodil? Vzemi, kar ti gre, in idi. Pa tudi tem-le zadnjim hočem toliko, kakor tebi, dati. Ali nimam oblasti storiti s svojim, kar hočem? Ali se zató huduješ, da sem dober?“ — Tako bodo poslednji prvi, in prvi poslednji.

M. Ravnikar.

118

150. Prilika o semenu, plevelu, gorčičnem zrnu in kvasu.

(Mat. 13, 3.—8., 19.—33., 36.—43.)

Glejte, sejavec je šel sejat.

In ko je sejal (seme), padlo ga je nekaj poleg pota, in prišle so ptice izpod neba in so je pozobale.

Drugo pa je padlo na kamenito, kjer ni imelo veliko prstí, in je hitro pognalo, ker ni imelo globoke zemlje.

Ko je pa solnce izšlo, je zvenelo; in ker ni imelo korenine, je usahnilo.

Drugo pa je padlo med trnje, in trnje je zraslo in je zadušilo.

Drugo je pa padlo v dobro zemljo in je dalo sad: eno stoteren, eno šestdeseteren, eno trideseteren. —

Kedar kdo sliši besedo kraljestva in ne razume, pride hudič in odvzame, kar je sejano v njegovem srcu; ta je tisti, kteri je poleg pota sejan.

Kteri je pa na kamenito sejan, ta je tisti, kteri besedo sliši in jo brž z veseljem sprejme:

pa nima korenine v sebi, ampak je za nekaj časa; kedar pa vstane nadloga in preganjanje zavoljo besede, precej se pohujša.

Kteri je pa med trnje sejan, ta je tisti, kteri besedo sliši, toda skrb tega sveta in slepotija bogastva zaduší besedo, in je brez sadú.

Kteri pa je v dobro zemljo sejan, ta je tisti, kteri besedo sliši in razume, in sad rodí in stori nekteri sicer stoteren, nekteri šestdeseteren, nekteri pa trideseteren. —

Nebeško kraljestvo je podobno človeku, kteri je dobro seme vsejal na svojo njivo.

Kedar so pa ljudjé spali, prišel je njegov sovražnik, in je prisejal lulike med pšenico, in je preč šel.

Ko je pa zelenje zraslo in sad storilo, tedaj se je tudi lulika prikazala.

Pristopili pa so hlapci hišnega gospodarja in so mu rekli: Gospod! ali nisi dobrega semena vsejal na svojo njivo? Od kod ima tedaj luliko?

In jim reče: Sovražen človek je to storil. Hlapci pa so mu rekli: Hočeš, da gremo in jo poberemo?

In reče: Nikar, da kje luliko pobiraje ž njo vred tudi pšenice ne porujete.

Pustite oboje rasti do žetve, in ob času žetve porečem ženjcem: Poberite prvič luliko in jo povežite v snopke, da se sežgè, pšenico pa spravite v mojo žitnico. —

Nebeško kraljestvo je podobno gorčičnemu zrnu, ktero je človek vzel in na svojo njivo vsejal.

To je sicer najmanjše izmed vseh semen; kedar pa zraste, tedaj je veče ko vsa zelišča in je drevo, tako da ptice izpod neba pridejo in prebivajo na njegovih vejah. —

Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, kteri je žena vzela in vmesila med tri polovnjake moke, da se je vse skvasilo. —

Tedaj je Jezus odpravil množice in je prišel v hišo; in njegovi učenci so k njemu pristopili, rekoč: Razloži nam priliko od lulike na njivi.

On pa je odgovoril in jim rekel: Kteri dobro seme seje, ta je Sin človekov.

Njiva je svet; dobro seme so otroci kraljestva, lulika pa so otroci hudobe.

Sovražnik pa, kteri jo je vsejal, je hudič; žetev je konec sveta, ženjci pa so angelji.

Kakor se tedaj lulika pobere in v ognji sežgè, tako bo ob konec svetá.

Sin človekov bo poslal svoje angelje in ti bodo pobrali iz njegovega kraljestva vse pohujšanje in tiste, kteri krivico delajo;

in je bodo vrgli v peč ognja; tam bo jok in škripanje z zobmí.

Takrat se bodo pravični svetili, kakor solnce v kraljestvu svojega Očeta. Kteri ima ušesa za poslušanje, ta naj posluša.

(Sv. pismo star. in nov. zak.)

1869-70
I

1/9

151. Ezopove basni.

0 I. Hrast in trst.

Hrast se je bahal s svojo trdnostjo in stanovitnostjo in trstu očital njegovo slabost, da se pred vsakim vetrom trese in uklanja. Trst je pa zaničevanje pohlevno trpel in molčal. Kmalo potem pa vstane velik vihar; ker se hrast ne da ušibiti, prelomi ga vihar in podere; trst se pa ponižno priklanja pa hitro spet vstane.

Trdovratnost in svojeglavnost nima obstanka, ampak ponižnost in potrpežljivost.

Fr. Metelko.

261-70
I

0 II. Vola in oje.

Vola vprežena sta voz vlekla; oje se pa pritoži, da preveč trpí, in vola krega in zmerja, da sta mu nehvaležna, ker ju je prej, dokler je še raslo, s svojimi vejami redilo. „Ali je to po pravici“, pravita mu vola, „da naju nehvaležnosti dolžiš? Ker naju vidiš od teže zdihovati in vidiš, kako neusmiljeno naji tepó, s kolikim trudom, da komaj sopeva, tebe in voz vlečeva, moglo bi vendar spoznati, da prisiljena to storiva.“

Ne jezi se nad njim, kdor ti neradovoljno kaj zopernega stori.

Fr. Metelko.

0 III. Lev in lisica.

Lev je v starosti obnemogel, preslab je bil si živeža iskati; zató se zmisli posebne zvijače. V svojem brlogu, kakor umirajoč bolnik, stegnjen leží; vse štirinoge živali ga hodijo obiskovat in milovat, ali zaporedoma je je davil in žrl. Ko je bil že veliko živali požrl, pride tudi lisičica k brlogu; pa vne obstojí ter skrbno okoli sebe ogledava. Lev jo vpraša, zakaj da k njemu ne pristopi. Ali odgovorí mu: „Zató ker vidim veliko stopinj proti tebi obrnjenih, nazaj pa nič.“

Kdor je moder, kmalo spozna stopinje proti nesreči, da se jej vé ogniti.

Fr. Metelko.

IV. Jelen.

Na enem očesu slep jelen se je hodil poleg morja past, slepo oko je vselej proti morju obrnil: češ, od te straní se mi ni nič bati, na uno stran pa vidim. Primeri se pa, da ladija priplava; iz nje zagledajo jelena in ga ustrelé. Jelen se zvrne, in predno pogine, pravi: „Pač sem bil neumen! Od une straní sem se bal, pa mirno zaupal morju, ktero mi je smrt prineslo.

Marsikterega nesreča najde ondi, kjer si je je najmenj v svesti.

Fr. Metelko.

4R ?. 5. 1869. 15 mai 120
15

152. Heroslav na razpotji.

(Ksenofont.)

Ko je bil Heroslav do onih let dorasel, v kterih mladenči samosvojnost zadobivši pokažejo, če bodo po poti kreposti ali malopridnosti v življenje krenili, pravijo, da se je podal v samoto ter ondi sedel ne vedoč, po kteri teh poti bi se obrnil. Tedaj se mu je zdelo, da se mu bližate dve veliki ženski: ena veličastna videti in svobodnega rodú, polti snažne, pogleda sramožljivega, spodobne noše in v beli obleki; ena pa rejena do zalitosti in voljnosti, kože olišpane, da se je zdela bolj bela in rudeča ko je bila res, nosila se je po koncu, da je bila veča videti, oči odprtih, v obleki tenki in dragoceni, ogledovala je pogostoma sama sebe, ozirala se je, če jo tudi kdo drugi gleda, večkrat se je pa tudi na svojo senco ozrla. Ko ste bili že blizo Heroslava, šla je prva še zmeraj kot poprej, druga pa hoteča jo prehiteti steče k Heroslavu ter pravi: „Vidim, Heroslave, da ne veš, po kteri poti bi v življenje krenil; če izvoliš mene za pajdašico, popeljem te po najprijetniši in najzložnejši poti; dobrot na svetu ti ne bo nič odšlo, težav te pa nič doletelo. Ker najprej se ne boš pečal za vojske niti za občanska opravila, temveč živel boš umišljevaje si, kje si kako ugodno jed in pijačo dobiš, ali kje kaj prijetnega za vid ali sluh, ali kako bi se vohaje ali pa tipaje radoval, pa kako bi najslaje spal, in kako z najmanjšim trudom vse to dosegel. Ko bi te pa kedaj bojazen obšla, da ti bo denarja primanjkalo za take veselice, nemoj se bati, da bi te silila, s telesnim in dušnim delom in trudom služiti si ga, marveč kar si drugi prislužijo, to boš ti užival, ne ogibajoč se nekakega dobička; ker mojim pajdašem jaz dovolim opomoči si, s čimur koli si morejo.“ Slišavši te besede dé Heroslav: „Žena, kako ti je pa ime?“ — Ona pa pravi: „Prijatelji moji me imenujejo Srečnost, sovražniki me pa zaziraje zovejo Malopridnost.“

V tem pa prikoraka una ženska ter pravi: „Tudi jaz sem prišla k tebi, Heroslave, ker poznam tvoje roditelje in sem tvojo naravo opazovala, ko si odraščal; zató se nadjam, če se po moji poti obrneš, da boš gotovo dober činitelj blazih in slavnih djanj, in da bom jaz po tebi še veliko bolj v čislo in dobro ime prišla: ali ne bom te slepila obetaje ti sladnosti, temveč kakor so bogovi vravnali, tako ti vse po pravici razložim. Kar je namreč za res dobrega in blagega, bogovi ljudém nič brez truda in skrbí ne dajó; ampak če hočeš, da ti bodo bogovi milostljivi, služi bogovom; hočeš li, da te bodo prijatelji ljubili, stori dobro prijateljem; ako želiš, da te bo kaka občina imela v čislih, glej, da boš njej koristil; hočeš li, da te bo vsa Helada zarad kreposti občudovala, skušaj, da boš Heladi dobro storil; ko bi rad, da bi ti zemlja obilo sadú rodila, zemljo pridno obdeluj; meniš li, da moreš pri živini obogateti, skrbi za živino; če te mika v vojski odlikati se in če hočeš, da boš v stanu prijatelje svoboditi in sovražnike krotiti, uči se vojaških umetnosti pri takih, kteri jih znajo, in vadi se, kako jih rabiti, in če želiš tudi telesno krepak biti, moraš vaditi telo, da bo pameti pokorno, in vtrjevati je s trudom in potom.“ — Tedaj se pa Malopridnost oglasí rekoč: „Vidiš li, Heroslave, o kako težavni in dolgi poti do radosti ti ta-le govori? Jaz te pa po zložni in kratki cesti popeljem do sreče.“ — Krepost pa na to pravi: „Nesramnica! kaj pa imaš ti dobrega? Ali kaj prijetnega poznaš, ko nočeš zarad tega nič truditi se? ti, ki še zaželenja dobrot ne počakavaš, temveč se vsake reči napaseš, še prej ko je zaželiš: ješ, predno se ulačniš, piješ, prej ko se užejaš, in si kuharje umišljuješ, da se ti jed prilega; da piti moreš, draga vina kupuješ in po letu snega okoli iščeš; da si v stanu sladko spati, pa si napravljaš ne le voljne blazine, ampak še celó postelje in njih stojališča, ker ne želiš spanja iz trudnosti, ampak le iz dolzega časa. Akoravno si neumrjoča, pahnili so te bogovi izmed sebe in pošteni ljudjé te zaničujejo; kar je najslaje slišati, hvale svoje, nikdar nisi slišala, in kar je najlepše videti, tega nikdar ne videla, ker nikoli še kakega svojega dobrega dela ugledala nisi. Kdo bi ti pa kaj verjel, če kaj pripoveduješ? Kdo pomogel v kaki potrebi? Ali kteri pameten človek bi si upal biti med tvojimi tovarši, ki so, dokler so mladi, brez telesne čvrstosti, ko se postarajo, pa brez duševne modrosti; gizdavi in brez skrbi v mladosti pohajajoči, betežni in trudapolni pa na starost lazeči, sramovaje se nekdanjih djanj in s težavo lotevaje se sedanjih opravil, prijetnosti v mladosti vživši, težave si pa za na starost odločivši? Jaz pa bivam med bogovi in bivam med dobrimi ljudmí, in nobeno dobro delo se brez mene ne stori, niti božje niti človeško. In cenjena sem čez vse pri bogovih in pri ljudéh, pri kterih se spodobi, ker zaželena pomočnica sem umetnikom, zvesta varhinja gospodarjem, dobrotljiva tovaršica poslom, pridna delavka v mirnih časih, neustrašljiva brambovka ob vojskinih nevarnostih in najboljša deležnica prijateljstva. Vživajo pa moji pajdaši jed in pijačo radi in brez tegobe, ker ne jedó in ne pijó, dokler niso lačni in žejni; spavajo slaje ko nedelavni ljudjé, in ne dé jim hudo, kedar ne utegnejo spati, niti zarad tega ne zanemarijo svojih dolžnosti. In mladenči se radujejo hvale postarnih, postarne pa razveseljuje spoštovanje mlajših, ter radi se spominjajo nekdanjih činov svojih, radostni pa tudi vidijo, da jim sedanja opravila po sreči tekó, oni, ki so zavoljo mene ljubimci bogov, ljubimci prijateljev in spoštovani od domovine. Ko pa pride odmenjeni jim konec življenja, ne ostanejo pozabljeni brez slave, ampak na veke živé v slavnem spominu. S takim trudapolnim delovanjem, Heroslave, sin vrlih roditeljev, zamoreš si najblažo srečo zadobiti.

J. Šolar.

121

0153. Lev in opica.

Pravijo, da je zverina svoje dni pod košatim dobom semenj imela. Kraljevi lev sredi tovaršije v senci sedí, opica pa po vejah skakljá in se spakuje, ter začne želod v leva lučati. Lev jo ostro pogleda, kakor bi jo hotel z očmí predreti, pa besede ne zine. Opico groza obletí, ali hitro se potolaži rekoč: „Pač dobro, da do mene ne moreš,“ — in spet leva draži ter želod po njem meče. Opica še enkrat vrže in lev zarujove, da se je zemlja potresla, opica pa strahú z veje padla.

Trepetaje levu pod šapami kučí in smrti pričakuje, da jo bo raztrgal. Vsa zverina strmí in gleda. — „Ne boš me več dražila ne —“ zagrozí se opici oroslan, „pa vendar nisi vredna, da bi te raztrgal!“ pravi lev in opico spusti. Vsa zverina se oroslanu prikloni in svojega usmiljenega kralja počastí.

Abotno je mogočne dražiti; lehko ubogega v pest dobé. Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočniši so, kedar radi odpusté.

A. Slomšek.

122

0154. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo. Vsaka zver se v svoj kotec stiska. Medved počiva v svojem brlogu, zajec čepí pod svojim grmom, in lisica obira v svoji votlini kosti, ki si jih je od daleč nanosila; le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more strehe dobiti. Vsakdo se ga bojí.

Ves zmrznjen prileze lisici na prag in prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga velikega mraza konec ne bode. „Hodi le dalje,“ velí lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lepšega prostora.“ — „Imejte usmiljenje, dobra mamka!“

prosi jež, „ne bom vam nobene nadlege delal. Lepo čedno se bom v kotec stisnil, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vidite, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, kar koli mi porečete.“

Lisica, če ravno sama zvita, dá se preprositi in ježa pod streho vzame. Nekoliko dni sta se dobro imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojega stanú privadi, začne se stegati in pikati ubogo lisico s svojo trnjevo kožo. Lisica mu jame očitati: „Ali ne veš, kaj si mi obetal?“ Jež se pa le stega in lisico zbada rekoč: „Starka! če ti ni prav, pa drugam idi.“ Lisica se umika, dokler more; poslednjič pobegne, jež si pa vso luknjo osvojí.

Tako se starim godí, ki mladim gospodarstvo prehitro izročé.

A. Slomšek.

123

0155. Laver in rožmarin.

Košato je raslo lavrovo drevo v cvetočem vrtu; zraven lavra pa je v svoji ponižni lepoti poganjal zeleni rožmarin. Laver se začne bahati in zaničevati zeleni rožmarin, rekoč: „Kako si majhen in malovreden, moj rožmarin! Prav sram me je, da poleg mene stojiš! Le mene poglej, kako visoko nosim glavo in veličastni vrh po koncu držim! Moje zelene veje venčajo glavo vojvodi, zmagovavcu dežel in ljudstev; toliko moje perje veljá! Kolik siromak si ti poleg mene!“

„Tvoje perje, brate moj, je pa tudi bodeče,“ rožmarin ponižno odgovorí. „Od tvojega perja na glavi premagovavčevi cedí se rada kri nedolžno pobitih ljudí. Iz mojih zelenih vrhov se pletó venci čistim mladenčem in nedolžnim devicam, kedar pošteno k poroki gredó. In če umrje nedolžen mladeneč ali pa čista devica, podá se jima zelen rožmarin v roko, v spomin, da sta srečno premagala sovražnika svojega srca: zapeljivost svetá! Tvoje perje, laver, je veličastno znamenje premage drugih ljudí; moj vršiček pa je vesel spomin premagovanja samega sebe, in ravno to največ veljá.

Laver. Srečni so, ktere jaz venčam; ves svet je hvali in časti, vse se jim globoko priklanja, njih ime po širokem sloví.

Rožmarin. Pa tudi svet pred njimi trepeče in se njihove jeze bojí; prav živo ljubezen tacih malokdo vživa. Presrečne so pa one pravične duše, ktere jaz rožmarin venčam: kdor jih pozna, vsak je rad ima.

Laver. Kdor moj venec nosi, njemu ljudstvo veselo nasproti gre, vriskaje ga pozdravlja premagovavca v domačem mestu.

Rožmarin. Ali kedar premagovavcu njegovi veseli nasproti vriskajo, veliko premaganih milo zdihuje, veliko nesrečnih britke solze toči. Pravični, kterim jaz glavo venčam, uživajo sladek mir svoje vestí, v lepi zastopnosti s svojimi živé, vsak pošteni človek se jih veselí.

Laver. Imena hrabrih vitezov, kterim jaz vence spletam, zapišejo se z zlatom v kamen; njim v čast se stavijo visoki kipi.

Rožmarin. V kratkem se poderó kipi, mah zaraste njih zlato ime, po malu mine tudi njih spomin. Imena premagovavcev pa, kterim jaz čelo ovenčam, zapisana so v bukvah življenja in se svetijo tam v nebesih.

Laver. Visoke glave, ktere jaz opletam, vsedajo se celó na prestole; zlata krona se jim dá za plačilo na glavo.

Rožmarin. V kratkih letih jim pa drugi krono vzame; gotovo jim jo vrže smrt z glave. Mojim ovenčanim prijateljem prinesó angelji nezvenljivo krono, ktere jim vekomaj nihče ne odvzame.

Na te besede laver umolkne; ne more tajiti, da so resnične; žlahtni rožmarin pa še lepše zelení, ker je govoril za sveto nedolžnost.

Kdor sam sebe čedno premaga, on pred Bogom največ veljá; zeleni rožmarin je njegov častiti spomin.

A. Slomšek.

124

0156. Starec in mladeneč.

(Prilika severo-amerikanskih Indijanov.)

Samoten je sedel starec v svoji bajti na bregu zamrzle reke. Konec zime se je bližal, in ogenj njegov je bil skoraj ugasnil. Starec je videti star in zapuščen; lasé njegove je obelila starost in udje njegovi so se tresli. V samoti mu je tekel dan za dnevom; on ni slišal ničesar razun piša viharjev, ki so vedno iz nova sneg v vrtincih sukali okoli njegove bajte.

Nekega dne, ko mu je ravno ogenj ugasniti imel, bližal se je k njemu lep mladeneč ter vstopil pred njegovo bajto. Lica njegova so bila zarudela v mladostni krvi, bistre njegove oči so razodevale silno moč in ustnice radosten smeh. Hoja mu je bila lehka in hitra. Okoli čela mu je bil ovit krasen venec iz dišečih cvetic, v roci pa je držal gorjačo.

„O moj sin,“ pravi zdaj starec k njemu, „kako me to veselí, da te vidim! Pojdi sem in povej mi svoje dogodbe, in tudi, ktere ptuje dežele si videl? Ostaniva to noč skupaj. Tudi jaz ti bom povedal o svoji moči in svojih delih, ktera sem dovršil, in kaj vse bi bil storiti mogel. In noč nama prav hitro mine!“

„Jaz dihnem,“ začel je starec, „in reke se ustavijo. Voda je trda in taka, kakor pregledni kamen.“

„Jaz dihnem,“ pravi mladeneč, „in cvetice zacvetó.“

„Jaz stresem svoje lasé,“ pravi spet starec, „in sneg pokriva zemljo. Na moje povelje se osiplje listje z drevja in moja sapa je podí pred menoj. Ptiči zleté od tod in sfrčé v daljne kraje; divja zver zbeží pred mojo sapo in močvirna tla postanejo trda kakor kresilni kamen.“

„Jaz stresem svoje kodre,“ pravi na to mladeneč, „in topel, pohleven dežek oblaži zemljo. Cvetice povzdigajo svoje glavice na zemeljni površini, kakor dete svoje oči, polne radosti. Moj glas vabi ptice pevat; toplota moje sape ustavlja rekam tek; koder jaz potujem, tod povsod se razlega vesela godba in cela narava pleše v radosti.“ —

Zdaj vzhaja solnce; kaj prijetna toplota se razširja po vsej pokrajini; jezik starčev pa je onemel. Prijeten ptičji glas se začuje zdaj na starčevi strehi. Pred durmi je začel izvirati in žuboreti potočič, pomladnji vetrič je raznašal vonjavo rastočih cvetic.

Ko se je popolnoma dan storil, spoznal je mladeneč, kdo je bil njegov gostoljub; videl je pred seboj obličje Pebovanovo t. j. zime, in reke so drle iz njegovih oči. Čem više je solnce vzhajalo, tem bolj se je krčil gostoljub; — a skoraj je do cela zginil. Na mestu njegove koče ni ostalo nič druzega, kakor same male cvetice z bledočrnim — krajem, ki so najprve cvetice na severji.

J. Božič.

125

157. Viri pozabljivosti.

„O, da bi se mogel,“ reče Milostin, „iz potoka pozabljivosti napiti, in tako na enkrat vsega žalostnega spomina iznebiti se, ki mi neprenehoma moje življenje grení!“ — „Tvoja želja se lehko spolni,“ pravi stari Zoran. „Tri dni hodá od tod je velik lipov log, kjer puščavnik, moj stari prijatelj, prebiva. Pojdi k njemu, on te bo peljal k studencu.“ — Milostin se tedaj odpravi na pot, in pride tretji dan zvečer do imenovanega puščavnika. Ta ga prav prijazno sprejme in brž ko ime svojega prijatelja zasliši, obljubi, da mu hoče prec drugi dan željo izpolniti. Mirno posluša puščavnik Milostinov popis življenja in pelje po majheni večerji trudnega popotnika v postelj, iz maha in lipovega listja narejeno, da malo počije in se okrepča na jutranji pot. — Komaj so prvi žarki solnca skozi goste veje svetega loga predrli, končá puščavnik svojo juterno molitev, in se odpravi s svojim gostom na odločeno mesto. Zvečer prideta na visoko planino in v neko z gostim logom obraščeno dolino, kjer so trije studenci izvirali.

Na mestu pravi puščavnik, vzemši iz nedra zlat kozarec:

„Glej, to so studenci pozabljivosti; ali samo iz enega se sme piti, zdaj si izvoli! Ako si usta z vodo prvega zmočiš, pozabil boš vse nesreče in nadloge, ktere so tí kdaj tvoje življenje grenile. Pozabil boš nevoljo svojih mladih let, pozabil svoje nestanovitne, toda zraven tudi zveste izgubljene prijatelje“. — Tako govoré, poda starček Milostinu napolnjeni kozarec; ali on ga ne prime, ampak popraša: „Bodem li tudi, ako iz tega studenca pijem, svoja blažena mlada leta pozabil in drage čase, ktere sem s svojimi prijatelji v edinosti in rajski prijaznosti užival?“ — „To se vé, tudi te boš pozabil.“ — „Pojdiva tedaj le k drugemu studencu,“ reče Milostin, „kako bi se jaz mogel samo zato, da pretekle težave pozabim, iznebiti toliko sladkega spomina!“ — „Prav tedaj,“ reče puščavnik, natoči kozarec iz drugega studenca in mu ga podá rekoč: „Ako pa iz tega piješ, pozabil boš vse pregrehe svojega življenja.“ Milostin nagne kozarec in hoče piti, pa hitro se premisli in reče svojemu vodju: „Ali mi nisi sinoči pravil, da te je ravno vest, ki te je pekla zavoljo pregreh, pripeljala na pot modrosti in kreposti, in da je ravno iz tiste grenkosti cvet kreposti pognal?“ — „Rekel sem,“ odgovorí puščavnik, in Milostin — izlije vodo po pesku.

Pri tej priči se prikaže srčno veselje na bledem licu sivega starčeka; on stopi k tretjemu, ter mladenču natočen kozarec podá. „Povejte mi,“ pravi zdaj Milostin, „lastnosti tega studenca.“ — „Ta ima lastnost,“ odgovorí puščavnik z velikim veseljem, „da boš prec vsa razžaljenja svojih neprijateljev pozabil in vse napake, ktere ti je njih hudobnost storila.“ Zdaj poklekne Milostin pred starčeka, vzame iz njegove roke kozarec bistre vode in ga popije. Sladek mir se razlije tudi po njegovem srcu, in to pitje je ugasilo grenki spomin sovražnega razžaljenja. — Ko se potem domú vrneta, reče še puščavnik: „Ljubi mladeneč! ne misli nikoli na razžaljenje hudobnega sveta, in gotovo boš z osodo zadovoljen, v miru in pokoju živel vse dni svojega življenja.“ A. Umek.

126

6 158. Adamova smrt.

(G. Herder.)

Devetsto in trideset let je bil Adam star, ko je začutil v sebi sodnikovo besedo: Umrl boš!

„Naj pridejo vsi sinovi pred mé,“ reče jokajoči Evi, „da je še vidim in blagoslovim“. — Prišli so vsi na očetovo besedo in stali pred njim, več sto jih je bilo na številu, in prosili so za njegovo življenje.

„Kdo izmed vas,“ reče Adam, „hoče iti k sveti gori? Morda mi dobí milosti in prinese sadú životnega drevesa.“ — Ponudili so se vsi sinovi, ali oče je izvolil Seta, najpobožnejšega za poslanca.

S pepelom si je potresel glavo, hitel je in se nikjer ni mudil, dokler ni stal pred vrati rajskimi: „Naj najde milosti, usmiljeni Gospod!“ tako je klical, „in pošlji očetu sadú životnega drevesa“.

Koj je stal svitli kerub pri njem; pa namesto sadú životnega drevesa je imel v roci vejico s tremi peresi. „Prinesi to vejico očetu,“ pravi sinu prijazno, „da se zadnjikrat okrepča: večnó življenje ne biva tu na zemlji. Zdaj hiti; njegova ura je blizo!“

Urno je hitel Set in nazaj prišed je padel pred očeta: „Prinesel ti nisem sadú životnega drevesa, ljubi oče! to vejico le mi je dal angelj, da se zadnjikrat okrepčaš.“

Umirajoči je vzel vejico in se razveselil. Duhal je rajsko vonjavo, in duša njegova se je povzdignila: „Otroci!“ reče, „večno življenje nam ne biva na zemlji, tudi ví pridete za menoj. Na teh peresih pa duham vonjavo druzega svetá, dušno okrepčalo.“ Očí so mu obstekléle, in ločila se mu je duša od telesa.

Adamovi otroci so pokopali očeta in objokovali ga trideset dni; Set pa ni plakal. Vsadil je vejico na očetov grob, mrliču na vzglavje, in imenoval jo vejico novega življenja, vejico obujenja iz smrtnega spanja.

Mala vejica je zrasla veliko drevo, in mnogi otroci Adamovi so se krepčali pod njegovo senco s tolažbo druzega življenja.

Tako je prišlo drevo na prihodnje rodove. Lepo je cvetlo v vrtu Davidovem, dokler ni njegov nespametni sin začel dvomiti o neumrjočosti; razširila se je od njega vonjava novega življenja med vse rodove na zemlji. J. Vesel.

127

159. Mož na Karmelu.

(Fr. A. Krumacher.)

Na Karmelski gori je bila majhena vas, v kteri je živel mož, ki so mu rekli modrijan. Bog mu je bil podelil dar tolažbe in ozdravljanja. V vsako hišo, kjer so imeli bolnika, je šel, da ga je ozdravil, ali da je, če to ni bilo mogoče, z blagomilim govorom potolažil in okrepčal umirajočega, jokajočim zapuščenim pa polajšal žalost in tarnanje; kajti poznal je zdravilnih zelišč skrite moćí in srca človeška, če tudi je bil bolj mladenške nego moške starosti. Zató so ga pa tudi ljubili in k sebi vabili vsi ljudjé; njegovo ime je slulo daleč okrog.

Toda glej! iz Mizraimske dežele se pritepe kuga tudi v vas na Karmelski gori in njeno okolico. Mnogo ljudí zbolí in umrje, kajti kuga je silo huda. Vsak bolnik pa je želel pri svoji postelji imeti modrega moža; od vseh straní so pošiljali po-nj, da bi zdravil in tolažil bolnike, in tako je noč in dan bil na nogah.

Tolikega truda pa onemore njegovo teló, in tudi duša se mu užali videvši, da je kuga zmogla moč njegove umetnosti in zdravilnih zelišč; jame se sam bati za svoje cvetoče življenje, kajti manjkalo mu je ponižnosti, prave modrosti kraljice, ker je sebi in svoji umetnosti zaupal več, nego Gospodu.

V tej otožnosti ga njegov duh iz vasí pelje na Karmelsko gorovje; kmalo pa jame premišljati, ali naj bi ostal na gorah in se več ne bi vrnil k ljudém, ali pa naj bi na gorah iskal zdravilnih zelišč bolnikom v tolažbo in krepčalo.

To prevdarjaje si misli: „Narava mi je bila učiteljica od mladih nog; ona mi bodi tudi v prihodnje.“

Tako govoreč pride do cvetice, ki je v svojem cvetji bila lepša, nego Salomon v svojem veličastvu. Pred to cvetico torej obstojí ter reče: „Ta cvetica le sama sebi cvete v svoji lepoti in mladostni moči ter svojo čašo odpira solnčnemu žarku in voljni sapici, ki od zahoda sem pihlja čez morje. Čemú naj bi se človek trudil več, nego da, vse drugo v znimar pustivši, v sebi dovrší sam sebe? — Jaz hočem torej ostati na Karmelu in cvesti med cveticami, dokler mi, kakor cveticam, ne zvene življenje.“

Kar nježen metuljček priletí in frfraje roji okoli cvetice. — On pogleda živalco ter reče: „Ne, ne tako, ti me drugače učiš. K ljudém se hočem povrniti v krasna mesta, v poslopja hočem hiteti, da si ondi sladkega sadú veselja in radosti naberem s svojo modrostjo. Kakor nad cvetice krasno čašo metuljček, tako naj se moje življenje razprostira nad mojo umetnostjo.“

To izrekši cvetici v čašo pogleda ter na njenem dnu zapazi mrtvo bučelico. Pretežko obložena z nježnim cvetičnim prahom, izdihnila je sredi svojega dela svojo dušico.

Molčé premišlja tega mrliča — in bagrova rudečica mu stopi v lica. „O, spoznam te — vsklikne — duh Gospodov v naravi; odpusti mi mojo nevoljo in nespamet! Odslé se hočem ravnati po tvojem migljeji in kot zvest učenec povrniti se k tebi in k svojemu poklicu.“

Na to jame nabirati najžlahtnejše gorske cvetice ter se ž njimi ponižnega in veselega srca v vas povrne k bolnikom trpinom.

A. Lésar.

160. Noč in jutro.

(Fr. A. Krumacher.)

Kmalo po polnoči pokliče Almed, modri učitelj, svojega učenca Sadija iz spanja, rekoč: „Vstani! da se umakneva podnevni vročini, hočeva iti čez polje v hišo tvojega očeta.“ — Vesel plane Sadi s svojega ležišča, naglo se obleče in gre za učiteljem. „O, kako lepa je ta noč!“ reče mladeneč, ko prideta iz mesta na prosto pod milo nebo; Almed pa odgovorí: „Njeno veličastje hočeva gledati na taborski gori.“ — Urno in krepko stopata na goro, ter kmalo dospeta na vrh, kjer se vsedeta.

Bila pa je velika tihota, nebo je čisto jasno ko lep safir, zvezde, na njem razpostavljene kakor velika vojska, migljaje leskečejo, in morje se sveti v daljini.

Sadi se vzdigne s svojega sedeža, obrne svoje oči proti nebu in na morje ter omolkne. Almed pa odpre usta in semtertje prenehovaje govorí v svetih rekih: „Vzdigni svoje očí in glej, kdo je storil vse te stvarí!“ — „On šteje zvezde ter vsem vé imena!“ — „Naš Gospod je velik in velike močí; neumevno nam je, kako vlada.“ — „Ti, o Gospod, si edini, ti si naredil nebo in vseh nebes nebesa, zemljo, in vse, kar je na njej, morje in vse, kar je v njem — ti vse oživljaš — nebeške vojskine trume te molijo.“ — „Gospod, kakošna so vendar tvoja dela in koliko jih je!“ — „Kaj je človek, da se ga spominjaš, in kaj človekov otrok, da ga tolikanj čislaš! Nič, gol nič so vsi ljudjé!“

Ko učitelj tako govorí v nočni tihoti, trese se Sadi ter si zakrije obraz, kajti svet strah ga obide.

Zdaj reče Almed: „Glej, dan se pričenja!“ In res, jutranja zarija že svoje peroti razpenja nad zemljo. Morje rudečí ob svojih bregovih, tako tudi drevje in gorovje; oblaki na nebu pa se proti jutru svetijo, bagru (škrlatu) in rubinom enako. Na to vzide solnce; goré se kadé in morje žarí kakor tekoče zlato; krog in krog zadoné ptičji glasovi, poljske živali jamejo gibati se, človek pa hodi med klasjem in po vinogradih. Jutranje solnce pa Sadiju in njegovemu učitelju obseva obraz.

Veselega srca Sadi v obraz gleda svojemu učitelju. Almed pa odpre usta, rekoč: „Glej, Sadi, kolikoršna moč, tolikošna je ljubezen Gospodova?“

Sadi svojo glavo nasloni učitelju na prsi ter se veselja joka. Almed razprostre svoje roke ter blagoslovi mladenča.

Na to vstaneta in s palico v rokah od tod odrineta na Sadijev dom. Sadi je bil celi dan prijazen in tih. Mati in oče sta bila vesela svojega sina ter pogovarjaje se o njem rečeta: „Kako naj Almedu povrneva to, kar je storil najinemu sinu?“

Vedela pa nista, kar se je godilo na Taboru.

A. Lésar.

II. Pravljice, pripovedke in legende.

120

161. Vrtec.

(Národna.)

Tam stoji vrtec ograjèn,
Z zlatim koljem obsajèn,

S srebernim protjem zapletèn,
Polhen rožic nasajèn.

Notri rastejo rožice tri,
Vse tri so rudeče kakor kri.

Prva rožica je le-tá
Sprelepa rumena pšeničica.

Pri vsaki maši jo rabijo
Oj, za presveto hostijo!

Nobena maša brana ni,
Brez te presvete hostije.

Druga rožica je le-tá
Spreljuba vinska trtica.

Pri vsaki maši jo rabijo,
Oj za presveto rešnjo kri.

Nobena maša se ne molí
Brez presvete rešnje krví.

Tretja rožica je le-tá
Spreljuba devica Marija.

Rodila nam je Jezusa,
Oj le kralja nebeškega.

Stvaril je zemljo in nebó,
Dal človeku dušo in teló.

Bog oče, Sin in sveti Duh
Vse tri osebe en sam Bog.

130

162. Zapuščeni.

(Národna.)

Leži, leži ozka steza,
Ozka steza uglajena;
Kamor predaleč drží
Noter v gozd zeleni.
V gozdu pa grešnik leží,
Bolán leží, milo ječí,
Duhovnega k sebi želí.

Drobna ptičica priletí,
Grešnik pravi, govorí:
„Jaz grešnik bolán ležim,
Jaz bi rad duhovnega,
Pa mi nima kdo po njegá.“
Drobna ptica pravi, govorí:
„Grem jaz po njegá!“

Gori ptica v zrak zleti,
Na fajmoštrovo okno priletí
In predrobno zažvrgolí,
Da fajmoštra prebudí:
„V gozdu grešnik bolán leží,
Duhovnega k sebi želí!“
Drobna ptica v tir zletí
In z vel'kim zvoncem zazvoní,
Da mežnarja izbudí.
Mežnar je hitro vstal,
Je hitro vstal brž v cerkev šel,
Že je fajmoštra v cerkvi našel.
Fajmošter pravi, govorí:
„Bolnik je poslal po mé,
Obhajat grem, pa kam, ne vem?“
Že predrobna ptica govorí:
„Dajte meni v kljunček zvonček,
Da jaz pred vami skakljala bom,
Skakljala bom, zvonkljala bom.“

Že so jej dali v kljunček zvonček,
Pred njima skakljala je,
Skakljala je, zvonkljala je,
Da ju k bolniku pripeljala je.
Ko grešnik se spovedal je,
Obhajal se, dušo pustil je.
Duša je šla v nebesa, v raj,
Jezus Marija ga vsem dušam daj!

131

163. Jezus učence razpostavlja.

(Národna.)

Jezus je učence postavljal,
Stavil na vse štiri straní:
Svetega mi Petra stavi
V prelepo ravno poljé;
Svetega Andreja stavi
Tje na visoke goré;
Svetega Tomaža stavi
Tje na globoke vodé,
Kjer se bodo črez vozili
In častili ga lepó.
Svetega Šentjanža stavi
Tjekaj na vinske goré,
Bodejo čez tovorili
In pili šentjanžev'co
V imenu svetega Šentjanža,
Ljubega učenca božjega.
Sveti Tomaž se tako veri
Proti svojemu Jezusu:
„Kaj si mene sem postavil,
Kjer ne vidim romarja,
Kjer ne vidim bele cerkve,
Slišati tudi ni zvoná?“ —
„„Tiho, tiho, učenec ljubi,
Učenec ljubi, sveti Tomaž!
Na svetu lepše ni dežele,
Ko je dežela Indija.
Nikoli zemlje ne kopajo,
Tudi je ne orjejo;
Ali vendar slednje leto
Po trikrat žanjejo.“ “ —
Sveti Tomaž se dalje veri
Proti svoj'mu Jezusu:
„Kaj si mene sem postavil,
Meni dežela znana ni?“
„„Tiho, tiho, učenec ljubi,
Učenec ljubi, sveti Tomaž!
Na svetu lepše ni dežele,
Ko je dežela Indija.
Nikoli toča ne pobije,
In nikoli dež ne gre,
Pa ti vendar vsako jutro
Dosti hladne je rosé.“ “ —
Sveti Tomaž se zmeraj veri
Proti svoj'mu Jezusu:
„Kaj si mene sem postavil,
Kjer nikak'ga znan'ga ni?“
„„Ako notri tud ne najdeš
Nikakovega znanega,
Ali notri tud ne najdeš
Nikjer grešnega srcá;
Ko se duh od trupla loči,
Precej gre v sveto nebó.“ “ —
Jezus ino pa Marija,
Dodeli ga vsem takó.

---

164. Kaj se sme in mora peti.

132

Popustí posvetno rabo
Orglarček in gre v puščavo.
Tam prepevat božjo slavo,
Svoje citre vzame s sabo.
Pesmi svoje med stoglasne
V gozdu tičev meša kore
Od prihoda zlate zore,
Dokler solnca luč ne vgasne.

Al veselje v srcu vtoni
S časom mu za petje slavcev
In vseh gozda prebivavcev,
Ker iz njih vsak svojo goni.

On ob drugi si pomladi
Zbere tiče mladokljune,
Jim prebira svoje strune,
In je raznih pesem vadi:

Kosa, trdokljunsko dete,
Od preljub'ga Avguština,
Lisčeka ino kalina
Nauči pet' pesmi svete.

Zmerom svojo poje slavček,
Vedno je po starem bije
Srcu sladke harmonije;
Toži ga Bogu puščavček:

„Je kalin, debeloglavec,
Trdokljunast kos je svoje
Pesmi pustil, boljše poje; —
Podučit' ne dá se slavec.“

Al Bog slavca ni posvaril,
Tak posvaril je tož'vavca:
„Pusti peti moj'ga slavca,
Kakor sem mu grlo vstvaril.“

„Pel je v sužnosti železni
Žalost Jeremij globoko;
Pesem svojo je visoko
Salomon pel od ljubezni.“

„Komur pevski duh sem vdihnil,
Ž njim sem dal mu pesmi svoje;
Drugih ne, le te naj poje,
Dokler da bo v grobu vtihnil.“

Fr. Prešeren.

133

o165. Legenda.

Si hi tacuerint, lapides clamabunt.
Luc. XIX, 40.

V britanski zemlji nekdaj duhoven bil je svet,
Za podučenje vere neprejenljivo vnet,
Iz mesta v mesto hodil na vsaki shod in zbor,
Vse snide obiskavši ni spal, ni jedel skor.

Od teže let slaboten in slep od starosti,
Ga clo očes temnota v dolžnosti ne mudí;
Mladenča v službo vzame, in ž njim hití okrog,
On misli zadovoljen: Najboljša luč je Bog.

Prijaznost govorjenja njegovega je znam,
Beseda je vžigála ko strele živi plam;
„Gospod se bliža,“ kliče, „ogladite mu pot,
Iz rodovitne brazde poplite ljul'ko zmot!“

Nekdaj ob letni uri se v daljni kraj podá,
Po goli tje planjavi ga vodja mlad peljá;
Vročina zlo pritiska, mladenča zvije trud,
Duhoven le priganja, ker se boji zamud.

Do dola tak prispeta, ki s kamni nasejan,
Je krog in krog s pečevjem in skalami obdan;
Pri potu pa hladiven, samoten dob stojí,
Njegova senca vodju se prav pripravna zdí.

„Veliko ljudstva čaka besede vaše tod,
Veliko trdovratnih — učite kaj, gospod!“
To reče in raztegne se v senco fant nezvest,
Vesel zvijače take se tiho smeje v pest.

Pripravljen urno sivček — sumljivosti je čist —
Pozdravi: „Hvaljen bodi med nami Jezu Krist!“
Pokriža se pobožno, izvoli živ predmet,
Postavlja podučenja razdela dva v izgled.

Govor mu gladko teče, resnice je izvir,
Beseda res da rani, pa v rane lije mir,
Skrivnosti zakramenta, molitve moč učí,
Svariti ne prejenja, zanikernim grozí.

Pobožno in prijazno, tak srčno vse je to,
Da s curkom solze v sivo mu brado dol tekó,
In kar iz srca pride, pregovor star povć,
Predrè kamnito steno, iz srca v srce gré.

Končavši roke dvigne in stisne dlan na dlan,
Pokliče milost božjo resnici vere v bran,
Ter sklene: „Mir na zemlji človeku bodi zdaj,
V nebesih slava Bogu in čast na vekomaj!“

In čuj — ko to izusti, se strese zemlje drob,
Ko svit večerne zarje nad njim zabliska dob;
Skalovje, pesk in kamen stoglasno se zbudí,
In — Amen! Amen! Amen! — iz dola zagrmí.

Mladenča groza prime, lasé mu dvigne strah,
On trepetaje pade pred učenika v prah;
Britkost in živo ksanje sta zdih njegovih ust,
On greha se obtoži in prosi za odpust.

Svetnik mu reče rahlo: „To bodi ti spomin,
Besede božje nikdar ne zasramuj, moj sin!
Al nisi bral, da kamen, da zid Boga častí,
Če tega trda duša človeška ne storí.“

I. Koseski.

134

0166. Pohlep oslepí.

Gredóč iz Ind'je v Bagdad, kraj vira bistrega,
Abdála v hladni senci počiva rahloma;
Kamel se pase krasnih okoli šestdeset,
Imetje vse njegovo, dobički raznih let.

Po ravno tisti cesti nek derviš dojde tje,
Pozdravita prijazno, poprašata se vse;
Nasprotno si povesta, od kod in kaj in kam,
Ter sedeta k obedu pri viru skupaj tam.

Vživaje govorita o zvedbi ti in ti
O rib'ci gospodični, o mrtvi deklici,
O vrtih zlatoplodnih, o konju orlu clo,
Na zadnje derviš reče: „Poslušaj še le-tó!

Od les le malo dalje stojí začaran grad,
Zlatnine, dragocenstva je not neznan zaklad;
Ko bi obložil tvoje in sto in sto kamél,
Bi komaj znati bilo za list, s kupa otél'.

Vsi kralji tega sveta berači so o tem,
In glej! jaz blaga tega na kupe vzeti smem;
Al enkrat le v življenji, osoda taka je,
Se činu roke moje ta čudni grad odpre."

Abdala ves osupnjen posluša ta govor,
Kot mora duh pohlepa mu sapo vzame skor:
„Oj brate, zdihne, brate! oj derviš golozlat,
Ti umna, bistra glava, odpri mi čarograd!

Osreči me, vtolaži mi srca mik bodeč,
Le šestdeset tovorov naložil bom, ne več;
Jaz nehvaležen nisem, ne misli tega mar,
Kamelo eno, brate, obljubim tebi v dar." —

„Ti pičlo mi nameniš," mu un' odgovorí,
„Plačilo to primerno postrežbi taki ni;
Presodi ceno blaga zedinjenega tam,
Na tísoče kamel je en tovor vreden sam.

Po bratovsko delitev bi bila, mislim, tak,
Da trideset tovorov doseže naju vsak;
Poda se ž njim' na desno, na levo, kamor če,
In gospodar imetja po lastni šegi je."

Abdalu dopadljiva je malo sodba ta,
Pomanjšanje dobička ko zguba peče ga;
Posebno se neslano in pusto njemu zdí,
Da tak enake mere blaga tovarš dobí.

Pa kaj se če? Skrivnosti je derviš gospodar,
Bogastva pol za dobro, al nič in kesa kvar;
„Je prav, je prav," pristavi, „le urno v grad zaklet',
Obéma ravne mere kamel po trideset!"

Zdaj čisto zadovoljna pogovora obá,
S kamelami prijatla na pot se dvigneta;
Prispeta do bregovja za tri streljaje v stran,
Potem po ozki stezi na lep samoten plan.

Prostorna je dolina in strmo krog in krog,
Pečevja silne stene kipijo v jasni lok;
Ni žive duše čuti, puščave vse je znak,
Visoko le v podnebji se sveti višnjev zrak.

Tu vstavita se. Derviš gre malo še naprej,
Na koncu dola kupček nabere suhih vej,
Potrosi ga s kadilom, ga nekaj poškropi,
Nerazumljivo zraven in čudno govorí.

Potem iz njedra vzame oglajen slonov zob,
Ko ga s kresalom trči, se strese zemlje drob,
Spod jekla plamen švigne, grmada se zažgè,
V trenotji vsa dolina v oblaku dima je.

In trikrat z roko mahne in trikrat udri tresk,
Razdeli dim se hipno, nastopi čuden blesk;
Namesti puste skale se vidi krasen grad,
Ko sneg se stena sveti, pokrovje kakor zlat.

Prostrano v hrib odprta dvorana širi se,
Pilastri so rubini, oblok smaragden je,
Bril'jantje in safiri sestavljeni so v tlak,
Da delo pridnih škratov je vse, razume vsak.

Zlatá, srebrá po sredi in kamnja žlahtnega
Opazi kup za kupom Abdála tikoma;
Kot plane gladen orel iz kviškega na rop,
On plane v grad in grabi prvine krasnih kop.

Nebrojno culj nabaše in tako naloží,
Da grozne teže hrbet živini se šibí;
Pri delu mu pomaga marljivo derviš moj,
Skrbeči bolj za njega, ko za dobiček svoj.

Potem še enkrat vrne se derviš tiho v grad,
K posodi krasni stopi, pokrov privzdigne zlat:
Iz nje potegne malo leseno škatljico,
In varno v gubah suknje na srcu skrije jo.

Storjeno to opravi zarotbo kakor pred,
O tresku in grmenji graščina zgine spet;
In kjer slovela ravno sta grada kras in svit,
Kipí v podnebje skale sirove pusti zid.

Zdaj vržeta prijatla o blagu vadlje v prah,
Ter ločita kamele po kazi pik na mah;
Krdela polovino si vzame skrbno vsak,
In k viru hladne sence obrne svoj korak.

Tam dervišu zahvali Abdála se v slovó,
Veliko govoreči ga k srcu stiska zlo,
In ko se mu prijazno v spomin priporočí,
Obrne se gor v Bagdad, v Balzóro un' hití.

Pa komaj tri lučaje naprej korači ta,
Ko glada sin najhujši, zavist, obsede ga:
Bogastvo tako derviš! — on misli — čemu mar?
Naj se posti, naj moli! kąj dela drugim kvar?

In urno se obrne, spustí za njim se v tek:
„Postoj, postoj, prijatelj!“ na moč požene vek,
„Poglej, najdražih meni si vzel kamel deset,
Očetovo poroštvo, osode moje cvet.

Ah! taka zguba peče, ko strup otroka sklí,
Če ima srce moje, gotovo ga vmorí.
Ko hčerice je ljubim, ko majke je častím,
Daruj mi je, pri Bogu! do smrti scer zbolim.“

„Ne delaj greha, brate!“ pristavi derviš jak,
„Izvoli drage svoje, vzemi je, če je tak!
Jaz tvoje smrti nečem za vseh kamel drhal,
Življenja rajše blagor bi v duhu tebi dal.“

To je bedak! Abdala zdaj misli tih o tem,
Gotovo če jo zvijem, jih še deset prejmem!
On skrbno najmočnejše kamele zbere koj,
Potem prijazno reče: „Zahvalim, brate moj!

In ker si tako dober, prijatelj tako čist,
Ti moram razodeti nekóliko v korist:
Za lastni prid, razumeš, jaz malo le skrbim,
V obrest le tvojo, brate, marljivo govorim.

Glej, ta žival je čudna, je trmoglava vsa,
Ko živa strela skače, ko stekel konj divjá;
Ti vseh ne vžugaš, brate, deset — mordè — mordè —
Pa dvajset, rahla duša, vseh dvajset nikdar ne!

In kaj je tebi blago, o zor pobožnosti!
Ti v raju z eno nogo, bi djal, z obema si.
Čemú si glavo treti? Razmotri, brate, to!
Daruj mi še deset jih! za tebe bolje bo.“

„Čuj,“ reče un’, „saj tako sem ravno mislil sam,
In srčno rad, ne dvomi, ti še deset jih dam;
Bog vari, da bi brata, žalila se o tim,
Izvoli jih po svoje in hodi v Bogu ž njim’“. 128

Abdáli, ker doseže vse lehko, kar želí,
Vkrotiti glad pohlepa zdaj več mogoče ni;
Tovorov pet še tirja, in dvakrat še po dva,
Poslednjega doseči se vrže v prah na tla: 132

„Oj derviš, mično srce! zdaj samče vbogo to,
Privajeno na družbo, gotovo vmrlo bo;
Glej, kako milo pazi! sirote vsmili se,
Pridruži jo sestricam, ne muči, brate, je!“ 136

„Vzemi jo,“ reče derviš, „da zadovoljen boš,
Zdaj si, ne žéli dalje, najbogatejši mož;
Pa spomni se, da blago v najem le Bog ti dá,
Če dobro ga ne rabiš, ga urno vzeti zná. 140

Podpiraj odpadljivce, nadloge klic spoštuj,
Kar tebi ni potrebno, potrebnemu daruj!
Obilnosti ošabno prevzeti se nikod,
Ne misli, da bi bila zaslužbe tvoje plod. 144

Bogastvo lepa njiva pobožni duši je,
Rodí jej v sapi mira nebeške cvetice;
Pa mir le v srcu snuje, in če ga v srcu ni,
Ga tudi čarograda bogastvo ne deli.“ 148

To reče in obrne v odid se derviš jak,
Abdála pa spomnivši se škatlje misli tak:
Gotovo s to posodo je blaga klas dobil,
Zatorej v oblačilo je varno jo zavil. 152

„Prijatelj, čuj,“ mu reče „razjasni mi še to!
Ti v gradu skrinj’co vzel si, čemú ti skrinj’ca bo?
Saj tebi, zlata duša, igrače treba ni,
Daruj mi jo, priložna se meni v rabo zdi.“ 156

Molčé jo un’ pogleda, ter — mu jo stisne v dlan,
Ko šiba ta se strese, veselja skor pijan;
Odpré jo urno, vidi rumeno mažo v njoj,
In praša: „Kaj pomenja to maslo, bratec moj?“ 160

„Bog velik je,“ mu pravi, „mazilo čudno to!
Če nekaj le namažem ti levo ž njim okó,
Ti vse zaklade vidiš, ki skriti so po tleh,
Če desno ti namažem, oslepiš na obéh.“ 164

„Oj brate, maži, maži!“ Abdala zakričí,
In levo stran obraza tovaršu pomolí;
Ta grah mazila vzame iz male škatljice,
Očesa se dotakne, in glej storjéno je.

Abdála zdaj razprostre trepalnice očes,
Bogastva razodene pod sabo čudno zmes;
Razločno vse pregleda v naročji globočin
Zaklade davnih časov, neskončno dragotin.

Tu bíserje v predelih, tam zlato kamenje,
Kot zvezde v jasni noči pod zemljo sveti se;
Srebra bliščeče stene po gorah krog in krog,
Zlatá rumene žile dotikajo se nog.

Abdála, ves otrpnjen, o vidu tem strmí,
Debelo pod-se vpira osupnjene očí;
Gotovo vse, kar vidim, on misli, moje bo,
Če desno še namaže mi čudotvor okó!

„Pomaži, daj, pomaži, o angelj iz nebes!“ —
Nepotrpljivo tirja — „še desno mi očes;
Brez truda meni sreče obilno napeljaš,
Le urno, maži, brate, potem — oditi znaš!“

„Ne jaz!“ odreče derviš, „jaz blagor le delím,
In tega, Bog me vari, nikakor ne storím!
Ne skušaj Boga, brate, besed se spomni teh:
Če desno si namažeš, oslepiš na obéh.“

Abdáli nepričakan’ opor je živ nagon,
Da derviša svarjenje zavid je, misli on;
Grozí se mu in psuje togotno ga rekoč:
„Kar svit je — kaj se lažeš? — ne more biti noč.“

„Ti imaš me za babo, ti meniš, da sem trap,
Da za resnico vzel bi zvijače prazne hlap;
Poberi se, zavidnik! pomagati si znam,
Kar ti mi ne privoščiš, gladkó si vzamem sam.“

To reče in namaže si urno desno plat,
In glej! slepote tmina pogrne ga nakrat,
On plah očí pobesi — podnožje strašen mrak,
Na kviško je obrne — nebesa črn oblak.

„Pomagaj,“ on zavpije, „o derviš, uma kras!
O, vsmili se prijatla, poslušaj tuge glas!
Kar žugal si, je prišlo; zdaj skaži svojo moč,
Odreši me slepote, razjasni strašno noč!“

„Jaz tega ne zamorem,“ mu un’ odgovorí,
„Tu moja moč omaga, tí v božji roki si;
Prepozno je človeške skrbí — gorjé, gorjé!
Vladar osode spelje na tanko, kar ti gre. 208

Imetje tvoje padlo v nečiste roke bo,
Ko sklen na ostri skali v bodeče trohe šlo;
Na šibrah bosta klala togota se in črt,
Pohlepu je izraslo, pregrehi bode v žrt. 212

Puščave ropar pride in tat in ptuj divják,
Kot orel kljun o plenu razprostre roko vsák;
Zasramovaje tebe nevsmiljna ta drhál
Razruši lehke misli, kar skrbno si nabrál. 216

To grabljenje, o brate, je žalosten izid,
Pograbežu slepota, nasledniku neprid,
Obema blagostanja vse žive dni golost,
O nagnenji življenja spomina strup in ost.“ 220

Izreče in odide; kar žuga, se zgodí,
Obropan un’ žaluje pri viru mnogo dni;
Popotnik zadnjič pride, se vsmili in peljá
V bogato mesto Bagdad berača slepega. 224

I. Koseski.

135

0167. Turški križ.

Med Póreznom zelenim in med Črno-prstjó
Se vije po soteski na brdo Petrovo
Nevarna, ozka steza iz Sočinih ravnin,
In dalje proti Savi prek soriških planin. 4

Po njej beží v zavetje obraščenih gorá,
Kdor koli more urno, ko cara turškega
Razbojne trope gori za Sočo se valé,
Da tla krví rudeče pod njimi se šibé. 8

Pod brdom bega trudne se reve zbirajo,
In mislijo za trdno, da že otete so;
Al kmalo kaže žar jim zapaljenih vasí,
Da Turek ropa željni za njimi še tišči. 12

Pomaknejo se v goro med gosto bukovje,
Nasekajo za sabo o stezi debla vse,
In čakajo za kupi, iz skal zloženimi,
Da se priplazi v klanec in nad-nje zaletí. 16

Ko stopi zadnji v senco nasekanih dreves,
Se vsujejo z višine spodbite groblje v les,
Ga poderó na trumo, da zmane jo na mah,
Ko težko kladvo kamen, pod sabo v droben prah.

V spomin prigodbe te-le je znamnje vsekano,
Podobno križu v steno pod Robom nad potjó;
Kmet „turški križ“ mu pravi in prosi mim gredé,
Da bi enake sile ne b'lo več v kraje té.

Fr. Svetličič.

136

168. Znamenja dežja.

Gospod in sveti Peter sta
Ob hudi suši pot'vala;
Pekoče solnce je sijalo,
Ker dolgo časa ni dež'valo.

Pa v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
Prileten, star že pride proti.

Ga praša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da; starček urno pravi,
In te besede še pristavi:

Zares vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojdė,
Že videl črnega po cesti
Sem davi zgodaj polža lesti.

Gospod pa mu odgovori:
Mož, vaša vera prava ni,
Nebo zavoljo tega dalo
Dežja ne bode vam še kmalo.

Naprej gresta, in drugi dan
Popot'vata na drugo stran;
Sijalo solnce je pekoče,
Biló je grozno grozno vroče.

Pa v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
Prileten, star že pride proti.

Ga praša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da, starček urno pravi,
In te besede še pristavi:

Zarés vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojdė,
Pod streho mojo se viseča
Zaprla neža je bodeča.

Gospod pa mu odgovori:
Mož, vaša vera prava ni,
Nebo zavoljo tega dalo
Ne bode vam dežja še kmalo.

Naprej gresta, in drugi dan
Popotvata na drugo stran;
Pekoče solnce je sijalo
Ker dolgo časa ni dež'valo.

In v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
Prileten, star že pride proti.

Ga praša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da, starček urno pravi,
In te besede še pristavi:

Zares vročina huda je,
Pa menim, da že dež pojdė,
Že v kádi zjutraj je brbljalo,
Ko prvo solnce je pris'jalo.

Gospod pa mu odgovori:
Mož, vaša vera prava ni,
Nebo zavoljo tega dalo
Dežja ne bode vam še kmalo.

Naprej gresta, in drugi dan
Popotvata na drugo stran;
Pekoče solnce je sijalo,
Ker dolgo časa ni dež'valo.

Pa v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
Prileten, star že pride proti.

Ga vpraša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da, starček urno pravi,
In te besede še pristavi:

Zares vročina huda je,
Po polji vene skoraj vse,
Pa saj nam Bog pomaga v sili,
Dež kmalo dal nam bode mili.

Gospod pa mu odgovorí:
Mož, pravo vero imate vi,
Še danes dež na polje pride,
Ki v tej okolici se snide.

Naprej gresta, na drugo pot,
Zgodí se, kar je djal Gospod;
Megla nebo in solnce skrije,
Z oblakov kmalo dež se vlije.

Učiš se človek iz tegá,
Da vér'vati gre le v Bogá,
In da verjeti v prazne vraže
Nam poti prave pač ne kaže.

---

169. Pastir.

I.

Pa je bila stara mati.
Ni imela žive duše
Razun en'ga sam'ga sina.
Ta je pasel kravo dimko
Po gozdéh in občnih pašah,
Zraven bral je suho šibje,
Nosil je na prodaj v mesto;
In kar za suhljad je skupil,
Dal za kruh je vse te dnarje,
Da živil je s tem zaslužkom
Sebe in pa staro mater.
Dogodí se, da je nesel
Zopet nekoč šibje v mesto,
Ga prodál in kruha kupil,
Materi domú ga nesel;
Kar jo pride do pastircev,
Ki so pobijali psička.
Pes zasmili se mu v srce,
Gre k pastirjem in jim reče:
Čujte: ne moríte psička,
Ne morite, raj' ga meni dajte.
Tako mu rekó pastirci:
Koliko pa daš za njega?
On jim reče: Kaj čem dati?
Saj nič nimam ko ta kruhek.
Daj nam kruh — rekó — za kužka.
Kup je gotov, dá jim hlebček,
Oni pa mu dajo psička.
Vzame ga in nese s sabo,
In ko pride dam, ga praša
Po navadi stara mati:
Ali si prinesel kruha?
Nisem, ali psa sem kupil,
Moral za-nj sem ves kruh dati.
Posvarí ga stara mati:
Tega nama je še treba,
Komaj midva jest' imava,
S čim še bova psa redila?
No, bo že kak, sinček reče,
Pa le pojdem brat suhljadi,
Pa ponesem jo na prodaj,
Spet dobil bom za-njo kruha,
Spet imeli bomo jesti
Vi in jaz in tudi psiček.
In nabral je spet šibovja,
V mesto ga na prodaj nesel
In za dnarje kruha kupil,

Materi domú ga nesel.
Ali spet se mu nameri,
Da jo pride do pastircev,
Ki so pobijali mačka.
Tudi mucek se mu smili,
Gre k pastirjem in jim reče:
Čujte, ne moríte mačka,
Ne moríte, raj' ga meni dajte.
In rečejo mu pastirci:
Koliko pa daš za muco?
Ta-le kruhek, če bo dosti.
Naj bo, rečejo pastirci,
In za kruh mu dajo mačka.
In ko pride dám, ga praša
Po navadi stara mati:
Ali si prodál šibovje
In si kaj prinesel kruha?
Nisem, al' sem kupil mačka,
Moral za-nj sem ves kruh dati.
Posvarí ga stara mati:
Tega spet je bilo treba,
Komaj midva jest' imava,
S čim še bova to živila?
Bo že Bog dal, sinček reče,
Pa le pojdem v les po drva
Pa ponesem je na prodaj,
Pak imeli bomo jesti
Vi in jaz in pes in maček.
Pa je le nabral suhljadi,
Nesel v mesto jo na prodaj,
In za dnarje kruha kupil,
Materi domú ga nesel.
Ali spet se mu nameri,
Da je prišel do pastircev,
Ki so pobijali kačo.
Tudi kača se mu smili,
Gre k pastirjem in jim pravi:
Ne moríte reve kače,
Ne moríte, raj' jo meni dajte.
In pastirci mu rečejo:
Koliko pa daš nam zá-njo?
On odgovorí pastirjem:
Kaj vam morem za-njo dati,
I kaj neki, saj nič nimam?
Al odgovoré pastirci:
Mi zastonj nič ne dajémo,
Al' ne veš, da so Zastónja
Bog vé kdaj že pokopali?
Daj nam tisti hlebec kruha,
Potlej ti pa damo kačo.
Dá jim kruh in kačo vzame,
Pa jo nese proti domu;
Al ogovorí ga kača
In mu reče po človeško:
Ljubi dečec, Bog ti plati,
Da si rešil me pogube,
Rešil me pastirjev hudih,
Kar te prosim, še mi stori:
K materi me moji nesi
V našo hišo, v skalni dular;
Moja mati bo vesela
In te dobro nadarila,
Da si ljubo hčer jej rešil.
Ponujala ti bo srebra,
Ponujala ti bo zlata;
Al ne jemlji nič od tega
Ne od srebra ne od zlata,
Prosi le za tisti prstan,
Ki leží tam na zapečku;
Prstan ta je čuden prstan:
S členom ob-nj boš potrkal,
Pa bo prišlo to minuto
Dvanajst júnošev pokornih
Prašat, kaj boš zapovedal.
In ta hipec pred, ko veja
K veji vdari, je gotovo
Spolnjeno povelje vsako.
In na dom on kačo nese
K materi v čerovni dular:
Tu sem vam prinesel hčerko,
Kupil sem jo od pastirjev,
Ki so jo pobiti hteli;
Ona pa me je prosila,
Da na dom bi k vam jo nesel.
In vesela kačja mati
Reče: Bog ti stokrat vrni,
S čim te pač bi nadarila?
Pa mu kaže srebra, zlata
Kupe kakor kope mrve.
Tu si vzemi, kar si hočeš
Al pa druzega kaj reci,
Kar ti všeč je v naši hiši,

Vse bom dala, kar boš volil.
Ali si ne voli srebra,
Tudi si ne voli zlata,
Sem in tje po hiši hodi,
In z očmí stvarí prebira,
Pa zaprosi jo za prstan,
Ki ga spazi na zapečku:
Ta le prstan bi si volil.
Mati kača odgovarja:
Kaj boš to malenkost volil?
Voli rajše srebra, zlata.
Al on noče pa le noče
Ino reče: Mati kača,
Ako hoč'te, prstan dajte,
Ako noč'te, kakor hoč'te.
Kaj si hoče mati kača,
Kar sem rekla, to sem rekla,
Mož beseda, nà ga prstan.
Bog vam plati, mati kača!
Deček reče in odteče,
In ko pride dam čez dolgo,
Praša brž ga stara mati:
Kje si hodil tako dolgo?
Jaz sem že neznano lačna,
Ali si prinesel kruha?
Nisem vam prinesel kruha,
Al prinesel, kar je bolje.
Vzame prstan, ob-nj trkne,
In ko trkne, precej pride
Dvanajst júnošev pokornih:
Vaša gnada, kaj bi rada?
Jést' in piti vsake vrste,
Kakor mi jedó gospôda,
Fajmoštri in pa grajščaki
Na največi letni praznik.
Kar je rekel, prec je bilo
Jést' in piti več ko dosti,
In gostili so se skupaj
Mat' in on in pes in maček
Kakor žive dni nikoli.
Zdaj ni pasel nič več dimke,
Več ni hodil zdaj po šibje,
Več ni nosil drv na prodaj,
Saj mu več ni bilo treba,
Saj imel je vsega dosti.
Al to dosti, ta obilnost,
Vsakoršne zbudí mu misli—
In domisli se nečesa,
Česar mislil prej ni nikdar.
Vidi lepo cesarično,—
In k cesarju pošlje mater,
Al bi dal mu hčerko v zakon.
Svitli cesar odgovarja:
Pojdite vi, mati, k sinu
Pa mu poročite to-le:
Tak je rekel svitli cesar:
Če mi skrčiš to lesovje,
Ki sprostira se pred nami,
Da se preobrne v polje,
Ki rodilo bo pšenico,
Da bo zrela jutri zjutraj
In iz nje kolače vmesiš,
Da bom jedel je za zajterk,
Pa ti hčerko dam za ženo;
Če pa tega ne napraviš,
Dal te bom ob glavo djati
Za predrznost, da si upal,
Dvigniti po koncu glavo
In zbuditi tako misel,
Črv, ki viješ se po prahu!
Stara mati k domu pride,
Solze toči, milo joka
In pové odgovor sinu.
Sin pa reče: Ljuba mati,
Ne jokajte, vse bo dobro.
Pa potrka na svoj prstan.
Ko bi mignil pred-nj stopi
Dvanajst júnošev pokornih:
Vaša gnada, kaj bi rada?
Skrčite mi to lesovje,
Ki ga vidite pred nami,
Pa ga prebrnite v polje;
Tam kalí naj koj pšenica
In zorí do jutri zjutraj.
Drugo jutro vstane cesar,
Vidi, da so gozdi polje,
Ki zibljá se od pšenice,
Ko na jezeru valovje,
In na pragu starka čaka
Že s pečenimi kolači.
Ali cesar noče dati
Le še hčerke sinu v zakon,

Ino pošlje mater k njemu:
Pojdite le, mati, k sinu
Pa mu poročite to-le:
Tak je rekel svitli cesar:
Če razmečeš mi do jutri
Te bregove, ki jih vidiš,
Da postanejo gorice,
Kjer rodi naj precej trta
In zori do jutri grozdje,
Da bom pil iz njega vino,
Rad ti dal bom hčer za ženo;
Al če tega ne napraviš,
Krokarjem te za kosilo
Na viselnice obesim
Za predrzne tvoje misli.
Stara mati k domu pride,
Solze toči, milo joka
In pové odgovor sinu.
Sin pa reče: Ljuba mati,
Ne jokajte, vse bo dobro.
Pa potrka na svoj prstan,
Júnošem veli poslušnim,
Da razmečejo bregove,
Spremené je v vinske gore,
Zasadijo vinsko trto,
Ki rodí prežlahtno vince.
Drugo jutro vstane cesar,
Pregleduje te gorice
In okuša sladko grozdje
In še slajši mošt iz grozdja,
Ki prinesla ga je starka
In ž njim čakala na pragu.

Ali cesar noče dati
Le še hčerke sinu v zakon,
Ampak pošlje mater k njemu:
Pojdite le, mati, k sinu
Pa mu poročite to-le:
Tak je rekel svitli cesar:
Če napraviš na tej planji,
Ki jo vidimo pred sabo,
Tak grad, kakor jaz ga imam,
In krog grada lepe vrte,
Nasajene z žlahtnim drevjem,
Nekaj v cvetji nekaj v sadu,
In po drevji lepe ptice,
Ki pojó najslajše pesmi,
In pa pot od moj'ga grada
Vse do jutri, predno vstanem,
Rad ti dal bom hčer za ženo;
Al če tega ne napraviš,
Glej, kak dolgo še boš živel.
Stara mati k domu pride,
Solze toči, milo joka
In pové mu vse na tanko,
Kar je rekel svitli cesar.
Al on pravi: Ljuba mati,
Ne jokajte, vse bo dobro;
Gre in trkne na svoj prstan.
Kakor trkne, precej pride
Dvanajst júnošev postrežnih,
Ki zvršijo mu povelje,
Da ko vstane zjutraj cesar,
Vidi lepši grad od svoj'ga,
In krog grada lepe vrte
In na vrtu lepo drevje,
Nekaj v cvetji nekaj v sadu,
In po drevji lepe ptice,
Ki so pele miloglasno,
In od svoj'ga grada stezo,
Vso potlakano s cekini,
In kraj steze živo mejo,
Nasajeno z grmjem zlatim,
Ter veleva, da za svate
So omišljajo priprave.

II.

Tisti čas se pa pripelje
V gostje semkaj morski cesar,
In na čast so mu vrstile
Dan za dnem se gostarije
In cesarske veselice.
Med tem se pa morski cesar
Polakomni za ta prstan (?)
Zavolj dobrih mu lastnosti,
Ki jih spaziti je vedel
Modra glava, ki so bile
Samemu cesarju skrite,
Ker ni zet, kar ima, nikdar
Živi duši kaj povedal.
Pa mu nekak prstan zmakne,
In potrka s prstom ob-nj.
Prišli so postrežni slugi:

Vaša gnada, kaj bi rada?
Da prenesete čez morje
Cesarično, grad in mene.
Kakor reče, tak se steče,
Precej bil je grad za morjem,
In za gradom morski cesar
In s cesarjem cesarična.
Ko se zjutraj ti zbudijo,
Čudijo se, kje da spijo,
Da je zginil grad na naglem
Ino z gradom morski cesar
In s cesarjem cesarična.
Cesar jezen zove zeta
In veleva mu, da precej
Mu postavi grad na mesto
In nazaj pripelje hčerko.
Revež išče, toda najti
Prstana mu ni mogoče.
Kako djal bo grad na mesto,
Kako vrnil hčer cesarju!
Jezen cesar dé ga v ječo.
Temna ječa je brez luči,
Božje solnce v njo ne zajde,
Noč in dan sta tam enaka.
Milo zdiha, ali zdiha
Le zidovom trdosrčnim,
Stenam gluhim neodglašnim;
Živa duša ga ne sliši,
Živi duši se ne smili,
Smili se le psu in mačku;
Al ne vesta, kje ga najti.
Iščeta ga vse po mestu,
Dokler pes ne zvoha ječe.
Ali kak bo v ječo priti?
Ječa nima vrat ne oken.
Maček spleza gor na streho
Ino stika po razpokah,
Pa se splazi k gospodarju,
Ki je ravno jedel kruhek,
Suhi kruhek, trdo skorjo.
Milo mu zamavka: mavmav!
Reva moja, on mu reče,
Kak bom dal še tebi kruha,
Ker ga imam sam le malo;
Kar ukradel morski cesar,
Tat tatinski! mi je prstan
In odnesel vse čez morje.
Ah, če mogel ti bi, mucek,
Mi nazaj dobiti prstan,
Vse bi z nova dobro bilo.
Maček sliši te besede,
Zmota se nazaj na streho,
In ko pride na tla srečno,
Psu, kar zvedel je, naznani.
Pak se dvigneta na ptuje
Ino prideta do morja.
Še sta tamkaj premišljala,
Kako bi čez morje prišla,
Kar na suho riba pljusne,
Ker se je preveč pognala
Za mušico nad vodico.
Hitro maček k njej poskoči,
Pa jej hoče vrat zaviti,
Ker je lačen bil od hoje.
Ali psu se riba smili,
In poprosi za njo mačka,
Naj nikar je ne zadavi
In nazaj jo v vodo dene,
Da vesela splava v morje.
Spet začneta premišljati,
Kako prišla bi čez morje,
In domislita si dobro.
Maček sede psu na hrbet,
In tak plavata čez morje
Do cesarjevega grada.
Pes ostane zunaj hiše,
Maček pa se splazi v hišo.
Mili se okol princeze,
Da ga ona rada sprejme;
Mili se okol cesarja,
Da ga tudi on rad sprejme,
Ter se skrije v sobo spalno;
In ko sanj cesarja zmaga,
Tiho splazi se do njega
Pa mu prstan s prsta zmakne
Tako rahlo, da ne čuti,
Ino smuk čez okno plane
In poišče psa pod zidom
In grestà naravnost k morju.
Zdaj pes pravi: Veš kaj, mucek,
Daj ti meni v gobec prstan,
Jaz sem vajen nošnje v gobcu,

Da ne pade tebi v vodo,
Ker ti nisi nošnje vajen.
Al ga maček noče dati,
Noče, da znebí se slave,
Da je on pridobil prstan.
Ino sede psu na hrbet,
In tak plavata čez morje.
Kar se mačku prstan zmuzne,
V morje mu iz gobca pade;
Al dokler na suhem nista,
Razodeti si ne upa
Maček psu nesreče take,
Ker bi precej bil ga zgrabil.
Al ko prideta na suho,
Ko pové mu to nesrečo,
Ko začne pes jezen biti
In zobé kazati mačku,
Lej, priplava riba h kraju,
Ki je padla prej na suho
In sta dala spet jo v morje,
Da poginila ni v pesku.
Ona je požrla prstan,
Pa ga zdaj na prod izriga
In pomiri psa in mačka.
Zdaj pa pes pobere prstan
In ponaša ga do ječe;
Al pri ječi da ga mačku,
Da jetniku brž ga nese.
Maček spleza brž na streho,
Zmuza s prstanom se v ječo,
Cvenk! zacvenkne ga pred njega.
On vesel poboža mačka,
In pogladi ga po dlaki,
Maček pa zobloči hrbet
In repič zavije kviško.
Brž na prstan s členom trkne,
Ino pride to minuto
Dvanajst júnošev pokornih:
Vaša gnada, kaj bi rada?
Za me in za mačka jesti
In za psa, ki zdolej čaka,
In pa da bom prec odzidan,
Ter da se moj grad postavi
Precej na poprešnje mesto
Ino z gradom cesarična,
S cesarično morski cesar.
Kar je rekel, prec je bilo:
Precej bil je on odzidan,
Precej stal je grad na mestu
Ino v gradu cesarična,
S cesarično morski cesar;
Pak on lepo v grad pristopa.
Cesarična ko ga vidi,
Gre vesela precej k njemu;
Morskega cesarja reče
Pa napičiti na raženj
In ga vreči v sredo morja,
Ribam na povoljno gostje.
In napravili so svate,
Da ni bilo nikdar tacih;
Pa so jedli ino pili,
Da je bilo vsem zadosti.
Tudi jaz sem bil povabljen:
Jesti dali so mi ’z črepa
Piti pak iz naprstnjaka;
Dali so mi ’z stekla škornje
In iz pajčevine suknjo;
Hodil sem po kamni cesti,
Strle so se moje škornje,
Hodil sem skoz gosto grmje,
Strgala se mi je suknja.

M. Valjavec.

137

170. Župan.

Postava zverinam je nova podana,
Zatorej si volijo urno župana;
Pa kaj jim volitve koristile so,
Na vrbi nam sraka razlaga takó:

Zberejo medveda; al medved je mrha,
Zarobljen in kosmat od pete do vrha;
Budil z godernjanjem prezgodaj jih je,
In s tacami sodil, pravično al ne;
In koj se oglasi jih sto:
Le-tá nam županil ne bo!

Zberó si jelena; pa on rogovili,
Prevzeten povsod med prvake se sili;
Z rogato glavico je pač darován,
Al v glavi ošabni je malo možgán;
In spet se oglasi jih sto:
Le-tá nam županil ne bo!

Zberó si rujavca, iz šume lisjaka,
Na kterem krivična je sleherna dlaka;
Kupaval je sam, in prodajal je sam,
Da z ljudsko krvjó si napolnil je hram;
In spet se oglasi jih sto:
Le-tá nam županil ne bo!

Zberejo si zajca; al zajec neveden,
Za skrb ino čast domovinsko ne vreden,
Ni poznal postave, se slednjega bal,
Po noči je kimal, po dnevi je spal;
In spet se oglasi jih sto:
Le-tá nam županil ne bo!

Zberejo si kosa potem gospodarja,
Al kos pa ošabno povsod se ukvarja;
Žvižgaval jim vedno iz enih je strun,
Skoz okence vsako potikal je kljun;
In spet se oglasi jih sto:
Le-tá nam županil ne bo!

Zberejo si osla; pa osel zabiti
Nobene po všeči ni znal obrniti;
Z ušesi le miga, in v prahu leži,
Pa kjer se povalja, tam dlako pusti;
In spet se oglasi jih sto:
Le-tá nam županil ne bo!

Zberejo si palčka; al on je skakavček,
Natihoma leta priliznjen hinavček.
Zverino je dražil, unemal prepir,
Pobegnil iz loze je ljubljeni mir;
In spet se oglasi jih sto:
Le-tá tud županil ne bo!

Od tedaj zverina, takó zapeljana,
Po svetu širocem si išče župana; —
Če pravega bo pripeljala na dom,
Prijatli! poročil al pisal vam bom.

M. Vilhar.

c 138

171. Topol.

Mati božja rajskomila
Iz nebes je šla na zemljo,
Ino koder je hodila,
Vse ljudí je in živali
Ljubeznjivo pozdravljála,
Vsem je stvarcam z belo roko
Sveti blagoslov dajála.
Lej, in vsaka stvar pod nebom
Njej naproti je hitela,
Priklanjála se je k zemlji,
V slavo pesem jej zapela.
Ptice glasne v senčnih vejah,
Slavca milega iz gaja,
In skrlico izpod neba
Ena misel koj navdaja,
Da z nižave in višave
Pred popótnico hitijo,
In jej tamkaj z gladkim grlom
Sladke pesmi žvrgolijo.
Iz pečevja divja koza,
Iz goščave brzi jelen,
Slov in tigra iz puščave,
Vse, kar ima gozd jih zélen,
Vse zverí hité do Deve,
Do Marije blagokrasne.
Tam klečijo na kolenih,
Molijo molitve glasne.
Iz potokov in studencev,
Iz morjá, iz rek derečih,
Stezajo glavé na suho,
Kar je manjih rib in večih,
Krog in krog se zemlja smeje,
In glasnó jej svet prepeva;
Krog in krog natora uka,
Da od gor do gor odmeva.
Hrast kamniti, hoja mala
Pripogibljeta mladike;
Vekovite krepke cedre
Vrhe klonijo velike.
Ni je šibe, ni cvetice,
Da se ne bi priklonila.
Lej, in božja porodnica
Vse jih je blagoslovila.
Samo topol kraj potoka
Glave noče upogníti,
Iz napuha v trdem srcu
Noče blažene čestiti,
Ampak drzno pregovarja:
„Jaz, ki dvigam se v nebesa,
Nikdar se ne bom klanjala;
Naj se druga jej drevesa,
Ki so brez peres srebernih!“
Bliža se jej božja mati,
Tako milo jo pogleda,
Da začnė vsa trepetati,
Trepetati kakor rosa
Na cveticah pomladanskih.

Topol se je tresti jela,
Vstaviti se pa ne more;
Zato nje peresa bela
Gibljejo od dne do zore,
Večno bodo jej gibála,
Dokler tu na zemlji pela
Bode se Mariji hvala.

M. Vilhar.

139

0 172. Morska roža.

Šumí nad brezni sinje morjé,
Po morji se sivi otoki vrsté,
Po njih dežele so krasne,
V njih gore visoke in jasne.

Ljubó tam morske ptice pojó,
Lepo tam morske rože cvetó,
Puhté iz njih rajske dišave,
V zavetji obmorske dobrave.

Na zemlji nekdaj mladeneč je bil,
Ki ni se nikoli veselil,
Srce mu je žalost morila,
Nikdar se ni duša zvedrila.

Obhodil je veliko svetá,
Da našel bil bi mir srcá,
Bilo ni pomoči nobene,
Zastonj je nadlegal učene.

Ko nekoč hodi ob kraji morjá,
Prikaže se morska mu deklica,
Pokaže mu sive otoke,
Velí mu na gore visoke:

„Mladeneč, ako te srce bolí,
Popusti zemljó, popusti ljudí,
Odidi na morske otoke,
Na gore jasne, visoke.

Poganja tamkaj čuden cvet,
Drugej nikjer ne pozna ga svet,
Zaceli bolečo ti rano,
Navdá te z radostjo neznano.“

Mladeneč odrine na morjé,
Na sive otoke, na jasne goré.
Čem dalje plava od kraja,
Tem bolj mu otožnost odhaja.

Na vrhu zelenem sredi morjá
Cvete ljubeznjiva rožica,
Ki vsakoršne rane zaceli,
Al skrita je v morski deželi.

In priti do nje je silno težkó,
Zato premnogim je srcem hudó;
Premnogi na zemlji trpijo,
Ker rože le-té ne dobijo.

A. Umek.

140

0 173. Delitev.

(Isterska národna.)

V nekdanje vreme (čas) je gospod Bog razglasil po širokem belem svetu, da če ljudém vsakojake darove deliti, naj ga samo pridejo prosit. Prvi pride gospod. Bog ga pita (popraša): „Kaj hočeš?“ Gospod reče: „Bože! daj mi dobro in lehko.“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ — Drugi pride pustinjak. Bog ga pita: „Kaj hočeš tí, moj pustinjače!“ On reče: „Bože moj! daj mi dobro in lehko.“ Bog mu reče: „Tega ni več, to si je vzel gospod.“ Pustinjak reče: „Velja (treba) potrpeti.“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ — Tretji pride kmet. Bog ga pita: „Kmete moj! kaj želiš tí?“ Ta reče: „Bože moj! daj mi dobro in lehko.“ Bog mu reče: „Tega ni več, to je vzel gospod.“ Kmet reče: „A velja potrpeti!“ Bog reče: „Ni tega ni več, to je vzel pustinjak.“ Kmet odgovorí na to: „Joh meni!“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ In od onega časa ima gospod lehko in dobro, pustinjak potrpljenje, a kmet joh in nevoljo. —

J. Volčič.

174. Pravljica o rojenicah.

141

(Slovenska národna.)

Imela je mati sina. Po noči, ko je bilo dete rojeno, slišala je babica zunaj pod oknom pogovor treh belih žen, kaj bo dete. Ena je rekla: „Mašnik bo;“ druga: „ubil ga bo sovražnik v vojski“ in tretja je rekla najglasneje: „Ubila ga bo strela, ko bo osemnajsto leto dopolnil.“

Ko so prinesli dete od svetega krsta, bili so pri botrinji vsi veseli; samo babica, sicer silno zgovorna, bila je zoper navado klaverna; govorila je le, kar je morala. „Kaj vam je, Maruša!“ — praša oče boter babico — „da se držite, kakor bi vam bil volk mlade pojedel?“ — „E, kaj ne bi bila žalostna,“ odgovorí natihoma, da ni otročnica slišala, „dete, ktero so danes krstili, bo strela ubila, ko bo osemnajsto leto dopolnilo. Tako sem slišala nocojšno noč se pogovarjati rojenice pod oknom.“

Ostrmeli so vsi nad to novico in žalostno so se razšli. Oče je kmalo potem hudo zbolel. Ko čuti, da mu gre bolezen na smrt, razodene svoji ženi, kar mu je babica pri botrinji povedala. Umrl je in žena si je to dobro v glavo vtisnila. Lepo je redila in učila edino dete, ktero je raslo, da so bili vsi veseli.

Rajni je zapustil vdovi veliko premoženje. Ko je bil sin sedemnajst let star in brhek mladeneč, dala je mati velik hram zidati. Globoko in globoko so kopali delavci v zemljo, in ko so vložili temelj, začeli so zidati obok nad obokom, tako da so naredili devet obokov.

Ko je videl sin tako silno zidovje, praša mater: „Čemú zidate toliko trden in globok hram?“ Mati se ni mogla premagati in s težkim srcem pové sinu, da zida to njemu. Sin je bil pobožen. Delal in pomagal je svoji materi, kolikor je mogel, pa tudi molil je rad. Ne daleč od hiše je dala mati znamenje zidati, v spomin svojemu rajnemu možu. K temu znamenju je hodil sin vsak večer in molil je za svojega očeta in za svojo ljubo mater.

Bolj ko se je bližal osemnajstemu letu svoje starosti, tem bolj je prihajala njegova mati žalostna. Spolniti je imel osemnajsto leto. Zidarji so delali hram z deveterimi oboki. Reče tedaj mati sinu: „Preljubi sin! težko, težko, silno težko me stane, zapreti te živega v ječo; saj si mi moje vse! Pa kar so rojenice prorokovale, ima se zdaj zgoditi, ko si osemnajsto leto dopolnil. Pojdiva še k znamenju Bogu se priporočit, potem pa pojdi v hram, kjer sem ti vsega pripravila, česar ti bo treba.“

„Le pojdiva, mati, k znamenju molit; pa reči vam moram, da imam preživo vero v Boga, kakor da bi misliti mogel, da mu morem uiti. Le pojdiva, silno soparno je in — izidi se božja volja!“

Gresta k znamenju, mati s težkim, sin pa z mirnim in veselim srcem in z živo vero v Boga. Ne molita še dolgo, kar potemné črni oblaki obnebje, hud vihar pribučí, — zabliska se in v tem hipu tudi zagrmí, da se zemlja zmaja in — oj čudo! v hram z deveterimi oboki je treščilo in ga razdjalo, da ni bilo druzega kakor sip in razvaline!

„O mati, božja mogočnost je neizmerna!“ reče sin materi, „v svojo smrt bi mi bili zidali hram; strela ga je raznesla. Bodi Bogu čast in hvala! njegova dela so velika!“

Zahvalila sta se še modremu stvarniku in mnogo let sta še živela srečno v pobožnosti in živi veri v Boga!

Zap. Fr. Malavašič.

142

175. Vila prijateljica in mesci prijatelji.

(Slovenska národna.)

Neka hudobna ženska primoži s svojim revnim možem malo deklico, z imenom Marica. Potlej jej Bog da še eno pravo hčer, ktero ljubi in goji več ko svoje oko. Pastorke pa, ki je bila dete dobro in prelepo, kar ne more s krajem očesa videti; zató jo preganja, muči in morí, da bi jo poprej skončala. Meče jej najslabše ostanke jedí in še to kakor psu; celó kačjega repa, ko bi ga bila imela, dala bi jej ga bila jesti; in namesto na posteljco pošilja jo spat v neko staro korito.

Ko pisana mati vidi, da je deklica pri vsem tem dobra in potrpežljiva, in da lepše raste ko njena hči, misli si in misli, kako bi našla vzrok sirotico spoditi od hiše, ter si eno izmisli.

Nekega dné pošlje svojo hčer in pastorko volne prat; hčeri dá bele volne, pastorki pa črne, ter jej ostro zažuga: „Ako mi tí te črne volne tako belo ne opereš, kakor jo bo moja hči, ne hodi mi več domú, sicer te bom iztepla od hiše.“ Ubožica pastorka milo plače, prosi in govorí, da jej tega ni mogoče storiti; ali vse je bilo zastonj. Ker vidi, da ni milosti, oprti volno in gre plakaje za polsestro. Ko pridete na vodo, razprtite svoji bremeni in začnete prati, kar se jima neko lepo belo dekle od nekod pridruži in ju pozdravi: „Dobra sreča, prijateljici! je-li vama treba pomoči?“ — Mačohina hči posmehovaje se reče: „Meni ni treba pomoči, moja volna bo koj bela; ali tukaj-le naše pastorke ne bo tako koj.“ Na to stopi uno ptuje dekle k žalostni Marici, rekoč: „Daj! bove videli, ako se bo dala ta volna belo oprati?“ Obé počnete zdaj žikljati in prati, in hipoma se beli črna volna, kakor mladi sneg. Ko operete, prijateljica spet nekam zgine. Mačoha videvši to belo volno, čudi se in jezí, da nima vzroka preganjati pastorke.

Nekoliko časa za tem pride huda zima in sneg. Hudobna mačoha še zmerom misli, kako bi nesrečno pastorko zatirala. Sedaj jej zapové: „Vzemi košek in spravi se v goro, ondi mi naberi zrelih jagodic za novo leto; ako mi jih ne prineseš, bolje ti je, da ostaneš na gori.“ Sirotica Marica milo plače, prosi in govorí: „Kako bom reva jaz sedaj v ostri zimi dobila zrelih jagodic?“ Ali vse zastonj, — mora vzeti košek in iti.

Ko hodi vsa objokana po gori, sreča dvanajst junakov ter je lepo pozdravi. Oni prijazno odzdravijo ter jo vprašajo: „Kam gaziš, mlada ljuba! po tem snegu tako zaplakana?“ — Ona jim lepo pové vse. Junaki jej rekó: „Mi ti bomo pomagali, ako nam znaš povedati, kteri mesec celega leta je najboljši? Marica reče na to: „Vsi so dobri, ali mesec sušec je najboljši, ker nam prinaša največ upanja.“ Oni, zadovoljni z odgovorom, rekó: „Pojdi le v to prvo dolino na prisolnce, ondi dobiš jagodic, kolikor te je volja.“ In res prinese mačohi za novo leto poln košek najlepših jagodic, in pové, da so jih jej pokazali junaci, ki jih je srečala na gori.

Nekoliko dni pozneje, ko je odjenjala zima, govorí mati svoji hčeri: „Pojdi tudi tí v goro po jagodic; morda najdeš one junake, da ti dajo kako srečo, ker so se naši umazani pastorki skazali tako čudno dobrotljivi.“ Hči se ošabno obleče, vzame košek in skaklja vesela v goro. Prišedši tje, sreča res onih dvanajst junakov, ter jim napuhnjeno reče: „Pokažite mi, kod rastejo jagodice, kakor ste pokazali naši pastorki.“ Junaki rekó: „Dobro, ako uganeš, kteri mesec celega leta je najboljši?“ Ona hitro odgovorí: „Vsi so hudi, mesec sušec pa je najhujši.“ Ali na te besede se vsa gora hipoma naoblači, in vsa nevremena vdarijo na njo, da je komaj prisopla živa domú. Ti junaki so bili dvanajsteri mesci.

Med tem se dobrota in lepota psovane pastorke razglasí daleč po deželi; in nek pošten, bogat in mlad gospod sporoči njeni mačohi, da bo ta in ta dan s svojo žlahto prišel pastorke za ženo snubit. Mačoha, zavistna tej siroti, ne zine jej ne besedice o tem, ampak misli svojo hčer v to srečo potisniti.

Kedar pride napovedani večer, stira brezvestna mačoha svojo pastorko zgodaj v korito spat, potlej očisti hišo, napravi večerjo, našopiri svojo hčer, kolikor jo največ more, ter jo posadi s pletilom v rokah za mizo. Na to se pripeljejo snubači; mačoha je prijazno sprejme, pelje je v hišo in jim govorí: „Tukaj-le je moja mila pastorka.“ Ali kaj pomaga, ker so v tej hiši imeli petelina, ki počne na ves glas in brez prestanka peti: „Kukurikú, lepa Marica v kuritú! — kukurikú, lepa Marica v kuritú! itd.“ Ko snubači razberó in razumejo petelinovo petje, velé, naj se jim prava pastorka pripelje iz korita; in ko jo ugledajo, ne morejo se dosti načuditi njeni lepoti in ljubeznjivosti, ter jo še tisti večer peljejo s seboj; hudobna mačoha in njena hči pa ste ostali na sramoti pred vsemi ljudmí. Marica pa je bila srečna s svojim možem in z vso svojo hišo do velike starosti in lehke smrti, ker jej je bila vila prijateljica in vsi mesci prijatelji. Zap. Ivan.

0144

176. Zmaj Vukotin.

(Národna z otoka Krka.)

Zmaj Vukotin je delal nekdaj strašno škodo ljudém in živini, požiraje celó ladije in vozove. Po suhem in po mokrem je divjal, da ni bilo nobenega zavetja pred njim. Ko pa so jeli cerkve zidati in so zvonovi zapeli, prevzel ga je tak strah, da je pod Velebit šinil; ali tudi ondi ga zvonjenje preveč nadleguje; rad bi spet na dan prišel in dalje pobegnil, pa ne more. Še le takrat se bo to zgodilo, ko ne bo v primorji nobene pobožne duše več, in tisti strašni čas se približuje. Že je dobil Vukotin toliko duška, da skoz gorske jame svojo silno sapo izpušča: ta sapa je grozovita „senjska burja“, ki čedalje huje razsaja, da se ptujci teh krajev skrbno ogibljejo in celó domači ljudjé trepetajo, ne mogoči se jej privaditi. Kedar pride zopet zmaj Vukotin, pa gorjé ljudstvu in deželi. Zap. J. Trdina.

0146

177. Snegurka.

(Ruska národna.)

Živel je nekdaj kmet Ivan; žena mu je bila Marija, pa nista imela dece. Ivan in Marija sta živela v ljubezni in spravi. Tako sta se tudi postarala; ali dece le nista dobila. Silno sta se zato žalostila ter se oveseljevala le, oziraje se po ptuji dečici.

Neki dan, ko je prišla zima, da je zapadel mladi sneg do kolena, prideró deca na ulice igrat se; stari Ivan in stara Marija pa sedeta k oknu gledat. Deca so tekali, drvili se ter začeli delati babo iz snega. Ivan pa Marija jih gledata molčé in vsa zamišljena. Kar se Ivan zasmeje in reče: „Pojdi, žena, da si narediva tudi tako babo!“ Znalo se je Mariji, da je prevzelo veselje tudi njo. — „Zakaj pa ne?“ — odgovorí ona — „pojdiva, poigrajva se na starost! Ali čemu bi si delala iz snega... babo? — — Narediva si rajši iz snega dete, ker (nama) ni dal Bog živega.“ — „Kar je res, to je res,“ velí Ivan, vzame kučmo, pa odide s staro na vrt.

Res se lotita naréjati si iz snega — punčico; naprávita čok z ročicami in z nožicami; pritakneta na vrh kepo snega ter ugladita iz nje glavico.

„Bog daj srečo dobro!“ nazove vsak, kdor je šel mimo. — „Bog daj zdravje!“ odgovarja Ivan. — „Božja pomoč vsemu dobremu!“ pritakne vselej Marija, in se nasmeje.

Nòt! zdaj sta napravila nosek pa bradico, in izvrtala dve jamici v glavo; ali toliko da prereže Ivan usteca, kar dahne detešce iz njih s toplo sapo. Ivan na naglem roko izmakne, in kar strmí. Jamici pod čelom ste bili že izdolbeni; nòt, iz njih pogledajo mile očí. Glejte tudi že ustnic, ki so rudeče kakor jagode, ter se držé na smeh.

„Kaj je to? Bog bodi z nami! Je-li to kakova prikazen?“ — velí Ivan in se prekriža. Punčica nagne k njemu glavíco — prav živa, ter zavrtí z ročicami in z nožicami na vsem svetu tako, kakor pravo čvrsto dete v plenicah.

„Oh Ivan, Ivan!“ zakriči Marija, ki je zadrhtala od radosti, — „poglej, Bog nama je dal dete,“ in začne objémati Snegurko; s Snegurke pa se je odvalil ves sneg kakor lupina z jajca, in res je Mariji v naročji živa deklica. — „Oh, draga moja Snegurčica!“ zavpije babela, objemaje svoje detešce, ki si ga je želela, pa se ga ni nádjala, — ter zbeží ž njim v izbo.

Ivan — toliko da se je zvéstil od takega čuda, — a Marija ni vedéla sama za-se od veselja.

In glejte, Snegurka raste — ne po dnevih, nego po urah, čedalje bolj. Ivan in Marija se je ne moreta naveseliti. Veselje je bilo pri njih domá. Dekliči iz vasí so nenéhoma pri njih; delajo starkini hčerki kratek čas in jo napravljajo prav kakor káko punčiko; pogovarjajo se ž njo, popevajo jej pesmi; igrajo se ž njo vsaktere igre in jo učé vsega, kako se kaj pri njih godí. Snegurka je pa tako pametna: na vse pazi in vse (brž) pobere, ter se razcvete po zimi res kakor kakošna trinajstletna deklica: vse ume, o vsem zna govoriti, in to s tako milim glasom, da bi jo kar poslušal. In kako je dobra, pridna in vsem priljudna! Života je pa belega kakor sneg, — oči (modre) kakor potočnice, svetlo-beli lasjé do pasa; ni ene rudeče pičice ni nikjer, kakor da ne bi bilo žive krvi v telesu; pa i brez tega je bila tako lepa in brhka, da bi se bil človek zagledal va-njo; in kakor se jej je znalo, bila je tako veselega srca, tako prijetna, da živa duša ne takó. Vsi so si Snegurko jako priljubili; neizrečeno rada jo je pa imela stara Marija. Večkrat veli možu: „Glej, Ivan, dodelil nama je Bog vendar radost na starost! minila je i moja srčna žalost!... Ivan jej je pa odgovarjal: „Čast in hvala Bogu! ali tukaj veselje ni večno, — žalost ni brez konca...“

„Prešla je zima. Lepo ti zasije na nebu spomladno solnce in ogreje zemljo. Na kopnih mestih zazelení trava in zažvrgolí škrjanček. Zbrale so se že tudi lepe deklice v kolo blizo vasí, ter zapojó:

„Pomlad krasna! kak si prišla,
Na čem prijahála? . . .
Na drvéscu in na brani“.

Snegurka pa postane jako otožna.

„Kaj ti je, zlato moje dete?“ reče jej večkrat Marija, božaje in stiskaje jo k sebi — „nisi li bolna, ker si tako klaverna in ti je obličje tako upadlo? Ni li te pogledal že kák zločest človek?“ —

Snegurka pa jej odgovori vselej: „Nič mi ni mamica, saj sem zdrava.“

Nòt, poslednji sneg je že pregnala pomlad s svojimi lepimi dnevi. Zacvetó vrti in travniki; zapel je slavec in vsaka ptica, in vse na božjem svetu je oživelo ter se veselí.

Presrčni Snegurki se je pa začelo še bolj tožiti; tovaršic se ogiblje, in se skriva zmerom solncu pod senco, kakor jurjevica (šmarnica) pod drevesom. Nič drugega se jej ni hotelo, nego pljuskati pri studencu pod zeleno vrbo. Snegurki je godila le senca pa hlad (hladílo), šẹ bolj od tega pa na vmes dežek (dež). O dežji in o mraku se je vselej oveselila. In ko se je neki dan privalil siv oblak, da se je usipala debela toča, oveselila se je Snegurka tako, da ne bi bila ktera druga tako vesela ni razsipanih biserov. Kedar je pa pripeklo spet solnce ter se toča raztopila, zajokala se je Snegurka za-njo tako strašno, kakor da bi se bila hotela v solzah utopiti — kakor se joka prava sestra po bratu.

Glej, že je pomladi konec! prišel je krés. Deklice iz vasí so se zbrale na prešet v log, in so šle k Snegurki, ter stopijo pred Marijo: „Pusti, pusti Snegurko z nami!“ Marija je od straha ni hotela pustiti; Snegurki se ni hotelo iti ž njimi; — pa se niso mogli izgovoriti. Vrh tega pomisli Marija: morda se njena Snegurka šetaje razveselí. Potem jo napravi, poljubi in reče: „Pojdi le, zlato moje dete, poveseli se s tovaršicami, vi pa, dekliči, pazite, glejte na mojo Snegurko! Saj znate same, da mi je ona jedro v očesu.“

„Prav, prav!“ zakričé vesele, primejo Snegurko in odidejo vse vkup v log.

Tam so si spletale vence, vezale šopke iz cvetíc in popévale svoje žalostno-vesele pesmi, Snegurka je bila zmerom pri njih.

Ko zajde solnce, naložijo déklice grmado iz trave in drobnega šibja, zažgó jo, ter se vstopijo vse ovenčane v vrsto, dekle za dekletom, a Snegurko postavijo zad za vse druge. „Poglej,“ — rekó jej — „kakor mé poletimo, tako teci tudi ti brž za nami; ne zaostajaj!“ — Zdaj zapojó „Kupalovo“ pesem in poskačejo čez ogenj.

Kar nekaj za njimi zašumí in žalostno zaječí.... V strahu se ogledajo, pa ni nikogar. Začnó se spogledovati, pa ne vidijo med seboj Snegurke. — „O, nemara, da se je skrila, ta neposajenka!“ — pravijo in se raztekó iskat je; pa je niso mogle nikakor najti. — Klicale, javkale so; ona se ne oglasí. — „Kam je neki izginila?“ pogovarjajo se dekliči. — „Morda je pobegnila domú,“ rekó potem pa prejdejo v vas; ali Snegurke ni bilo tudi v vasi.

Iskali so je drugi, iskali so je tretji dan; preiskali ves log — grm za grmom, drvce za drvcem; Snegurki pa le ni bilo ni sluha ni duha.

Dolgo sta Ivan pa Marija žalovala in jokala za svojo Snegurko; dolgo še je hodila uboga starka vsaki dan iskat je v log ter klicala kakor nesrečna „kukavica“:

Oj, oj! Snegurčica!
Oj, oj! golobica!

Večkrat se jej je zdelo, da se jej odziva Snegurka: „Oj!“ Snegurke pa le ni ter ni! — —

Kam je pa izginila Snegurka?... Je-li jo huda zver požrla v goščavi? Ali jo je ujedna ptica unesla k sinjemu morju?... Ne, — ni je požrla huda zvér v goščavi, ni je unesla ujeda k sinjemu morju; nego, kedar je potekla za tovaršicami in skočila v ogenj, mahom je spuhtela na vrhu kakor lehki sopar, zvila se v tenek oblak ... in poletela visoko visoko pod nebo.

J. Navratil.

147

178. Skrb in smrt.

(Hrvaška.)

Sveti Peter in Pavel se napotita po svetu, da bi videla, kje je darežljivost in gostoljubnost, kje lakomnost in neusmiljeno srce.

Vsa trudna dolgega pota in slabega vremena, zraven tega pa še lačna in žejna prideta na večer v neko mesto ter si poiščeta prenočišča, da bi si malo odpočila in kak grižljej za lačni želodec dobila. Siromašna popotnika trkata od hiše do hiše pri bogatih kakor pri revnih, da bi kaj ubogaime dobila, ali bila jima je sreča nemila in vsa skrb zastonj. Prav zelo spehana stojita zdaj že pred zadnjo hišo, ki je bila po vnanji podobi videti najbolj revna in siromašna v celem mestu. Streha jej je bila vsa razdrta, in komaj bi si človek mislil, da biva tu kaka živa duša.

Peter stopi na dvorišče in potrka na vrata. Hitro se prikaže iz hiše stara, slabo oblečena žena ter ga vpraša, kaj bi rada?

„Če Boga poznaš in moliš,“ pravi Peter, „privošči nama, žena, kak kotiček v svoji hiši, da si odpočijeva od dolgega pota in da sva vsaj pod streho, ker je tako slabo, neprijetno vreme; do sedaj naju nihče ni hotel pod svojo streho.“ — „Tako je tako,“ odvrne starka, „siromaka dan danes vsak izpod strehe tira, če bi ga tudi videl v največi potrebi in sili. Stopita le noter, kar imam, to vama rada dam — česar pa nimam, uboga sirota, tega vama pa tudi dati ne morem.“

„Midva sva popolnoma zadovoljna,“ reče Pavel, „ker vidiva tvoje pošteno pa usmiljeno srce, in kaj nama je tudi več treba?“

Odložita tedaj svoji torbici v kot hiše. Zdaj reče Peter ženi: „No, povej nama, dobra žena, kako ti je ime, da te veva po imenu poklicati.“

„Skrb me imenujejo,“ odgovorí starka in pristavi resno: „Kako bi vama rada kaj postregla! Da bi suhega kruha ne grizla, dala bi vama kaj rada kako hruško za prigrizek; ali moja hruška, da-si tudi je zeló rodovitna in polna, nima na sebi ni ene zrele hruške, ker to, kar dozori, hitro ljudjé pokradejo.“

Nebeška popotnika pojesta nekaj suhega kruha ter se napijeta mrzle vode pa se vležeta spat. Zjutraj na vse zgodaj vstaneta ter se pripravita na daljno pot. Predno pa odideta, praša Peter starko, s čim da bi obdarovala njeno dobroto in gostoljubnost. Naj jima razodene ktero svojih najsrčniših želj, pa da jej bosta izpolnila jo. — Kakor vsakdo, ki malo ima pa veliko želí, tako je bila tudi ta dobra mamica zdaj vsa zmešana, da ni vedela, kaj bi rekla. Naposled vendar pravi: „Želim, da moja hruška vsakega, kdor na-njo spleza, da bi kradel sadje, zgrabi in tako dolgo drží, da jaz pridem in mu dopustim, da ž nje zleze.“

Popotnika prikimata nehoté z glavo na to čudno željo in odideta svojo pot.

Prihodnji dan zjutraj gre starka ven, da pogleda svoje polje in setev. To opazivši nek tat, spravi se hitro na hruško, da pobere, kar je bilo zrelega. Ali oh žalosti in nesreče! — Veje ga zgrabijo in držé, da ne more nikamor, ne gori ne doli. Na strašno vpitje prileté sosedje, da bi mu s hruške pomagali; splezajo tedaj na-njo, pa oj čuda, tudi oni ne morejo s hruške. Zdaj si ne upa nobeden več na drevó, ampak vsi se čudijo in pokrižujejo ter strmé čakajo, kaj da bode.

Zdaj pride starka s polja domú; lehko si mislimo, kako je bila vesela, ko vidi, kako se jej je želja izpolnila, da je tat ugrabljen na vejah obvisel.

Na njeno besedo izpusté veje tata, in ko ga dobro okrega in posvari, izpusti ga tudi ona. Za naprej ni bilo nikogar več na hruško. — Ne dolgo potem pride k njej tudi stara žena — smrt. Starka jo počaka in sprejme mirno brez strahú. Nad tem pa se čudi smrt ter reče starki: „Ti si me tako mirno sprejela, in vendar se me drugi ljudjé tako zelo bojé?“ — „Zakaj bi se te bala,“ odgovorí stara Skrb, „dosti imam nehvaležnega sveta, pač si mi že dobro došla!“ — „Prav, starka!“ pravi na to smrt, „hajdi tedaj z menoj!“ — „Rada pojdem s teboj,“ pravi spet Skrb, „toda izpolni mi poprej le še eno željo. Rada bi namreč okusila še enkrat svoje hruške, ki so mi bile edino blago.“ — „Ako ne želiš nič več, stara, pojdi drage volje po-nje.“ — „Oh, kako sem stara in slaba, kako bom neki zlezla na drevo, sosedje pa so čudni ljudjé. Ali ne bi hotela ti tako dobra biti, da zlezeš na drevo, pa mi prineseš eno hruško.“ —

Smrt se da pregovoriti in spleza hitro na drevo, ali zdaj ne more več doli. Starka je bila kaj zeló vesela, da je smrt tako prekanila ter jo pusti nekoliko dni na hruški. Te dni ni nihče na svetu umrl. Naposled izpustí starka smrt, ker jej je obljubila, da ne bo nikoli po njo prišla.

In tako vam smrt potuje križem sveta; tudi še dan danes ruši in kolje staro in mlado, Skrbi ubiti ali umoriti in odnesti s sveta pa ne more! I. Božič.

179. Kralj in možaka poštenjaka.

149

Živel je nekdaj kralj tam v deveti deželi. Kdo vé, kako se jej pravi in kje je? Menim da tam, od koder solnce k nam prihaja, kedar je najniže po zimi. Bil je pa ta kralj mogočen in imeniten, da je bilo kaj! Če bi vam pravil, koliko sužnjih, koliko velblodov, govéd in oslov in kônj je imel, ne bi prišel do konca; če bi vam pripovedoval, koliko žlahtnega blaga, baržunastega, zlatega in pa suknenega je bilo po njegovih shrambah, ušli bi mi ví, nikar pa poslušali me. Le da bi se kedaj svojih ovác nagledal, postavil si je bil sredi ravnine stolp, ki je segal v oblake. Na-nj je zahajal, kedar so bile ovce zbrane. Pa nikoli ni videl vseh, toliko jih je imel. Stopnice pa, ki je po njih hodil na ta stolp, kaj pravite iz česa so bile? Poslušajte! Iz samih debelih, debelih knjig. Kaj je imel neki popisanega v teh čudnih bukvah? Ali morebiti zgodovino svoje imenitne rodovine? Nak, častilakomen ni bil ne sam, ne njegovi dedje; torej tudi niso kaj zapisovali. Ali so bile v njih mar imena njegovih podložnikov in pa njih dacije? Tudi ne. Saj tako bogat kralj ne jemlje davkov! Pa čemu bi jih neki jemal, ker ima sam toliko, da še drugim lehko daje brezi škode. I, no! boste že rekli, kaj vendar se je bralo v tistih bukvah? Poslušajte! Le svoje drago, žlahtno, imenitno kamničje, kakor ga gospôda nosijo v prstanih, in pa za pestjó in okoli vratú in na nedriji, le-tó si je bil dal v te bukve popisati. Tu ti je bilo popisano sto in sto tisoč demantov, safirov, hijacintov, smaragdov in kakor se ta druga reč še imenuje. To je že nekaj, kaj ne? Bogat je bil ta kralj, da mu ga ni bilo enacega.

Pa to še ni vse, kar o njem vém. Bil je tudi pobožen, milosrčen in dobrotljiv. Živel je po svojem svetem pismu in pa po izročilu svojega naroda. Po tem izročilu si je bil izbral izmed vseh sedem dni v tednu dva. Enemu je rekel „blagi dan“, drugemu pa „hudi dan“. Blagor možu, ki je stopil v hišo tega kralja „blagi dan!“ Kakor kralja samega so ga sprejeli, ali pa kakor kakega čudodelnega mniha. Cimbale so mu pele, trobente donele, bobni in kotli so grmeli, da je bilo kaj! Deklice, lepe kakor hrovaške Vile, ali rusovske Rusalke, ali koroške Želik-žene, ali pa slovenske Rojenice, so mu nogé umivale, ga v zlató in svilo oblačile ter plesale so pred njim, da ni dopovedati. Gostili so ga z jedmí, ki jih mi borni Slovenci še ne poznamo ne! — Kedar se je pa človek, ki so ga tako slavno sprejeli, teh gostí in veselic že naveličal, spustili so ga in obdarovali, da je bilo strah. Natovorili so mu velblodov in oslíc, da so uboga živinčeta stokala pod tovori in zdihovala nad človeško nemilostjo, ki je tolikanj obklada. Taka se je godila človeku, kterega je Bog zanesel v ta grad „blagi dan“.

Gorjé mu pa, kdor je zašel k devetodeželnemu kralju „hudi dan“. Bolje bi mu bilo, da bi žeje umirajoč pit šel k suhemu studencu, kedar najbolj solnce pripeka. Ali pa, ko bi ves lačen iskal sadú na tepki, ki je za njegovega deda dni usahnila. Res, vse to bi bilo bolje za-nj! Saj še svojemu najhujšemu sovražniku bi moj devetodeželni kralj ne bil take storil. Sprejeli so ga, kakor človeka, kteremu je krvavi sodnik zapisal v sodnje pismo: „Tvoji dnevi so potekli; po njih je!“ — Beriči in rabeljni so ga popadli, vrgli ga ob tla, in smuk je odletela glava. Taka je bila ž njim, ki je prišel v ta grad „hudi dan“.

Živel je pa takrat mož, po imenu Ajin; mi bi mu rekli nekako Studenčič. Bogaboječ je bil, tudi bogat nekdaj; pa da bi ga poskusil, pošiljal mu je gospod Bog toliko nesreče v hišo, kolikor toče na njegovo pšenico in kuge med živino. Obožal je, in iz oči mu je lilo tolikanj solz, kolikor nekdaj dežja na njegov ječmen. Ni bil tedaj zastonj Studenčič. Govoril je: „Moje trpljenje je tako veliko, da ga ne pregledam, če ravno stopim vrh Triglava — (nak, tisti gori tam v deveti deželi se pravi drugače, pa sem pozabil,) tako visoko in globoko, tako široko in dolgo je. Obnebje se črní od njega tje proti jutru in večeru, proti jugu in severju. Najglobokejše studence je ostrupenilo, zlato in drago kamnjiče v najnižih rudnikih pod zemljo je pripravilo ob blesk in lesk. Mesec je od njega mrknil in solnce je otemnelo in še rimska cesta je motna postala. Jutranje solnce sije na-nj in večerni žarki bledé od njega, tako globoko, visoko, široko in dolgo je moje trpljenje. Tako je tožil Ajin-Studenčič, in po pravici. Žena in otroci so se plakali domá od mrzlega glada in od vroče žeje. Šel je tedaj k devetodeželnemu kralju kruha prosit. Veliko namreč je slišal praviti o njegovem bogastvu in dobrotah, ki jih je trosil krog sebe kakor božje solnce svoje plodne žarke ali pa nebeški dež svoje blagodarne kaplje.

Po božji volji, ali ker mu je bilo od nekdaj tako usojeno, prišel je ta mož v kraljev grad ravno „hudi dan“. Motno in nevoljno ga pogleda kralj, in Ajin-Studenčič se zmisli šeg in navad tega naroda; v stiski in revi je bil vsega tega pozabil. Poklenil je pred kraljem ter djal: „O, devetodeželni kralj! glavo sem zapadel, vém. Kar si zapisal v svoje šege, jok mojih očí ne zbriše. Pa vdam se; toda žena in otroci se mi jokajo doma od glada in mrejo od strada. Hrepeneč gledajo izza duri mojega šotora, ali že ne pridem kmalo in je smrti otmem. Prosim torej, daj mi kruha, da ga jim urno ponesem. Obljubim pa, da se vrnem, predno solnce zajde za božjo gnado. Potem stori z menoj po svoje. Saj je zapisano: Pravovernik dopolni, kar obljubi. Tudi beremo: „Če kaj pritrdiš z besedo pa stori; če pa praviš: nak, véš ti in tvoj bližnji, kaj je od tega misliti, in nihče ti ne poreče: lažnjivec. In tebi in unemu bo dobro pri srcu.“

Ko je kralj to slišal, zasmilil se mu je pobožni mož. Ni se mu hotelo, da bi mu žena in otroci lakote pomrli. Rekel je: „Dam ti kruha, in pojdi ž njim. Le poroka mi daj, da se vrneš ob solnčnem zatonu. Glavo dati pa bo moral namesto tebe, če se ne vrneš; to ti povem“.

Ali menite, da so se kar silili v tako poroštvo? Jaz pravim, da ne; tudi vi bi se bili javelne. Neznan človek, in kdo vé, kako nepošten! Zató so pa tudi vsi, ki so tam stali, molčé očí pobesili, ko jih je Studenčič milo pogledoval in prosil. Se vé, da so bili sami bogatini in plemenitaši, ker le take služabnike si spogajo kralji. Pa takih kdo naj bi bil porok, in še neznanemu beraču! Ubogi Studenčič, kakošna bo? Nič se ne boj; tudi tam se dobí dobro srce. Stal je med kraljevimi služabniki mož, ki se ni imenoval zastonj Abd-ul-Alah. Čudno ime, kaj ne? Po našem bi se reklo poštenemu Abd-ul-alahu Bogoslužič. In res je bil mož po božji volji. Ko je videl, da Studenčič tako milo prosi z očmí, jela se mu je milosrdnost gibati v prsih, kakor se giblje škrjančič v gnjezdu tam sredi cvetočega lanišča. Iz prvega se le malo gane, ko začuti, da bo dan. Po tem pa se vzdigne, in letí više in više, pa poje in poje, in glejte, dan je! Tako se je zbudila Bogoslužiču milosrdnost v srcu in je rastla in rastla, ter se spremenila v prijetniši glas, nego je škrjančevo petje.

Pred kralja je stopil in rekel: „Jaz sem mu porok.“ Veste, da so se kar vsi zavzeli. Bogoslužič pa je rekel: „Čemu bi mu ne poročeval? Ali niste čuli, da je pravovérnik, in kako lepo je govoril iz naših svetih bukev? Takemu smé menda človek vendar upati brez skrbi. Veren mora ostati za vernega“.

In kralj je ukazal dati ubogemu možu obilno hrane. Šel je; pred pa je rekel kralju: „Pričakuj me, predno solnce zaide“. Poroku Bogoslužiču je djal: „Luna dobiva svitlobo od solnca, mož-beseda pa poštenje od božjega sedeža“.

Molijo pa tam tudi, kakor vsak pošten Slovenec, po večkrat na dan. Ko pride popoldanja molitev na vrsto, pravi kralj: „Abd-ul-alah! večernice so tu, tvojega možiča pa ne bo. Smeje se ti domá v pest, in dobro jé in pije.“ Bogoslužič reče: „Zgovorili smo se do večera, in solnce še ne zahaja“. Ko se je jelo večeriti, djal je kralj: „Abd-ul-alah! stori še, kar misliš; potem se pa pripravi“. Ta reče: „Že sem se pripravil“. — Umivati se je jel, kakor jim je tam navada pred molitvijo. Molil je in pa pokleknil tje, kjer bi mu glavo vzeli. Nekteri so ga milovali in se srdili nad Studenčičem, da je poštenega Bogoslužiča v tako zadrego pripravil. Drugi pa niso obupali nad njegovo besedo in so gledali tje proti jutru, ali že kmalo ne pride. Lej, in videli so tam daleč nekaj, kakor kakošno pikico. Pa veče in veče je prihajalo, in hitreje in hitreje se je bližalo, kakor lastovica, ki pravijo od nje, da s tem bolj letí, s čem je bliže domovine. Kaj je bilo to? Ajin-Studenčič je bil, ves poten in prašen. Sape mu je zmanjkovalo, in sigajoč je cepnil tje na morišče, kjer je Abd-ul-alah klečal, pa smrti pričakoval.

Veste, da se je vse čudilo in čudilo. Tudi kralj se je zavzél, glavo priklonil do kolen ter rekel: „V bukvah velikodušnosti berem čudne reči! O Ajin in Abd-ul-alah, mlad sem bil in sem se postaral, pa kaj takega nisem ne videl, ne slišal. Pismo resničnosti in poštenja sta s svojima pečatnikoma spet podpečatila, in prstan obljube sta na novo zvarila. Živíta! Šega pa bodi izbrisana izmed mojega národa odslej za polovico; „hudi dan“ bodi odpravljen, in le „blagi dan“ naj sije odzdaj vsaki teden po dvakrat med nami. Naj bo svitel, kakor demant, ali pa kakor tvoja poštenost, o Studenčič, lepši nego smaragd in safir. Življenje vama bodi le dolg, dolg „blag dan!“ Izmed mojih zakladov si vzemita, kar vaju mika, da se vresniči, kar pravijo bukve: „Življenje bodi pravovernim le sama radost in pa veselje.“ “ Tako je govoril kralj.

In tiste zale dekline so jima noge umivale, mazilile ju z dragim in blagovonjim mazilom, obá oblekle v svilno in zlato opravo, pa plesale so jima na čast lepše, nego bi si kdo mislil. Gostili so se tudi tam, da je bilo kaj, in pili, sam Bog vé, koliko in kaj! Unim kraljevim služabnikom pa, ki niso hoteli poročevati pobožnemu Ajinu-Studenčiču, so dali jesti iz lonec brez dna in pa piti iz sít; in to še le v veži, nikar v hiši. To jim je dišalo, kaj ne? Ko sta se pa una dva odpravljala, pač so se tem sline cedile. Ravno to jim je šlo, druzega pa nič. Še bolj so se skominili, ko so zagledali, da ženó unima dolge, dolge rajde velblodov in oslíc, otovorjenih z darmí, da so réve stokale nad nemilostjo devetodeželnega kralja, ki je je bil toliko obložil, in pa da so morale proč od tako dobrega gospodarja. Una dva pa sta šla, ko so jima bili odhodnico odgodli; in Abd-ul-alah je ostal, kar je bil, to je: Bogoslužič, Ajin pa se je preimenil, da ni bil več Studenčič. Saj se mu tudi ni bilo treba več jokati. Rekli so mu odslej Abd-ul-melek, to je: kraljev hlapec.

R. Ledinski.

150

180. Marjetica.

(J. Andersen.)

Zunaj na kmetih prav tik ceste je stal gradič; gotovo si ga že kedaj videl. Pred njim je majhen vrt poln cvetic, okoli vrta je ograja, ki je pobarvana. Blizo ograje tik rova sredi najlepše zelene trave je rasla majhena marjetica. Solnce je sijalo ravno tako lepo in toplo na-njo, kakor na prekrasne gosposke cvetice na vrtu; torej je pa tudi rasla, da se je skoraj videlo. Neko jutro se je popolnoma razcvetela; njena mala ko sneg bela peresca so kot žarki obdajala rumeno solnčice v sredi. Ona ni mislila, da je ondi v travi nihče ne vidi in da je revna zaničevana cvetica. O ne! prav vesela je bila, obrnila se je na ravnost proti toplemu solncu, gledala mu v lice in zraven je poslušala škrlico, ki je žvrgolela v sinjem zraku.

Mala marjetica je bila tako vesela, kakor bi bil velik praznik, pa je bil le ponedeljek. Otroci so bili vsi v šoli. Med tem, ko so oni sedeli v klopéh in se kaj učili, sedela je marjetica na malem zelenem stebelcu ter se je od solnca in od vsega, kar je bilo krog nje, učila, kako dober je Bog in neznano jej je bilo všeč, da je mala škrlica tako razločno in lepo prepevala to isto, kar je tudi ona tiho čutila v svojem srcu. In marjetica je z nekim spoštovanjem gledala na srečno ptico, ki zna prepevati in letati! ali žalostna vendar ni bila, da ona tega ne zna. „Saj vidim in slišim!“ mislila si je; „solnce me obseva in gozd me ljubi! O kako bogato sem obdarovana!“

V ograji je raslo mnogo okornih gosposkih cvetic; manj ko so dišale, bolj so se bahale. Potonke so se napihovale, da bi bile veče nego roža, ali sama velikost še ni vse. Tulipani so bili najlepše pisani; to so tudi sami dobro vedeli, zató so se pa držali po koncu kakor sveče, da bi jih človek laglje videl. Za malo marjetico zunaj ograje se še zmenile niso, ali ona se je pa toliko bolj na-nje ozirala in je mislila: „Kako so te lepe in bogate! K njim letí gotovo krasna ptica, da jih obišče! Hvala Bogu, da sem tako blizo, saj lehko vidim to lepoto.“ In ravno, ko je to mislila, priletí škrlica, toda ne k potonkam in tulipanom, kaj še! — na ravnost v travo k uborni marjetici. Ona se od zgolj veselja tako prestraši, da ne vé, kaj bi mislila.

Ptičica pleše krog nje ter poje: „Kako je travica mehka in glej! kako ljubeznjiva cvetica je tù, ima zlato srce in sreberno obleko!“ Krožec sredi marjetice je bil res tak, kakor bi bil zlat, in mala peresca okoli so se svetila kakor srebro.

Oh kako je bila srečna marjetica, tega bi nihče ne verjel! Ptica jo je poljubila s kljunčkom, pela jej je in potem je spet zletela v sinji zrak. Gotovo je trpelo četrt ure, predno se je marjetica spet zavedela. Sramožljivo, ali vendar z veselim srcem se ozrè na druge cvetice na vrtu, saj so videle, kaka čast, kaka sreča jo je doletela; gotovo so razumele, kako veselje je to. Ali tulipani so se še enkrat bolj leseno držali nego poprej; od togote so se jim podaljšali rudeči obrazi. Potonke so imele strašno debele butice, to je še dobro bilo, da niso znale govoriti, sicer bi bile gotovo do dobrega okregale marjetico. Uboga mala cvetica je pač videla, da one niso dobre volje, in to jo je bolelo pri srcu.

Zdajci pride na vrt deklica z velikim ostrim in svitlim nožem, gre na ravnost med tulipane in poreže drugi za drugim. „Uh!“ vzdihne mala marjetica, „to je strašno, zdaj jih je konec“. In deklica odide s tulipani. Marjetico je zdaj veselilo, da je rasla zunaj v travi in da je bila mala revna cvetica. Bila je prav hvaležna in ko je solnce zatonilo, zganila je peresca, zaspala in celo noč je senjala od solnca in od male ptice.

Drugo jutro, ko je cvetica spet veselo stegala svoja bela peresca kot ročice proti zraku in proti svitlobi, spoznala je glas ptice, ali njena pesem je bila žalostna. Uboga škrlica je že vedela zakaj, revica je bila vjeta in je sedela v kletki blizo odprtega okna. Prepevala je od mladega zelenega žita na polji, kako prosto in veselo je letala okrog in na lehkih perutnicah se dvigala v visoki zrak. Uboga škrlica ni bila dobre volje, bila je vjeta v kletki.

Mala marjetica bi bila kaj rada pomagala. Ali kako? Bilo je težko si kaj pravega izmisliti. Zdaj je popolnoma pozabila, kako lepo je bilo vse okoli nje, kako toplo je solnce sijalo in kako lepa so bila njena bela peresca. Mislila je le na vjeto ptico, kteri ni mogla nikakor pomagati.

Zdaj prideta dva dečka iz vrta; eden je imel v rokah velik in oster nož, kakor ga je imela deklica, ki je porezala tulipane. Šla sta naravnost proti marjetici, ki si nikakor ni mogla misliti, kaj hočeta.

„Tu lehko izreževa lepo rušino za škrlico,“ pravi en deček in začne rezati rušino na štiri vogle okoli marjetice, da je bila ravno v sredi.

„Utrgaj cvetico!“ reče drugi deček in marjetica trepeče od strahú. Če jo utrga, vzame jej življenje in zdaj bi še tako rada živela, ker z rušino vred pride v kletko k vjeti škrlici.

„Nikar, pusti jo!“ velí drugi deček, „kako lepo se podá.“ In ostala je in prišla v kletko k škrlici.

Ali uboga ptica je glasno tarnala za izgubljeno svobodo in je bila s perutnicami ob železni drat.

Marjetica ni znala govoriti, in kakor bi bila rada, ni mogla spregovoriti ne besedice v tolažbo. Tako je minul celi dopoldan.

„Vode ni tu,“ pravi vjeta škrlica. „Vsi so odšli in so pozabili mi dati kaj piti. Moje grlo je suho in peče! V meni žge kot ogenj in zrak je težek. Ah, umreti moram, moram se ločiti od toplega solnca, od lepega zelenja in od vse krasote, ki jo je vstvaril Bog.“ Da bi se nekoliko ohladila, vtakne kljunček v hladno rušino. Zdajci zagleda marjetico, kima jej in jo poljubuje s kljunom rekoč: „Tudi ti moraš tù se posušiti, ti bora cvetica! Tebe in majhen koščok zelene trate so mi dali za ves svet, ki sem ga imela zunaj. Vsaka travica mi mora biti zeleno drevó, vsako tvoje belo peresce namesto dišeče cvetice. Ah, to vse me le spominja, koliko sem izgubila!“

„Da bi jo mogel kdo potolažiti!“ misli si marjetica, ali ona še lista ni mogla ganiti. Toda duh, ki je puhtel iz nježnih peresec, bil je mnogo močneji, nego je navadno pri tej cvetici. To je zapazila tudi ptica in, da-si tudi je od žeje medlela in v tej bolečini ruvala zeleno travo, vendar se ni dotaknila cvetice.

Dan se je nagnil in nobenega še ni bilo, da bi prinesel ptici kapljico vode. Zdaj sprostrè lepe perutnice ter je krčevito stresa; pip! pip! žalostno zapoje in nagne malo glavico proti cvetici — od pomanjkanja in hrepenenja jej srce otrpne. Zdaj cvetica ni mogla zganiti peresca in zaspati, kakor prejšnji večer, bolna in žalostna je pobesila glavo.

Še le drugo jutro sta prišla dečka, in ko zagledata mrtvo ptico, oh kako sta jokala, britko jokala! Izkopala sta jej lep grob in sta ga ozalšala s cvetičnimi peresci. Mrtvo ptico so déli v lepo rudečo škatljico, prav kraljevo so hoteli zakopati boro ptico. Ko je še živela in pela, pozabili so na-njo, zapustili jo v kletki brez vsega — zdaj so jo pa lišpali in objokovali.

Rušino z marjetico vred so pa vrgli na cesto v prah. Nihče se ni spomnil nje, ki je najbolj čutila za malo ptičico, ki bi jo bila tako rada tolažila. Fr. Erjavec.

III. Balade, romance in pripovesti.

151

0181. Desetnica.

(Národna.)

Stoji, stoji beli grad,
V belem gradu gospod mlad,
Gospod mlad, mlada gospá.
Imata devet belih gradov,
Devet gradov, devet hčerá.
Po belem gradu hodita,
Za bele se roke vodita
In lepo Boga prosita,
Da bi Bog njima porod dal,
Dal porod sinka majhnega.
Bog jima je porod dal,
Dal hčerko njima majheno,
Tej je bilo ime Marjetica.
Kedar jej je mati kruha dajala,
Britkó se je vselej jokala. —
„Kaj vas prašam, mati mojá!
Zakaj se vselej jokate,
Kedar mi kruha dajete?“
„„Kaj bi se ti ne jokala,
Ki boš mógla v desetino it'!““
„Tiho, tiho, mati mojá!
Morda pojde kaka drugá.“ —

Kedar je bila stara sedem let,
Ptičica na okno priletí,
Zlat prstan v kljunčeku drží:
„Peci, peci povančico, popotnico
Ino prstan noter deni;
Na deset koscev jo razreži:
Kteri bo ta prstan prišel,
Tista bo mógla v desetino it'!“

Marjetica v prvič vgriznila
Precej je v prstan vgriznila.

Ona culico navezala,
Se od gradú pobirala.
Sleče si obleko svileno,
Obleče si raztrgano.
„Bog vas obvari, mati mojá!
Zdaj bom mógla v desetino it’;
Bog vas obvari, devet sestric!
Zdaj bom mógla v desetino it’;
Bog te obvari, beli grad!
Saj te več videla ne bom!“ —

Vsi so jo nazaj klicali:
„Pojdi nazaj, desetnica!
Bomo dali staršo hčerko,
Ki je že pri vsej pameti.“
Desetnica gre zmeraj naprej. —

V gozdu jo temua noč zatné,
Pod prvo drvo je prišlà:
„Nocoj bom tu prenoč’vala.“ —
Drvó jej tako govorí:
„Pojdi spod mene, desetnica!
Nocoj bo strašno treskalo;
Kedar v prvič bo treščilo,
Bo precej v mene treščilo.“ —
Pod drugo je drvo prišlà:
„Nocoj bom tu prenoč’vala.“ —
Drvo jej tako govorí:
„Pojdi spod mene, desetnica,
Nocoj bo hudo treskalo;
Kedar v drugič bo treščilo,
Bo precej v mene treščilo.“ —
Pod tretje drvo je prišlà:
„Nocoj bom tu prenoč’vala.“ —
Drvó jej tako govorí:
„Le mirno, desetnica, tu zaspi;
Tu se ti nič hudega bati ni.“

Čez sedem let je nazaj prišlà,
Na dom svoj, vel’ki beli grad.
„Kaj vas prosim, žlahtna gospá,
Prenočite me do dne belega!“
„„Jaz te ne morem prenočit’,
Jaz bom gost’vala devet hčerá;
Le pojdi, pojdi v imenu božjem!
Jaz te ne morem prenočit’!“ “ —
„Prenočite me, žlahtna gospá!

Da bom tudi jaz videla,
Kako jih boste góstvali!“
„„Le pojdi, pojdi v imenu božjem,
Jaz te ne morem prenočit’.“ “

Desetnica se zabrní,
Krvavo solzo potočí:
„Bog vas obvari, mati mojá!
Bog vas obvari, devet sestrá!
Bog te obvari, beli grad!
Saj sem te sirota videla,
Raztrgana, razmršena!“ —

„„Nazaj, nazaj Marjetica!“ “
„Jaz nikdar več nazaj ne grem.“
Mati na tla pade, omedlí
Pri tej priči dušo pustí!

152

182. Gospod Baroda.

(Národna.)

Stoji stoji turška vojska,
Vojska turška in beneška:
Pa po vojski sluga hodi,
Hodi in po krvi brodi,
Išče svojega gospoda
Žlahtnega gospod Baroda.
Ko ga najde, vstraši se ga;
Govorí gospod Baroda,
Govorí mu in naroča:
„Ti si mene zvesto služil
Od malega do velic’ga
In do vrlega junaka;
Pojdi mojih ran pogledat:
Al so rane mi rudeče,
Ali so mi rane črne?
Ak so rane mi rudeče,
Pojdeš mi zelišča kuhat;
Ako so mi rane črne,
Pojdeš meni jamo kopat.
Ti boš meni jamo kopal,
Jaz pa testament bom delal.
Šel je sluga ran pogledat;
Ali rane so mu črne.
Šel je sluga jame kopat,
Gospod testament je delal.
Rekel mu je in naročal:
„Ko boš otroke svoje vozil,
Devlji pred je, zad pa moje,
Da ne bodo peš hodili,
Ker se niso naučili;
Ko boš otrokom kruha rezal,
Daj ga svojim iz pšenice,
Mojim daj ga iz soršice; —
Ajdov’ga ne bodo jedli,
Ker se niso naučili;
Ko boš mimo grada jezdil,
Lepo poj in lepo žvižgaj,
Kakor prej si mene slišal.“ —

Mimo grada sluga jezdi,
Lepo poje, lepo žvižga,
Gospa je pa v lini stala,
Sama s sabo govorila:
Večni Bog! zahvaljen bodi,
Naš gospod sam domu jezdi,
Sluga je pa v vojski pustil. —

„Le sem le sem, otročiči!
Boste testament prebrali.“

Testament je gospa brala,
Premilo se je zjokala:
Lepi moji otročiči!
Sluga je domu prijezdil,
Gospoda je v vojski pustil.

153

183. Mlada Breda.

(Národna iz idrijskih hribov.)

Breda vstane, ko se dan zazori,
Se sprehaja sem ter tje po dvori.
Grede si odpirat gornje line,
Gledat grede doli na ravnine.
Ko po ravnem polji se ozira,
Vidi, kak se tam meglica zbira.
Urno k svoji materi mi teče,
Jo pokliče brhko, in jej reče:
„Skrbna mati, urno mi vstanite,
Oj vstanite in mi razložite:
Al meglica ta je od vodíce?
Al meglica ta je od goríce?
Al oblak je toče hudourne,
Izpod neba zgnan od sile burne?“

Skrbna mati urno s postlje vstala,
In je mladi Bredi razlag'vala:
„Oj poslušaj, mila hčerka moja!
Kaj ti pravim, skrbna mati tvoja:
Ta meglica ni ne od vodíce,
Ta meglica ni ne od goríce,
Tud oblak ni toče hudourne,
Izpod neba zgnan od sile burne;
To je sapa turških kônj meglena,
Ki jih polna je steza zelena.
Turki po-te jezdijo, oj Breda!
Ne prihajaj mi tak silno bleda.“

Od strahú je Breda obledela,
Od britkosti skoraj omedlela.
„Kaj vas prosim, moja mila mati,
Oj, nikarte mene Turku dati!
Kaj počela bom v deželi ptuji?
Turk je hud, njegova mat' še huji.
Kar po zemlji leze ino grede,
Od hudobe nje kaj pravit' vede;
Osem žen je sinu že vmorila,
Tudi mene bi umorit' vtegnila:

Strupa mi bo v vinu napivála,
Ga v pogači mi bo ponujála.“

„Dobro me poslušaj, hčerka moja!
Kaj ti pravim, skrbna mati tvoja:
Če ti huda tašča bo napila,
Boš pa vince ti na trato zlila;
Al ga zlila boš na skalo sivo,
Ki ž nje kuha apnar apno živo;
Če pogače ti bo ponujála,
Jo ščênetu mlademu boš dala.“

Mlada Breda se zajoka huje,
Materi še to-le beseduje:
„Kdar mi boste balo nakladála,
Nakladála, v skrinjo jo spravljála,
Pečo šlarasto mi dobro zvijte,
Jo vrh vsega blaga položite;
Najpopred bom peče potreb'vala,
Ž njo si srčne rane zavez'vala.“
Mlada Breda dalje govorila:
„Kaj še pravim vam, vi mati mila!
Oj, kdar bodo Turki pridirjáli,
In raz konje na tla poskakáli:
Jih za mizo gori posadite,
Jih gostite, dobro napojite.
Kdar si bodo jeli napivati,
In po mladi Bredi popraš'vati,
Takrat po me, mati, vi pošljite,
Takrat hudim Turkom me peljite.“

Ko je mati balo nakladála,
Nakladála, v skrinjo jo spravljála;
Jej je pečo šlarasto povila,
Jo vrh vsega blaga položila.

Zdaj so Turki-svatje pridirjáli,
In raz konje na tla poskakáli.
Mati jih za mizo posadila,
Jih gostila, dobro napojila.
Jeli so si svatje napiváti,
Jeli so po Bredi vpraševati.

Skrbna mati po njo je poslala,
Hudim Turkom jo je pripeljala.
Gor' za mizo so jo posadili;
Ž njo rebuljo, sladko vince, pili.

Mladi ženin izza mize skoči,
Se prikloni Bredi, ob dlan poči:
„Kaj ti pravi turška mati moja,
Mati moja, skrbna tašča tvoja:
Peš ne bode Breda mi hodila,
Bi po daljnem potu se vtrudíla.
Jaz jej pošljem belca, mlad'ga konja,
Ki je ur'n, ko vrh gorá postojna:
Z žametovim sedlom osedlala,
Z zlato brzdo sem ga obrzdála;
Dajte zobati pšenice zrele,
Dajte piti mu rebulje bele;
Na-nj mi mlado Bredo posadite,
V diru mi jo v grad moj pripeljite.“

Hlap'c pripelje belca, mlad'ga konja,
Ki je ur'n, ko vrh gorá postojna.
Dajo zobati pšenice zrele,
Dajo piti mu rebulje bele;
Z žametovim sedlom osedlajo,
Z zlato brzdo mi ga obrzdajo;
Spenja se, ob tla z nogami bije,
Spod podkvá mu jasna iskra sije.
Na-nj mi mlado Bredo posadijo,
Ž njo po ravnem polji v dir drčijo,
Da se dela gosta mi meglica,
Oj meglica, turških kônj sapica! —
V diru se pa Bredi konj spotakne,
Se spotakne, se mu sedlo zmakne;
V sedlu je bodalce skrito bilo,
Se je Bredi v prsi zasadilo.
Konja vstavi, svojim svatom pravi:
„To mi huda mati je storila,
Osem žen mi je že pomorila,
Še deveto mi vmoriti hoče,
Ki živét' brez nje mi ni mogoče.“
Turek-ženin dalje beseduje,
Hlapcu mál'mu on tak ukazuje:
„Kaj ti pravim, urni hlapec mali,
Oj popravi sedlo Bredi zali.“

Jame hlapec se izgovarjáti,
Ženinu se jame ustavljati.
Mladi ženin pa za stegno segne,
Britko sabljo iz nožnic potegne.
„Ti, in mati!“ jaro on zavpije,
In rekoč mu glavo proč odbije.

Mlada Breda kliče Turka k sebi:
„Turek-ženin! kaj jaz pravim tebi:
Ko je mati balo nakladála,
Nakladála, v skrinjo jo spravljála,
Mi je pečo šlarasto povíla,
Jo vrh vsega blaga položila;
Reci skrinjo pisano odpreti,
Reci pečo šlarasto 'ž nje vzeti;
Ž njo bom srčno rano zavezala.“
Beseduje dalje Breda zala:
„Povej meni, ženin srca moj'ga,
Je li daleč še do grada tvoj'ga?“

Ženin Bredi rano zavezuje,
Jo tolaži, tak jej beseduje:
„Molči, molči, moja mlada Breda!
Saj že nama turn nasproti gleda.“

Še po ravnem polji v dir drčijo,
Kakor v zraku ptičice letijo,
Da se dela gosta mi meglica,
Oj meglica, turških kônj sapica.
V diru praša Breda žen'na svoj'ga:
„Je li daleč še do grada tvoj'ga?“

„Molči, molči, moja Breda mlada!
Že se vidi zlata streha z grada.“

Še po ravnem polji v dir drčijo,
Kakor v zraku ptičice letijo,
Da se dela gosta mi meglica,
Oj meglica, turških konj sapica.
V diru praša Breda žen'na svoj'ga:
„Je li daleč še do grada tvoj'ga?“

„Molči, molči, Breda, roža rajska!
Svetijo se tam že okna grajska.“

Še po ravnem polji v dir drčijo,
Kakor v zraku ptičice letijo,
Da se dela gosta mi meglica,
Oj meglica, turških kônj sapica.
V diru praša Breda žen'na svoj'ga:
„Je li daleč še do grada tvoj'ga?“

„Molči, molči, moja Breda zlata!
Vidijo se že sreberna vrata.“

Ko so v beli grad mi pridirjáli,
In raz konje na tla poskakáli,
Jih je v dvoru pričak'vala,
Mlado Bredo tak ogovarjála:
„Kar po svetu leze ino gréde,
Od lepote tvoje pravit' véde;
Vendar nisi tak cveteč'ga lica,
Kakor gre od tebe govorica!“

Tašča jela Bredi napivati,
Jej pogačo jela ponujati:
„Če boš pila vinčice rudeče,
Boš imela lice bolj cveteče;
Če pogačo bodeš pokuš'vala,
Boš po polti bela bolj postala.“

Mlada Breda vinčeca ni pila,
Na zeleno trato ga je zlila,
Zlila ga je še na skalo sivo,
Ki 'ž nje kuha apnar apno živo:
Trata se je hipoma vsušila,
Hipoma se skala razvalila;
In pogačo da ščenetu jesti,
Pa razpoči ščene se na mesti.

Mlada Breda tašči govorila:
„Kaj vam pravim, tašča vi nemila!
Kar po zemlji leze ino grede,
Od hudobe vaše pravit' vede;
Vendar toliko še ne, oj tašča,
Kolikoršna je hudoba vaša.
Osem žen ste sinu že umorila,
Tudi meni strupa ste napila,
Ste v pogači mi ga ponujala.“
Še je Breda svoj'mu možu djala:
„Kaj ti pravim zdaj, moj ženin mladi,
Kje je moja hramba v tvojem gradi?
Kje je meni spalnica odbrana?
Kje je meni postelja postlana?“

Huda tašča pravi ino reče:
„To pa meni v glavo iti neče,
Da imeli pri nas bi navado,
Kdar nevesto pripeljajo mlado,
Da po hrambi bi popraševala,
Da bi postljo ona ogled'vala;
Ampak taka je navada naša,
Da nevesta po ognjišču praša.“

V spalnico jo mladi ženin pelje,
Reče, da se postelj jej postelje.
V posteljo se mlada Breda vleže,
Urno srčne rane si odveže,
Še tako spregovorí in pravi:
„Teci, teci, srca vir krvavi!
Materi te mili bom poslala,
Skrbni materi v spomin te dala,
Videla me več ne bo na sveti.
Da b' saj slišala od mene peti!“
To je Breda še spregovorila,
Spregovorila, dušico spustila.

Mladi ženin-Turek se zajoka,
Se zajoka milo in zastoka:
„Kaj vam pravim, huda mati moja,
Bog vam daj življenje brez pokoja!
Tu pri Bredi hočem jaz zaspati,
Nikdar več od Brede nočem vstati.“

Huda tašča gor in doli hodi,
Od hudobe se jej v glavi blodi:
„Kaj vam pravim, vi sosedje, bratje,
In vam drugim, ki ste moji svatje,
Ženitvanja so mi pričak'vali —
Jutri ju pa bomo pokopali.“ Zap. R. Ledinski.

154

184. Asan-Aginica.

(Srbska národna.)

Kaj se beli na zeleni gori?
Al so snegi ali labudovi?
Da so snegi, bili bi skopneli,
Labudovi bili odleteli.
Niso snegi, niso labudovi,
Ampak šotor Age-Asan-age;
On boluje za strupeno rano,
Strežete mu mati in sestrica,
Ali žena mu od stida neče.
Ko mu bilo je po ranah bolje,
Pa poroča zvesti svoji ženi:
„Ti ne čakaj mene v belem dvoru,
V belem dvoru, ne med rodom mojim.“
Ko je žena razumela govor,
Pa je tužna to premišljevala.
Vstane jeka od konja na dvoru,
Da po oknih zazvonijo šipe,

In pobegne Asan-Aginica.
Za njo teče milih hčerk dvojica:
„Vrni k nam se, mila mati naša!
Ni to otec Aga-Asan-aga,
Ampak ujec Pintorovič Veže.“
In se vrne Asan-Aginica,
Se obeša bratu okol vrata:
„O moj bratec, velike sramote!
Od petero detet me odganja!“
Vežc molči, nič jej on ne reče,
Ampak seže v svilene žepove,
In poda jej pismo oprostensko,
Da se vdá mu, komur jej je drago,
Da se vrne k mili svoji majki.

Kedar ona je prebrala pismo,
Dvoje sinov poljubila v čelo,
Ino dvoje hčerk v rudeče lice;
Pa od sinka malega v zibelki
Se mi tužna ločiti ne more.
Prime bratec jo za belo roko,
S silo loči jo od zibeli sinka,
In jo vrže k sebi na konjiča
Ter odjaha s sestro k belim dvorom.

Malo časa bila je na domu;
Malo časa, do nedelje prve,
Dobra žena in iz hiše dobre;
Dobre žene iščejo povsodi,
Ali najbolj imoski kadija.

Ona milo prosi svoj’ga brata:
„Oj za Boga, moj premili bratec!
Ne me dati, ne udati, bratec!
Da ne poči tužno moje srce,
Kedar vidim sirotice svoje.“
Ali Veže se je ne usmili;
Ampak da jo imoskemu kadji.

Prosi brata svoj’ga Aginica,
Da napiše beli list papirja
Da ga pošlje imoskemu kadji:
„Aginica te pozdravlja lepo,
In v listu tebe lepo prosi,
Kedar zbereš v svate vso gospodo,
Da prineseš zagrinjalo za-njo,
Da ne vidi sirotice svoje,
Kedar ide mimo dvora age.“

Kedar kadji pride belo pismo,
Pa pokliče vso gospôdo v svate,
Svate zbere, ide po nevesto;
Srečno svatje prišli do neveste,
Ino zdravi ž njo so se vrnili.

Ko so bili poleg dvora age,
Jo ugleda dvoje hčerk skoz okno,
In naprot jej sinkov dvoje teče,
Tako mili majki govorita:
„Vrni k nam se, mila naša majka!
Da mi tebi damo južinati.“
Ko to čula Asan-Aginica,
Starašini svatov govorila:
„V Bogu bratec, starašina svatov!
Poleg dvora konje mi ustavi,
Da darujem sirotice svoje.
Poleg dvora vstavili so konje,
Lepo svoja deteta daruje:
Vsakem' sinku pozlačene čižme,
Vsaki hčerki pisano obleko,
Ino sinku malemu v zibeli,
Njemu dade svíleno haljino.
Ko to vidi Aga-Asan-aga,
Pa pokliče oba sinka svoja:
„Pojta k meni sem, sirotka moja!
Kedar neče vsmiliti se vaju,
Vaša majka, srce okamnelo!“
Ko to čuje Asan-Aginica,
Z belim licem treši na zemljico,
Na zemljici popustí dušico
Od britkosti, gledajoč sirotke.

Fr. Cegnar.

---

185. Grof habsburški.

(Poleg Miroslava Schillerja.)

V Porečji s cesarsko svitlostjo obdán,
V dvorani starinsko sloveči,
Grof Rudolf sedí za cesarja izbrán,
Kraljévo vezilo držeči.
Starosta narenski prinaša jedí,
Mozečega vina Čeh mu delí;
Voliteljev sedem se stavi,
Ko okoli solnca truma zvezdá,
Na levo, na desno vladarju svetá,
Da službe dolžnosti opravi.

Vse krog napolni visoki altán
Naroda veselega stiska,
Ter glasno vriskaje, radosti vdán,
Med trombe in cimbale vriska:
Vtolažen je strašni krvavi prepir
Brezvladnega časa, na svetu je mir;
Vladarju so v rokah osode,
Zgubila grozo sta jeklo in meč,
Slabotni in mirni ne trese se več,
Močnejšega suženj ne bode.

In cesar prijaznih ust govorí,
Bokal bliščeči dvigaje:
Kosilo je krasno, godišče sloví,
Z veseljem mi dušo napaje;
Al pevca pogrešam, besede oblast,
Da v srcu očisti mi radosti slast,
Nebeških naukov mi reče.
Navajen sem tako od mladih let;
Kar vitezu bila je šega popred,
Zdaj cesar opuščati neče.

In pevec nastopi, v dvorani stojí,
Talar ga do pete pokriva;
Ko srebro, ko sneg se mu glava bliščí,
Od časov obilnosti siva.
„Glasovi vse vrste so strunam iztók:
Od sreče ljubezni, od hvale porók,
Od zemlje, od neba se poje,
Od uma, poguma, od slave in zmot;
Kaj vredno bi bilo cesarju nasprot,
Izusti zapovedi svoje.“

„„Velévati pevcu ne smem““ — govorí
Vladar prijaznega obraza —
„„V dolžnosti on višega kralja stojí,
Zamaknjenja hip mu je ukaza.
Kot burja po zraku izvoli si pot,
Ne vé se, kdaj pride, ne zna se od kod,
Kakor vir neznane iz žile,
Tak pevcu se pesem iz duše glasí
In temnih počutkov oblasti budí,
Ko skrite v osrčji so bile.““

Zdaj pevec, lotivši se strun, krepak
Začnè je mogočno prebirat':
„Na lov je podal se blag junak,

Za divjo se kozo ozirat.
Oproda mu nese orožje in rog,
In kedar na konju prekrasnem tje v log
Zelene dobrave prijaha,
Iz dalje je zvonček nasprot se glasil,
En mašnik z rešnjim Telesom je bil,
Pred njim cerkovnik primaha.

In grof pripogne do zemlje se tje,
Ponižno glavo odkrivši,
Da vredno častí, kar otelo je vse,
Človeka v pogubi ljubivši.
Vrší pa po logu potok dereč,
Od silne nevihte in plohe kipeč,
Ki zapre popotnima stazi;
In mašnik na stran zakrament položí
Potegniti z noge obutev hití,
Da potok šumeči pregazi.

„Kaj delaš?“ zavpije mu grof nasprot,
Čudé se o činu njegovem.
„„Obhajat mrjočega idem, gospod!
Ki bliža se grobu gotovem'.
In glejte, ko brvi približal sem se,
Odnesel napihnjeni potok jo je,
In dalje hoditi ne da mi;
Zató da bolniku zveličanje bo,
Zdaj mislim potoka kipečo vodó
Prebresti z bosími nogami.“ “

Zdaj dene na lastnega konja ga knez,
In krasne mu brzde ponudi,
Da nese bolniku jedilo nebes,
In svetih dolžnost ne zamudi.
On sam pa podá se veselo ko pred
Na hlapca živinčetu zverinam v sled. —
Med tem pa duhoven opravi,
In konja pohlevno prihodnji dan
Za uzdo pripelje na grofov stan,
Hvaležno na dvor ga postavi.

„Bog vari me“ — reče mu grof zavzet —
„Da konja jemal bi za svoj'ga,
Jezdaril na lov in boj bi ga spet,
Ki stvarnika nosil je moj'ga!
In ako imeti ga tebi ni mar,
Ostane naj službi cerkovni v dar,

Saj temu on bil sporočèn je,
Od kter'ga v najem posvetno oblast
In blago imam in zdravje in čast
In dušo in kri in življenje."

Tak tudi Vsegamogočni sam,
Ki prošnje se grešnika vsmili,
Častí vam doseči da tukaj in tam,
Kakor vi ste ga zdaj počastili.
Vi grof ste mogočen, široko poznan
Po delu kneževskem v švajcarski stran';
Šestero otrók vam je danih,
Naj tudi — pristavi navdušen — v obrest
Prinesejo kron v rodovino vam šest,
Slovečih do časov neznanih."

In cesar globoko zamišljen sedí,
Spomnivši nekdanjih se časov;
Ko pevcu pazljivo pogleda v očí,
Ga strese pomemba teh glasov.
On lice duhovnega urno spozná
In, skrivši potoke derečih solzá,
V škrlatovem plašču zdihuje.
Zdaj v njega obrne se vsako okó,
In grofa spoznavši, ki storil je to,
Vse božjo osodo spoštuje.

I. Koseski.

156

0186. Sanje cesarja Rudolfa I.

Na Dunaji v poslopji mogočnega cesarja
Veselje s krepkim glasom v zlate strune vdarja,
In s hvalo povzdiguje junakov hrabra dela,
Ki Avstrija med svoje je vedno bode štela.

Le cesar Rudolf milo prijatle pogleduje,
Srcé se mu z britkostjo v prsih razpokuje;
Še enkrat zlato kupo na zdravje vsem povzdigne
Ter blagovoljno reče, ko pevcem molk pomigne:

„Junaško dal je zmago Gospod nebes in zemlje,
Ki kraljem krone kuje in kraljem krone jemlje;
Spodóbi se hvaležnost za zmago mu skazáti,
Pa mrtvim tudi bratom pomilovanje dati!"

In bile so besede te sveto vsem povelje:
V molitvi na kolenih puhté vsem vroče želje
V višave zdaj nebeške za vero, dom, cesarja,
Za trdni mir dežele, za dušo Otokarja. —

Ko polnočí odbije, že v spanji vse počiva,
Le cesar Rudolf sam še britké solzé preliva;
Saj rad bi dal cesarstvo, rad zgubil svojo zmago,
Da bi le Otokarju spet vdihnil dušo drago.

In ko dremota prva očí mu solzne zveže
In prvo sladko spanje na dušo se mu vleže,
Zdi mu takó se živo, kralj Otokar da vstaja
In srčno kakor bratec desnico mu podaja.

Kot v jasni noči luna se po obzorji zlije,
Takó se po poslopji svitloba zdaj razvije;
In korov glasno petje mu oznanuje hvalo,
Da srce blago v sanjah se mu je radovalo.

„Gospod je s tabo, Rudolf, in on je večna slava!
Iz groba se povrnem — pri tebi le je sprava!
Duh krepkih me narodov prebudil je iz spanja,
Sladák pokoju duše, kot rosa pomladanja.“

„O vodi je po poti, po kteri se pravica
Sprehaja večno trdna, nezmagana kraljica;
In trdna bo v narodih ti tvojih v vek podpora,
Da vsak naklep sovražni razkrušiti se mora.“

„In davno že po tebi v časov skrivnem teku
Bo v tem sedel poslopji v mira zlatem veku
Vnuk moder in pravičen — narodov vseh veselje,
Ki bo imel za blagor vsega človeštva želje.“

„In rod bo tvoj Evropa še mnogo let častila,
Ker vedno le od njega se bo modrost učila; —
Na vejico te oljke, vse sprave žlahtni kamen,
Ohrani rodovini jo svoji — Amen! Amen!“ —

In v pokoj duh se spravljen spet Otokarja vrne,
Razšlè so se nad grobom njegovim megle črne;
Stoglasnih korov petje napolni visočine:
„O blagor, blagor vnukom Rudolfa rodovine!“ —

Fr. Malavašič.

157

187. Ukleti grajščak.

Sred Ulake, planine nad zgornjo Vrhniko,
Je brdo silno strmo in vse zaraščeno;
Na njem je razvalina gradú nekdanjega,
Ki ga je kletve sila do tal razrušila.

Prebival v njem grajščák je brez žené, otrok,
Po risje trdosrčen in drzen krvolók,
Ki z ropa se vrnivši je v hramu mirno spal,
In se ni ne človeške, ne božje roke bal.

Nameni v grad samotni berač se neki dan,
Prihrope na dvorišče ves spehan in potán;
Beseda se mu trese, kolena se šibé,
Ko stopi pred stanico in prosi vbogajmé.

„Poberi se spred mene,“ grajščák zadere se,
„Lenuh, ki nisi vreden, da zemlja nosi te;
Postopati v mladosti ti bilo je ljubó,
Sedaj pa trpi lakot, ki davi te zató.“

„Mar vidim, da mi strela poslopje vpepelí,
Da mi zaklad predragi pod zemljo ves sperí,
Ko da bi dotaknile se ga kedaj roké,
Če tudi mi živeti do sodnjega je dné.“

„„Gorjé ti trinog!“ “ seže berač v besedo mu
In govorí, da stresa zidovje se gradú,
„„Odvzet ti bo zaklad tvoj, al braniš ga al ne,
Ker, vedi, ura tvoja iztekla se ti je.

Nebo pravično čulo je kletve tvoje glas,
In bliža se osvete njegove strašni čas;
Pred ko zaide solnce, razvalil se bo grad,
In nesel te z višine z zakladom vred v prepad.

Spod sipčnega razmeta o zoru slednji dan
Spremenjen v kačo studno izlezel boš na plan,
In vlekel se na brdo po bregu sem ter tje,
Da pomniš kletev svojo do ’zvoljenega dné.“ “ —

Ko to izusti, urno v dolino se spustí,
In stopa tako ročno, da se grajščák reží;
Al zdajci, ko bi trenil, se potemní nebó,
In mine ga režanje, ter gleda v zrak srpó.

Oblake črnosive vetrovi pripodé,
In v gromonosnih kopah nad Ulako vrté;
Čedalje bliže sliši bobnenje votlo se,
Čedalje huje gora v korenu se majè.

Na enkrat se zabliska, da vzame skor mu vid,
Udari strela močna in razletí se zid,
Porušen v šibre drobne, se vdere ž njim vred grad,
Kot mu berač pretil je, po plazovo v prepad.

Na grobljo, ki prerašča jo mah že mnogo let,
Še dan današnji hodi se studna kača gret;
Kdor sreča jo, se vrne, pobegne mahoma,
Da srce groze tesno mu komaj sopsti dá.

Fr. Svetličič.

158

188. Pevčeva kletev.

(L. Uhland.)

Visoko na pobrdji prekrasen grad je stal,
V morjá zelene vode, čez plan in breg sijal;
In krog in krog so krasni ga vrti venčali,
Po njih studenci vreli v bliščobi mávrični.

Šopiril v njem se kralj je, nezmagan, silovit,
Njegovo čelo mračno, obraz je bil kamnit;
Njegova misel groza, okó njegovo črt,
Bodeča šiba jezik, njegovo pismo smrt.

Dva žlahtna pevca nekdaj namenita se v grad,
Bil zlatolás je prvi, in drugi sivobrád;
V desnici s harpo starček na čilem konjiču,
Na strani stopa brhko cveteč mladenič mu.

In sivi starček jame: „Pripravi se, moj sin!
Zapoj najmilšo pesem iz srca globočín;
Napni vse pevske žile veselja, žalosti!
Dans trdo srce kralju veljá omečiti.“

V stebreni gor dvorani že pevcev par stojí,
Na stolu slonkostenem s kraljico kralj sedí:
Kralj v blesku strašno krasnem, kot žar krvav nebá,
Kraljica sladko, mila, kot luna polnočna.

In starček koj udari na struno sreberno,
Da glasno in glasneje glasovi brenkajo;
Premilo pesem peti mladenič je začel,
In starček glas povzdignil, ko kor duhov bi pel.

Prepevata ljubezen, preljubljeno mladóst,
Svobodo, móž veljavo, zvestobo in svetóst;
Vse sladko, kar predira človeških prs okóv,
Kar taja žlahtno srce pozemeljskih sinóv.

Trop dvornikov v okrogu zasrambe se zdrží,
Vojakov truma srčna pred Bogom omedlí;
Kraljici srce rahlo o radosti igrá,
Znad prs podari nežno cvetico pevcema.

„Mi ljud sta zapeljala, še ženo hočeta?“
Zavpije kralj togotni, od jeze trepetá;
V mladenča meč zažene, vsadí mu v srce se,
Namesti zlatih pesem pa kri iz njega vrė.

Ta zgodba poslušavce kot vihra razpodí,
V naročji mojstra svoj'ga zatisne fant očí;
On s plaščem ga ogrne, na konja dene ga,
Po koncu ga priveže, iz grada se podá.

Pa pred visoka vrata ustopi starček se,
Na srebrosvitlo harpo mladenča se ozrė;
Na mramorovem stebru molčé jo razdrobí,
In dvigne glas, da strašno skoz grad in vrt zvoní!

„Gorjé ti, grad oholi! glas sladke strune naj
V dvoranah tvojih svitlih utihne vekomaj;
Le jok in stok naj čuje v prostorih tvojih se,
Da v prah in razvaline osveta te podrė!

Gorjé vam, cvetni vrti krvavega gradú!
Mrliča tega bledi obraz vam kažem tu;
Da vsahnete na večno, da zgine zorni kras,
Da v poznih letih mrtva puščava krije vas.

Gorjé ti, o morivec! od pevca si proklet!
Krvave slave vencev ne bo ti spletal svet;
V neskončni noči tvoje ime vtonilo bo,
Ko zadnji zdih mrtvaški iz ust odpihnjeno!“

To starček je govoril, nebó ga čulo je:
Zidovje je podrto, dvorane zrušene;
En steber le še kaže gradú nekdanjo moč,
Pa tudi ta že počen bo padel v prah čez noč.

In krog po cvetnih vrtih goščava zdaj stojí,
Drevó ne daje sence, studenec ne šumí;
Nobena pesem kralja še ni naznanila:
Pozabljeno, podrto! je kletev pevčeva.

Fr. Cegnar.

159

189. Ubežni kralj.

Noč je temna, podkve jeklo poje;
Lej, po gozdu kralj ubežen jaha,
Zgubil vojsko, zgubil zemlje svoje,
Skriva se ko zvér po lesu plaha.

Nima žene, hčere, ne sinova,
Vse mu vzela vražna je sekira;
Koča vsaka duri mu zapíra,
Spremljevavca nima pot njegova.

In zajezdi v gosto drevje lesa.
Konj se zdrzne, noče delj bežáti,
V stran zahrska, kviško pne ušesa:
Brezno vidi pred seboj zijati. —
Kralj pa gleda in zastonj ugiblje;
S konja stopi, k veji ga priveže,
Plašč pogrne, na-nj ves truden leže:
Sladki sen nad breznom ga zaziblje.

Dihnejo mu sanje v trudno glavo:
„Stol kraljevi iz zemljè mu rase;
On pak seda na-nj s častjó in slavo.
Bogat, venčan, ko nekdanje čase.
Zida se nad njim poslopje širno,
Razsvetljeno v zlatu lesketáje;
Stavijo se veže na vse kraje;
Zunaj čuje straže hojo mirno.“

„Prebudí se bobnov ropotanje,
Prebudí se grom trobent vojaških,
Vstane žvenket in ostrog rožljanje,
Ide truma vojvodov junaških;
Gre med njimi knez iz zemlje ptuje,
Ki mu hotel je deželo vzeti;
Zmagan ide, ž njim tovarši vjeti,
Klanja se mu, silni meč daruje.“

„Zadonijo spet trobente glasne,
In prikaže se obraz kraljice;
Ž njo sinovi, ž njo so hčere krasne,
Njej visoke strežejo device.
Tu gospoda kralju vsa zavpije:
Bog ti slavo hrani čase večne!
Svitlim vnukom tvojim dneve srečne!
Hrum veseli po dvoranah bije.“

Vzdihne v živih sanjah kralj: „Carujem!
Oh podobe gledal sem neznane,
Da ubéžen skrivam se po ptujem!“
V sanjah kviško, kakor jelen, plane;
Hoče k svojim — roke širi — pada!
Meč z oklepom v dno brezná brenkoče.
Konj se strga, podkve vdar ropoče,
Krokotajo vrani iz prepada!

Fr. Levstik.

160

190. Ljudmila.

Vrh skaline silovite
Tabor Starigrad stojí;
V nje podnožji bela Pivka
Izpod zemlje se valí.
Tam je bival vitez Ravbar
Štirsto let je že preteklo
Roke trde ko železo,
Srca trdega, ko jeklo.

Tabor stal je sred goščave,
Sred goščave divja zvir,
Ki pod hojo ino smreko
Vživala je božji mir.
Vitez pa je dan za dnevom
Lov lovil po temni hosti;
Nikdar mu ni lova bilo,
Nikdar ne krví zadosti.

Solnce njega ni budilo,
Zore nikdar ni zaspál;
Preden zvezde so gasníle,
Je vrh Javornika stál.
Jelen drl je za jelenom,
Pesja tropa v sled hitéla;
Al ko blisk ’z nebá zadéla
Vitezova ga je strela.

Žalibog! čez njive rodne,
Koder klasje rumení,
Pes in lovec za jelenom —
Jelen pa naprej drví.
Poljsko žito, kmetom nada,
Oj rumena ti pšenica!
Srpi te ne bodo najdli,
Najdla te bo komaj ptica!

Kmetje tečejo pred Tabor,
Prosijo tam viteza:
„Če končaš nam plodno polje,
Nas boš ranil do srcá!“
Vitez pa, ko gad razkačen,
Kmete vkaže odpodíti:
„’Z grada se mi poberíte,
Požeruhi, nikdar siti!“

In o mraku spet čez njive,
Koder klasje rumení,
Pes in lovec za jelenom,
Jelen pa naprej drví!
Klasi zlati, dozoreli
Stŕti vprek in vprek ležijo;
Vitez se hrohotno smeje,
Kmetom pa očí solzijo.

Taborska gospá, Ljudmila,
Vije vsmiljene roké:
„Da premili Bog otajal
V tebi trdo bi srcé!“
Ali škoda prošenj blazih,
Prošnjam srce je zaprto;
Preden solnce drugič sije,
Klasje vse je že potrto.

Noč razgrne temno krilo,
Vtihne ropot in prepir;
Luna sije na obzoru,
Zemljo juga sen in mir.
Le po Staremgradu divje
Se razlega razsajanje;
Z lovci vitez se raduje;
Vrisk in vino, to je za-nje!

Noč že jutru sega v roko,
Duri v Tabru se odpró;
Stopi v sobo lep mladeneč,
Ino poje pesem to:
„Blagor, blagor vsem junakom,
Od Nanosa do Triglava;
Blažena vsa tla naj bodo,
Koder teče bistra Sava!“

„Blagor, blagor!“ vpije vitez;
„Blagor!“ zagrmijo vsi,
Da se grad do zemlje trese,
In da hrup v nebó doní.
Pevcu pa ukaže vitez:
„Moško vdari strune svoje;
Lovcem vberi pesem lovsko!“
Pevec milo pesem poje:

„Od vrha do vrha
Zelenih planin,
Od roba do roba,
Orjaških strmin,
Med hoje naj lovci,
Med smreke hité;
Krvava jim igra
Užíga srcé!“

„Tam gori naj strelec
Zverino morí;
Tu doli se polja
Naj kmet veselí!
Gorjé, kdor ratarju
Oranje teptá;
Plačilo zadelo
Ga bo iz nebá!“

Ni še zadnji glas iz grla,
Že je silne strele moč
Pevca mladega predrla,
Črna ga objela noč.
Zlata zora se je ravno
V svitlem jutru porodíla,
Ravbar je na pevcu slonel —
Pevec bila je Ljudmila!

M. Vilhar.

161

0191. Junakov grob.

Visoko na linici mamka sloní,
Njen sinek po dolu kobilo loví:

„Oj pusti mi, luca, zelenkasto brav,
Glej turških kônj videti mnogo je glav.

Zdaj sedlo na hrbet jaz tebi bom del,
Bom meček opasal in na-te bom sel;

Pomakal moj meček bo v turško se kri,
Kobile sovražne podila boš tí.“

Kobila mladiču nasprot razgetá,
In z usnjatim sedlom junak jo sedlá.

Pa kliče si vojne tovariše vse:
„Vstaníte, vstaníte, na vojno grestè!“ —

In mamica v linici milo ječí,
Si sineka gleda, tako govorí:

„„Poslušaj me starico, sinko ti moj,
Ne hodi, ne hodi nad Turka na boj!

Čez vrata mi hrastov porineme pah,
In Turka za zidom ne bode nas strah.

Pod turškimi meči je vmiral tvoj brat,
Sedaj pa še tí bi zapustil me rad?

Med Turki izdihnil tud otec je tvoj,
Ne hodi, ne hodi moj sinko na boj!‟ “

„Poslušaj, poslušaj, o mamica tí,
Kaj sin ti tvoj zadnji pred bojem velí.

Kjer bratec in otec boril se za dom,
Tam boja se branil jaz tudi ne bom.

Kjer otec izdihnil, kjer vmiral je brat,
Tam jaz bom posteljo postiljal si rad.“ —

Krdela sovraga že v dol gomezé,
Ko zbere mladenеč si hlapce mladé.

Minila še niso trenotja mu tri,
Že s curkom prelival sovražno je kri.

Z levico za brzdo kobilo drží,
Z desnico okrvavljeno orožje vihtí.

Vrší se na sredi, kjer velik je hrup,
In Turki pod mečem leté mu na kup.

In ko se junak na okoli ozré,
Pobile že hlapce so sablje krivé.

Boril se je dolgo na travniku sam,
Iz trupel si rakev napravil le-tam.

Kjer jarek na ravni stojí še ta dan,
Junak tam slovenski leží pokopan.

Ni rezani kamen, ni lovorjev šop,
Ne kaže, ne pravi, kje njegov je grob.

Le prosta pravljica — le-tá ne molčí,
Le prosta pravljica — junaka slaví.

J. Jurčič.

162

5R 1.5.1871

0192. Smrt Hasan-bega.

meseca Juliju 156
pri Oseku

(Po Valvazorjevi povesti.)

Kaj vihrá na sivem Siget-gradu?
Plahutá ko nad pečino orel,
Kakor orel, kakor sivi sokol.
Nit’ je orel, nit’ je sivi sokol:
Da je orel, k nebu bi se vzdignil,
Da je sokol, k zemlji bi se spustil.
Tudi niso sivi golobiči,

Golobiči, miroljubni ptiči;
Ampak to je zástava vojaška,
Turkih Zástava, čet turških znanovavka.
Kdo jih šteje, kdo jih le pregleda,
Ki vrvijo ob deročo Dravo?
To ni vojska, to je gosta megla,
Iz Podravja se napajajoča,
Po Podravji se pomikajoča;
To ni vojska, le oblaki temni,
Strah in grozo Sigetu proteči,
Sigetu in Zrinjskemu glavarju.
Jaoh tebi, o slavonska zemlja!
Kar si žita drobnega shranila,
Turška sila žito vse povžila;
Kar si vina rujnega rodila,
Turška sila vino posušila;
Kar je čreda živega skotila,
S tem Turjad svoj trebuh si polnila.
Tvoji momci turški so robovi,
Tvoje hčeri robkinje so turške,
Tvoja deca jadna poturica,
Poturica, carova sužnica. —

Na konjiču čilem jaše care,
Silni care, stari Solimane.
Bela brada v nedrije mu pada;
Brada je častna, al okó hudobno,
Grdo gleda, grje zapoveda:
„Hasan beže, verni vselej sluga!
Verno si mi do sedaj begóval;
Ali dnes si, beg, se iznevéril.
Kjer izhaja to rumeno solnce,
Pa do morja, kam zvečér zahaja,
Od polnoči, kjer rodí se tmina,
Pa do zemlje črnca Arapina,
To je moja prava dedovina.
Mi smo strme gore prehodíli,
In globoke reke premostíli;
Zime, leta v bojih prestajáli,
Niti smo se čemu kdaj udali;
Ali danes, jadni se bojimo,
Ne več Turci, nego turške bule!
Nu poslušaj, kar ti pravim, beže!
Ino v pamet dobro si zapiši:
Ti postavi most čez reko Dravo.
3 dni Ako v treh dneh mosta ne postaviš,

Pa ti, ná, od moj'ga svitka robec!
Kolnem se pri svoji sivi glavi:
Štrti dan na njem visiš pri Dravi.“
Tiho beže cara je poslušal,
Tiho slušal: draga mu je glava.
Pa on hajdi stavit most čez Dravo.
Kar je gozda, va-nj se Turk zasuje,
Kakor vihra, kedar v les prihruje;
Seka, cepi, dobje krog se maja,
Kakor v letu, kedar tresk razsaja,
Eden vzdiga, drugi dalje mika.
Od delávcev bregi mrgolijo,
Kakor mravelj, kakor bčelic urnih;
Vik in truš, in grozno krog bučenje,
Da omolkne Dravino vršenje!
Gorko ti je gledat' to mostjénje,
Górje ti je čutiti trpljenje,
Da, trpljenje jadnega kristjanstva!
Turek seče, tram na kaura meče,
Turek viče, kaur tram premiče,
Turek plavi, kaur stebre stavi;
Kar odplava, plača kaura glava.
Da ni Drave, solz bi reka tekla,
Solz kristjanskih ino potne srage. [illegible]
Prva zora, že stojí stebrovje,
Druga zora, čez leží tramovje,
3. dan Tretja zora, — straha se je skrila, —
Val pridere, slan od gorske plohe,
Tok divjá, se jaren v most zažene,
Tram preraste, mostni strop privzdigne:
Strašen lom in silni pok tramovja! —
Most se strese, voda ga raznese.
Že četrta zora se prikaže;
Drava leže, caru jeza raste,
Kviško raste, prekipí mu pamet,
Pa on begu tako beseduje:
„Hasan sluga, kukala ti mati!
Kje je most čez silno reko Dravo?
Kam povelje moje si zapisal?
Kak zapoved mojo si dopolnil?
Kam je sveti Mohameta zakon,
Kam pokornost, kam je šla poslušnost?
Car caruje, beg več ne službuje.
Hajte sluge, cara poslušajte!
Roke begu naopák zvežíte

Okol vrata robec mu ovite,
Gor na steber bega potegnite!“
Kar so čuli, tudi so storili.
Turci Dravo zopet premostíli, = v 17 dnevih šele
Noč in dan po mostu čez hodili,
Hasan-bega víseti pustíli.

J. Pajk.

163

0193. V jamo pade, kdor jo drugemu koplje.

I.

V prvi polovici šestnajstega stoletja je živel med neštevilno družino turškega cesarja, sultana Selima, v Carigradu neki mlad rob ali suženj, izobražene pameti in velike osebne urnosti. Bil je tenke čvrste postave, gladko-okroglega obraza, lepo rudečega lica, črnih, bistro gledajočih očí in tako prijetnega obnašanja, da se mu je vsako srce na prvi vid odprlo. Čistoglasno kakor slavec je znal peti in k petju tako lično citre prebirati, da se mu je moralo vse čuditi v zamaknjenem posluhu. Vse ga je poznalo in ljubilo, vse lepega dvorskega roba imenovalo. Njegova pridnost, njegova zvestoba, njegova ljubezen do sultana, gospodarja, bile so enake sloveči lepoti, s ktero je vse znance obajal. Sultan ga je zavoljo tega neizmerno rad imel, in več ga je cenil, nego polovico svoje druge družine. Slišali smo nekega slave vrednega Črnogorca trditi, da je bil slovenskega naroda, kar brez prisege radi verjamemo, ako njegove lastnosti primerimo čvrstim postavam, nenavadni pridnosti, krasni lepoti in bistremu duhu naših junaških mladenčev in je po vsem enako sodimo. V nekih starih bukvah smo našli, da je bil rojen na korcirskem otoku blizo Albanije, od pobožnih staršev kupčijskega stanú, lepo v krščanski veri podučen, v desetem letu starosti od korzarjev ali morskih roparjev na bregu imenovanega otoka vjet in v Carigrad prodan. Opomniti moramo, da je bila ž njim vred ugrabljena tudi njegova mlajša sestrica, Jelica imenovana, da o njej potem ničesar več ni zvedeti mogel.

Zdaj ko mi o njem govorimo, bil je ravno dvajset let star. Dobro je pomnil, da so ga v mladosti Ivana in očeta njegovega Jurija klicali. V saraju so mu pa le Lamprin rekli, in tako ga bomo tudi mi prihodnjič imenovali.

Tačas je imel sultan Selim nekega neotesanega Azijanca mohamedanske vere in turkomanskega plemena za skrivnega dvorskega ključarja. Po imenu se mu je Hasan, po imenitni službi pa Kizlaraga rekalo. Bil je mož mogočen, bogat, prevzeten, častilakomnega, zavistnega, do zadnje žile strupenega srca. Čednost, urnost, lepota in sreča našega Lamprina so ga grozno pekle v hudobno dušo. Prijazne besede, s kterimi je sultan sploh Lamprina nagovarjal, bile so ostre britve za srce njegovo. Bal se je, da bi ga s časom ta pridni in izobraženi mladeneč v cesarski milosti ne prehitel. Zatorej neprejenljivo misli, kako bi mu škodo naklonil in cesarsko ljubezen odtegnil. Toda kaj se zgodí? Hasan-kizlaraga se sultanu Selimu neki dan neizrečeno zaméri. S kakim djanjem ali opuščanjem, tega nismo mogli zvedeti; sultan o tem ni govoril. Rečene stare bukve nam toliko razodenó, da se je sultan grozno razsrdil ter Hasana v hipu iz službe djati, njemu vse premoženje vzeti in ga iz Carigrada spoditi zapovedal. Hasanov obup in trud in stok so bili zastonj; zastonj vse prošnje njegovih prijateljev. Otetbe za-nj kar več upati ni bilo. Zdaj se podá Lamprin k jeznemu cesarju, prosi in prosi tako milo, srčno in tako dolgo, da njegovo srce utolaži in v korist nesrečnemu Hasanu gane. Sultan odpustí, pri tej priložnosti pa reče našemu Lamprinu te pomenljive besede: „Zarad tvoje čiste duše, zarad tvoje lepe prošnje, zarad milosti moje do tebe prizanašam in pozabim. Ti pa ne zabi mojega svarjenja in se vari te hudobne kače, da te za plačilo v prsi ne piči“.

II.

Bajram, zapovedani turški tridanski praznik, se bliža. V saraju je nenavadno gibanje. Kizlaraga, po zaslugah našega Lamprina v cesarski milosti ohranjen in v službi potrjen, stojí na vratih cesarskega harema in zapoveduje na levo in na pravo. Očitno je veliko opravilo. Dvor in ulice so polne črnih in belih sužnjev in drugih postrežnikov. Brez prenehanja se donaša neprecenljivo blago v skrinjah slonokostenih in zlatih posodah, ter spravlja se v najlepšo hišo celega Carigrada, v najimenitniše zidovje čudapolnega harema. Ni ga jezika, da bi izrekel neznano bogastvo kašmirskega ogrinjala, kineške svile, sibirske kožuhovine, arabskega kadila, dragega kamenja, bliščečih demantov in snežnobelih biserjev, ki se zdaj tukaj druži v okinčanje ene umrjoče osebe. Po hiši se suče Kehaja Kaduna, vikša pazljivka cesarskega ženstva, ter zapoveduje, kam in kako se ima vse v red postaviti. Mudí se; pred praznikom mora vse olišpano biti, kakor poslopje najbogatejše kraljice, kakor stan najkrasniše cesarske neveste, ker namenjeno je v dar Tamuliji, izvoljeni prijateljici mogočnega sultana, neizmerno bogatega Selima. Petdeset odalisk, lepih mladih sužnjih deklic, pripravljenih je v postrežbo novi gospodinji. O grmenji carigraškega strelarstva pride prvi bajramski dan in Tamulija stopí v svoje novo domovje. Roža in limbar se skrijeta pred njeno lepoto; naše pero omaguje popisati jo.

O molitvi, gostovanji in prenašanji neskončnih daril steče tridanski praznik. Zadovoljnost, živo veselje in srčna radost se svetijo na obrazih cesarske družine. Nenavadno bogato je to leto od sultana obdarovana; najbogatejše, najimenitniše med vsemi pa očitno naš Lamprin. Razume se, da je cesarski ljubljenec. Od njegovih dragocenih daril je vse govorilo; posebno pa od nekega krasnega, z dragim kamenjem, zlatom in žlahtno kožuhovino obšitega oblačila, ktero mu je sultan zanaprej nositi ukazal. Govorilo se je celó, da mu je bilo dovoljeno, v saraju brado imeti, kar pomenja po turški šegi največo, le dvema možéma skazano čast.

Prvega dneva po praznikih pokliče sultan veselega Lamprina; prijazno ga nagovorí in mu reče te besede: „Veliko sem ti namenil, tvoja mladost mi še ne da vsega izpeljati. Za zdaj te povikšam v čast Kapidžibášeta in te dam Tamuliji za skrivnega ključarja. Slišal si, koliko jo cenim. Slišal si, da je zvezda mojega življenja. Vari jo, kakor jedro svojega očesa!“ — To pomenljivo izusti, prime ga za roko in spremivši ga v gori popisano hišo, pové in naročí mu vse na tenko, kar se tiče njegove prihodnje službe. Na vratih harema stojí Kizlaraga — dva meglena pogleda zadeneta krasno okinčanega Lamprina.

Zdaj se razglasí Lamprinova čast in slava po celem Carigradu, po celi državi. Nihče več ne dvomi, da mu je mogoče vse doseči. Kdor kako željo imá, celó velikani turškega cesarstva in poslanci ptujih kraljev, vsi se obračajo k njemu, kedar kaj naglo in gotovo od sultana zadobiti hočejo. Več veljá njegova beseda, ko najumniše govorjenje imenitnih govorunov, ko cele knjige gladko in lično spisanih prošinj. Vse se mu priklanja, vse prilizuje, vse v njem prihodnjega nadvezirja, vsegamogočnega svetovavca v saraju, videti meni. Neizmerno bi bil obogatel, ko bi ga bila mikala denar in bogastvo.

Za vse to je imel naš Lamprin le malo srca. V prid svoje nove službe živo vžgán in cesarske milosti globoko ganjen, trudi se neprejenljivo, da bi dolžnosti svojega poklica vselej na tenko izpolnoval. To mu je tem več na srcu, ker ga vedno nekako skrivno nagnjenje tira v bližo izročene cesarske prijateljice. Večkrat se mu je zdelo, da bi bil vse svoje premoženje, vso svojo čast za eno besedico njenih ust brez prevdarka dati pripravljen. Toda le malokdaj se Tamulija iz skrivnih izb in stanic prikaže, in to večidel med neštevilno družbo svojih urnih postrežnic, po turški šegi v neprevidljiva zagrinjala skrita. Zapovedi njene prihajajo vselej po eni ali drugi postrežnici do Lamprina.

Tako se luna trikrat premení. Nekega poletnega večera sliši Lamprin, v svoja opravila zamišljen, na enkrat blizo sebe v materinskem jeziku pregovoriti: „Zdravstvuj, Ivan Jurjevič!“

Urno se obrne in Tamulijo pred seboj zagleda z razkritim obrazom. Kdo popiše njegovo strmenje, njegovo osupnjenje, kdo občutke njegovega srca, ker v najimenitniši lepoti cesarskega harema lastno svojo sestro spozná? Kdo popiše, koliko in kaj sta si vse povedati imela? Ednajst let se nista videla in ob času prisiljene ločitve obá otroka bila. Da sta v srcu veri svojih staršev zvesta in zgolj čista kristijana ostala, mahomedanskega zakona le na videz, le po sili se poprijela, da do ničesar take žive želje nimata, kakor iznebiti se tako sitnega moranja in te strašne imenitnosti, v ktero ju je čudna osoda zapletla, vse to sta si na nagloma povedala ter zgovorila se, da nju bližnje žlahte živa duša zvedeti ne sme, ker so se morali po šegi, v saraju takrat vladajoči, tako bližnji žlahtniki brez odloga ločiti. To sklenivši Tamulija krasno svoje lice zakrije, urno odide in kakor lehka senčica v skrivne svoje sobe zgine.

Zdaj so tekli našemu Lamprinu krasni dnevi čiste zadovoljnosti v saraju iztočnega veličanstva, v hiši ljubeznjive njegove sestrice. K spolnitvi sreče njegovega srca mu gotovo ničesar ni manjkalo. Res mu je včasi bilo, kakor bi ga nekake odljudne osebe zalezovale. Večkrat je obraze ženskega in moškega spola srečal, kjer bi bil najmanj mislil. Toda na čistost svojih namemb gledaje in svest si cesarske ljubezni in milosti, menil se je le malo za vse to.

Kratkim uram enako mu je mesec za mescem pretekel; zima mine, in zopet se bližajo bajramski prazniki. Zdaj zvé Lamprin po primerljeji od nekega v Korciri na novo vjetega roba, da so mu starši od velike žalosti pomrli. Živo ganjen brez odloga priložnosti išče in jo najde, da z drago svojo sestrico govorí. Strašno žalostna je bila ob taki grozni novici. Solze se jej s curkom po licu vlijó. Lamprin jo ljubeznjivo prime za roko ter jo tolaži, kolikor mu je pripuščala njegova lastna žalost. Tako se tolažita in pogovarjata, kar zaslíšita v bližnjih odprtih stanicah nekako naglo šumenje. Kakor bi trenil, Tamulija v svoje izbice zgine. Lamprin se po glasu ozrè in vidi v mraku večerne ure iz tretje stanice dva visoka možaka zmuzniti se. Zadnjega spozná — bil je Hasan Kizlaraga.

Nepokojna strašna noč je sledila po tej prigodbi za našega Lamprina. Žalost po izgubljenih starših ga je stiskala v srce. Strah ga je obhajal zastran ljubeznjive sestrice, ker je prevdaril, da bi njeno obnašanje proti njemu se znalo po turški šegi in pameti šteti za veliko pregreho. Če ga je od velikega truda za kako trenutje spanje posililo, koj so mu strašne sanje krv vnemati začele. Zdelo se mu je, da nekaka grozna kača z lepim zelenim grebenom in gorečim žrelom za njim skače in ga po celem saraju od stanice do stanice podí. Tako se mu za migljej stisnjene obrvi hujše britkosti zopet odpró, in komaj zor prihodnjega dneva, to je, prvega bajramskega praznika pričakuje.

Dan se zazná, navadna ura bije, Lamprin se hitro napravi, in se hoče hitro iz svojega prebivališča v harem podati srčno želéč, brž ko bi bilo mogoče, z ljubeznjivo svojo sestrico govoriti. Ker se naglo vratom harema bliža, zakriči mu stotnik črnih varhov ženstva z divjim glasom nasproti: „Proč, ti nimaš opravila v cesarskem svetišču.“ Kakor grom iz jasnega neba, zadene ga ta glas. Urno se obrne in stoječih nog se poda proti cesarskemu poslopju na pot. Na stopnicah ga sreča Kehaja Kaduna in mu reče: „Prijatelj, vrni se! sultana za tebe ni domá. Njih visokost hočejo dovoliti, da v svojih stanicah počakaš, kaj se zgoditi imá.“

Čuden razloček med bajramskimi prazniki lanskega in tekočega leta! Kaj za Boga pomeni ta britka tesnota cesarskega saraja, enaka gromonosni soparici pred strašno nevihto in pogubljivo točo? Vse je tiho, vse je osupnjeno, ni veselja, ni radosti, ni gostovanja, ni cesarskih daril. Sultan se ne prikaže, nobeden ga ne vidi, skor se ne vé, ali je živ ali je mrtev. Vse vprašuje, vse glave ziblje, vse rame stiska; povedati nihče ničesar ne vé. Tako preteče prvi, tako preteče drugi bajramski dan. Tretjega dneva se vidi tu in tam skrivno pomenkovanje bližnjih prijateljev; tu in tam se sliši šepetanje, opazi se pomenljivo kimanje, začnó se razglasovati čudne novice. Sultan je bolen, reče eden — strašno je razsrjen, reče drugi; v žalosti je plakal, celó reče tretji. V tem so si vsi glasi enaki, da se imajo po praznikih zgoditi grozne reči.

Govorí se marsikaj, da je sultan imenitno osebo svojega harema v neznani pregrehi zapazil, da je dvajset odalisk njene pregrehe deležnih, da bodo vse te, v cule zašite, z gospó vred v črno morje vrgli. Govorí se dalje, da se je sultan zarotil, nesrečnega služabnika koj po praznikih dati zverinam svojega zverinjaka raztrgati; da je ukazal, najhujšega, iz Afrike pripeljanega risa tri dni postiti in stradati, potem pa obilno z močnim žganjem napojiti. Nekteri so celó trdili, da so videli vikšega vratarja cesarskih zverinjakov o večernem mraku tretjega praznika k sultanu iti, in da je gotovo v tem že njegove zapovedi prejel. To in več takega se je govorilo in širilo od hiše do hiše, od stana do stana, od izbe do izbe. Kaka groza, kak strah, kake britke misli da te dobe oplašenega Lamprina v samotnih stanicah stiskajo, to moramo lastnemu premišljevanju naših bralcev prepustiti.

Bajram mine. Prvo jutro po praznikih dá sultan Lamprina poklicati. Mraz in žar mu šineta v žile, ko neki črn pritlikovec v njegovo stanico stopi in mu gospodovo povelje razodene. Brez odloga teče v cesarsko poslopje in hipoma stojí s trepetajočim srcem v mali izbici, iz ktere tri dele sveta goreče strele zadevajo. Okna so zagrnjena, tako da je cela temota, in Lamprin na prvi hip skor ničesar razločiti ne more. Nekaj trenutij je vse tiho; potem sultan po navadi s krepko, razločno besedo pregovori: „Pojdi do zverinjaka v Bujukdere, ter prašaj vratarje, je li ris napitan — hodi!“ Lamprin bi imel toliko povedati. Sultana pogleda — opazi, da nista sama. V oboku zakritega okna stoji Hasan Kizlaraga z veselo bliščečim obrazom. Lamprin ga spozna in začeta beseda omaga v prsih njegovih.

III.

Na bregu Bospora v prelepi bujukderski dolini, pol ure hodá od Carigrada, je bil tisti čas krasen log, poln visokega drevja. Dan današnji se vidi le še sedem košatih, po turško „idikar daš,“ po slovensko „sedmero bratov“ imenovanih, od evropejskih potnikov zastran neprecenljive lepote pogosto popisovanih platan na tem mestu, vse drugo drevje je podrobil ostri zob preteklih stoletij. Sredi loga je stala takrat med visokimi gostimi lipami nizka, revna, zapuščena kapelica s podobo Matere božje. Pravljica govorí, da je bila zidana leta 1096 po Kristusovem rojstvu od Bogomira Buljonskega, ki je o svojem potovanji na božjo vojsko v Jeruzalem z neštevilnimi trumami križanskih vojščakov in drugih romarjev v bujukderski dolini počival. Tri dni in tri noči, pravi pravljica, ležal je pobožni Bogomir v tej kapelici pred podobo Matere božje na kolenih in tu na zadnjem robu evropskega sveta neprejenljivo prosil za odpuščenje svojih grehov in za božjo pomoč, da bi zasramovavce krščanske vere premagal. Tretjo noč, velí dalje pravljica, prikazala se mu je Mati božja, in mu je krasno iz limbarja spleteno krono v spomin, da bo sveto deželo osvojil, na glavo djala. Mnogo drugih poznejših čudežev vé še pravljica o tej kapelici povedati. Mimo tega loga je imela našega Lamprina hoja pripeljati; komaj tri lučaje od ondot je bil tisti čas strašen cesarski zverinjak.

Po prejeti zapovedi se Lamprin, globoko v dušo ranjen, molčé obrne, cesarsko izbo zapusti, ter se brez odloga na pot podá. Čudne sanje, divje bledenje vročinske bolezni se mu zdi, kar je videl in slišal in mislil. Žalost, groza, tuga in strah mu srce topé, nerazumljive prigodbe zadnjih dni, zmešano govorjenje preteklih praznikov, znamenja očitne cesarske nemilosti mu blodijo po glavi kakor gromonosni oblaki. Na prsih mu leži neka neznana teža, kakor žareča železna gruča. V neprevidljivi mrak sta zavita um in pamet. Tako brez ozira, brez deležnosti lepe pomladanske natore, koraka po krasni bujukderski dolini namembi svoji nasproti. Čem bolj se bliža zverinjaku, tem več se mu noge šibé, tem več teža narašča njegovega srca. Zdaj stoji v neizrekljivi britkosti tik bujukderskega loga, o kterem je večkrat slišal svoje krščanske znance govoriti. Brez volje in zavednosti, kakor od skrivne oblasti tiran, zavije s pota med drevje, in predno svoje djanje prevdariti more, znajde se v kapelici pred sveto podobo.

O tí, samotnih svetišč sladka angeljska sapa, tí veže božje čudodelni duh! kdo vaji pozna, kdo vaji razume, dokler se vajinega neprecenljivega zdravila v grenki britkosti temnih osod deležen ne stori? V migljeji čuti Lamprin srce svoje ohlajeno; na kolena pade, solze se mu s curkom po licu vlijó, do živega ginjen globoko zdihuje in tako srčno, tako pobožno, tako čisto moliti začne, kakor je nekdaj molil v jasnih letih svojega detinstva na korcirskem otoku v družbi svoje mile, v Bogu speče matere. V srčnem objokovanji svoje dozdanje slepote, v kteri je iz človeške boječljivosti pred zasramovavcem krščanske vere svojega mojstra zatajil, trdno sklene, po spolnjeni zapovedi sultanu vse na tenko razodeti, kar se njegove vere in žlahte tiče, čeravno bi mu za življenje iti imelo. Tako v Boga zamišljenega zadene na enkrat čuden, iz bližnjega zverinjaka šumeč hrup, in ga zbudí iz globokega zamaknjenja. Gromovito rujovenje, divje lajanje, strašno tuljenje se čuje, kakor ob času pitanja gladnih zverin, kakor da bi se medvedje, volkovi in risi za najdeni plen prepirali in klali. Zdaj se spomni Lamprin sultanovega povelja, na noge skoči ter se vpoti z olajšano dušo urno proti cesarskemu zverinjaku.

Na mostovžu zverinjaka najde Lamprin vikšega vratarja v družbi njegovih hlapcev, ter ga praša po zapovedi: je li ris napitan. Vratar se globoko prikloni, pokaže v prostrano okroglo dvorišče z mostovža pod sé in reče Lamprinu, da naj le sam pogleda. Lamprin pobesi oči — strašen vid! — kaj zagleda? Krog in krog po pesku stojé divje, razkačene pošasti medvedov, šakalov, leopardov in drugih zverjakov, proti sredi dvorišča obrnjene; na sredi pa sedí s pisanim gorečim pogledom vpijanjen numičanski ris, s krvavimi sprednjimi tacami raztrgano truplo na tleh tiščeč, v žrelu pa nepodobno človeško glavo na kviško moleč. Na hip spozna Lamprin odtrgano glavo, spozna krasna oblačila semtertje raztrošena, in kakor od strele udarjen zavpije: Hasan Kizlaraga!

Vikši vratar pové potem Lamprinu, da ga je sultan zadnji bajramski večer k sebi poklical, da mu je ostro zapovedal, prihodnje jutro prvega po pitanji zverin prašajočega poslanca med zverjake pahniti ter vpijanjenemu risu prepustiti; da je pred nekimi trenutji ta krasno oblečeni dvorski velikan s tem prašanjem k njemu prišel, da je sicer neznano modroval, grozil in od nekake zmote govoril; da se mu je pa vkljub opora potem zgodilo, kar se zdaj na dvorišču zverinjaka vidi.

Zdaj Lamprin vse razume. Jasno mu vse na misel pride. On razume, kaj mu je bilo namenjeno; previdi, v kaki nevarnosti se Tamulija znajde. Kakor oplašen jelen z ležišča plane, podá se proti Carigradu na pot in stoji hitrejše, kakor bi bil sam upal, pred strmečim sultanom. Trepetaje mu razodene, kar je vedel, čul in videl; razodene, da mu je Tamulija sestra, da sta oba kristijana, da se le na videz vklanjata mohamedanski veri, da rajše pogineta, ko zanaprej svojo vero tajiti, in tako dalje do zadnje pike, kar so naši bralci do zdaj od nju brali in sami uganili.

V zavzetji sultan brez pogovora do konca pazljivo posluša. Potem se dvigne z divana, proti Meki obraz obrne, roke križema na prsi pritisne ter s pripognjeno glavo izusti: „Alah kherim! —“ to je, Bog je velik!

Drugi dan Lamprin od sultana v svojo stanico sledeče pismice dobi:

> Ivan Jurjevič!
>
> Bog je sodil, glavo znižam in ne tirjam, kar mi sura kaže. Vzemi sestro, hodi, kamor ti je drago. Vajinemu premoženju dodam pet sto mošenj cekinov. Znati imajo prihodnji vnuki, kako ljubi, kako čisla, kako bogatí
>
> Selim Padišah, Emir al Mumenin.

Slišali smo, da si je Tamulija po tem samostansko življenje izvolila, in da je umrla sploh češčena in obilno objokovana v srečni visoki starosti opatica imenitnega korcirskega samostana svete Marije Magdalene. Lamprin se je prijel očetovega stanú. Silno bogat in imeniten kupec je bil; petdeset morskih bark mu je služilo. Mnogo časa je pobožno živel, in malo manj ko sto let star je mirno v Bogu zaspal. Njegovi vnuki po ženskem spolu so še dan današnji na jadranskih bregovih neizmerno bogati, imenitni gospodje.

I. Koseski.

164

194. Martin Krpan.

I.

V Notranjem stoji vas, Vrh po imenu. V tej vasici je živel v starih časih Krpan, močán in silen človek. Bil je neki tolik, da ga ni kmalo tacega. Dela mu ni bilo mar; ampak nosil je od morja na svoji kobilici angleško sol, kar je bilo pa že tistikrat ostro prepovedano. Pazili so ga mejači, da bi ga kje nehotoma zalezli; poštenega boja ž njim so se bali ravno tako kakor pozneje Štempiharja. Krpan se je pa vedno umikal in gledal, da mu niso mogli do živega.

Bilo je po zimi, in sneg je ležal krog in krog. Držala je samo ozka gaz, ljudém dovoljna, od vasí do vasí, ker takrat še ni bilo tako cest, kakor dan danes. V naših časih je to vse drugače, se vé da; saj imamo, hvalo Bogu, cesto do vsacega zelnika. Nesel je Krpan po ozki gazi na svoji kobilici nekoliko stotov solí; kar mu naproti priževenketá lep voz; na vozu je pa sedel cesar Janez, ki se je ravno peljal v Trst. Krpan je bil kmečki človek, zató tudi ni poznal; pa saj ni bilo časa dolgo ozirati se; še odkriti se ni utegnil, temuč prime brž kobilico in tovor ž njo, pa jo prenese v stran, da bi je voz ne podrl. Menite, da je Krpana to kaj mudilo, ka-li? Bilo mu je, kakor komu drugemu stol prestaviti.

Cesar, to videvši, velí kočijažu, da naj konje ustavi. Ko se to zgodí, vpraša silnega moža: „Kdo pa si tí?“

Ta mu da odgovor: „Krpan mi pravijo; domá sem pa z Vrha od svete Trojice, dve uri hoda od tukaj.“

„I kaj pa nosiš v tovoru?“ cesar dalje vpraša.

Krpan se naglo izmisli in reče: „I kaj? Kresilno gobo pa nekaj brusov sem naložil, gospod!“

„Na to se cesar začudi in pravi: „Ako so brusi, pokaj so pa v vrečah?“

Krpan se ne umišlja dolgo, ampak urno odgovorí, kakor vsaki človek, ki vé, kaj pravi: „Bojim se, da bi od mraza ne razpokali; zató sem je v slamo zavil in v vrečo potisnil.“

Cesar, ki mu je bil silni možák všeč, dalje pravi: „Anti véš, kako se taki reči streže? Kaj pa da si konjiča tako lehko prestavil? Res nima dosti mesá; pa ima vsaj kostí.“

Krpan se malo zareži in pravi: „Vem, da imajo vaši konji več mesá; pa vendar ne dam svoje kobilice za vse štiri, ki so tukaj napreženi. Kar se pa tiče prestavljanja, gospod! upam si nesti dve taki kobili dve uri hoda in tudi še delj, če je treba.“

Cesar si misli: To veljá, da bi se zapomnilo, — in velí pognati.

Minulo je potem leto in nekteri dan. Krpan je pa zmerom tovoril po hribih in dolinah. Kar se pripeti, da pride na Dunaj strašen velikán, Brdávs po imenu. Ta je vabil, kakor nekdanji Pegam, vse junake našega cesarstva v boj. Ali cesar pa tudi ni imel tako boječih ljudí, da bi djal: nihče se ni upal nad-enj; toda kdor se je skusil ž njim, gotovo je bil zmagan. Velikan pa ni bil mož usmiljenega srca; ampak vsacega je umoril, kogar je obladal. — To je cesarju začelo iti po glavi: lejte-si no! kaj bo, kaj bo, če se Brdavs ne ukrotí? Usmrtil mi je že vso najvišo gospodo! Tako je cesar toževal, kočijaž ga je pa slišal. Pristopi tedaj z veliko ponižnostjo, kakor gré pred tolicim gospodom, in pravi: „Cesarost! ali več ne morete pametovati, kaj se je godilo predlansko zimo blizo Trsta?“

Cesar vpraša nekako nevoljen: „Tisti Krpan, ki je tovoril s kresilno gobo in brusi, ne veste, kako je kobilico v sneg prestavil, kakor bi nesel skledo na mizo? Če ne bo Krpan Brdavsa premogel, drugi tudi ne, tako vam povem.“

„Saj res,“ pravi cesar, „precej se mora po-nj poslati.“

Poslali so veliko, lepo kočijo po Krpana. Ta je bil ravno tačas natovoril nekoliko soli pred svojo kočo: mejači so bili pa vse čisto ovédeli, da se zopet napravlja po kupčiji. Pridejo tedaj nád-enj ter se ga lotijo; bilo jih je petnajst. Ali on se jih ni ustrašil; pisano je pogledal in prijel prvega in druge ž njim omlatil, da so vsi podplate pokazali. Ravno se je to vršilo, kar se v četvér pripelje nova, lepa kočija. Iz nje stopi cesarski sel, ki je vse videl, kar se je godilo, in naglo reče: „Zdaj pa že vém, da sem prav pogodil. Ti si Krpan z Vrha od sv. Trojice, kaj ne?“

„Krpan sem,“ pravi ta; „z Vrha tudi, od svete Trojice tudi. Ali kaj pa bi radi? Če mislite zavoljo soli kaj, svetujem, da mirujte; petnajst jih je bilo, pa se jih nisem bal, hvalo Bogu; samo enega se tudi ne bom.“

Sel pa, ki gotovo ni vedel, zakaj se méni od soli, reče na to: „Le urno zapri kobilo v konják, pa se hitro pražnje obleci, pojdeva na Dunaj do cesarja.“

Krpan ga nevérno pogleda in odgovorí: „Kdor če iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj, to sem slišal starih ljudí; jaz ga pa menim s seboj nositi, koder bom tovoril in dokler bom tovoril.“

Služabnik mu pravi: „Nikar ti ne misli, da šale uganjam.“

„Saj bi tudi ne bilo zdravo,“ reče Krpan.

Na to zopet govorí sel: „Kar sem ti povedal, vse je res. Ali več ne veš, kako si bil umaknil predlansko zimo kobilico kočiji s pota? Uni gospod na vozu je bil cesar, pa nihče drugi, véš!“

Krpan se začudi in pravi: „Cesar? — Morda vendar ne?“

„Cesar, cesar! Le poslušaj. Prišel je zdaj na Dunaj hud velikan, ki mu pravimo Brdavs. Tak je, da ga nihče ne vstrahuje. Dosti vojščakov in gospode je že pobil, pa smo rekli: če ga živ krst ne zmore, Krpan ga bo. Lej, ti si zadnje upanje cesarjevo in dunajskega mesta.“

Krpana je to s pridom utešilo. Jako dobro se mu je zdelo do vsega, kar je slišal, in reče tedaj: „Če ni druzega, kakor tisti Brdavs, poslušajte, kaj vam pravim! Petnajst Brdavsov za malo južino, to je meni toliko, kolikor vam kamen poriniti čez lužo, ki jo preskoči dete, sedem let staro; samo varite, da me ne boste vodili za nos!“ — To reče in brž dene sol s kobile, kobilo pa v konják, gre v kočo ter se pražnje obleče, da bi ga pred cesarjem ne bilo sram. Ko se preobuje, ven priteče in sede v kočijo, ter naglo zdrčita proti Dunaju.

II.

Ko prideta na Dunaj, bilo je vse mesto črno pregrnjeno; ljudjé so pa klaverno lazili, kakor mravlje, kedar se jim zapali mravljišče.

Krpan vpraša: „Kaj pa vam je, da vse žaluje?“

„O Brdavs! Brdavs!“ vpije malo in veliko, možjé in žene; „ravno danes je umoril cesarjevega sina, ki ga je globoko v srce pekla sramota, da ne bi imela krona junaka pod seboj, kteri ne bi se bal velikana. Šel se je ž njim skusit; ali kaj pomaga? Kakor drugim, tako njemu. Do zdaj se še nihče ni vrnil iz boja.“

Krpan velí urno pognati, in tako prideta na cesarski dvor, pravijo, da je neki silo velik in jako lep. Tam stoji straža vedno pri vratih noč in dan, v letu in zimi, naj bo še tako mraz; in brž je zavpila o Krpanovem prihodu, kakor imajo navado, kedar se pripelje kdo cesarske rodovine. Bilo je namreč naročeno že štirnajst dni dan za dnevom, da naj se nikomur in nikoli ne oglasí, samo tačas, kedar se bo pripeljal tak in tak človek. Tako so se veselili Krpana na Dunaj. Kaj bi se ga pa ne? Presneto jim je bila huda za nohtmi! Ko cesar sliši vpitje, precej vé, kdo je, in teče mu naproti, pa ga pelje v gornje hrame. Čudno lepo je tam, še lepše, ko v cerkvi. Krpan je kar zijal, ker se mu je vse tako grobo zdelo. Cesar ga vpraša: „Krpan z Vrha! ali me še poznaš?“

„Kaj bi vas ne,“ odgovorí on; „saj ni več ko dve leti, kar sva se videla. No, vi ste še zmerom lepo zdravi, kakor se na vašem licu vidi.“

Cesar pravi: „Kaj pomaga ljubo zdravje, ko pa drugo vse narobe gre! Saj si že slišal od velikana? Kaj déš ti, kaj bo iz tega, če se kako kaj ne preongavi? Sina mi je ubíl, lej!“ —

Krpan odgovorí: „Koga bo druzega? Glavo mu bomo vzeli, pa je!“

Cesar ga žalosten zavrne: „Menim da, ko bi jo le mogli! Oh, ali ni ga, mislim, pod solncem junaka, da bi vzel Brdavsu glavo?“

„Zakaj ne? Slišal sem,“ pravi Krpan, „da vsi ljudjé vse vedó; na vsem svetu se pa vse dobí; pa se ne bi dobil tudi junak nad Brdavsa? Kakor sem uboren človek, ali tako peklensko ga bom premikastil, da se mu nikdar več ne bodo vrnile hudobne želje po Dunaji razsajati; če Bog dá, da je res!“

Kdo bi bil cesarju bolj ustregel, kakor te besede! Le nekaj ga je še skrbelo; zató pa tudi reče: „Da si močan, tega si me preveril; ali pomisli ti: on je orožja vajen iz mladih dni; ti pak si prenašal zdaj le bruse in kresilno gobo po Kranjskem; sulice in meča menda še nisi videl nikoli drugej, kakor na križevem potu v cerkvi. Kako se ga boš pa lotil?“

„Nič se ne bojte,“ pravi Krpan; „kako ga bom in s čim ga bom, to je moja skrb. Ne bojim se ne meča ne sulice, ne drugega velikanovega orožja, ki vsemu še imena ne vem, če ga ima kaj veliko na sebi.“

Vse to je bilo cesarju po godu, in brž velí prinesti polič vina, pa kruha in sira rekoč: „Ná, Krpan! pij pa jej; potlej pojdeva orožje izbirat.“

Krpanu se je to vele malo zdelo; polič vina tacemu junaku! pa je vendar molčal, kar je preveliko čudo. Kaj pa je hotel? Saj menda je že slišal, da gospôda so vsi malojedni zato, ker jedó, kedar hoče in kolikor hoče kteri, zgolj dobrih jedí. Ali kmečki človek, kakor je bil Krpan, ima drugo za bregom. On tedaj povžije, ko bi kviško pogledal, ter naglo vstane. Cesar je vse videl, in ker je bil premeten mož, tudi precej spoznal, da tacemu truplu se morajo veči deleži meriti; zató so mu pa dajali od tega časa dan na dan, dokler je bil na Dunaji, dve kračí, dve četrti janca, tri kopune, in ker sredice ni jedel, skorje štirih belih pogač, z maslom in jajci oméšenih; vino je imel pa na pravici, kolikor ga je mogel.

Ko prideta v orožnico, t. j. v tisto shrambo, kjer imajo orožje, namreč: sablje, meče, jeklene oklepe za na prsi, čelade, in kakor se imenuje to in uno, Krpan izbira in izbira, pa kar prime, vse v rokah zdrobí, ker je bil silen človek. Cesarja skoraj obide zona, ko to vidi; vendar se stori srčnega in vpraša: „No, boš kaj kmalo izbral?“

„V čem si bom pa izbiral?“ odgovorí Krpan. „To je sama igrača; to ni za velikana, ki se mu pravi Brdavs, pa tudi za mé ne, ki mi pravite Krpan. Kje imate kaj boljšega?“

Cesar se čudi, in pravi: „Če to ne bo za-te, sam ne vem, kako bi? Večega in boljšega nimamo.“

Na to reče uni: „Veste kaj? Pokažite mi, kje je ktera kovačnica!“

Pelje ga hitro sam cesar v kovačnico, ki je bila tudi na dvoru; zakaj taki imajo vso pripravo in tudi kovačnico, da je kladvo in nakovalo pri rokah, ako se konj izbosi, ali če je kaj druzega treba, da se podstavi ali prekuje. Krpan vzame kos železa in najteže kladvo, ktero je kovač vselej z obema rokama vihtel; njemu pa je v eni roci pelo, kakor bi koso klepal. „Oj tat sežgani!“ pravijo vsi, ko to vidijo; še cesarju se je imenitno zdelo, da ima tacega hrusta pri hiši. Krpan kuje in kuje, goni méh na vse kriplje, ter naredí veliko reč, ki ni bila nobenemu orožju podobna; imela je največ enakosti z mesarico. Ko to izgotovi, gre na cesarski vrt in poseka mlado, košato lipo iznad kamnene mize, kamor so hodili gospôda po letu hladit se. Cesar, ki mu je bil zmerom za petami, brž priteče in zavpije: „Krpan! i kaj pa delaš? Da te bes opali! Ne veš, da cesarica raje dá vse konje od hiše, kakor to lipo od mize! Pa si jo posekal? Kaj bo pa zdaj?“

Krpan z Vrha pa, ne da bi se bal, ampak odgovori: „Kar je, to je? Zakaj mi pa niste druge pokazali, če se vam té tako smili? Kaj bo pa? Drevo je drevo! Jaz pa moram imeti les nalašč za svojo rabo, kakoršnega v boji potrebujem.“

Cesar molči, ker vidi, da ne pomaga zvoniti, ko je toča že pobila; pa vendar ga je skrbelo, kako bi se izgovoril pred cesarico. Krpan tedaj naredi najprvo toporišče mesarici, potem pa obseka pol sežnja dolg ter na enem koncu jako debel kij, pa gre pred cesarja: „Orožje imam, ali konja nimam. Saj menda se ne bova peš lasala?“

Cesar, zastran lipe še zmerom nekoliko nevšečen, pravi: „Pojdi, pa vzemi konja, kterega hočeš. Saj vem, da le širokoustiš. Kdaj bom jaz papež v Rimu? Takrat, kedar boš ti zmogel velikana. Če misliš, primi ga, pa mu odstrizi glavo, ako si za kaj, da bo imela moja država mir pred njim, tí pa veliko čast in slavo za njim!“

Krpan je bil malo srdit, pa vendar jezo pogoltne in reče: „Kar se tiče Brdavsa, to ni igrača, kakor bi kdo z grma zapodil vrabca, ki se bojí vsacega ocepka in kamena. Koliko junakov pa imate, da bi si upali nad-enj? Zapomnite si, cesarost! kar sem obljubil, storil bom, če prav od jeze popokajo vsi obrekovavci, ki me mrazé pri vas. Da bi le vsi ljudjé vselej držali se svojih besedi tako, kakor se mislim jaz, ako me Bog ne udari; pa bi nihče ne vedel, kaj se pravi laž na zemlji! Toda svet je hudoben, ter ne pomisli, da Bog je velik, človek majhen. Zdaj pa le pojte, greva, da konja izbereva. Nočem tacega, da bi pod mojo težo pred velikanom počenil na vse štiri noge, vam v sramoto, meni v sitnost. Dunajčanje bi se smejali, vi pa rekli, poglejte ga, še konja mi je izpridil!“

Cesar je kar obsteklel, poslušaje modrost Martinovih ust, in potem gre ž njim. Ko prideta v konjak, popraša: „Po čem bodeš pa konja poznal, je-li dober ali ne?“

Krpan odgovori: „Po tem, da se mi ne bo dal za rep čez prag potegniti.“

Cesar pravi: „Le skusi! Ali da-ravno si, prekanjeni tat, storil mi dovolj sitnosti pred cesarico, svarim te, vari se, da te kteri ne ubije; konji so iskri.“

Martin Krpan pak izvleče prvega in zadnjega, in vse druge čez prag; še celó tistega, ki ga je sam cesar jahal samo dvakrat v letu, namreč: o veliki noči pa o svetem telesu; to se je menda cesarju posebno pod nos pokadilo. Potem reče Krpan: „Tukaj ga nimate za moje sedlo! Pojva k drugim!“

Cesar odgovori čméren: „Če niso ti za-te, moraš se peš bojevati. Ti nisi pravdanski človek! Vem, da ga nimam v cesarstvu tacega, da bi ga ti zagovédnež ne izvlekel!“

„Ta je pa že prazna!“ pravi Krpan. „Jaz imam doma kobilico, ktere ne izvleče nobeden vaših junakov, stavim svojo glavo, če ni drugače, da ne porekó Dunajčanje z Brdavsom vred, da lažem.“

„Pa ni tista,“ vpraša cesar, „ki si ž njo plesal po snegu?“

„Tista, tista!“ zavrne on.

Cesar pa se razhudi, rekoč: „Zdaj pa že vidim, da si bebec ali pa mene delaš bebca! Vari se me, Krpan! moja roka je dolga.“

Krpan mu v smehu odgovori: „Če je s tim dalja, pa vendar ne seže velikanu še celo do pasa ne, nikar že do brade, da bi ga malo oskubla in zlasala. Ampak pustimo šale tacim ljudém v napotje, ki nimajo druzega dela, kakor da ž njimi dražijo svojega bližnjega; meniva se rajše od Brdavsa, ki še zdaj nosi glavo. Pošljite mi hitro po kobilo; ali pa naj grem sam po njo. Toda potlej ne vem? — Ko bi mene več ne bilo nazaj? — — Bogu je vse mogoče!“

Cesar, ko to sliši, urno pošlje na Vrh po Krpanovo kobilico. Ko jo pripeljejo na Dunaj, Krpan reče: „Zdaj pa le vkup dunajski junaki, kjer vas je še kaj! Moje kobilice, kakor je videti slaba, vendar nihče ne potegne do praga, nikar že čez prag!“

Skušali so jahači in konjarji, in vsi tisti, ki so učeni, kako veljá v strah prijeti konja, bodi si hud ali pa krotak; pa kobilice nihče ni premaknil z mesta; vsacega je vrgla na gnojno gomilo. „Bes te lopi!“ reče eden in drugi, „majheno kljuse, velika moč!“

III.

Prišel je čas boja z velikanom; bilo je ravno svetega Erazma dan. Krpan vzame kij in mesarico, zasede kobilico pa jezdi iz mesta na travnik, kjer se je Brdavs bojeval. Martina je bilo čudno gledati: njegova kobilica je bila majhena, noge je imel velike, tako da so se skoraj po tleh za njim vlekle; na glavi je pa nosil star klobuk širocih krajev, na sebi pa debelo suknjo iz domače volne: vendar se nobenega ni bal; celó sam cesar ga je rad poslušal, kedar je kako prav žaltovo razdrl.

Ko ugleda Brdavs jezdeca, svojega sovražnika, začne s hrohotom smejati se in reče: „Ali je to tisti Krpan, ki so ga poklicali nad me tako daleč, tam z Vrha od sv. Trojice? Mar bi raje bil ostal doma za pečjó, da ne bi cvelil svoje stare matere, ako jo še imaš, da bi ne žalil svoje žene, ako ti jo je Bog dal. Pojdi mi izpred oči, da te videl ne bom, pa le naglo, dokler mi je srce še usmiljeno. Če me zgrabi jeza, ležal boš na zemlji krvav, kakor je sam cesarjev sin in sto druzih!“

Krpan mu odgovorí: „Če nisi z Bogom še spravljen, urno skleni, kar imaš; moja misel ni, dolgo čakati, mudí se mi domú za peč. Tvoje besede so mi obudile v srcu živo željo do svoje koče in do svoje peči; ali poprej vendar ne pojdem, da tebi vzamem glavo. Pa ne zameri! To mi je naročil moj gospod, cesar; jaz nisem vedel ne za té, ne za tvoje velikanstvo in za vse krvave poboje. Prijezdi bliže, da si podava roke: nikoli si jih nisva poprej, nikoli si jih ne bova pozneje; ali pravijo, da Bog nima rad, če pride kdo z jezo v srcu pred sodnji stol.“

Velikan se nekoliko začudi, ko to sliši. Naglo prijezdi, ter mu podá svojo debelo roko. Krpan mu jo pa tako stisne, da precej kri izza nohtov udari.

Brdavs malo zareží, pa vendar nič ne pravi, ampak misli si: ta je hud in močan: pa kaj bo — kmet je kmet; saj ne zna bojevati se, kakor gre junakom.

Urno zasukneta vsaki svojega konja, in zdirjata si od daleč zopet naproti. Brdavs visoko vzdigne meč, da bi že o prvem odsekal sovražniku glavo; ali ta mu urno podstavi svoj kij, da se meč globoko zadere v mehko lipovino; in preden ga velikan more izdreti, odjaha Krpan z male kobilice, potegne Brdavsa na tla, pa ga položi, kakor bi otroka v zibel déval, ter mu stopi za vrat in reče: „No, zdaj pa le hitro izmoli en očenašek ali dva, in pa svojih grehov se malo pokesaj; izpovedal se ne boš več, nimam časa dolgo odlašati, mudí se mi domu za peč: znaj, da komaj čakam, da bi zopet slišal zvon, ki poje na Vrhu pri sveti Trojici. To izreče, pa vzame počasi mesarico, ter mu odseka glavo, in se vrne proti mestu.

Dunajčanje, ki so do zdaj le od daleč gledali, pridaró k njemu, tudi sam cesar mu pride naproti, pa ga objame pričo ljudstva, ki je vpilo na vse grlo: Krpan je nas otel! Hvala Krpanu, dokler bo Dunaj stal!

Krpanu se je to kaj dobro zdelo, da je dosegel toliko čast, in držal se je na svoji kobilici, kakor bi šel v gostje vabit. Saj se je tudi lehko; še tu med nami, če kdo kacega slepca ali belouško ubije, še ne vé, na kteri grm bi jo obesil, da bi jo videlo več ljudi.

Ko pridejo v cesarsko poslopje vsi knezi, vojskovodje in vsa prva gospôda s Krpanom, spregovori najnaprvo sam cesar in pravi: „Zdaj si pa le izberi! Dam ti, kar želiš, ker si zmogel tolicega sovražnika, in otel deželo in mesto velike nadloge in nesreče. Nimam take stvari v cesarstvu, da bi djal: ne dam ti je, če jo hočeš.“ —

Na to pristopi minister Gregor, ki je imel ključe od cesarske denarnice, ker taki imajo za vsako reč posebej službabnika. Minister se oglasí: „Cesarost! veste kaj? Vaš norec Stehan je umrl; včeraj smo imeli osmi dan za njim, Bog mu daj nebeško luč! Stehan in Krpan, to si je nekam jako podobno. Kaj menite? Morda bi le-tá prevzel njegovo službo? Nič se ne vé. Zvitorepec je, debel je, smešen tudi, jezičen ravno tako; vse krščanstvo ga nima tacega!“

Krpan odgovorí: „Magister Gregor, veste kaj? Enkrat sem bil vaš bebec, dvakrat pa ne bom. Smejalo bi se malo in veliko meni in moji zarobljeni pameti, ko bi to naredil. — Zdaj pa dobro, da mi je prišlo na misel! Kmalo bi bil pozabil, kar imam že dolgo na jeziku. Cesarost! nekdaj ste me bili srečali s kobilico v snegu, kaj ne?“

Cesar: „Bilo je tako bilo!“

Krpan: „Kaj pa sem nesel na tovoru?“

Cesar: „Bruse pa kresilno gobo.“

Krpan: „To je bilo tačas, ko ste se vi peljali v Jeruzalem.“

Cesar: „Bosa je ta! V Trst sem šel; za Jeruzalem toliko vem, kolikor za svojo zadnjo uro.“

Krpan: „Jaz pa za bruse in kresilno gobo ravno toliko. Takrat, veste, nisem vam bil resnice povedal, kar mi je še zdaj žal. Angleško sol sem prenašal. Saj se nisem bal prav za prav ne vas, ne vašega kočijaža. Pa taka je le: kedar se človek zasukne s pravega pota, naj bo še tako močán, pa se vendar boji, če veja ob vejo udari.“

Na to pravi minister Gregor: „Ali ne veš, da je prepovedano? To je nevaren človek; državi dela škodo. Primite ga, zaprimo ga!“

Krpan odgovori: „Kdo me bo? Morda vi dolgopetec, ki ste suhi, kakor ražen; ki je vas in vašega magistrovanja z vami komaj za polno pest? Z eno samo roko vas porinem čez svetega Štefana streho, ki stoji sredi mesta! Nikar praznih besed ne razdirajte!“

Cesar pravi: „Le ti meni povej, če bi morda še kaj rad. Midva ne bova v sovraštvu ostala ne, če Bog da, da ne. Minister Gregor, tí ga pa le pusti! Že jaz vem, kako je!“

Krpan odgovori: „Poslušajte me tedaj! Moje otepanje z Brdavsom vém da je imena vredno. Kaj se zna? Morda bodo postavači še celo skladali pripovedovavke in pesmi, da se bo govorilo, ko ne bo ne vas ne mene, kostí ne prstí, če ne bo magister Gregor dal drugače v bukve zapisati. Pa naj stori, kakor če; meni se ne bo s tem ne prikupil, ne odkupil. Ampak vendar je vsaki delavec vreden svojega plačila, to sem v cerkvi slišal. Če je vaša draga volja, dajte mi tedaj pismo, ki bo veljavno pred vsako duhovsko in deželsko gosposko; pa tudi svoj pečat morate udariti, da bom brez skrbi nosil angleško sol po svetu. Če mi to daste, naj bom ves malopridnež, kolikor me je pod klobukom, ako vam bom kdaj kaj opotikal, dokler bom tovoril!“

Cesar je bil predej pri volji; minister Gregor pa nikakor ni pritegnil. Ali cesar ga ni poslušal, ampak še le djal je: „Gregor, vzemi pero, pa zapiši, kakor je Martin rekel!“

Minister Gregor se je kislo držal, branil se pa le ni, kar so mu veleli; zakaj cesarja se vendar vsaki boji. Kedar je bilo pismo narejeno in zapečateno, pravi cesar Krpanu: „Martin, ali prodaš meni pogače in vino, pa kar je še druzih reči cesaričinih darov? Najlože bo tako lej! S cesarico bom že jaz govoril, da bo prav. Mošnjo cekinov ti dam; ti boš pa blago pustil. Kdo bo to prenašal iz Dunaja do svete Trojice?“

Krpan odgovori: „Poldrugo mošnjo, pa še kakošno krono po vrhu, vem da je lepo vredno, ko bi prodajal brat bratu. Pa naj bo no, pri vas ne bom na tisto gledal. Samo da jaz ne bom imel pri cesarici zavoljo tega nikakoršnih ohodkov; ne lazim rad okoli gosposke! Pa saj imam priče, da ste vi prevzeli vse sitnosti, ki bodo prišle prvič ali drugič iz tega, dobro me poslušajte!“

Cesar mu dé: „Nič se ne boj; to bom že poravnal sam brez tebe. Ná mošnjo; tu je pa še pismo. Saj nocoj tako še ne pojdeš iz grada, če le misliš iti; priklonil se je že dan, in noč se bliža.“

Ali Krpan odgovori: „Lepa hvala vam bodi najpopred za pisemce, da ga bom v zobe vrgel vsacemu, kdor me bo ustavljal na cesti; pa tudi zavoljo mošnjička se ne bom krčil. Kaj se vé, da zadene človeka v neznanji? Morda mi utegne še na hvalo priti. Vselej pravijo: bolje drži ga, ko lovi ga! Pri vas pa ne bom ostajal čez noč, ako se vam ne zamerim skozi to. Že hudo me ima, da bi spet enkrat bil na Vrhu pri sveti Trojici. Samo še nekaj bi vas rad prosil, ko bi mi dali človeka, da bi me spremil do ceste. Mesto je veliko; hiš je, kolikor jih nisem še videl, kar sol prenašam, akoravno sem že v Reki bil, tudi v Kopru, na Vrhniki in v Ljubljani; ali tolicih ulic ni nikjer. S kočijažem sva se hitro vozila, in toliko vem, kod sem prišel, kakor bi bil imel oči zavezane; pa sem vendar gledal na levo in tudi na desno; ali to ni dano vsacemu človeku, da bi vselej vedel, kje je.“

Cesar mu je obljubil svojega služabnika, potlej mu je roko podal, pa tudi Gregorju velel, da naj mu jo poda. Minister se ni branil; ali vendar je bil zavoljo pisma ves zelen od jeze.

Krpan zadene kij in mesarico, in to so bile njegove zadnje besede pred cesarjem: „Ko bi se spet oglasil kak Brdavs ali kdo drugi, saj veste, kje se pravi na Vrhu pri sveti Trojici. Zdravi ostanite!“

„Srečno hodi!“ pravi cesar, minister Gregor pa nič.

* * *

IV. Junaške pesmi, epopeja in roman.

165

○ 195. Ljubušina sodba.

(Zelenogorski rokopis.)

Krok Ni
Kazi
Teta
Ljubušā
Prešemysl

Aj Veltava! kaj kalíš si vodo,
Kaj kalíš si vodo srebropéno?
Al te huda je razrila burja,
Vsuvši točo iz nebes širocih,
Oplaknivši glave gor zelenih,
Izplaknivši zlatopesko glino?
„Kak bi si jaz vode ne kalila?
Ker v razprtji sta rojena brata,
Brata zavolj dédine očetne.
Kruto se prepirata med sabo,
Ljuti Hrudoš na Otavi krivi,
Na Otavi krivi zlatonosni,
Staglav hrabri na Radbuzi hladni,
Oba brata, oba Klenoviča,
Stare krvi Tetva-Pepelove,
Ki prišel je s Čehovimi polki
V te dežele blage čez tri reke.“

Priletela drúžna lastovica,
Priletela od Otave krive,
Na okence sédla je odprto,
V Ljubušini zlati dvor očetni,
Dvor očetni, v svetem Višegradu,
Žalovala in tožila milo.
Ko to sliši nju rojena sestra,
Sestra njuna v Ljubušinem dvoru,
Sprosi knežnjo, notri v Višegradu,
Na razsodbo postavíti pravdo,
Oba njena brata poklicáti,
In soditi jima po zakonu.
Reče knežnja razposlati posle:
1 K Svetoslavu od Ljubice béle,
Tamo, kjer so dobrovine mlade,
2 K Ljutoborju z dobroslavskih holmov,
Tamo, Laba kjer Orlico pije,
3 K Ratiborju od gor Krkonosov,
Kjer pogubil Trut je kačo hudo,
4 K Radovanu od Kamena mosta,
K Jarožirju, kjer so rečna brda,
5 K Streziborju od Sasave lepe,

K Samorodu z Meže srebronosne,
Po vse kmete, lehe in vladike,
Po Hrudoša, po Štaglava brata,
Ki sta v vraštvu za dedino oč'no.
Ko zberó se kmetje, lehi in vladike,
V Višegradu v Ljubušinem dvoru,
Vsaki vstopi se po svojem rojstvu,
Vstopi knežnja se v obléki beli
Na očetni stol v slovečem zboru.
Pristopite dve devici modri,
Podučeni v viteških besedah.
Ena ima deske pravdodatne,
Druga meč, vso krivdo karajoči.
Proti njima plamen pravoskazen,
In pod njima svetočudna voda.
Začne knežnja v oč'nem, zlatem stolu:
„Moji kmetje, lehi in vladike!
Bratoma zdaj razrešíte pravdo,
Ki razprla sta se za dedíno,
Za očėtno dedino med sabo.
Po zakonu večnoživih bogov,
Bosta naj al vkup oba vladála,
Al pa v ravni se delila meri.
Moji kmetje, lehi in vladike!
Presodite moje si izreke,
Ako bodo po razumu vašem.
Če ne bodo po razumu vašem,
Vstanovite njima novo sodbo,
Ki bi huda umirila brata.“
Vklonijo se lehi in vladike,
In počnejo tiho govoriti,
Govoriti tiho medi sabo,
In hvalíti zlo izreke njene.
Ljutobor od dobroslavskih holmov
Vstane, začne tako govoriti:
„Slavna knežnja, v oč'nem zlatem stolu!
Premislili smo izreke tvoje,
Zberi glase po narodu svojem!“
Brali dévi sodnji ste glasove,
Zbirali ste je v posode svete,
Pa je dali razglasiti lehom.
Vstal Radovan je s Kamena mosta,
In začel je preštevati glase,
In večino razglašáti v narod,
V narod, v zbor na razsojenje sklican:
„Oba rodna brata Klenoviča,

Stare krvi Tetva-Pepelove,
Ki prišel je s Čehovimi polki
V te dežele blage čez tri reke,
Naj med sabo se tako vgodita,
Da oba vkup bodeta vladala!“
Vstane Hrudoš od Otave krive,
Želč razlije mu po vsem se drobu,
Tresejo se jeze mu vsi udje,
Z roko mahne, ko mlad tur, zarjove:
ptičem? „Gorje ptencem, ko k njim kača zajde,
Gorje možem, ko jim žena vlada!
Možem vladat' možu je spodobno,
Gre po pravdi dedina prvencu!“
Vstane v stolu Ljubuša očetnem,
Reče: „Kmetje, lehi in vladike!
Slišali ste sramotenje moje,
Le sodite sami svoje pravde,
Jaz ne morem sodit' vam prepirov.
Zvolite si enacega moža,
Ki bo s krutim vam železom vladal,
Ženska roka je za vas preslaba!“
Vstal je Ratibor, z gor Krkonosov,
In začel je tako govoriti:
„Iskat' pravde v Nemcih je sramotno,
Pravdo v svetem imamo zakonu,
Ki prinesli so jo nam očetje
V te dežele blage čez tri reke. —

Fr. Levstik.

166

o 196. Čestmir in Vlaslav.

(Kraljedvorski rokopis.)

I.

Neklan reče vstati v vojsko,
Reče z glasom jim knežévim
Proti Vlaslavu.
Vstali vojni so na vojsko,
Vstali so na glas kneževi
Proti Vlaslavu,
Ker se Vlaslav knez je hvalil,
Da je zmogel Neklana,
Kneza slavnega.
Spuščal mu je meč in ogenj
V Neklanove déžele,
In govoril za zgrabljivimi

Svojih vojnov meči je
Sramotenje Neklanu.

V boj mi, Čmire, trume vodi!
Lej dražljivo kliče nas
Vlaslav prevzetni!“

Vstane Čmir pa se raduje,
In dvozobi črni ščit
Sname, in sė ščitom sname
Mlat, čelado nepredrtno ž njim,
Pod vse drevje krog
Dar bogovom položí.
Vnet sklicuje Čmir vojake v boj.
V red vojaci brž tekó,
Dvignejo se brž pred solncem že,
In za solnca in po solncu še gredó
Hitro tjekaj v hrib.
Lejte, dim vali se po deželah,
Po deželah vzdihovanje
Žalostnih je glasov.
„Kdo zažgal deželo?
Kdo razplakal vam je glas, kdo? al Vlaslav?
Zadnje vraštvo njega bodi to!
Smrt in maščevanje
Vojni moji na-nj nesó!“
Vojvodi pa odgovoré Čmiru:
„Kruvoj, Kruvoj grdi nam
Odgnal črede, on poslal v dežele
Z ognjem, z mečem je gorjé.
Vse koristi naše
Strl je v svoji zlobi kruti,
Vojvoda pa nam zajel je.“
Čmir vsrdí se na Kruvója,
Iz širocih prsi
Zloba se mu razevrė,
In po udih vseh.
„Vojni!“ — reče — „jutri zjutraj
Razpalimo krutost vso!
Zdaj pak trudnim udom pokoj!“

II.

Gore so na desno,
Gore so na levo,
Na vrhove pak na njih visoke
Gleda jasno solnčice.
Pa od tod na gore,

Pa od tam na gore
Truma ide, bitvo v sebi nese.
„Aj, tje gori v grad,
V grad na sredi skal!
Tam Vojmirja ima v ječi Kruvoj,
Ima lepo hčer njegovo,
Ki jo v gostem lesu tam
Je pod sivo skalo vjel,
Neklana pa sramotil.
Kruvoj mu je bil obljubil vero,
In podal mu verno roko:
Vendar z glasom tem in roko to
Na ljudi je žalost vrgel.
Aj, tje gori v višnji grad,
V grad tecite vojni brž!“
Lej in vojni razhudé se,
K gradu brž se zgrinjajo,
Kamor velel Čmir je srčni,
Kakor toča ledovita.
Krijejo se prednji ščit na ščit,
Opirajo zadnji se na kopja
In na bruna k brunom zasajena vprek.
Nad vrhovi lesa više
Brenkajo njih meči k gradu,
V meče divji se drvé
Z grada tesajóče.
V gradu Kruvoj, z rijovenjem bika,
Rjove hrabrost v svoje ljudstvo,
Meč njegov pak pada na Pražane,
Ko drevo sè skále in ko po gorah
Mnogo silnih dobov:
Tako k gradu se nagrne
Neklanovih vojnov.
Čmir od zad na grad velí vdariti
Spredaj reče preskočiti gradbo.
Lej, in drevja so visoko rast
Priklonili k trdni gradbi,
Da bi po njem se valile klade,
Nad glavami vojnov.
Aj pod njimi spredaj se postavi silnih
K možu mož, da eden druga s pleči
Širocimi se tiščé.
Na ramé po čez denó bruna,
Sklenejo po dolzem je z vezmí,
Ter podprejo je sè sulicami.
In skočili so možjé na bruna,

Razložijo kopja si po ramah,
Sklenejo z vezmí,
Vskoči tretjih red na druge,
Četrtih na tretje,
Peti red je že do vrha grada:
Kjer gorijo meči,
Kjer letijo strele,
Kjer valijo se grmeče klade.
Roj Pražanov urno zid preteče,
Sè vso silo v trdno gradbo plane.

III.

„Pridi Vojmir z milo svojo hčerjo
Ven iz stolpa, semkaj v blago jutro;
Tam na skali videl boš Kruvoja
Krvavéti pod sekiro maščeválno.“
Stopi Vojmir v blagodejno jutro;
Stopi lepa ž njim njegova hčerka,
Vidi vraga krvavet’ Kruvoja.
Vrnit Čmir ves plen ljudém razpošlje,
S plenom pa se vrača déva lepa.
Vojmir pa je htel bogovom dati dar,
Na tem mestu, v tem koraku solnca.
„Kviško Vojmir!“ — Čestmir njemu reče, —
Naše v zmago nam hité stopinje
NB Nad Vlaslavom, bogov službo pusti,
Bogi čejo stepsti Vlaslava.
Kedar solnce dohiti na poldne,
Tjekaj nam je priti že na mesto,
Kjer bo vojska zmago prepevala;
Vzemi orožje vragu svoj’mu, pojdi!
Vzveselí se Vojmir jako — jako,
Vpije s skale, v glasu v les bobnečem,
Z močnim grlom tako vpije k bogom,
Da se vstraši drevje v širnem lesu:
„Ne črtite bogi svoj’ga hlapca,
Da v današnjem solncu ne žge dára!“
„Dolžen dar je bogom,“ pravi Čestmir,
„Al hiteti nam je zdaj na vrage.
Vsedi ti se koj na ročne konje,
Pak poleti v les z jelenjim skokom,
V dobravo, kjer je pri poti skala,
Bogom jako mila, na nje vrhu
Dar zaneti bogom, bogom rešnjim,
Za prejeto ino za prihodnjo zmago.
Preden zna se, da je prestopilo solnce

Na trdnosti neba,
Ti že tam na mestu boš;
Preden z drugim pa korakom
Solnce stopi,
In korakom tretjim
Nad vrhovi lesa,
Vojska tjekaj dojde,
Kjer poveje dar tvoj bogom v slopih dima;
In pokloni se, mimo ide vsa vojska.“
In na ročne konje Vojmir sede,
Poletí čez les v jelenjem skoku,
Tje v dobravo, k skali zraven pota,
In na vrhu skale pa zaneti
Rešnjim bogom dar
Za prejeto ino za prihodnjo zmago,
In daruje kravico jim čilo,
Polt rudeča se po njej leskeče,
Jalovko je kupil od pastirjev,
Tam v dolini med visoko travo,
Dal je za-njo konja z uzdo.

IV.

Plapolál je ogenj, bližala se vojska,
Tje k dolini, iz doline gori pa v dobravo.
Shajajo se v glasnem petji
Mož za možem in nesó orožje,
Vsaki ide okrog ognja,
Bogom slavo spevajóč,
Peti nihče ni okrog idé zamudil.
In ko se je bližala posléda vojnov,
Skoči Vojmir na ročnega konja,
Tolste kite naloží in pleča
Šestim jezdecem za vojsko.
Vojska gre in solnce gre s koraki vsemi;
Solnce je čez poldne že.
Tamkaj pa jih na ravnini čaka
Bojeviti Vlaslav;
Sila mu od lesa do lesa stojí,
Petkrat več jih je od vseh Pražanov.
Jek se dvigne, ko z oblakov mračnih,
Lajanje psov vstane brezštevilnih.
„Težek boj nam bode s temi vragi,
Palico kij malokdaj zadržal!“
Tako Vojmir; pravi pak mu Čestmir:
„To skrivé je modro govoriti,
Modro je si vsega biti v svesti.

Al čemú ob skalo s čelom tleči!
Močne ture prevarí lisica.
Tu zagledal bo nas Vlaslav z gore:
„Le brž doli okrog tega vrha,
Zadej bodo, kteri zdaj so spredaj,
Večkrat tako pojmo z gore doli!“
To je storil Vojmir, storil Čestmir.
Okrog gore vojska se obrne,
Obrne se vojska devet potov.
Tako vragom množijo števila,
Tako vragom razmnožé strahove.
Razgubé se po grmovji nizkem,
Naj orožje vragom se zabliskne.
Bila je vsa gora polna bliska.
Čestmir naglo vdari iz zaséde,
Bile trume so v zasedi štiri,
Ž njim pa Tras iz gozdnih senc udari,
Tras obsede množne trume vragov,
Zadej plane strah iz vsega lesa,
Razkropé se vrste sem ter tjékaj.
Vojmir skoči na-nje z roko hrabro,
In doline vshoda pol zastopi,
V stran se vrže, Vlaslavu nasproti.
Z rijovenjem riče les z doline,
Ko bi gore z gorami se bile
In vse drevje v sebi razlamljále.
Ino skoči Vlaslav proti Čmiru,
Vlaslavu pa Čmir naproti vdari
V hudo klanje, vstane vdar na vdar,
Trešči Vlaslava k tlam.

Vlaslav strašno se po zemlji meče,
Zdaj v stran, zdaj vzad, vstati pa ne more;
Morena ga v črno noč zasiplje.
Krv kipí iz silnega Vlaslava,
Po zeleni travi v črno zemljo teče,
Vjide duša z ust mu rijovečih,
Izletí na drevje in po drevji
Sem ter tje, da mrtvega sežgejo.

Splašijo se vsi, ki ž njim so bili,
Vpijejo na stran od tukaj v goro,
Skrivajo se vidu Čmira,
Čmira Vlaslavomorivca.
Neklanu pa zmaga čuje
V radostno se uhu ter se kaže plen
Neklanovim radostnim očém.

167

197. Jaroslav.

(Kraljedvorski rokopis.)

I.

Oznanujem vam povest preslavno
O velicih bitvah, ljutih bojih;
Stojte ino ves svoj um zbirajte,
Stojte, čudo bo vam poslušati!

V zemlji tam, kjer Olomuc vladuje,
Tamkaj stoji gora nevisoka,
Nevisoka, Hostajnov ime jej,
Na njej mati božja čuda dela.

Dolgo zemlje nam so v miru bile,
Dolgo blagor je cvetel med ljudstvom;
Al od vzhoda v zemljah burja vstane,
Vstane zavolj hčere Tatar-kama,
Ki so jo za kamenje kristjanje,
Za zlató, za biserje ubili.
Kublajevna, lepa kakor luna,
Sliši, da so zemlje na zahodu,
Da ljudí v teh zemljah živi dosti,
Šeg pogledat ptujih se odpravi.
Skoči deset na noge junakov,
Dve devici, v njeno spremljevanje.
Brž zberó si, česar jim je treba,
Vsi na ročne vsedejo se konje,
Tje hitijo, kamor solnce teče.
Kakor sije rana zora v jutru,
Kedar vsnide nad lesove mračne:
Tak sijala hči je Kublaj-kama,
Krasna z rojstva in v obleki krasni.
Ogrnjena vsa je v zlato,
Venčana je z biserji in kamni.
Čudijo se Nemci tej lepoti,
Zavidajo zlo bogastvo njeno.
Strežejo na potih njene ceste;
Lej, in na-njo padejo med drevjem,
Umoré jo, vzamejo bogastvo.
Ko to sliši Kublaj, kam tatárski,
Kaj se z drago je zgodilo hčerjo,
Zbira vojske iz vseh močnih zemelj,
Teče ž njimi, kamor solnce speje.
Slišali so kralji na zahodu,
Da hití kam nad njih ljudne zemlje.

Zberejo se hitro eden k drugu,
Združijo si preveliko vojsko,
In nasproti mu gredó na polje,
Položé se na ravnino širno,
Položé se, čakajo tam kama.
Kublaj reče svojim čarodejem,
Kozelnikom, vedežem, zvezdarjem,
Da prihodnost naj bi mu odkrili,
Kakšen konec boj imel bi vzeti?
Zberejo se precej čarodeji,
Kozelnici, vedeži, zvezdarji,
V dve strani so kolo razstopili,
Črni trst po dolgem položili
In na dve ga poli razcepili;
Prvi poli ime Kublaj dali,
Drugi poli ime kraljev dali,
In nad njima stare pesmi peli.
Začneta se trsta bojevati,
Lej, in trst je Kublajev premogel.
Vzradová se množje vsega ljudstva,
Vsaki teče ročno h konjem svojim,
In vojské se stavijo brž v vrsto.
Tega znali niso nič kristjanje,
Drli so brez uma v red poganov,
Bili so na svojo moč prevzetni.
Tu je prvi boj med njimi vdarjen,
Strele dežé, kakor toča z mrakov,
Lom oščepov, kakor ogenj burje.
Obe strani, z nevstrah'vano silo,
Ena drugi prestopiti brani.
Že kristjanje gnali so pogane,
Bili bi je užé premagali;
Ali prišli so mi čarodeji v novo
In prinesli razcepljena trsta.
Tatarji se zlo so razpalili,
Nad kristjane ljuto so planili,
Tako strašno je pred sabo gnali,
Da ko plaho zver je razkropijo.
Tu ščit leži, tu čelada draga,
Tu konj vlači vojvoda v stremenih,
Tukaj teče ta zastonj v Tatarje,
Uni prosi milosti od Boga.

Tako zmogli so Tatarji ljuti,
In kristjanom naložili davek,

In podvrgli so si dve kraljestvi,
Stari Kijev, Novigrad prostrani.

II.

Berž raznese to gorjé se v zemljah,
Ljud začnó po vseh deželah brati,
Naberejo štiri krepke voje,
Obnovijo vraštvo s Tatarini.
Tatarji se v pravo stran ugnejo,
Ko mrak črni, ki grozí posuti
Z ledom svojim sade tolstih polij:
Tako slišan bil je roj od daleč.
Hitro Ogri zbirajo se v trume,
Brž se ž njimi srečajo v orožji;
Al zastonj je srčnost in vsa hrabrost,
In zastonj njih drzno upiránje!
V sredo vojske vdarijo Tatarji,
Razkropijo vse njih množne voje,
Poberó vse, kar je v zemlji bilo.
Up odstopi zdaj od vseh kristjanov,
To gorjé med vsemi je največe.
In prosili žalostno so Boga,
Da odrešil bi je zlih Tatarjev:
„Vstani, Gospod! vstani v svojem srdu!
Sprosti vragov nas preganjajočih,
Potlačiti čejo dušo našo,
Stiskajo nas, ko ovcé volkovi;
Boj zgubljen nam prvi, zgubljen drugi!“

Tatarji se v Poljskej razložijo,
Zmerom bliže ropajo po zemljah,
Priderejo ljuto k Olomucu.
Tužna vstane žalost po krajinah,
Nič ni bilo prosto pred pogani.
Bitva prvi, bitva dan je drugi,
Ne nakloni se nikamor zmaga.
Razmnoží se množica Tatarjev,
Ko jesen se množi tma večerna.
In v povodnji teh Tatarjev ljutih
Zibal se je trop kristjanov v sredi;
Silama je rinil tje na hribec,
Tje, kjer mati božja čuda dela.
„Kviško bratje! kviško!“ vpije Vneslav,
Z mečem na ščit sreberni udari,
Vse se vzmoži, vse v Tatarje skoči,
Zberejo se v eno silo silno,

In udar'jo, kakor ogenj 'z zemlje,
Tjekaj v hribec iz premnož'ce vragov.
Vkréber s hrbtom vračajo se v hribec,
Na podhribu v šir se razložijo,
Spodej v ostro se zožijo brado,
V pravo, levo krijejo se s ščiti,
Bistra kopja položé na rame,
Drugi prvim, tako drugim tretji,
Mraki strél tu z gore na Tatarje!
V tem pa zemljo črna noč posuje,
Razvali se k zemlji in k oblakom,
In zapira oči, ki so vnéte
Krščenikov, Tatarjev nasprotno.
Vrh naspejo v gosti tmi kristjanje,
Okrog vrha skopljejo nasipe.

Ko začenja se na vzhodu jutro,
Ves povzdigne se sovražni tabor;
Tabor strašni ta je okrog holma
In v daljavo nedozirno daleč.
Tu na ročnih konjih gomezijo,
Nosijo na kopjih nataknjene
V šotor kama glave krščenikov.
Zdaj se množje zbere v eno silo,
Merijo vsi proti eni strani.
Brž se gori pomičejo v hribec,
In prestrašno zaženó kričanje,
Da razlega se iz gor in dolov.
Po nasipih so kristjanje stali,
Mati božja hrabrost jim dajala.
Napenjali brž so toge loke,
Silno z meči ostrimi mahali;
Odstopiti morajo Tatarji!
Razhudí se ljut tatarski narod,
Razjezí se kam njih v krutem srdu.
V tri vrsté se ves razstopi tabor,
V trijeh vrstah se ženó na hribec.
Vrgli dvajset so dreves kristjanje,
Posekali vse, kar tam jih stalo,
Privalili klade v kraj nasipa.
Koj Tatarji zaženó se v nasip,
Rijovijo do oblakov strašno;
Razmetavat' že začnó nasipe,
Klade močne že valé z nasipov.
Te mečkajo Tatarje, ko črve,
In teró je daleč še na ravnem.

III.

Bilo dolgo bojevano kruto,
Da je konec boju noč storila.
„Aj za Boga! lejte, slavni Vneslav,
Vneslav vržen od strele z nasipa!
Srca vse zdaj huda žalost stisne,
Strašna žeja žge jim drob nemilo,
Rosno travo suhih grl ližejo.
Večer tih tu prejde in noč hladna,
Noč pa v sivo spremení se jutro;
Vse je tiho v taborji Tatarjev.
Dan na poldne že se razgoréva,
V hudi žeji padajo kristjanje,
Odpirajo usta zapečena,
Hripavo na mater božjo pevši,
K njej očesa dvigajo zmedlena,
Žalostno pa lomijo z rokami,
Tužno zrejo od zemlje v oblake:
Delj trpeti žeje ni mogoče,
Ni mogoče v žeji bojevati;
Komur zdravje, komur drag životek,
Ta naj išče milosti v Tatarjih.
Huje vmret' za žejo, ko pod mečem,
V sužnosti bo vsaj vodé zadosti!“
Tako reče eden, tako drugi,
„Z mano, kdor tak misli — vpije Vestonj, —
Z mano, z mano, kogar žeja tare!“
Tu Vratislav, ko tur mladi skoči,
Vestonja za silne pazhe zgrabi,
Reče: „Skrumba ti kristjanov večna!
Vreči dobre češ ljudi v pogubo?
V milost upat' je od Boga hvalno,
Ne v sužnosti od Tatarjev divjih.
Ne hitite bratje mi v pogubo!
Pretrpeli smo najhuje vedro,
Bog podpiral nas je v žarnem poldnu,
Bog pomoč nam pošlje upajočim.
Sram, možjé! vas teh besed naj bode,
Dokler čete se junaci zvati!
Ak umremo žeje na tem holmu,
Ta smrt bo od Boga nam poslana;
Če pa mečem se podamo vragov,
Umorili bomo sami sebe.
Pred Gospodom sužnost je gnjusoba,
Greh je voljno vrat podati v sužnost!

Z máno pojte, možje! kdor tak misli,
Tje, kjer stolec matere je božje!“
Množ’ca gre za njim h kapeli sveti!
„Vstani, Gospod, vstani v svojem srdu!
V zemljah vzdigni nas nad vrage naše,
Vsliši glase k tebi upijoče!
Lej, zajeli so nas hudi vragi,
Reši krutih nas vezí tatarskih
In mokrote našemu daj drobu,
Prinesemo dar ti glasnonosni!
Potri v zemljah naših neprijatle,
Zatri je na vek in vekov veke!“
Glej, na nebu na vznojenem mraček!
Dahne veter, zabobní grom strašni,
Zatemí se oblak po vsem nebu,
Bliski tresk tresk! na tatarski tabor,
Dež obili oživí studence.

IV.

Mine burja. Vojska v red se zgrinja,
Iz dežel vseh, iz vseh krajev zemlje
K Olomucu vejejo prapóri.
Težki meči jim visé ob strani,
Polni tuli na plečih rožljajo,
Svitle kape jim na bojnih glavah,
Ročni konji skačejo pod njimi.
Zabučijo glasi rogov lesnih,
Zaženó se gromi bobnov silnih,
Zgrabite se hitro obe vojski.
Povzdiguje se megla od praha,
Bila bitva huja od posledaje.
Vstane hrest in brenket ostrih mečev,
In kaljenih strel strašno sičánje,
Lom oščepov, ropot kopij bistrih;
Bilo klanje, bilo je mahanje,
Žalovanje ino radovanje!
Kri vali se, ko deževnik bistri,
Mrtvih leží, kakor v lesu drevja;
Temu glava je razklana v dvoje,
Temu obe odsekane roci.
Zvrača ta čez druzega se s konja,
Ta srdito svoje vrage mlati,
Ko po skalah drevje huda burja;
Temu v srce meč sadí do roče,
In le-tému Tatar uho striže.
Uh, bil rik in žalostno zdih’vanje!

In začeli bežati kristjanje,
V hudi stiski gnati je Tatarji!

Jaroslav zdaj priletí, ko orel!
Trdo jeklo na mogočnih prsih,
In pod jeklom srčnost ino hrabrost,
Pod čelado bistro, modro pamet.
Srčnost mu gorí ’z očí užganih,
Gre razkačen, kakor lev razdražen,
Ako toplo krv je kje zagledal,
Ak ostreljen se za lovcem žene,
Tak vsrdí se in v Tatarje trči,
Čehi vsi za njim ko neba toča!
Plane kruto na Kublajeviča,
Bila to je sila huda bitev.
Zgrabita se oba z oščepoma,
Zlomita ju z prevelicim praskom.
Jaroslav, ves v krvi s konjem zmočen,
Mahne z mečem po Kublajeviču,
Od rame do stegna ga prekolje;
Tako pade brezduh medi mrtve,
Zaropoče nad njim tulec z lokom.

Vstraši narod se Tatarjev hudih,
Odmetavši sul’ce, sežnja dolge,
V beg je tekel, kdor je teči mogel,
Tje, od koder solnce jasno vstaja. —
Bila Hana prosta je Tatarjev.

Fr. Levstik.

168

0 198. Kralj Matjaž.

(Národna.)

Se kralj Matjaž oženil je,
Z Alenčico zaročil se,
S prelepo mlado deklico,
Kraljico ljubo ogersko. —
Zadosti malo ž njo živi,
Zadosti malo le tri dni.
Žgoli mu ptica prvi dan:
„Na vojsko brž na mejo vstan’,
Na kraj oblasti dunajske,
Dol na pokrajne ogerske.“
Matjaž odgovorí takó:
„Ne morem zdaj še na vojsko,
So hlapci moji še hromí,
Konjiči moji vsi bosí;
Tud sablje níso brušene,
In narejene puške ne.“
Ko ptica drugi dan žgolí,
Matjaž ko pred jej govorí;
Ko prišla žgolet tretji dan,
Za vojsko je že naravnan.
Pokliče kralj Alenčico,
Preljubo k sebi kraljičico,
Tako jej pravi, govorí:
„Brž moram iti, se mudí,
Na kraj oblasti dunajske,
Dol na pokraj’ne ogerske,

Če bodeš dolgočas'vala,
Otožnost te napadala,
Preštevaj zlate rúmene,
Gradove varvaj zídane,
Na vrt naj te ne vodijo,
Da Turki te ne vhitajo.“
Zajaše konja brzega,
Zadirja 'z grada belega
Na kraj oblasti dunajske,
Dol na pokraj'ne ogerske.
Vojaki šotor stavijo,
Matjažu ga napravljajo.
Ko pride, mu zaukajo,
Da Turki unkraj slišijo.
Ob vojski zmeraj krog letí
Goló pa sabljo v roci drží,
Ko mahnil je, je prostost dal,
Devet je padlo vselej glav.
Po nebu spet je ptičica
Priplavala mu pevčica;
Matjaž jo vidi, ostrmí;
Mu trikrat šotor obletí,
Na zlatem jabku obsedí,
Zažvrgolí, zagostolí:
„Na konjča, konjča, kralj Matjaž!
Predolgo v čislu ptuje imaš?
Dežele meriš druge vse,
Al v skrbi nisi sam svojè!
Lej, tvoja ni še mérjena,
Kraljica ti je vplenjena!
Turčini so prijahali,
Alenčico ti vhitali.“
Takó jej reče kralj Matjaž:
„Zavirat' meni kaj imaš?
Ne skušaj, ptica, se z menó,
Jaz imam puško risano.“
„Če skušam ptica se s tebó,
Život mi vzemi in glavó.“
Kralj plane na konjičeka,
Na vejico ko ptičica;
Predrobno domu zadrčí
Oblak po neb' tak ne brzí,
Do svoj'ga grada zidan'ga,
Do svoj'ga doma belega.
Hití naprot mu družina,
Najpredej grede mojškrica.
Vsi tarnajo, zdihavajo,
Solzé točijo, vekajo.
Kraljič pa pravi, govorí:
„Ne bojte se, družina ví!
Dans tretji dan gotovo bom
Kraljico dal vam spet na dom.“
Po turški obleče se vsegá,
Ogrne halo do petá,
Pripaše svetlo sabljico,
Na sablji vozo erdečo,
Pod haljo skrije šmarni križ,
Ko grom se nos' in blisk in piš;
Si zbere konjča iskrega,
Zasede belca brzega.
Zaškrtne podkev, zapraší,
Da pes'k in ogenj se kadí;
Skoz mejo dirja ogersko,
V Turčijo doli globoko.
V sredi Turčije globoke
Stojé tri lipe zelene:
Pod prvo konjče stavijo,
Na raj se brhk' oblačijo;
Pod drugo raje prodajo,
Pod tretjo krogle rajajo.
Kraljič pri mizi rumeni
Tako jim pravi, govori:
„Gospodje! ne zamerite
Po čem vi raje prodate?“
Se turški baša zveselí,
Prijazno pravi, govorí:
„Po zlatu jih rumenemu,
Jih je po zlatu belemu;
Kteri junak pa nam je kos,
Naj se brez plače tud obnos'.“
Kralj seže v aržet svileni
Po zlat erdečerumeni:
„Po mizi mu ga zatočí,
Da po njej trikrat obletí,
Pred bašom turškim obleží.
Mu baša reče, govorí:
„Ta zlat je kova znanega,
Matjaža kralja samega.“
Pa reče, pravi kralj Matjaž:
„Povem ti jo, ne bode laž:
Sem ob život Matjaža djal,
Mu zlate čisto vse pobral.“

Pa grede si devojke ’zbrat,
In reče godcem zaigrat’.
Si mlado ’zvoli Alenčico,
Alenčico kraljičico;
Ročice si podajata,
In urno krog zarajata. —
Kraljič pa jame govoreč:
„Nič teže v srcu mi ni več;
Še v drugo jo zarajava,
Prot’ konju se zasučeva;
Ko na konjiča se vihtim,
Pri sebi glej da te dobim,
Pa urno bodem te pobral,
Odzad na belca bom te djal;
Kdar sekal bom na desno stran,
Se drži ti na levo stran.“
Prijel za bele jo roké,
Na konjča djal jo je pred sé;
Po polji k Savi ž njo drčí
Ko ptičica s perutami.
On sabljo golo v roki drží,
Od spodaj kača jej sedí,
Od zgorej ogenj gre iz njé;
Matjaž jo urno sukat vé.
Zdaj Turki se spogledajo,
Za njima v curki vdirajo;
Še baša brado maže si,
Zasmeje se, zagovorí:
„Sem nekdaj bil pri njem ujet;
Hité mu mojci glave snet.“
V obojo kralj pa seka stran,
V obojo druža mika stran.
Po bliskovo mu sablja gre;
Za srpom snopje stavka se,
Za koscem trava v red leti,
Za njim po vrsti Turk leži.
Pa belče v dir, da prideta
Gor do kovača vmazanca.
Matjaž mu reče: „Kaj ti dam?
Da turški kuješ si, poznam;
Brž konja zbosi, preobuj,
Narobe podkve mu prikuj.“
Turčin narobe prekoval:
Pa kralj z levico zlat dajal,
Z desnico glavo proč mu djal,
Do Save konjče zapektal.
Se vdere va-njo, razgeta,
Vé dobro, kaj na hrbtu ’ma,
Da nosi draga sebi dva:
Matjaža kralja slavnega,
In rešeno nevestico,
Alenčico kraljičico.
Čez reko plava široko
Na blažno zemljo ogersko.

160

199. Pegam in Lambergar.

(Národna.)

Pegam pravi, govorí:
„Kje se mi enak dobí?
Kaj ti pravim, cesaróst!
Ti ga nimaš pod seboj,
Da bi skusil se z menoj!“

Tako cesar govorí:
„Kaj ti pravim, Pegam ti!
Jaz imam ga pod seboj,
Da se skusil bo s teboj;
Velik ni pa je širok,
Al mi tukaj je od rok.
V beli Ljubljani doma,
Lambergar junak je ta.“
„Bo naj, kjer če, pošlji po-nj,
Ali piši mu na dom,
Da se ž njim poskusil bom.“

Hitro cesar pisma tri
Lambergarju dat’ velí.
Lambergar jel pisma brat’,
Jele mu solzé kapljat’;
Mati za pečjó sedi,
In tako mu govorí:
„Kaj je, Lambergar ti mlad?
Ko začel si pisma brat’,
Jele ti solzé kapljat’;
Debele kapljajo solzé,
Kakor vinske jagode.“

„Kaj bi ne, kakó bi ne!
S Pegamom vojsk'vat se je:
V čelo tri pedí širok,
V čelo tri pedi je dolg;
Vojskovat' se moram ž njim,
Terd'ga boja se bojim.“

Mati dalje govorí:
„Lambergar, le molči ti;
Jaz doma bom za pečjó,
Pa pri tebi z vso močjó:
Bom molila roženkranc,
Srečen bode boja kon'c;
Sed' na berz'ga konjiča,
Na prelep'ga pramiča,
K' sedem let že rumeno
V štal'ci jé pšeničico,
Ki je sedem let samó
Pil sladko vipavčico.
Ko na Dunaj pridrčiš,
Tak po Dunaju letiš,
Da se iskre kujejo,
Okna se razsujejo;
Stoj pred hišo Pegama,
Ravno kosil bo domá,
In tako zavpij srčen:
Pegam, Pegam! pojdi ven,
Pojdi, skusi se z menoj!
K temu se prestrašil bo,
Padla bo mu žlica 'z rok,
'Z ust založaj ravno tak'.
On bo djal: „Počakaj ti,
Da kosilo mine prej!“
Ti pa reci le takó:
Piti, jesti mi ne bo,
Da poskusim se s tebój.
Bosta v prvo zjezdila,
Prelepó se kušnila,
Spet se v drugo zjezdila,
Si mazin'c odgriznila;
Bosta v tretje zjezdila,
Glave boste sekala.
On imel bo glave tri,
Sekaj pa po srednji ti,
Kedar jo pa vržeš preč,
Jo nasadi na svoj meč.“
Lambergar tako storí,
Kakor njega mat' uči.
Tje na Dunaj pridrčí,
Tak po Dunaju letí,
Da se iskre kujejo,
Okna pa razsujejo.
Pegam kosi še domá;
On pred hišo Pegama
Pa zavpije ves srčen:
„Pegam, Pegam, pridi ven,
Pridi, skusi se z menó!“

Pegam vstraši se hudó,
Padla žlica mu je 'z rok,
'Z ust založaj ravno tak,
Pegam reče: „Čakaj ti,
Da kosilo mine prej!“
Pravi Lambergar na to:
„Jesti, piti mi ne bo,
Da poskusim se s tebó.“

Pegam zdaj odgovori:
„Meni nič za tebe ni,
Ki imaš rosó glavó;
Mi za tvojo je ženó,
Mlada vdova bo doma
Kruha potlej stradala!“

Šla sta venkaj na poljé,
Kakor tak'mu boju gre.
V prvo sta se zjezdila,
Prelepo se kušnila;
V drugič sta se zjezdila,
Si mazin'c odgriznila,
V tretje sta se zjezdila,
Glave sta si jemala.
Pegam ima tri glavé,
Lambergar ga ob srednjo dé,
Ko jo je odsekal preč,
Je nabodel jo na meč,
In po Dunaju drčí,
'Z oken glažov'na letí.
V lini cesarost stoji,
Ino pravi, govorí:
„Hvaljen bodi, večni Bog,
Preč je vojska, vir nadlog!“

Dalje cesar še to prav':
„Lambergar, kje boš ti stal;
Al češ bit' na Dunaju,
Al na Kranjsko greš domu?“

Lambergar si Kranjsko 'zvol',
Kjer je srečen zadovolj.

170

200. Ravbar.

(Národna.)

To si voli turški baša,
Ki se Turkom prav obnaša,
Kak bi vojsko vkupej spravil,
Da bi Sisek pod se zgrabil.
Sem ter tje po hiši hodi,
Misel se mu v glavi blodi;
Pa jo znajde volčja glava,
Meni: ta bo najbolj prava:
Svojo vojsko vkupej zbrati,
Jo pod Sisek celo gnati.
Pa ni moč čez Kopo priti;
Prašajo ga: „Kaj bo st'riti?“
Baša stopa o potoci,
Grmeč boben nosi v roci,
Jezen trdo va-nj teleba,
Da razlega se do neba.
Ves togoten rohni baša,
Ki se Turkom prav obnaša:
Prek si vrvi potegnite,
Kož po vrhu naložite.“
So mu tako naredili,
Preko Kope se spustili,
Pa pod Sisek se nabrali,
Tam se v rove zakopali.
Kaj storí pa turški baša,
Ki se dobro jim obnaša?
Na tla sede, list napiše,
Pošlje poglavarju v hiše:
„Ala, Ala! moj Adame,
Siska vrli poglavare!
Al se hočeš mi podati,
Al mi hočeš glavo dati?“ —
Mu odpisal je Adame,
Siska vrli gospodare:
„Nočem z lepo se podati,
Nočem tudi glave dati;
Hočem rajše se braniti,
Siski poglavar še biti:
Se mi bodete kesali,
Kranjcev niste še poznali.“ —
Kaj mi jame zdaj Adame,
Siska vrli poglavare? —
Piše liste, dá povelje,
Nest' je reče v tri dežele:
V Štajarsko, Koroško, Kranjsko,
V lepo zbornico ljubljansko,
Da je prišel turški blisek,
Da nam hoče vzeti Sisek.
Štajarci so list prebrali,
Grenko, kislo se držali,
Tresli vsi se, omag'vali,
Ker Turčina so se bali.
List bel tud Korošci brali,
Z enim glasom pa vsi djali:
„S Turkom noč'mo se vojsk'váti,
Kaše vrele ne piháti.
Turek ima vel'ke hlače,
Dolge, dolge pa mustače;
Bi vratove naše vgledal,
Kdo vé, kaj bi nam povedal.“
Beli list Ljubljanci brali,
Med seboj so tako djali:
„Iščimo si pomočnika,
Zdaj je sila prevelika.
Turk če vzel nam Sisek bode,
Nam na robe vse vse pojde:
Mest' Ljubljana bo pokrajna,
Kranjska d'žela turška drajna.

Hitro si pomoč' iščimo,
Gospod Ravbarju pišimo,
Vé in zna on vojsko vodit',
Pred vojaki spredej hodit'".
Beli list so napisali,
Ga na Krumperk mu poslali;
Tam prebiva jaki Ravbar,
Nepremagan konjski glavar. —
Ravbar zjutraj rano vstajal,
Se po gradu je sprehajal,
Line hodil si odpirat,
Dol na zlato polje gledat.
Oziravši se okoli
Zdaj zagleda v ravnem polji
Mlad'ga poba urno teči,
Beli list v roci nesti.
Ravbar si ob dlani poči,
Hitro mu naproti skoči,
Bele liste brž pogleda,
Baši se na glas posmeja.
Stopi gori v svoje line
Do gospoje Katarine:
Je plahotna v taki sili,
Za gospoda se je bala,
K' mu je sabljo pripas'vala.
Glas gospodov hlapce kliče,
Osemnajste svoje Čičc:
„Zor je, zdramši se zdvigajte,
Brze konjče napajajte.
Jih sedlajte, obrzdajte,
Koj na vojsko napravljajte,
Hod'mo v zidano Ljubljano,
Trdno, v'soko in prostrano."
Hlapci konje zasedlali,
Pa vsi ročno zadirjali.
Pred se konjica ne vstavi,
Še le pri zeleni Savi.
Ravbar klicati brodnike,
Pod Črnučami voznike:
„Le na noge, le vstanite,
Nas prek Save predrožite!"
So brodniki še vsi spali,
Zavolj vod se vozit' bali,
Save vel'ke prediroče.
Čez bregove nastop'joče.
Pravi Ravbarju Andreje:
„Voda sega že čez breje,
Mi ne moremo voziti,
Vi v Ljubljano pa ne priti."
Ravbar še zakliče v drugo,
Svitlih zlatov dá obljubo:
Si brodniki pomignili,
Reko: „Še ga bomo pili."
Kmal brodniki zakrmili,
So Boga lepó prosili,
Da bi zdrave še vozili,
Turške jašpre si služili.
Zlate reče jim podati,
Jaderno pa zadirjati
Preko polja do Ljubljane
Trdne, v'soke in prostrane.
Gospod Ravbar dram' Ljubljance:
„Oj Ljubljanci! oj zaspanci!
Brž iz pernic ustajajte,
Brž na vojsko napravljajte!"
Pa za Ravbarjem hodile
So Ljubljanke, ga prosile,
Srebra zlata ponujale,
Družete si odkup'vale.
Ravbar: „Tih', gospé in mamke!
Potrpite malo, samke,
Zdaj ni časa podkup'vati.
Meji žuga turški blisek,
Hoče nam požreti Sisek;
Turek če vzel Sisek bode,
Vse vse nam na robe pojde.
Vam Ljubljana bo pokrajna,
Stran Dolenska turška drajna." —
Boben zdaj mu zaropoče,
Da preslišat' ni mogoče.
Ravbar si vojake zbere,
Dol' pod Sisek ž njimi vdere.
Tolk' je Turka na terišču,
Kol'kor mravelj na mravljišču.
Naprej v dir je Ravbar tekel,
Velk'mu hlapcu: „Stopi," rekel,
„Zlez' na to visoko drevce,
Gledaj dobro na banderce:
So banderci videt' beli,
Trdo mujo bomo 'meli;
So banderci pa rudeči,
Nič ne bodimo boječi.

Turka bomo pozobali,
Kakor da bi češnje brali;
Pred mirú ne bomo dali,
Dokler ga ob tla ne djali.“ —
Hlapec vidi vse rudeče,
To st’ri Kranjce vse goreče;
Tak se v Turka so zagnali,
Da so vsega posabljali.

171

201. Sedem sinov.

(Povest v verzih.)

Ak zgodbo čudno v sladkem tvojem kremlji
Prepeval, dragi domorodec, bom,
Ki lastna bližnji je slovenski zemlji,
Naj odpuščenja milost zadobóm;
V spomin si Hrovat, Čeh kot Kranjec jemlji,
Da vseh Slovencev eden le je dom;
Vse nas je ena kdaj rodila mati,
Dojila z enim mlekom, Bog jej plati!

Blagrene, zadovoljne vživa dneve
Grof Mikič, slavljeni hrovaški ban,
Prost vsake, ki s’romaka stiska, reve,
Od deželjakov svojih spoštovan;
Pa kot najlepše zrno ni brez pleve,
Je sreči njega tud osat pris’jan,
Dotika njega tudi se resnica,
Da trn vsaktera svoj ima cvetica.

V zakonu leta že živí nektere,
Pozabi skoro, kar je bilo kdaj,
Blagá, častí obilno si nabere,
In bil imel na svetu že bi raj,
Pa kaj? — vse upanje se mu podere,
Ki cvetlo mu prijetno je do zdaj:
Presrčno ljubi lepo svojo ženo,
Pa ah! bit’ mati ni jej dovoljéno.

Visocih reveži ne zavidajte!
Vsi skup nezmožna ste in slaba stvar;
Nad njih bliščobo se ne spotikájte,
Po volji vse tud njim ne gre nikdar;
Marskdaj raztrgane so bolje bajte,
Ko Pluta, Venere, Atene dar;
Ni mati še rodila ga sloveča,
Da bi po godu b’la mu vstregla sreča.

Gospá sprehaja, kot večkrat, kraj grada
Nek dan poletni se za kratek čas.

Približa se jej ženska srednje mlada,
Podoba njena v srce gane vas:
Sirotica uboga sahne glada,
Raztrgan je opravek, bled obraz;
Na rokah otročičev troje nosi,
Gospé ponižno vbogajme poprosi.

„So otročiči vsi ti vaši?“ vpraša
Je nejevoljna grofinja ostró.
Sirota, ki na dar se lep zanaša,
Odgovorí zaupno in krotkó:
„Vsi moji so, v'sokost častita vaša!
Pa konec vsega hudega jih bo;
Ob enem porodila sem vse troje,
Živíti réva s čim jih nimam dvoje.“

Če prav navadnega je kaj na sveti,
Da, kjer otrók obilno, kruha ni;
Nasproti, kjer so svitli zlatje šteti,
Brez sina Himen zakon rad storí:
Ubož'ci noče grofinja verjeti,
Na moč nad njo iz grla zakričí:
„Poberi se, lažnjivka, preč spred mene!
Pod solncem mater take ni nobene.“

„Če prav že dosti si jih preslepila,
Pa jaz, grdoba! te poznam drugač;
Nobena ni beračiti ti sila,
Že slišala od tvojih sem zvijač:
Tožljivka si nedelavna in gnjila!
Za lene lakot je najboljši vrač;
Živela rada dobro bi brez dela,
Zató z lažmí si beračiti jela.“

Solzico si obriše od očesa,
In hitro zgine bož'ca spred gradú,
Očí povzdigne žalostna v nebesa,
Potoži vsegavednemu Bogú,
Njo ohraniti in nje sad telesa
Očetu izročí se večnemu.
On, ki pod nebom čudno hrani ptice,
Ne bo pozabil revne sirotice.

Gospá, domú ko pride, pripov'duje,
Kar se naključilo je, možu vse,
Da vtogotíla ni nikoli huje,
Ko dans nad beračico grdo se,
Ki legati jej v obraz se ne sramuje,

Kar nemogočega na svetu je;
In kak, ne da bi dar jej bila dala,
Predrzno babo je še ozmerjala.

Grof, umen mož, prijazno jo pokrega:
„Glej! bratovska ljudí vse veže vez;
Ne stori, ljuba! več vprihodnje tega,
Pred nebom eden je berač in knez;
Obdan zamore biti dans od zlega,
Kdor bil še včeraj je bogati Krez,
Gotovo pregrešila si se silno,
Da si žalila revo tak obilno.“ 1203 – 1276

(Ko ban Mikič po povelji kralja Bela IV. v boj nad Tatarje odide, primeri se, da mu porodí domá žena sedem sinov, kterih enega za odgojo ohrani, vse druge pa krščenici vtopiti ukaže. Ta čas pride ban Mikič po isti cesti iz boja in prestrašena služkinja mu obstojí vso gospejno hudobijo. Izročí šeste otročiče zvestim rokam v izrejo in se napoti proti domu:)

Z veseljem, komaj stopi v grad, nazvésti
Edin'ga grofu porod se sinú,
Pa kar osrčje žuga mu razjesti,
Zakriva modro svetu celemu;
Dramiti ženi svoji noče vesti,
Ne v hrup spravljati tihega domú:
Očetine se radosti on vnema,
Vesel edinega sinú objema.

Po skrbi staršev dobrih vsi mogoči
Je mladi grof doma lepo rejèn;
Odrašča naglo starosti otročji,
Po stanu z vsem spodobno preskrbljèn,
Od dne do dne modrejši kot visoči,
Umetnosti potrebnih vseh učèn;
Pa oča ima skrb na skrivnem vedno,
Da unih šest redí se tudi čedno.

Kot dvojčeka, vtrjavca star'ga Rima,
K' ju vreči v Tibro dedov brat velí,
Da se življenje zagotovi njima,
Volkulja v divji gošči tam dojí:
Šestercev svojo dojkinjo vsak ima,
Ki bolje kot njih mati za-nj skrbí;
Vsi rastejo očetu na veselje,
Do kraja spolnjene so njega želje.

Že bliža za-nj se srčno zaželeni,
Za tovaršico njega britki čas,
Ko dopeljati zadnjič je nameni

Pred nje, strupene matere obraz.
Po šegi gostje naredí grofeni,
Pripravi se s kopó, kar mika nas;
Gospodo povabíti da vso slavno,
In že sedé krog mize vsi postavno. 14/10

Ko b' trenil, ropi noter šest junakov, ?
Vseh kakor mladi grof opravljenih;
Pod solncem gorših ni jih korenjakov,
Lepih, čvrstih, kot sveča zrasenih;
Ban ko šest svojih viteških vojščakov
Plemenitašev zboru skaže jih:
Lepoti čudi gostov se neznanih,
Zdravico jim napiva slednji zbranih.

Že bliža praznik koncu se obeden, —
Ban stopi sred sinov, vprašanje da:
„Kaj malopridnež tisti bil bi vreden,
Ki smrt junakov teh bi slast ga b'la?“
„Pri moji veri! krvolok poreden,“
Oglasi prva se 'zmed vseh gospá,
„Ki teh sokolov hotel kri bi žreti,
To uro smrti moral bi umreti.“

„Ta krvolok si ti, sopruga moja,“
Povzame mož besedo njen srdit,
„Ko b'la spolnila bi se volja tvoja,
Že zdavno morali bi vsi vtonit';
Pa védi, da vseh šest gredé iz boja
Je jezi tvoji vedlo mi vmakníť;
Ak vest otrpna ni nikol te pekla,
Si sodbo sama čez-se zdaj izrekla.“

Kot Zena nenavadni svit Semelo,
Na tla njo treši besedí teh jék,
Prebode, jej presune srce smelo,
Ki ni ganil ga mili detcev vék;
Prič'joče vse je v živo spreletelo,
Zgleduje, čudi se, strmí vse v prek;
Kako bo zgodba čudna se končála,
Skrb ta edina vse je obhajála.

24

V trepetu nezrečenem zdihujoča,
Ponižna kot berač razcapan, bos,
Z razpetimi rokami klečijoča
Gospa jej odpustiti grofa pros';
Solzá zaliva jej obličje moča,
Podobo smrti na obrazu nos':

Ne da se pa nikakor omečiti,
Nezmerno ne zastonj mož njen srditi.

Prič'jočim vsem gospá se v srce smili
V britkosti strašni, ki je ni izreč';
Vsi združeni zavzdignejo jok mili,
Vsak prošnje skrikne svoje glas trepeč,
Gospej na pomoč v zadnji priti sili:
Ko vzdigne ban izdrt že goli meč,
Da spolni od nje same izrečeno
Krvavo sodbo sam nad svojo ženo.

O stoj, stoj! soprug, oče razžaljéni!
Ak te ne gane žene tvoje jok,
Saj prošnje imenitnih gostov ceni,
In krik rojenih dvakrat ti otrók;
Nazaj spet v nožnice meč ostri deni,
Da dneva kon'c veselje bo, ne stok;
Pravične ogenj jeze potolaži,
Pred svetom vél'kodušnost svojo skaži.

Vendar — on, ki pravica mu je draga,
Žaljenje tudi pozabiti vé,
Vse lepo duše je njegove snaga,
Usmiljeno mu tolče tud srcé:
Na prošnje té se zadnjič ban premaga,
Krivico svoji odpusti gospé.
Lepó pravice sveto je češčenje,
Še lepše odpustiti razžaljenje.

Naj vam pripoveduje drugo pero
Gostovov zbranih čut veselja nov,
Okó rosi solzíce marsiktero
V okrogu razodetih vitezov;
Kdo 'zrekel bo čutenje mnogotero
Med sabo se spoznanih bratecov?
Obilno popis'vati taka čuda,
V resnici! prazna bila bi zamuda.

Brat bratu se krog vrata zdaj ovije,
Objema nepoznan'ga brateca;
Solzá mu potok po obrazu lije,
Obraz umiva ž njimi druzega;
Krvi glas slednjemu iz srca vpije —
Kdo priča bil je kdaj enacega?
Plačéča mati tudi zdaj spoznana,
Od njih objemana je, celovana.

Vsi bana Mikiča sedmeri sini
Pridóbili so si slovečo čast,
Se darovali kralju, domovini,
Za nje obnašali se slave rast;
Pri njej živeti v vitezov spomini,
Je hrepenenja njih edina slast;
Rodov sedmerih bili so očaki,
Ki mnogi so iz njih izšli junaki.

J. Žemlja.

172

202. Krst pri Savici.

(Povest v verzih.)

Vvod.

Valjhún sin Kajtimara, boj krvavi
Že dolgo bije za krščansko vero,
Z Avreljem Droh se več mu v bran ne stavi.
Končano njuno je in marsiktero
Življenje, kri po Kranji, Koratani
Prelita napolníla bi jezero.
Gnjijó po polji v bojih pokončani
Trum srčni vojvodi in njih vojščaki,
Sam Črtomir se z majhnim tropom brani.
Bojuje se najmlajši med junaki
Za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
Za Črte, za bogove nad oblaki.
On ž njimi, ki še trd'jo vero krivo,
Beží tje v Bohinj, v bistriško dolino,
V trdnjavo zidano na skalo sivo.
Še dandanašnji vidiš razvalino,
Ki Ajdovski se gradec imenuje,
V njej gledaš Črtomirovo lastnino.
Devetkrat veča množ'ca je obsuje,
In zveste straže krog in krog postavi,
Odvzame up jim vse pomoči ptuje;
Visoke odre tamkaj si napravi,
Zidovje podkopuje, vrata seka,
Ne polastí se njih, ki so v trdnjavi.
Šest mescev móči tla krvava reka,
Slovenec že morí Slovenca, brata,
Kako strašnà slepota je človeka!
Ko niso meč, sekira in lopata
Jih mogle, lakota nepremagljiva
Prtí odpreti grada trdna vrata.

Dalj Črtomir jim reve ne zakriva,
Besede te tovaršem reče zbranim:
„Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.
Le malo vam jedila, bratje! hranim,
Branili smo se dolgo brez podpore,
Kdor hoče se podati, mu ne branim;
Kdor hoče vas dočakat' temne zore,
Neproste dni živet' nočém enake,
Ne branim mu, al jutra čakat' móre.
S seboj povabim druge vas junake,
Vas, kterih rama se vkloniti noče:
Temna je noč, in stresa grom oblake;
Sovražnik se podal bo v svoje koče,
Le majhen prostor je tje do goščave;
To noč nam jo doseči je mogoče.
Največ svetá otrokom sliši Slave,
Tje bomo najdli pot, kjer nje sinovi
Si prosto vol'jo vero in postave.
Ak pa naklonijo nam smrt bogovi,
Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svetlim solncem sužni dnovi!“
Ne zapustí nobeden ga v tej sili,
Molčé orožje svoje vsak si vzame,
Strahljivca v celem ni imel števili.
Al komaj vrata so odprta, vname
Se strašen boj, ne boj, mesarsko klanje:
Valjhun tam s celo je močjó objame.
Tud on se je zanesel na njih spanje,
Prelezti mislil je ozidje grada,
In ponevedoma planiti na-nje.
Ko svojo moč najbolj vihar razklada,
Okrog vrat straža na pomoč zavpije,
In vstane šum, da mož za možem pada.
Ko se neurnik o povodnji vlije,
Iz hriba strmega v doline plane,
Z deročimi valovami ovije,
Kar se mu zoper stavi, se ne vgane,
In ne počije pred, da jez omaga:
Tak vrže se Valjhún na nekristjane.
Ne jenja pred, dokler ni zadnja sraga
Krvi prelita, dokler njih kdo sope,
Ki jim bilà je vera čez vse draga.
Ko zor zasije na mrličev trope,
Ležé ko ob ajde žetvi al pšenice,
Po njivah tam ležé snopovja kope.

Leží kristjanov več od polovice.
Med njimi, ki so padli za malike,
Valjhun zastonj tam išče mlado lice
Njegà, ki kriv moritve je velike. —

Krst.

Mož in oblakov vojsko je obojno
Končala temna noč, kar svetla zarja,
Zlatí z rumen'mi žarki glavo trojno
Snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja.
Bohinjsko jezero stojí pokojno,
Sledú ni več vunanjega viharja;
Al somov vojska pod vodo ne mine,
In drugih roparjev v dnu globočine.

Al jezero, ki na njega pokrajni
Stojiš, ni Črtomir! podoba tvoja? —
To noč je jenjal vojske šum vunanji,
Potihnil ti vihar ni v prsih boja;
Le hujše se je zbudil črv nekdanji,
Ak prav učí me v revah skušnja moja,
Bolj grize, bolj po novi krvi vpije,
Požrešniše obupa so harpije.

Na tleh ležé slovenstva stebri stari,
V domačih šegah vtrjene postave;
V deželi parski Tasel gospodari,
Ječé pod težkim jarmom sini Slave;
Le ptujcem sreče svit se v Krajni žari,
Ošabno nos'jo ti po konci glave,
Al, da te jenja ta skeleti rana,
Ne boš posnel Katona Utikana!

Prenesla pričujoče ure teže
Bi ne bilà let poznih glava siva;
V mladosti vendar trdniše so mreže,
Ki v njih drží nas upa moč goljfiva;
Kar, Črtomir! te na življenje veže,
Se mi iz tvojih prejšnjih dni odkriva,
Ki te vodila ni le stara vera
Tje na osredek bleškega jezera,

Tje na otok, z valovami obdani,
V današnjih dnevih božjo pot Marije;
V dnú zád stojé snežnikov velikani,
Poljá, ki spred se sprosti, lepotije
Ti kaže bleški grad na levi strani,
Na desni griček se za gričem krije.

Dežela krajnska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okol'šno ta, podoba raja.

(Ko je odhajal „boj bojvat brez upa zmage“, zapustil je na otoku nevesto — Bogomilo, hčer Staroslava, svečenika boginje Žive.)

Premagan pri bohinjskem sam jezeri,
Stojí naslonjen na svoj meč krvavi,
Z očmí valov globoki brezen meri,
Strašne mu misli rojijo po glavi.
Življenje misli vzet' si v slepi veri,
Al nekaj mu predrzno roko vstavi, —
Bilà je lepa, Bogomila! tvoja
Podoba, ki speljala ga je 'z boja.

Enkrat videt' želí podobo milo,
Pozdravit' prejšnjega veselja mesto:
Al srečno je prestala časov silo,
Al njeno mu srce še bije zvesto,
Al morebit' pod hladno spi gomilo,
Al premagavec mu je vzel nevesto,
Al živa, al mrtvà je, zvedet móre,
Ločiti pred se iz sveta ne môre.

Znan ribič priveslá od une strani,
Opomni ga, kak sam sebe pozabi,
Kako povsod ga iščejo kristjani,
Kak z vjetimi Valjhun srditi rabi;
Prijazno delj mu tam ostati brani,
Stopiti k sebi ga v čolnič povabi,
Da ga pripelje v varniše zavetje;
Vda Črtomir se v to, kar ribič svetje.

In brž veslata v konec ta jezera,
Kjer bistra va-njga pribobní Savica;
Ker srečen veter nju roké podpera,
Čolnič letí, ko v zraku urna ptica.
Se ribič po sovražnikih ozera,
Čoln vstavi, kjer je gosta senc temnica.
Ker se mu zdi, da lakota ga grudi,
Junaku, kar je v torbici, ponudi.

Želí dat' Črtomir mu povračilo,
Al v vojski dnarji so bili razdani;
Da Staroslav, se spomni, z Bogomilo
Mu v skrivnem kraji tovor zlata hrani,
Nju poiskati dá mu naročilo,
In dá mu prstan samo njima znani,
Da bo pri njima storil mu resnico;
Prinesti zlata reče četrtnico.

Po Bogomili prašat' mu ukaže:
Al gleda svetlo sonce, je še živa,
Al so obvárvale jo mokre straže,
Al pred sovražniki drugej se skriva,
In kod najvarniša se pot pokaže
Tje, kjer zdaj draga deklica prebiva?
Pri slapu čakal jutro bo Savice
Vesele ali žalostne novice.

Slap drugo jutro mu grmí v ušesa;
Junak premišlja, kak bolj spodej lena
Voda razgraja, kak bregove stresa,
In kak pred njo se gore ziblje stena;
Kak skale podkopuje in drevesa,
Kak do nebes letí nje jeze pena!
Tak se zažene, se pozneje vstavi
Mladeneč, Črtomir pri sebi pravi.

Zbudí ga 'z misel teh môž govorica,
Ki bližajo se z blagom obloženi;
Spozna koj ribiča poštena lica.
Neznan mož pride po stezi zeleni;
Talar in štola, znamenja poklica,
Povesta mu, da služi Nacareni.
Po meč bi desna se bilà stegnila,
V tej priči se prikaže Bogomila.

„O, sem na srce moje, Bogomila!
Skrbí je konec, žalosti, nesreče,
Se trese od veselja vsaka žila,
Kar gledam spet v obličje ti cveteče;
Naj brije zdaj okrog viharjev sila,
Naj se nebó z oblaki preobleče,
Ni meni mar, kar se godí na sveti,
Ak smejo srečne te roké objeti.“

Iz njega rok izmakne se počasi,
In blizo se na prvi kamen vsede,
In v trdnem, vendar milem glasi
Mladenču vnet'mu reče te besede:
„Ne združenja, ločitve zdaj so časi,
Šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede;
Da b' enkrat se sklenile poti naji,
Me tukaj vidiš zdaj v samotnem kraji.“

„Povedat' moram ti, da sem kristjana,
Malikov zapustila vero krivo,
Da je bežala ta, ko ob solncu slana,

Da dal krstit' je oča glavo sivo,
Soseska je Marije službi vdana,
V dnu jezera vtopila bog'njo Živo.
Kakó prišla k resnice sem pogledi,
Moj Črtomir! v besedah kratkih zvedi.“

„Večkrat v otoka sem samotnem kraji,
Ko te je ladja nesla proč od mene,
Si mislila, al bo ljubezen naji
Prešlà, ko val, ki veter ga zažene;
Al hrepenečih src želje najslaji
Ogasil vse bo zemlje hlad zelene,
Al mesta ni nikjer, ni zvezde mile,
Kjer bi ljubeča srca se sklenile.“

„Te misli, ko odšel si v hude boje,
Mirú mi niso dale več siroti.
V nevarnosti življenje vedet' tvoje,
Zaprte vse do tebe videt' poti,
Ni vedlo, kam se djati srce moje,
Tolažbe nisem najdla v taki zmoti.
Obupala sem skoraj takrat reva:
Kak sem želela v noči tej svit dneva!“

„En dan sem prašat šla po vojske sreči,
Al skozi se še ni sklenila z vami;
Učil ljudí je mož bogaboječi,
Duhovni mož, ki zdaj ga vidiš z nami:
Kakó nas vstvaril vse je Bog največi,
Kak greh prišel na svet je po Adami,
Kak se je božji Sin zató včlovečil,
Da bi otél narode in osrečil;“

„Da pravi Bog se kliče Bog ljubezni,
Da ljubi vse ljudí, svoje otroke;
Da zemlja, kjer vijó viharji jezni,
Je skušnje kraj, da so naš dom visoke
Nebesa, da trpljenje in bolezni
Z veseljem vred so dar njegove roke;
Da čudno k sebi vod' otroke ljube,
Da ne želí nobenega pogube;“

„Da vstvaril je ljudi vse za nebesa,
Kjer glor'ja njega sije brez oblaka,
Okó ni vid'lo, slišala ušesa
Veselja, ki izvoljenih tam čaka;
Da sprostenim bo vseh težav telesa
Se srečnim izpolnila volja vsaka,

Da bodo tamkaj božji sklepi mili
Te, ki se tukaj ljubijo, sklenili.“ 168

„Ko šla domú sem, združbo naj’no v glavi,
Me mož, ki je ta uk učil, doide;
Prijazno v svoji šegi me pozdravi,
Povè, da pred je štet bil med druide,
Da preobrnil se je k veri pravi,
Da v naše kraje oznan’vat jo pride;
Ker so vasi bilé mu krog neznane,
Z menoj iti želí, ker noč postane.“ 176

„Doma očetu, meni razodeva,
Kar prorokvali nekdaj so proroki,
Kak, kar grešila sta Adam in Eva,
Na križu operó krví potoki,
Popiše nama strah sodnjega dneva;
Vse čudeže, ki vere so poroki,
Kar vedet’ treba je, zloží po vrsti,
Ker sva vse verovala, naji krsti.“ 184

„Al ena skrb me je morila vedno,
Da ti med njimi si, ki Bog jih črti;
Večkrat sem v sanjah vid’la glavo čedno,
Bledó ležati na mrtvaškem prti;
Sem trepetala za-te uro sledno,
Da bi nebes ne zgrešil v britki smrti.
Mož božji mi bolnó srce ozdravi,
Ker, da zamore vse molitev, pravi.“ 192

„Koliko kratov sem od tod v samoti
Klečala, klicala pomoč Marije:
„„Zavreči v jezi ga, moj Bog, ne hoti,
Ker v zmoti žali te, ne ’z hudobije,
Ne daj v oblast sovražni ga togoti,
Pred njo naj milost tvoja ga zakrije!“ “
In čudno te je tisto noč ohranil,
Ko ni noben tovarš se smrti vbranil.“ 200

„Iz spanja svoj’ga, Črtomir! se zbudi,
Slovó daj svoji strašni, dolgi zmoti,
Po potih se nočí temne ne trudi,
Ne stavi v bran dalj božji se dobroti,
In njene milosti dni ne zamudi,
Da sklenete se enkrat naj’ni poti,
Ljubezen brez ločitve da zazori
Po smrti nama tam v nebeškem dvori.“ 208

Črtomir.

„Kak bom povrnil, Bogomila draga!
Ljubezen, skrb, kar si trpela za-me?
V veselji skoraj mi srce omaga,
Ki v njemu tvoja ga ljubezen vname,
Dokler krví ne vteče zadnja sraga,
In groba črna noč me ne objame,
Ti sužno moje bo življenje celo,
Ti gospoduj čez vero, misli, delo.“

Kakó bi mogel tebi kaj odreči,
Storiti tega ne, kar boš želela!
Al zmisli ran, ki jih Valjhúna meči
So storili in pšic njegovih strela;
Kaj videli krvi smo v Krajni teči,
Kristjanov tvojih vsa prevdari dela,
In mi povej, al ni Črt najbolj jezni
Njih Bog, ki kličeš ga Boga ljubezni?

Duhovni.

„Po celi zemlji vsem ljudém mir bodi,
Tako so peli angeljcev glasovi,
V višavah pri Mesijesa prihodi;
Da smo očeta enega sinovi,
Ljudjé vsi bratje, bratje vsi narodi,
Da ljubit' mor'mo se, prav' uk njegovi.
Valjhún ravná po svoji slepi glavi,
Po božji volji ne, duhovni pravi.“

Črtomir.

„Ljubezni vere in mirú in sprave,
Ne branim se je vere Bogomile,
Vem, da malike in njih službo glave
Služabnikov njih so na svet rodile;
V njih le spošt'val očetov sem postave,
Al zdaj ovrgle so je vojske sile.
Ak sklene me s teboj krst, Bogomila!
Kdaj bo zakona zveza me sklenila?“

Bogomila.

„Odločeni so roži kratki dnovi,
Ki pride na-njo pomladanska slana,
Al v cvetji jo zapadejo snegovi;
Tak mladi deklici, ki zgodnja rana
Srcé jej gloda, vsmrti mir njegovi,
Le kratka pot je skoz življenje dana;

Al je za majhen čas se združit' vredno,
Da bi ločitve spet se bala vedno?

Da bi od smrti rešil te nesrečne,
In tamkaj mili Bog v nebeškem raji
Z menoj te, dragi! sklenil čase večne,
Pustila v nemar sem željé najslaji,
Pustila v nemar dni na svetu srečne,
Sem odpovedala se zvezi naji.
Je vslišana bilà molitev moja;
Ne smem postati jaz nevesta tvoja.“

Bogu sem večno čistost obljubila,
In Jezusu, in materi Mariji;
Kar doživela let bom še številа,
V željá bridkosti, v upa rajskem siji,
Nobena me ne bo premogla sila,
Bilà da svojemu, svetá Mesiji,
Nebeškemu bi ženinu nezvesta,
Nikdar ne morem tvoja bit' nevesta!

Duhovni reče med besede take:
„Zakona sreče ta vživát' ne more,
Kdor dela mojim, tvojim je enake
Predrznil v časa se sejat' razore;
Druid sem z zmoto jaz slepil rojake,
Ak ne bi bil dajal tvoj meč podpore,
Kdaj vgasnila bilà bi kriva vera,
Bi vdova ne bilà žen marsiktera!“

„Tvoj pot je v Oglej, da položil na-te
Roké bo patriarh, ak duh te žene,
Ko si pogubljal je, oteti brate,
Duhovnega te storil bo, ko mene.
V deželah jutra čakajo bogate
Te žetve, ne zamudi je nobene,
Le hitro v Oglej, tje do patriarha,
Da posvetí te mašnika, duš varha.“

Črtomir.

„Prav praviš, da ne smem jaz upat' sreče,
Ki vedno je in bo sovražna meni:
Dosegel oča zmage ni sloveče,
Končal življenje v vojski je zgubljeni,
Odšla je mati komaj sponam ječe,
Že davno jo pokriva grob zeleni.
Osrečit' hoče me ljubezen sladka,
Al kak sladkost bilà je njena kratka!“

„V deželi koj trobente glas zapoje,
Od Bogomile drage mene loči,
Junaško bili smo z Valjhunom boje,
Vesele zmage dan nam ne napoči;
Pomoril meč je vse tovarše moje,
Bog je moj up, gozd je moj dom prič'joči.
Nespametna bilà bi z mano zveza,
Ki me preganja vedno sreče jeza.

Bogomila.

„Ljubezni prave ne pozna, kdor meni,
Da vgasiti jo more srcče jeza;
Gorela v čistem, v večnem bo plameni
Zdaj in ko mi odpade trupla peza;
V zakonu vendar brani sad mi njeni
Vživati z Bogom trdniša zaveza.
Odkrila se bo tebi unstran groba
Ljubezni moje čistost in zvestoba.“

„Da bodo znani božji jim obeti,
Jih oznan'vat pojdi v slovenska mesta;
Kar dni odločenih mi bo na sveti,
Bogu in tebi bom ostala zvesta,
V nebesih čakala bom pri očeti
Čez majhen čas deviška te nevesta,
Dokler žalujejo po teb' oteta
Krdela, prideš k meni v mesta sveta.“

Izmed oblakov solnce zdaj zasije,
In mavrica na bledo Bogomilo
Lepote svoje čisti svit izlije;
Nebeški zor obda obličje milo;
Jok, ki v očí mu sili, komej skrije,
Da ni nebo nad njim se odklenilo,
Da je na svetu, komaj si verjame,
Tak Črtomira ta ogled prevzame.

Ko je minul, kar misli, da bo v sili
Zlata mu treba, si od mož ga vzame;
Dar ribču da, njim, ki so ga nosili;
„Kar Staroslav zlata še hrani za-me,
Daj ga sirotam,“ reče Bogomili,
Se bliža jej, presrčno jo objame,
Molčé poda desnico jej k slovesu,
Solzé stojijo v vsakem mu očesu.

„O čakaj, mi dopolni prošnjo eno!
Pred, ko se loč'va,“ Bogomila pravi,

„Da mi v skrbéh ne bo srce vtopljeno,
Da lože se bridkosti v bran postavi.
Pred, ko greš v Oglej čez goro zeleno,
Se pričo mene odpovej zmotnjavi,
Dokler te posvetí krst, se zamudi,
Voda je blizo in duhovni tudi.“

Molčé v to prošnjo Črtomir dovoli,
Z duhovnim bliža slapu se Savice,
Molitve svete mašnik, on ž njim moli,
V imeni krsti ga svete Trojice.
So na kolenih, kar jih je okoli,
Se od veselja svet’ obraz device,
Ki je bilà podpora vere krive,
Je opravljála službo bog’nje Žive.

Razlagajo, ko pride v Akvilejo,
Mu sveta pisma, prosta zmote vsake;
Postane mašnik, v prsih umrjéjo
Nekdanji upi; med svoje rojake
Slovence gre in dalje čez njih mejo,
Do smrti tam preganja zmot oblake. —
Domú je Bogomila šla k očeti,
Nič več se nista videla na sveti. —

Fr. Prešeren.

173

0 203. Homerove Ilijade XIX. spev.

(Ahilej se srdu odpové in v boj podá.)

Dviga iz morskih valov se rumeno prepasana Zora,
Da svitlobo delí bogovom in smrtnemu bitju;
Tetida zdaj prinese do bark Hefestova dela.
Pri Patroklu na tleh Ahileja javkati najde,
Britke bolesti okrog zdihajočih obilno tovaršev.
Med nje stopi nakrat, glej, boginja srebronožična,
Sinu roko podá, izreče besedo in pravi:
„Pustiva, sin, če ravno bolí, tu tega ležati,
Sklenjeno v nebu je tak, da smrt je nemilo ga treš’la;
Prejmi Hefestov dar, to krasno bliščeče orožje,
Kakor enakega še ob rami človeški ni bilo.“
Boginja zdaj na tla položi pred sina orožje,
Ganjenja čudno vse skup rožljajo naprave umetne;
Združene strah okrog preletí, ne tvega nobeden
Boginji zreti v obraz, preplašeni vsi trepetajo.
Samo Ahilej, orod gledaje, še hujše jezí se,

Bliskate mu ko plamena dva pod čelom očesi;
Scer pa prešine ga slast v objemu bogovega dara,
In ko dovolj s pogledom opráv nasiti si srce,
Stikoma materi brž besede te krilate reče:
„Da, gotovo je bog, ki poslal orožje nam to je,
Nevmerjoča le dlan kaj takega ’zdela, ne človek.
Koj se orožiti čem! Skrbí me le nekaj, o mati!
Da bi tačas Menetiču moj’mu se splazile muhe
V rane zasekane, tam ne vplodile gnusne črvadi,
Ki bi potem oskrunila drob in ude mrliču —
Kajti življenja v njem ni — in truplo bi gnjiti počelo.“
Rahlo odvrne rekoč mu boginja srebronožična:
„Srčno, predragi mi sin, za to le nikar žalovati!
Meni bo skrb obvarvati ga nadlege muševja,
Ki se požrešno živí, glodaje pobite junake.
Ako celó ležalo bi tu, da leto preteče,
Truplo ne gnjilo bi nič, le vedno bi lepše cvetelo.
Združi tedaj k posvetu na hip Ahajce junake,
Jezo pozabi nasprot Agamemnonu, vodniku ljudstva,
Ter se podajta oba, s pogumom opasana, v bitvo.“
Rekši pogum in silno krepost mu dihne v osrčje,
Vlije ambrozije zdaj in rudečega nektara v žile
Mrtvemu Patroklu, gnjilobe da truplo mu varje.
Gre pak ob bregu po tem, ob morskem, sloveči Ahilej,
Strašno v okrožje kričí in šunta junake Ahajce.
Tisti celó, ki varhi sicer so bivali v ladjah,
Ki krmila so bark z izurjeno vládali roko,
Ali kot hišniki kruh med posle delili na brodu;
Vsi ti sedaj hiteli so skup, kar hrabri Ahilej
Spravlja v nesrečni se boj, za kterega dolgo ni maral.
Arova tudi prišantata tje služabnika srčna,
Tidejev sin, stanovitni vojak, in vrli Odisej;
Bližata, trudna še ran, se na pike oprta počasno,
Ter na prve klopi se zbornice vsedeta spredej.
Najposlednejši pak Agamemnon vojvoda pride,
Silnega vboda bolán, ker v hudem trganji Koon,
Sin Antenorov, bil ga je ranil s piko jekleno.
Zdaj ko združeni vsi so v skupščini bili Ahajci,
Dvigne z besedami tak se jadernonogi Ahilej:
„Vojvoda, bolje za naji, ki sva srditega srca
Slepo se sprla zavolj Brizejde v britki togoti,
Boljše bi bilo za naji, za-me in za-te gotovo,
Da bi takrat Artemida s smrtjo zadela jo bila,
Ko sem si ’zbral jo v dar v Lirnesu, premaganem mestu.
Toliko grizlo prahú ne bilo bi slavnih Ahajcev,
Padših vražniku v pest ob času mojega srda.

Unim scer to bilo je v prid — pa zdi se mi, mnogo
Bodo zdihavali še Ahajci naj'nega krega.
Toda pozabiva, kar je minulo, če ravno je britko,
Potolaživa ponos — in siloma — v srcu junaškem,
Srdu se jaz clo odpovem, ne kaže mi dalje
Stati ti trmo nasproti. Na noge tedaj in pokliči
Brez odloga v boj Ahajce kodrolasate;
Skusiti čem še Trojce enkrat, napadši je silno,
Al so namenjeni res prenočevati pri brodih.
Zdi se mi, rad bo mnogi od njih kolena priklanjal,
Ako mu steče, da živ se umakne sulici naši.“
  Reče: kak veselé se v bliščečem orožji Ahajci
Velikodušnega se Pelida, da srd je potažil!
Dvigne v sedežu pak vojaštva se knez Agamemnon,
Te-le besede tedaj, ne stopivši v okrožje, izusti:
„Hrabri Danajci, prijatli mi dragi, služabniki Ara!
Mirni posluh stoječemu gre; ni lepo nikakor
Segati komu v govor; to tudi izurjene zmoti.
V hrupu takem kdo govoriti, kdo slišati more?
Najglasnejši se s tem govorec lehko omami.
Tebi Pelid se bom razodel, vi drugi Ahajci
Pridno pazeči vsak premislite moje besede.
Mnokrat očitali so Danajci mi mojo pregreho,
Britko me karali tud, pa jaz sem nedolžen prepíra;
Krivi so Zen in osode zavid in temna Erinja;
Ti so mi tistega dne, ko dar sem vzel ti po krivem,
Tak omamili um, krivici da srce udal sem.
Kdo ubrani se tem? To Ata slepivka vse dela,
Prvorojena Zenova hči, ta vsakega zmoti.
Rahlih stopinj se ziblje naprej, se tal ne dotika,
Plava nad temenom glav človeškega roda na zemlji,
Vabi v krivico ljudí, ter mnogo jih va-njo zaplete.
Zvila celó je Zena nekdaj, ki smrtnih in večnih
Najmogočniši je; in Hero, čeravno le ženska,
Ga je kovarno po tem prekanila tistega dneva,
Ko je Herakleja moč Alkmena imela roditi
V taboru krasnih ograj, v ponosnem mestu tebanskem.
Ker pregrešil sem, ker Zen mi je pamet otemnil,
Čem spokoriti se tud, in dati obilno ti blaga.
Kviško tedaj, oroži se v boj, podbodi še druge,
Jaz ti pripravim med tem darove, katere Odisej
Včeraj obečal ti je, pozdravivši te v šotoru tvojem.
Toliko mudi se le, če ravno te mika do bitve,
Da mi tovarši iz bark darila prinesejo semkaj,
Ino ti sam preceniti znaš, kaj krasnega dam ti.“
Odgovorí pa tako mu jadernonogi Ahilej:

„Atrejič, vojvoda trum, preslavni vladar Agamemnon,
Stori, kar se ti zdi, pristojne darove prinesi
Ali zadrži mi jih; le hitro na boj se podajmo!
Dalje ne gre muditi se tu s pogóvorom praznim,
Djanje puščaje v nemar; veliko še dela je treba!
Skoro Ahileja spet med prvimi vidite v bitvi,
Kako podiral bo v prah Trojance s piko jeklenko;
Tak imate zgled, kak treba sovražnike biti.“
Njemu opomni na to v sovetih izurjen Odisej:
„Bodi še tako močán, bogovom enaki Ahilej,
Tirati tešč proti Iliji v boj s Trojanci nikar jih,
Kajti boritev ne bo trpela časa le malo,
Kdar enkrat se sprimejo prav razpaljene rajde,
In s pogumom oba navdajo naroda bogovi.
Pusti, da prej okrepčajo se s pijačo in hrano
V lad'jah urni možjé: to daje življenje in zmago.
Ni ga junaka, da tešč brez hrane in pitja bi mogel
Sekati vražnike celi dan do večernega mraka.
Če je še tako volján obnašati srčno se v bitvi,
Žeja ga stare in glad, po malem otrpnejo udje,
Peša mu moč in klenkajo mu kolena, ko hodi.
Vitezu pak, če se vina in hrane dovolj je nasitil,
Ako bojuje se tud ves dan z vojščakom sovražnim,
Srce veselo igra, ne peša mu hrabro koleno,
Dokler clo poslednji vojščak iz bitve ne zgine.
Ljud razpošlji tedaj, naj vsak si omisli kosila,
Atrejev sin Agamemnon tačas darove prinesi
V skupščino les, da lastnih očí je zrejo Ahajci,
Ti pa raduješ o njih se vrlo v srcu junaškem.
Zadnjič obed naj da dragocen ti v šotoru svojem,
Da se ti skaže vsa čast, ki takemu vitezu grede.
Atrejev sin! ti pak zanaprej v oziru na druge
Bodi pravičniši tud, in ni nevredno vladarja
Umiriti se z možem, če vzrok žale mu bil je.“
Spet se oglasí nasprot krdela vladar Agamemnon:
„Rad, o Laertov sin, rad tvoje besede poslušam,
Ker po pravici si vse razložil in lepo govoril;
Ti počakaj Ahil, če ravno te mika do bitve,
Tudi vi drugi pomúdite se, da pride darilo
Sem iz mojih bark in da zvezo skleneva zvesto.
Tebi pa to, Laertov sin, velevam, vkazujem:
Brž izvoli si najžlahtnejše mladenče ahajske,
Ino prinesi iz bark darove, katere mu dati
Včeraj namenila sva, in deklice s sabo pripelji.
V taboru pa ahajskem naj mrjasca omisli
Taltibios, da zakoljemo v dar ga Apolu in Zenu.“

Njemu pa reče na to tekún siloviti Ahilej:
„Atrejič, vojvoda trum, preslavni vladar Agamemnon!
Biti bi znala ta skrb priličnejša drugemu času,
Kedar vojske vihar počitka dovoli nam uro,
Ino togota mi tak divjala v srcu ne bode.
Zdaj pa ležé mrliči še tam, katere je Hektor,
Prijamov sin, pobil, ko čast mu zmage je Zen dal.
K jedi vi vabite je, jaz rajši bi treznim ukazal
Brez prevdarka v boj podati se vrlim Ahajcem,
Gostovanje pa dal zvečer bi napraviti slavno,
Ko maščevana sramot bo naših tenja poslednja.
Meni nič gotovo poprej skoz grlo ne drkne,
Bodi pijača al jed, ker vzela mi smrt je prijatla,
V šotoru tam leží, raztrgan z ostrino jekla,
K vratom obrnjen obraz, tovarši plakaje v okrogu;
Torej ker ne želí kaj takega srce si moje,
Ampak boj in kri in stok umirajočih.“
Odgovorí mu na to v sovetih izurjen Odisej:
„Pelejič, iskren Ahil, najviši junak med Ahajci,
Boljši si v bitvi ko jaz in hrabrejši, res ne le malo,
Toda v modrosti bi znal mnogotero te jaz prekositi,
Kajti dalje živim, in torej več sem izkusil;
Mojemu svetu tedaj ukloni srce prijazno.
Kmalo ljudjé navolijo pač se bojnega hrupa,
Ako železo kosí ko bilkice trudne junake;
Malo celó bo prida, če vago obrne Kronion,
On, ki bitev najviši vladar je človeškemu rodu.
Bomo Ahajci mi mar žalovali s trebuhom za mrtve?
Vsakega dne za poredoma jih pogine veliko,
Kdo nadloge bi tak neskončne prenesti zamogel?
Dajmo tedaj pobite može zakopati spodobno,
Ter žalujmo ta dan, po tem utolažimo srce.
Kar pa zadela do zdaj ni strašne bitve nevihta,
Spomni se hrane, spomni se pitja, da bomo še hujše
In neprenehoma, v bron okorni zaviti, se bili
Z moži sovražnih trum. Po tem pa nihče z vojaštva
Ondi ne mudi se dalj, in ne čakaj drugega klica!
Kajti opomba bi ta se v pogubo tistemu stekla,
Ki bi se v ladjah mudil; ob enem združeni zvesto
Udrimo v grozni poboj nad konje jahavne Trojance.“
Reče, pridruži si pak dva slavnega Nestora sina,
In Meriona, po tem Filida Megeta, Toanta,
Sina Kreontovega Likómeda in Melanipa.
Vkupaj se vsi podajo ta hip tje v šotor Atridov,
Brž dovršijo tam po danih ukazih opravke.
Sedem obečanih trinožnih zberejo kotlov,

Dvanajst konj, in desetkrat dva umijalnika svitla,
In umetnih žensk, brez madeža, speljejo sedem,
Osma pak je Brizejeva hči, lepolična devica,
Ter zlatovine devet natehta talentov Odisej,
In korači naprej, za njim z darovi mladenči,
V sredo skupščine vse postavijo — in Agamemnon
Dvigne se. Taltibij pak, po glasu bogu podoben,
Tik vladarja stojí, držé mrjasca na rokah.
Atrejev sin zdaj urnih rok se stegne po nožu,
Ki mu je visel zmer ob toku velikega meča,
Ter prvence ščetin merjascu obrije, in rame
Dvigne na kviško potem; molčé Ahajci v okrogu. —
Urno razidejo vsi se, vsak na svoje brodovje,
Mirmidonci med tem obdajo skrbno darove,
Ter je znesejo v brod Ahileju lepe podobe,
Spravijo v predele je ter volijo deklicam izbe,
Konje pa speljejo tje h krdelu delavni hlapci.
  Brizejeva hči, bliščeča lepote ko zlata Kitera,
Vidi presunjenega Patrokla z ostrino jekla,
Pade k njemu na tla, zdihuje britko, se trga,
Joka, pa tak ihtí deklina bog'njam enaka:
  „Dragi mi Patrokel, nesrečnici mili prijatelj,
Živega v šotoru sem zapustila te odhajaje,
Zdaj vrnivši se les te mrtvega našla sem, vodja!
Tako zadeva me zmer napaka kar za napako.
Moža, kteremu sta me mati in oče udala,
Zrla predrtega sem pred mestom z ostro jeklenko,
Brate ljubljene tri, te iste matere sine,
Grozna vzela mi smrt je v enega dneva pogubi.
Ti si me lepo tolažil, kdar mi je hitri Ahilej
Moža umoril, in grad razdjal je veljaka Mineta,
Rekši nevesto da boš me zaročil Ahileju slavnem',
Da popelješ me v Ftijo po tem na jaderni ladji,
Ter mi napraviti češ med Mirmidonci ženitbo.
Obžalovala tedaj, tak milega, vedno te bodem.“
  Tako plaka, okrog zdihujejo druge ženice,
Po Patroklu na vid, zares nad svojo nesrečo.
Njega, Ahileja, pak obdajo prvaki ahajski,
Da bi oteščal se; al on zdihovaje se brani:
  „Prosim, ubogati da bi hteli me dragi tovarši,
Ne ukazujte nikar, da srce bi s hrano tolažil,
Ali s pijačo poprej, britkost prevelika me tare.
Jaz postiti se čem, trpeti do poznega mraka.“
  Tako rekši junak razpustí vse vodnike druge;
Le Atrida ostaneta tam in vrli Odisej,
Nestor, Idomenej in Feniks, jezdec izurjen.

Ti ga tolažijo zdaj, ne dá utolažiti on se,
Dokler se mu ne nasiti duša krvavega boja.
Vedno se Patrokla spominja, in britko zdihuje:
„Ah, ti meni nekdaj, nesrečni, dragi prijatelj,
V šotoru si z dišečimi rad kosili mi stregel
Skrbno in urnih rok, Ahajci ko vreli na plan so,
Grozo pogube sejoč med konje jahavnimi Trojci.
Zdaj pa ležiš umorjen in tog! Ah, mojega srca
Vino ne gane ne jed (obilno je vsega po ladjah),
Ker te ni več! Kaj hujšega res me zadeti ne more;
Ne, če bi prišla celó mi novica očetove smrti,
Ki neskončno sedaj po takem sinu preliva
Solze domá, ki daleč od njega v kraju sovražnem
Se za Heleno borim, za žensko nagudno, s Trojanci;
Ne, če umrje mi sin premili, ki v Skiru mi raste,
Ako še živ je Neoptolem nebeške podobe.
Upanje bilo poprej je v prsih mojemu srcu,
Sam da umrjem tukaj daleč od mile Ahaje,
Tukaj pred Trojo; ti pa da v Ftijo se vrneš,
In pripeljal tje iz Skira na jadernem brodu
Sina mi boš, ter moj mu tam razkazal imetek,
Blago, hlapce, posest, slemena visokega hišo.
Kajti zdi se mi vse, da v grobu počiva že Pelej,
Al da je malo le živ, polomljen od teže starosti,
Plašno ozira se, kdaj poslanca bo tuge zagledal,
Ki mu britko prinese novico na dom, da me ni več.“
Tako nehá plakaje. Okrog zdihujejo knezi,
Vsak spomnivši se, kaj je v svojem domu zapustil.
Tužne zagleda Kronid, britkosti usmili se take,
Ganjen Ateni tedaj besede te krilate pravi:
„Mila mi hči, tak čisto v nemar si viteza djala!
Al se ne spomni te več Ahileja vrlega srce?
Glej, kak sedí pred ladjami tam visokonosat'mi,
Kako se joka, topí po dragem svojem tovaršu!
Drugi so kosit šli, le on ne dotakne se hrane.
Pojdi in vlij mu nektara ter ambrozije sladke
Rahlo v prsi, da glad močí mu v bitvi ne vzame.“
Tak spodbode Kronid Ateno že samo želečo.
Kakor orel, kričé, peroti razširjenih, urno
Splava Atena z viš obnebja, zrak razdelivši,
Tje, kjer Ahajci se v boj napravljajo, ino Ahilu
Nektar vlije in slad ambrozije rahloma v nedro,
Da bi mu sklepi kolen ne pešali lakote silne;
In se vrne tedaj v dom krasni svoj'ga očeta.
Uni na breg iz naglih bark začnejo se gnjesti.
Kakor studno iz viš privihrajo goste snežinke,

Kedar burje napad ledeno brije po zraku:
Tako sedaj neštevilno čelad, veselo bliščečih,
Pride iz ladij na vid, in ščitov grbavih ostro,
Sulic jesenovih, in oklepov krepko kovanih;
Kviško dviga se blesk, svetlobe zemlja se smeje,
Silno v okrogu doní korakanje možev idočih.
Sred množice pak napravlja Ahil se junaški,
Škriplje strašno z zobmí, očesi mu bliskate ljuto
Kakor ognja požar; nepretrpljiva bolest mu
V srcu divjá; razsrdivši se tak nad sini trojanskim',
Zgrabi Hefestov dar, izdelan umetno za njega.
Najprej okoli golen si je djal golenice branivne,
Ter s srebernimi jih priponami krasno utrdil;
Potler obda vse okrog si prsi s krepkim oklepom,
Meč jeklen, sreberno kovan, obesi na rame,
Dvigne kviško po tem veliki ščit siloviti,
Ta se zabliska tačas ko luna večerna o ščipu.
Kakor v okrožje valov mornarjem sveti požara
Dalnji plam, ki visoko gor na samotni planini,
Kedar siloma je, ne rade, tira nevihta,
Od prijateljev proč, vršé v ribovito širjavo:
Tak iz Ahilovega umetno kovanega ščita
Prostre po zraku se blesk. Čelado težko si dene
Naglo na glavo po tem, ta sveti ko zvezda danica,
Gosto plava po njej iz zlata predena griva,
Ktere obilno Hefest grebenu je svetlemu vdelal.
Skusi pa sam v orožji sedaj se vrli Ahilej,
Al prilega, ko gre, al vda se mu krasno darilo:
Perju enako se zdi, in vzdiga vojvoda množic.
Zadnjič očetovo zdre iz ovitka sulico težko,
Krepko, veliko pošast, ki sukati nihče Ahajcev
Mogel je ni, le samo Ahil metati je znal jo,
Piko jesenovo, to, katero je vrh Pelijona
Nekdaj očetu Hiron v pogubo protivnikov vsekal.
Alkim in Avtomedon pa konje naprežeta hitro,
S krasno napravo život pogrneta umno, v čeljusti
Deneta brzdi po tem, potegneta vajeti v sedež
Trdni nazaj, ter nagloma bič krepák in priličen
Prime Avtomedon, ter skoči v sedalo kočije.
Zadej plane na voz poboja hotevni Ahilej,
Ki se orožja blišči, kot solnce na jasnem obnebji,
Strašno pa glas njegov zadoní očetovi vpregi:
„Ksantos in Balij pozor! O slavna sinova Podarge!
Skrbita boljše sedaj, da vodja pripeljeta zopet
Med Ahajce nazaj, po tem ko se boja navoli;
Mrtvega tam, kot Patrokla, ne puščajte v prahu.“

Odgovorí mu sedaj ob jarmu jaderni Ksantos,
Glavo pobesi o tem, zavalí se mu griva po vratu
Skoz obroč na jarmu do tal in pokrije mu lici:
Dala besedo mu pak je Hero limbaroramna:
„Da, nedvomno za zdaj otmeva te, hrabri Ahilej!
Toda pogina se dan brez najine krivde ti bliža,
Tako je sklep mogočne osode in silnega boga.
Sicer orožja z ram Patroklu niso Trojanci
Strgali v boju zbog pomude in naj'ne lenobe;
Bog siloviti, ki Leto ga je lepolasa rodila,
V sprednem boru mu dal je smrt in Hektorju slavo.
Sevra sapo zares, ki najhitrejša čislá se,
Prehitiva midva, pa tebi namenjeno tak je,
Tukaj da bog in vrli junak ubila te bosta.“
To govorečemu zdaj ustavi Erin'ja besedo,
Reče pa jezno potem tekun siloviti Ahilej:
„Kaj govoriš o smrti mi, Ksant? Potreba ni tega;
Dobro razumem sam, da proč od očeta in majke
Tu me zadela bo smrt; pa to ne bo se zgodilo,
Dokler Trojca dovolj na polji neviht ne presučem.“
Reče in huj! med prvimi vspred z dvojico kopitno.

I. Koseski.

II K 2 1570
1741

204. Slovo o polku Igorově.

(Staroruska junaška pesem.)

(Ta junaška pesem v nevezani besedi pripoveda dogodbo, ktera spada v 12. stoletje. Tedaj je bila ruska zemlja razdeljena v mnoge knezovine, ki so svoje kneze imele. Več takih knezov je spoznavalo enega za svojega višega gospoda, in tega so imenovali velikega kneza. Tedaj sta bila velika kneza v Kijevu in Novogradu. Za Donom pa so stanovali Plavci (Polovci), divji narod, ki je vedno nagajal ruski zemlji s svojimi napadi. L. 1184 se je vzdignil veliki knez kijevski proti njim in je je z malo ljudmí srečno premagal. Ta slavna zmaga je napotila tudi kneza severskega Novograda, da se je l. 1185 s svojim bratom Vsevladom vzdignil proti Plavcem. V prvi bitvi so bili Plavci premagani, le malo jih je nazaj prišlo k veliki plavski vojski, ki je za Donom stala; ta pa se je še pomnožila in čakala, da bi se jej Igor približal. Igorjeva vojska je bila jako upehana, zató so lehko zmagali Plavci pri reki Kajali; skoro vse Ruse so pobili, vojvode pa v sužnost odpeljali. Hudo so razsajali Plavci po tej zmagi po ruski deželi. Igorju se je posrečilo, da je s pomočjo Plavca Avlura ubežal in srečno domú prišel. Tu naj sledé trije odlomki iz te prekrasne pesmi:)

I. Igor premaga Plavce.

Začnimo povest od starega Vladimirja do zdanjega Igorja, ki je s svojo krepostjo povzdignil um in ga poostril s hrabrostjo svojega srca ter je, navzemši se bojnega duha, peljal svoje hrabre trume proti zemlji plavski za zemljo rusko.

Tedaj je pogledal Igor na svetlo solnce in je videl, kako je vso njegovo vojsko o svojem mrknjenji s temo prekrilo. In reče Igor svoji družini: „Bratje in družina! bolje je, da nas pobijejo, nego da bi nas vjeli. Sedimo torej, bratje, na svoje brze konje, da si pogledamo sinji Don.“ Strast je knezu pamet izpodrinila, in hrepenenje, pokusiti veliki Don, vstopilo se mu je pred znamenje. „Kopje“, reče, „hočem prelomiti konec polja plavskega z vami, sinovi ruski! glavo hočem izgubiti, če se Dona ne napijem iz čelade.“

O Bojan, slavec starega časa! da bi tí te polkove slavil, skakaje kakor slavec po drevesu domišljije, letaje z umom pod oblake, zedinjaje oba dela slave tega časa, sledovaje Trojana črez polja na gore. Pesem bi se morala peti Igorju, Olgovemu vnuku: „Burja je sokole zanesla črez široka polja, trume kavk bežé k Donu velikemu.“ Ali bi se ne imelo tako peti, pesnik Bojan, vnuk Velesov?

Konji rezgečejo za Sulo; doní slava v Kijevu; trobente pojó v Novogradu, stojé zastave v Putivlju. Igor čaka milega svojega brata Vsevlada. In reče mu silni tur Vsevlad: „Edini brat, edina luč, svitli ti Igor, oba sva sina Svetoslavova. Sedlaj svoje brze konje, moji so gotovi; bili so prej pri Kurskem osedlani. In moji Kurjani so ti skušeni borci: bili so pod trobentami poviti, pod čeladami zibani, s koncem kopja izkrmljeni; oni vedó za pote, jarki so jim znani; njihovi loki so napeti, tulice odkrite, sablje nabrušene; sami pa skačejo, kakor sivi volkovi po polji, iskaje sebi častí, knezu pa slave.“

Na to stopi knez Igor v zlati stremen, in zdirja po čistem polji. Solnce mu je pot v temo zagrinjalo; noč in stokanje je zbudilo ptice njemu v grozo, in po stezah se je čulo tuljenje divjih zverí. Div kliče zvrh drevesa in veleva poslušati zemlji neznani, Volgi in Pomorju in Posulju in Surožju in Korsunju in tebi, tmutorokanski malik. Plavci pa po neugodnih potih hité k velikemu Donu; škripljejo vozovi o polnoči kakor labudje razpuščeni. Igor k Donu vojsko pelje; pa že prežé ptice na njegovo nesrečo; ravno tako volkovi grozo razširjajo po jarkih, orel kleketaje zverí na kosti zove, lisice lajajo na porudečene ščite. — O ruska zemlja, že si v nevarnosti! — Dolgo se že mrači; zarija je zagrnila dneva svit in megla je polja pokrila; pevanje slavčevo je zaspalo in kavčji krohot se je zbudil. Ruski sinovi pa so velika polja z rudečimi ščiti pregradili, iskaje sebi časti knezu pa slave.

V petek rano so peteptali poganske trume Plavcev in se razsuli kakor strele po polji in zaplenili krasna dekleta plavska, in ž njimi zlato in dragoceno svilnato in žametovo robo; z zavoji pa, in plašči in kožuhi in z vsakojakimi opravami plavskimi so začeli moste delati po blatnih in greznih krajih. Rudeče bandero, belo zastavo z rudečim trakom in sreberno sulico ima hrabri sin Svetoslavov. — Na polji dremlje hrabro gnjezdo Olgovo, daleč je poletelo. Pa ni bilo rojeno za sramoto, ne sokolu ne jastrebu ne tebi, črni gavran, poganski Plavčin! — Gzak pa hiti kakor sivi volk, in Končak mu pot dela k Donu velikemu.

II. Igor od Plavcev premagan.

Drugi dan zeló rano krvava zarija dneva svit napoveduje; črne megle od dneva se vlečejo ter prekriti hočejo štiri solnca; v njih pa sivi bliski švigajo. To bo hudo grmenje in strel bo deževalo od Dona velikega. Tu se bodo lomila kopja, tu se bodo sablje trle ob čeladah plavskih za reko Kajalo blizo Dona velikega. O ruska zemlja! že ti nevarnost protí. Glej! vetrovi, Stribogovi vnuki, strele vejejo z morja na hrabre trume Igorjeve. Zemlja bobní, reke kalno tekó, prah polja pokriva, zastave frfotajo, Plavci gredó od Dona in od morja in od vseh krajev. Obstopili so ruske trume. Vragovi sinovi so napolnili polja s svojim krikom, hrabri ruski sinovi pa so je pregradili z rudečimi ščiti. Silni tur Vsevlad! stojiš v sprednji vojski, brizgaš s puščicami na vojsko, grmiš z jeklenimi meči ob čeladah! — Kamor je tur poskakoval in svetil s svojo zlato čelado, tam leži poganskih glav plavskih. S kaljenimi sabljami so razklane čelade oberske od tvoje roke, silni tur Vsevlad! — Kaka je to cesta ran, bratje, ki jo on hodi, pozabivši na čast, življenje, grad Črnigov, zlati prestol očetov in na besede in običaje svoje mile žene, krasne Glebovne!

Bili so časi Trojanovi, minula so leta Jaroslavova; bile so vojske Olgove, Olga Svetoslaviča! Ta Oleg namreč je z mečem razprtije delal in puščice sejal po zemlji. — Stopa v zlati stremen v gradu tmutorokanskem. Zvon je posluhnil davni veliki Jaroslav, sin Vsevladov; Vladimir pa si je vsako jutro ušesa zatikal v Črnigovu; Borisa pa, sina Večeslavovega, je slavohlepje spravilo pred sodbo in mu postlalo na zelenotkanem mrtvaškem prtu, zavoljo krivice Olgove, hrabrega in mladega kneza. Od iste Kajale je dal Svetopolk očeta svojega v sredi med ogerskimi jezdeci spraviti k sv. Zofiji v Kijév. Tedaj, za Olga Gorislaviča, sejale so se in vzraščale so razprtije; zginjalo je življenje Daždbogovega vnuka in v kneževskih razprtijah se je krajšal ljudém čas življenja. Tedaj so po ruski zemlji le redko kdaj vriskali oratarji; pa pogosto so gavrani krohotali razdeljevaje si mrliče, in kavke so svoj pogovor imele, kedar so htele odleteti na pojedino. Tako se je godilo ob času teh bojev in vojsk — ali o taki vojski se še ni slišalo.

Od jutra do večera, od večera do svita letajo kaljene strele, grmé sablje ob čeladah, treskajo jeklena kopja po neznanem polji v sredi zemlje plavske. Črna zemlja je bila pod kopiti s kostmi posejana in s krvjó polita; kostí pa so žalost pognale po ruski zemlji. — Kaj mi šumí, kaj mi zvoní tako rano še pred zoro? — Igor svoje trume vrača; zakaj žal mu je svojega milega brata Vsevlada. Bili so se en dan, bili so se drugi dan: tretjega dne opoldne pa so padla bandera Igorjeva. Tu sta se ločila brata na bregu bistre Kajale, tu je krvavega vina zmanjkalo, tu so dokončali gostijo hrabri sinovi ruski; svate so bili ponapojili, pa tudi sami polegli za zemljo rusko.

Nagnjena je trava žalosti, in drevje se je otožnosti k zemlji uklonilo; zakaj, bratje, že je nastala nevesela doba, že je puščoba vojske cvet prekrila. Sramota je prišla nad silo Daždbogovega vnuka. Stopila je kakor devica na zemljo Trojanovo, zafrfotala z labudskimi perotami za sinjim morjem, za Donom frfotaje je zbudila razuzdane čase. Vojska proti poganom je ponehala; zakaj rekel je brat bratu „to je moje in ono je moje,“ in začeli so knezi za male reči velik hrup delati in sami proti sebi vojsko kovati; pogani pa so od vseh strani zmagovaje prihajali na rusko zemljo.

O, daleč je sicer zašel sokol, ptice gonéč k morju; ali Igorjeve hrabre vojske ni mogoče več zbuditi. — Za njim zakričita Karna in Žlja, poskočita po ruski zemlji, požar razširjaje z ognjenim rogom. Zaplakale so ruske žene rekoč: Že nam ni moč več svojih milih mož ne z mislijo si zmisliti, ne s spominom jih pomniti, ne z očmi jih gledati, še manj pa ž njihovim zlatom in srebrom pobrenketati. Zastokal je, bratje, tudi Kijev žalosti in Črnigov nadlog. Strah se razliva po ruski zemlji, žalost obilno teče sredi zemlje ruske, in knezi sami med seboj razprtije delajo. Pogani pa, ki so zmagovaje rusko zemljo napadali, pobirali so davek po veverici od hiše.

6 III. Igor ubeží Plavcem.

Skipelo je morje o polnoči. Vleče se deževje, kakor megla. Knezu Igorju Bog pot kaže iz zemlje plavske v zemljo rusko k očetovemu prestolu. Ugasnila je večerna zarija; Igor spi, Igor bedí, Igor v mislih polja meri od velikega Dona do malega Donca. Konj je pripravljen o polnoči. Ovlur zažvižga za reko, veleva knezu razumeti; ali kneza Igorja ni! Krika je zabobnela zemlja; zašumela je trava; plavski šotori so se stresli; knez Igor pa skoči kakor podlasica v trstje in kakor beli pandirek na vodo; vrže se na brzega konja in spet skoči ž njega kakor bosi volk, in teče k logu Dončevemu, in letí kakor sokol pod meglami, kedar si gosí in labude za zajutrek, obed in južino ubija. Ko je Igor kakor sokol letel, tekel je Ovlur kakor volk, otresaje s sebe mrzlo roso; razpodila sta namreč svoja brza konja. — Donec reče: Knez Igor! ne malo se moreš zdaj ti ponašati, Končak pa se jeziti in ruska zemlja se veseliti. Igor pa reče: „O Donec! ne malo se moraš ponašati s tem, da si zibal kneza na svojih valovih, da si mu zeleno travo stlal na svojih srebernih bregovih, da si ga odeval s toplimi meglami v senci zelenega drevesa; čuval si me kakor pandirek na vodi, kakor pribe na strugah, kakor črne race na višinah. Tako ti ni tekla reka Stugna, ki je imela iz prva neobilen tok; pa požrši ptuje valove razprostrla je svojo strugo nad grmovje. Mlademu knezu Rastislavu je zaprl Dnjepr temne bregove; joče se mati Rastislavova po mladem knezu Rastislavu. Žalovaje se je nagnilo cvetje, in drevje se je žalosti k zemlji uklonilo; pa srake niso krohotale. Za Igorjem jezdi Gzak s Končakom. Tedaj vrane niso krohotale, kavke so omolknile, srake niso razbotale, samo plesale so po vejah. Detali s svojim pikanjem pot k reki kažejo, slavci z veselimi pesmami dneva svit napovedujejo. Pravi Gzak Končaku: „Če že sokol k gnjezdu letí, pa bova sokoliča razstreljala s svojimi pozlačenimi puščicami.“ Reče Končak Gzaku: Če že sokol k gnjezdu leti, pa bova sokoliču krasno devico za ženo dala. In pravi Gzak Končaku: Ako mu krasno devico za ženo dava, ne bova imela ne sokoliča ne krasne device, in ptice naju bodo začele biti na plavskem polji.

Rekel je Bojan, oziraje se na Svetoslavlja, pesnika starega časa Jaroslavovega in vladohlepnega Olga: Težko je biti glavi brez pleč, zlo je telesu brez glave, tako tudi ruski zemlji brez Igorja. Solnce sveti na nebu; knez Igor je v ruski zemlji. Device pojó ob Dunaji; odmevajo glasovi čez morje do Kijeva. Igor jaha po Boričevem k sveti bogorodnici Pirogoški; krajine se radujejo, mesta se veselé, pesem prepevaje starim knezom in potem mladim. Peti tudi mi moramo: Slava Igorju Svetoslaviču, silnemu turu Vsevladu, Vladimirju sinu Igorjevemu. Zdravi knezi in njihova družina, ki se borijo za kristijane proti trumam poganskim! Slava knezom in tovaršem. Amen.

M. Pleteršnik.

176

0 205. Pan Podstoli.

(Ign. Krasicki.)

I.

Ko sem nekoč ob žetvi potoval, primerilo se je, da sem se vozil skozi ljudnato, zidano vas. Spazivši čedno krčmo, zavijem va-njo, da bi v njej prenočil, če prav je bilo še daleč do solnčnega zahoda. Ko poprašam krčmarja, kdo je gospodar tej vasi, odgovorí: Gospod Podstoli. Kdo je sezidal to krčmo? Gospod Podstoli. Kdo je napravil tako dobri nasip? Gospod Podstoli. Kdo je naredil most črez reko? Gospod Podstoli. Ob kratkem, cerkev, graščina, pristava, žitnica, pivarnica, celó kmečke hiše, vse to je bilo delo enega človeka, in ta je bil gospod Podstoli. Neizmerno me je mikalo seznaniti se ž njim; ali bal sem se, da bi mu bil nadležen; toda krčmar me je zagotovil, da sprejme gospod Podstoli vsacega rad. Že je bilo solnce v zatonu, in večer je bil lep, ko sem, sprehajaje se po nasipu, zagledal človeka v beli dolgi suknji, ki je šel proti meni. Okoli pasa je imel jermen, na glavi širok slamnik, v roci prosto palico. Ko se približa, ter opazim resni obraz, rudeča lica, sive brke, pomislim, da to mora biti gospod Podstoli. Srečava se in po prvem pozdravu rečem: Izpolnila se mi je vroča želja, da sem se nameril, kakor menim, na gospodarja te-le vasí; ne morem zamolčati, da se jako čudim vsemu, kar tu vidim, še bolj pa, ker sem zvedel, da je vse to vaše delo, vaš trud. On se je zahvalil za moje dobro mnenje, in ker nismo bili daleč od vrat, povabil me je k sebi.

Prostorni dvor je bil ograjen z visokim koljem; obsajen je bil povsod z brhkimi vrbami, na sredi pa so stale štiri košate lipe, pod vsako rušnata klop, v sredi med njimi pa kamenena miza. Na desno je bila lepa kuhinja z izbami, kakor sem opazil, za družino; na levo konjak, kolnica, na strani zidana shramba z mrežami in veternicami na oknih, njej nasproti pa žitnica. Hiša sama je bila lesena, na čvrstem, precej nad zemljo vzdignjenem zidu. V sobi, kamor me je peljal, stala je na sredi miza, pokrita s turškim pogrinjalom; pri vratih je bila postrežna miza polna podčašnic, čaš in vrčev, srebernih in zlatih; vratom nasproti je visela slika kralja Ivana. V drugi, ne manj pristojni sobi najdeva gospó; vezla je, kakor sem pozneje čul, plašč za cerkev. Vstala je precej s stola ter me pozdravila; potem se obrne k možu, prime ga za roko z onim milim nasmehljejem, ki ga ne more naučiti šega, in reče, da pridejo na večer otroci iz šole domú. Komaj je to izustila, kar stopijo sami z učiteljem v izbo. Starši ni mogel imeti več nego šestnajst let, drugi je bil za leto mlajši.

Kmalo potem je bila večerja; sedli smo k mizi gospodar, otroci, učitelj, jaz, hišina, neka priletna gospá in dva očeta reformata. Pri večerji smo govorili, kakor je to navadno pri prvem spoznanji, o nevažnih rečéh. Ko smo vstali, reče mi gospodar, da je pridržal staro navado svojih dedov, po večerji moliti z družino. Odidemo torej v kapelico, in po končanih litanijah, ko smo se vrnili, razgovarjali smo se do desetih; tedaj pa me je gospodar odpeljal v mojo spalnico. Dobil sem dve mali, ali pristojni in čisti izbi, kterim ničesar ni manjkalo.

Pred odhodom me povabi gospod Podstoli, naj v njegovi hiši nekoliko počijem in se oddahnem, če nimam ravno silnih opravil; ostati morem pri njem, dokler hočem. Opravilo, zarad kterega sem potoval, ni bilo nujno; hiša je bila taka, kakoršne sem si že davno želel; zató sem se dal lehko pregovoriti, in obljubil sem ostati nekoliko dni.

Čeravno je bila prav dobra postelj, vendar dolgo nisem mogel zaspati, tako so mi rojili po glavi razni prizori celega dneva. Sklenil sem, kolikor bo mogoče, izprašati gospodarja, kako je mogel stanujoč na selu toliko storiti, in kako kot kmetovavec stoji tako dobro. V teh in enakih mislih zaspim. Zjutraj me zbudí petje v kapelici; ker sem hotel dati dober zgled, oblečem se hitro in odidem k službi božji. Po končani molitvi smo pili kavo. Gospod Podstoli, nevajen te pijače, popije zdelico juhe, in ko se pripelje lehek voz na dvorišče, povabi me s seboj in odpeljeva se na polje.

Žito je bilo že zrelo, in kakor sem mogel soditi po polnosti klasja, bila je nada, da bo zrnja obilo. Z veseljem je ogledoval gospod Podstoli svoje njive, ki jih je oko komaj moglo preseči in ki so bile pokrite z žitom vsake vrste. Te rodovitnosti nisem mogel pripisati nenavadnemu vplivu zraka; pri sosedih namreč je bila dosti slaba, čeravno na enaki zemlji. Ko sem se temu čudil, reče gospod Podstoli: Lastnost zemlje in pa vpliv zraka sta res poglavitna pogoja dobre rasti; ali vendar-le mnogo storí trud, pridnost in znajdenost gospodarjeva. Zemljo mora najpred dobro spoznati, kdor hoče od nje imeti korist. V malem obsegu so večkrat različne vrste zemlje, in vsako žito se mora sejati v zemljo, ki mu najbolje godi. Sploh to vedó gospodarji, ali ne trudijo se dovolj, da bi prav spoznali svoje polje. Nauk gospodarski, reče dalje, ni tako lehek, kakor se dozdeva; morebiti zahteva več pazljivosti in premišljevanja nego kteri drugi, gotovo pa več marljivosti in urnosti nego vsi drugi.

Slišal sem jih mnogo govoriti o gospodarstvu, videl sem jih mnogo gospodariti. Nekteri želé izrednih rečí; da dosežejo ta namen, rabijo nenavadne, nepreskušene pomočke; drugi, preveč nepotrpežljivi, hočejo prisiliti narav; tretji bi iz lakomnosti radi imeli dobiček brez stroška; najgorji pa so zadnji, ki ne vedoči, kaj je vas, v svojih mestnih pisarnicah hočejo biti postavodajavci kmetijstvu. Njihova pravila so zunaj lepa, znotraj slepa.

V vsakem nauku, v vsaki umetnosti, v vsakem poslu se moramo otresti prenapetosti. Zlo delajo oni, ki celo kmetijstvo osnivajo na sami teoriji; ali tudi onih ne moremo hvaliti, ki zaupajo samo praktiki. Po srednji poti je treba hoditi med temi krajnostmi. Jaz ne zametujem svèta mojega kmeta, temuč svojo znajdenost združim ž njegovo skušnjo; včasih pogledam tudi v knjigo. Res da nimamo mnogo dobrih, ali reči ne moremo, da so vse slabe.

Večidel si pisatelji o gospodarstvu, kolikor sem jih bral, prizadevajo, da s pripovedanjem nenavadnih rečí čitatelja zabavijo, ali pa bolje rekoč prevarijo. Dobra so njihova pravila, toda le za one, ki na majhenem zemljišču hočejo delati gospodarske skušnje. Poznal sem gospoda, ki je, gospodareč po knjigi, prišel tako daleč, da je pridelal dvakrat toliko, ko njegovi sosedje. Ali kaj se je zgodilo naposled? Jel je računiti, koliko ga stojí v knjigi predpisana priprava gnoja, zemlje, novo orodje, njegova polomljivost in zatorej popravki, izguba časa, velika dnina, in začudil se je, ko je našel, da je njegovo krasno žito bilo manj vredno, nego strošek za-nje, in da so sosedje dobili polovico več, nego on s svojim dvojnim pridelkom. Ali to še ni vse. Presilil je polje s skrbno obdelavo; žito je dobro kazalo, ali bilo je mnogo slame, zrnje pa je bilo v klasji slabo. Bil sem pri obdelovanji, bil sem pri žetvi, bil sem pri mlatvi; prišedši pa domu sem zapisal to-le za spomin v koledar: kdor hoče biti dober gospodar, naj se ne zanaša preveč na-se, naj pa tudi drugim ne verjame slepo.

II.

Besede gospoda Podstolega so se mi dosti dopadle; vendar se mi je pozdevalo, da cikajo na pristranost, ktere se selski gospodar ne more lehko iznebiti gledé davnih, času ma-nj primernih praktik. Djal sem torej sam v sebi: Ni dovoljno slušati, kar on sploh o gospodarstvu govorí; izvedeti moram, je li njegovi sreči vzrok srečno naključje ali znajdenost obrtnijska. To sem premišljeval, ko sva se pripeljala domú okoli enajstih, ko je solnce začenjalo dobro prigrevati.

Odpelje me gospod Podstoli k gospej. Mislil sem, da jo najdem v riznici (oblačilnici), ali bila je že popolnoma oblečena. Gospod Podstoli, opazivši, da se čudim, kakor nejevoljen reče soprogi: S svojo nespodobnostjo ste se zamerili našemu gostu, milostiva gospa Podstolova! Vaše gospostvo mora namreč vedeti, da po novi in zatorej dobri šegi ima žena naslov po stanu in časti svojega moža. Za kralja Leška se je moglo reči: Moja žena! Ali za kralja Leška smo bili barbarji. Zamerilo se je gospodu vaše gospostvo, milostiva gospa Podstolova, ker je vaše gospostvo našel ob desetih že oblečeno. Pa tudi meni ste se zamerili. Ko bi vas bila našla midva v riznici, bilo bi mogoče, dati vam mnogo lepih svetov, koliko se mora rabiti belila, črnila, rudečila, modrila. Na priliko, kako se z rudečilom oživí oko, s črnilom povečajo obrvi, z belilom izgladi koža, z modrilom zaznamnuje tek tenkih žilic. Ali še bolj se vam bo zamerila, gospod, reče dalje meni, če vam povem, da je milostiva gospá brez obzira na nježno kožico, danes že obiskala krave, gosí, race, kokoši in pa živinčeta, ki jih ni spodobno imenovati pred lepo in nježno gospôdo. Bila je v shrambi, kamor se niti hišni ne spodobi iti, in učila je hčer delati, ker noče, da postane „madama“.

Na glas se zasmejemo vsi tej peroraciji; a ker je odbilo že ednajst, odidemo v lekarnico; tam je gospod Podstoli izmed neštevilnih vrst žganjic, slaščič in omak izbral nektere; ker pa jaz nisem bil vajen te pijače, pil je žganjico on z očeti reformati. Na to pride še župnik, častit starec, ter se njim pridruži.

Šli smo kosit. Jedí niso bile umetne, ali tečne. Bilo je dobrega mesa, mastnih kopunov, izvrstne bravine. Postavili so pred mé starega, čistega, zelenkastega vina, one redke in pa drage vrste, ki ga zovejo broskvin. Gospod Podstoli je pil medico. Skrčilo se je nekoliko moje dobro mnenje o njem, ko zagledam to nespodobno pijačo na njegovi mizi. Ponevedoma se začne govorica o medici, in gospod Podstoli reče: „De gustibus non est disputandum“, to je star pregovor; tudi medica ima svojo slast za one, ki so se jej privadili. Ko se izčisti, izgubí veliko moč, ki jo ima, pa postane prijetna, zdravju neškodljiva pijača. Če se zmerno pije, pospešuje prebavo, in krvi ne vžiga tako, kakor vino. To je, kar more zagovarjati pitje medice gledé vkusa in pa zdravja. Ali mnogo važnejši so vzroki, ki silijo nas, Poljake, da rabimo to pijačo. Ona se ne vvaža k nam, in če je Bog dopustil, da jo dobivamo od naše zemlje, naših bučel, našega drevja, našega cvetja, grešil bi proti hvaležnosti, kdor ne bi vžival domačih darov. Pravi rodoljub mora v vsaki, tudi v najmanjši reči imeti pred očmí blagor domovine. Tako so delali naši očetje; znali so tudi oni živeti, imeli so od česa živeti, in živeli so dobro; ali branili so se, kolikor mogoče, vvoznih pridelkov. Ko bi vedeli, ali pa bolje rekoč, ko bi hoteli vedeti, koliko škode dela Poljski vživanje vina, gnjusilo bi se nam kakor strup.

Bil sem nekoč pri računih državnih dačnic, in neznano sem se prestrašil, ko sem zapazil, da je sama dača od vvoženega vina dala nekoliko sto tisoč. Če odbijemo, kar so predstojniki spravili za-se, kar so trgovci skrivaj dovlekli, ostane vendar neizmeren znesek, ki gre iz domovine brez upanja, da bi se kedaj povrnil, ker nasprotno Ogri ničesar ne kupujejo od nas.

Iz teh in pa tudi še iz druzih vzrokov, ki bi se dali opomeniti, mora vsaki Poljak jako imeti v čislu medico, čeravno mu ni vkusna. Tako so tudi Angleži v svojem vkusu razvajeni kakor mi, in ker so bogatejši, zató jim je lože vživati po volji; vendar pa pijó svoj jabelkovec, ker je domač pridelek. Ko je gospod Podstoli jenjal govoriti, natočil sem si kupico medice.

III.

Vreme je bilo vroče, in ko smo se po kosilu pomudili nekaj časa v sobah, odidemo na vrt. Ko smo sedeli v senci, počne gospod Podstoli tako-le govoriti: Naši predniki niso ljubili vrtov; ali jaz zato ne pravim, da vrtov ni treba. Slepo posnemanje je lastnost živine. Zató ker moj ded, moj oče ni imel vrtov, ne bom si jaz posekal drevja. Kjer zdaj vidite moje brazde, tam so bile nekdaj konoplje in pa lan. Res da so lan in konoplje dober plod, ali pameten gospodar jim zna najti primerno mesto; vé, kaj mu služi na korist, vé, kaj mu je le za kinč in zabavo. Zabave selske res da so mile, ali kdor bi se hotel zakopati v samo gospodarstvo, imel bi mnogo praznih ur na dan. Enoličnosti se oko preveč nasiti; treba mu je torej prememb, da se ne naveliča. Kdor misli, da bo od lepega vrta imel korist, ta se moti. Z znajdenostjo more izguba biti manjša, ali majhen gubiček se mora posvetiti veči koristi, in ta je nedolžna in prijetna zabava. Povedal vam bom, gospod, kako sem svoj vrt zasadil, in kako zdaj ž njim ravnam.

Ker je treba dokaj časa, da se drevje posadí, pocepi in naraste, treba se je podvizati s sajenjem. To sem jaz storil, ko sem se nastanil v tej-le vasi. Kolikor koli mi je časa ostalo od drugih neobhodnih opravkov, obrnil sem ga na vrt. Našel sem zraven dvora dobro in primerno zemljo, in ker sem hotel, da se z lepoto združi korist, nisem zasadil nobenega drevesa, ki ne bi bilo koristno, in tudi te-le in pa druge lipe ne stojé tu samo zarad sence, ampak dajejo obilo hrane mojim bučelam.

Zasadil sem tudi murve in narasle so lepše, nego sem si mislil. To drevje je jako koristno, ker ima sad in ker z listjem hrani svilode. Ž njimi se pečá moja žena, in že imamo vsako leto po kakih deset funtov domače svile. Nekoliko smo je poslali v Gdansko in od ondod v fabriko. Dobili smo lep kos svilne robe, in to prvino našega pridelka smo posvetili gospodu Bogu za cerkveno obleko.

Kar se tiče razdeljenja vrta, potrudil sem se, da ima dovolj premembe. Nekdanji, tako imenovani, laški vrti so bili tako razdeljeni, da ste, stopivši noter, na prvi mah mogli vse pregledati. Očí je nekaj časa lepi pogled očaral; ali ker se pozneje ni nič pokazalo, kar se ni videlo koj pri vstopu, postal je izgled zavolj prevelike pravilnosti neprijeten.

Bil je unkrat pri meni sin našega podkomornika, ki je bil ravno prišel iz ptujih krajev. Stopivši v moj vrt, reče, da je škoda za moj trud, ker je sedanji vkus popolnoma ovrgel nekdanja vrtnarska pravila. Ko sem bil na Angleškem, reče dalje, tam sem se še le naučil, kakovi morajo biti vrti. Angleški vrti nimajo drevoredov, ne gred, ne kanalov, ne vodometov; v kratkem, karkoli nahajamo drugod po vrtih, tega tam ni, pa vendar so vrti lepi in krasni. Kakovi vrti so to? poprašam ga jaz. Sama narav, odgovorí, brez vsacega prisadka: gozd, travnik, grmovje, griči, potoki; sem ter tje tudi žito raste. Vsaka pravilnost, reče dalje, upira se prostim delom narave, stesnuje pogled in ne dopušča občutkom, da se razlijô. To so Angleži spoznali, ter so posekali drevorede, izrovali pušpan in ligustre, odpravili grede, na njih mesto pa so nasadili smreke, jele, hraste, lipe, sploh vse vrste drevja, ali brez umetnega reda tako, kakor jim narav sama kaže kraj. S to premembo so neznano mnogo zadobili; zdaj jih že povsod posnemajo, in prav je tako. — Ne tajim, rečem jaz, da je naravski izgled lep, da ga umetnost ne premaga; ali jaz zarad tega vendar ne bom posekal svojih drevoredov. Različnost je duša vsake lepšave; naj torej ostane umetnost v mojem vrtu, a moj hrastov gozdič, moj lipov gaj, moji travniki, moja jezera, moji potoki naj se zovejo vrt angleški ali pa divje sprehajališče; jaz se bom zabavljal s svojim vrtom, vrh tega pa bom imel brez stroškov to, na kar drugi neznano mnogo tratijo. Dopadel se je temu gospodu moj sklep, in razšla sva se v miru.

Beseda je nanesla, da smo začeli govoriti o šegi. Gospod Podstoli je djal: Nepremekljiva stalnost je znamenje slabega uma, nestalnost pa je vir šege. Upirati se sploh vsaki šegi, to je lastnost divjaka; ali pristojnega človeka vendar peče, da mora iti za drhaljo. Precej dolgo sem že na svetu, ali le primoran se držim šege, včasih sem se jej tudi uprl. Ali kaj se je dogodilo? To, da se je, končavši svoj okrog, vrnila zopet na ono mesto, od koder je bila izšla, in tako sem bil jaz nehoté po novi šegi. Dežele, kjer cvetó umetnosti, in kamor se plačuje ostanek naših dohodkov, delajo prav, da izmišljajo vedno kaj novega; mi siromaki pa bi se morali ogibati tega mamljenja in v vsem živeti prav zmerno. Obleka ne dela človeka, ali večkrat kaže, kaj je v njem. V povestnici čitamo, da so Aleksandra vélikega njegovi manj spoštovali in slavili, ko se je oblekel perzijski. Najgorši izmed rimskih cesarjev so bili izmišljevavci novih šeg; v starih časih pa je bil kroj obleke zmeraj enak, kakor to moremo videti na starih grških in pa rimskih kipih. Naša mladež se drží francoske šege, in že je tako navadna, da je v Varšavi, kjer sem bil poslanik, pri eni mizi med štiridesetimi lasuljami bil samo eden naravski čop, in ta je bil moj. Smešno se mi je zdelo, da sem bil sredi zemljakov kakor ptujec. Ne pripisujem obleki kakove notranje močí; vendar pa se mi zdi, da bi bilo bolje, ko bi se držali narodnega oblačila.

Če se ena reč zavrže, pa namesto nje izbere druga, mora biti nekaj boljšega v oni, ki se je izbrala, nego v oni, ki se je zavrgla, sicer bi bila izbira nespametna. Ne odrekam francoski obleki lepote; ali nihče me ne bo prepričal, da domača ni primerniša in pa resneja. V vročih zemljah kratko oblačilo manjša vročino in lajša hojo; kjer pa je več mraza nego vročine, tam je dolga obleka potrebna zavoljo zdravja in ugodnosti; lepota je še le za tema dvema rečema na redu.

Kar se tiče resnosti naše obleke, ni treba dokazov, ampak samo zdravih očí. Isto bi se moglo reči o lepoti, ko bi hteli soditi nepristrano. Pomislimo tudi to, da zametavanje lastne obleke, pa prisvajanje ptuje kaže, da se ptuji pripisuje neka prednost; iz tega se izcimi počasi nemarnost, in na zadnje zaničevanje lastne domovine. Videvši včasih kterega staršega Poljaka, ki se je nedavno preoblekel brez namena potovati, brez službe v armadi, ne morem si kaj, nego moram ga manje čislati. Premišljujem, s čim bi opravičil to spremembo? S potrebo ne, ker ona govorí proti njemu; z ugodnostjo ne, ker sem že rekel, da je naša obleka primerniša; z navado domačo ne, ker ta je ravno nasprotna. Stavim se v njegove misli, pa se moram na zadnje smejati. Nočem dalje razlagati tega, da me ne nazovete fanatika; ali naj se vam zljubi enkrat nekoliko pomuditi se pri tej reči, pa boste videli, da se je iz tega neznatnega vira porodilo morebiti več zlega, nego bi si človek mogel misliti.

V. Mandelc.

Tretji razdel: Dramatika.

206. Devica orleanska.

177 (Predigra; Fr. Schiller.)

(Deželski kraj. Spredaj na desni kapela s podobo matere božje, na levi visok hrast.)

I. nastop.

Tibo d' Ark. Tri hčere njegove. Trije mladi ovčarji, njih snubci.

Tibo d' Ark.

Sosedje dragi! dans Francozi smo,
Svobodni kmetje še in stare zemlje
Očetom nekdaj lastne gospodarji;
Bog vé, kdo jutro nam zapoveduje.
Zakaj povsod bandera premagljiva
Prostira Angličan; njegovi konji
Razphavajo francosko polje cvetno.
Pariz ga je dobitnika spoznal
In s krono staro Dagobertovo
Ovenčal roda ptujega mladiko.
Po lastnih mora bloditi državah
Bežljiv, obropan, naših kraljev sin;
Nasprot stojí v sovražnih trumah njemu
Najbliži stric in prvi pêr; njegova
Brezdušna mati clo je napeljuje.
Vasí goré in mesta krog. Viharno
Požiga, podrtije dim se bliža
Dolinam tem, pokojno še živečim.
— Tedaj sosedje, dans ko še zamorem,
Sem hčere preskrbeti v Bogu sklenil;
Potreba šibki ženski varha je
V nadlogah bojnih, in ljubezen zvesta
Pomaga vsako breme dvigniti.

(Prvemu ovčarju:)

Etjén! vi snubite Marjeto mojo;
Sosedno njive skup ležé, enacih
So srca želj. — To vtrdi dober zakon.

(drugemu:)

Vi tihi ste, o Klod Marí? Sramljivo
Luiza moja v tla očí pobeša?

Kaj bom razdiral, kar je zvezal Bog,
Ker nimate se z blagom ponositi!
Kdo ima blaga zdaj? Pohištvo, skedenj
Sta vraga bližnjega al ognja rop —
Le zveste prsi moža vrlega
So bran krepák viharju tacih časov. —
Njiv trideset oranja vsaki dam,
S pristavo hišo, s čredo dvor — in kakor
Je mene, tak vas blagodari Bog!

Marjeta (Jovano objemši).

Očeta razveseli! Daj! naj sklene
Današnji dan zakone srečne tri!

Tibo d' Ark.

Vse zdaj omislite! Želim, da jutro
Poroko z nami cela vas praznuje.
(Odideta oba para.)

II. nastop.

Tibo d' Ark. Jovana. Remon.

Tibo d' Ark.

Jovana! tvoji sestri, glej, ste vdani,
Ste srečni, moje starosti veselje;
Najmlajša tí si skrb in žalost za-me!

Remon.

Kaj moti vas? Zakaj jo kregate?

Tibo d' Ark.

Glej, vrli ta mladen'č, najpridniši,
Doline naše krog in krog najjakši,
Ti je namenil srce svoje zvesto,
In snubi te, že teče tretja jesen,
S ponižnimi željami, s srčnim trudom.
Ledena, ostra se pa ti ogiblješ,
In tako tudi druge vse ovčarje,
Mladenče vse odvračaš in odganjaš.
Ti si v obilnosti cvetočih let,
Zdaj pomlad tvoja je, zdaj upa čas,
Razširjeno života tvoj'ga cvetje;
Al da cvetica bi ljubezni mile
Iz njega vdarila in v prsih tvojih
Rodila zlati sad, zastonj le čakam.
Oj, po nikakem to mi ne dopada,
Natore zmoto to pomenja težko!

Mi ne dopada srce, ko ledeno
In ostro se zapre ob letih čuta.

Remon.

Ne dalje, oče d' Ark! Po njenem bodi!
Ljubezen moje pametne Jovane
Je žlahtna, rahla cvetica nebeška,
Le sčasoma zorí enaki sad.
Zdaj rada še prebiva na višavah,
Iz svobodne dobrave preseliti
Pod nizko, mračno streho se bojí,
Kjer stiskata človeka skrb in tuga.
Iz dola gledam s tihim jo zavzetjem
Velikokrat, ko na visocih tratah
Telesa žlahtnega v krdelu črede
Stojí visokoravna, in poglede bistre
Pobeša na sirotne kraje zemske;
Tu videti prikazen višo menim,
In druzih časov stvar jo v srcu cenim.

Tibo d' Ark.

To ravno je moj strah, to žalost moja!
Veselih družb se sesternih ogiblje,
Samotnih hribov išče in zapušča
Pred petelinskim petjem postelj svojo.
Ob uri groze, ko zaupno človek
Človeku druži se, umika se
V okrožje temno polnočí samotne,
Kot siva sova v zapuščene kraje;
Se samši vstopa na razpotje križno
In nagovarja sapo pustih brd.
Zakaj si le to voli vedno mesto,
In goni čredo svojo ravno sem?
Zamišljeno jo vidim cele ure
Sedeti pod druidskim dobom tam,
Katerega se srečni vsak ogíblje.
To je nevaren kraj; hudoben duh
Stanuje ob drevesu tem od nekdaj,
Od krivoverstva starodavnih časov.
Možaki stari te soseske grozne
Pripovedavajo o njem dogodbe.
Neznanih glasov čuden hrup in šum
Se sliši sploh iz temnih vej njegovih;
Jaz sam enkrat večerne pozne ure
Po potu mim gredé sem tukaj videl
Sedeti dolgo grozovito ženo.
Iz gub debelih belega obleka

Mi je nasprot molila suho roko,
Ko da bi klicala. Jaz urno mimo
Hitel sem, Bogu dušo izročivši.

Remon (na sveto podobo v kapeli kazaje).

Podobe svete blagodarna bliža,
Nebeški mir okol prebivajoči
Sem vodi vašo hčer, ne moč peklenska.

Tibo d' Ark.

Ne, ne! Kar kaže se mi v strašnih sanjah
V obrazih bridkih brez pomembe ni.
Sedeti v Remi sem jo trikrat videl
Na zlatemu prestolu naših kraljev,
Sedmerozvezden diadem bliščeč
Na njeni glavi, v rokah njenih žeslo,
Iz kega tri so bele lilje klile;
In jaz nje oče, sestri nje obédve,
Starosti vsi in knezi, viši škofi,
Ter kralj clo sam, smo se jej vklanjali.
Od kod svitlost mi pride taka v hišo?
Pomemba to je pada strašnega!
Svarilne sanje tako pripodobno
Razkrivajo mi prazne želje njene.
Sram njene nižnosti jo je, ker Bog
Jej život je obdal z lepoto mnogo,
Prižgal jej v jasni glavi bister um,
Čez tovaršice vidno jo povikšal,
Zato redí napuh pregrešno v srcu.
Napuh pa bil je angeljem poguba,
In za-nj peklenski duh človeka zgrabi.

Remon.

Kdo od pobožne vaše hčere je
Ponižniši? Ne služi ona vedno
Z veseljem rada staršem, sestrama?
Najimenitniše obdarovana
Pa tiho in pohlevno na-se jemlje
Najhujša opravila vboge dekle,
In čudno pod rokami njen'mi množi
Se vam očitno čred in njiv bogastvo;
Na vsem, kar se storí, prebiva vidno
Nerazumljiva, preobilna sreča.

Tibo d' Ark.

Nerazumljiva sreča, res je! Groza
O tej obilnosti mi ude stresa.

Ne več o tem. Molčim. Molčati hočem.
Kaj bom črnil predrago dete lastno?
Jaz druzega ne morem ko svariti
In za-njo moliti. Svariti pa
Jo moram: Dreva tega se ogiblji!
Ne hodi sama, korenin ne koplji
O polnoči, pijač ne mešaj, in
Ne risaj črk na križnem potu v prah!
Hudobnih duhov zbuditi je lehko:
Pod zagrinjalom tenkim čakajo,
In planejo na klic iz tmine urno,
Ne bodi sama, — Gospodarja clo
Nebes se je v puščavi satan lotil.

III. nastop.

Bertran s čelado. Tibo d' Ark. Remon. Jovana.

Remon.

Molčite! Bertran gre — iz mesta pride.
Poglejte, kaj le nese!

Bertran.

Vaj' je groza,
Se čudita orodju mojih rok
Neznanemu?

Tibo d' Ark.

In res se čudiva.
Od kod je to? Zakaj prinašate
To hudo znamnje v naše mirne kraje?

(Jovana se približa.)

Bertran.

Sam komaj vem povedati, kak ta
Mrčes mi v roke pride. Železnino
Kupaval sem na semnju vokulerskem;
Velika gnječa bila je, beguni
Iz Orleana ravno prišli bili
Z novicami o vojski malopridnim';
Ostrašeno je ljudstvo skup drhtelo,
In ko si prostor rijem po tesnobi,
Rujava me ciganka naglo vstavi
S čelado to, in ostro me pogleda
Rekoč: Tovarš! čelade. iščete,
Vem, da je iščete: le urno, nate!
Pustim jo dober kup. Tu! primite!

— Ponudite vojščakom jo, jej rečem,
Jaz kmet sem prost, mi treba ni čelade. —
Al ona ne odjenja in pristavi:
Da bi čelade treba mu ne bilo,
Ne more nihče reči. Krov jeklen
Je glavi več ko hiša zidana. —
Jaz se je branim, ona jo ponuja.
Potem ker lepa, svitla, vredna glave
Kneževske se mi zdi, jo primem zadnjič,
In ko jo tak dvomé po rokah sučem,
Pomembo zgodbe čudne premišljujem,
Mi zgine baba. Kakor trenil bi,
Naprej odrine jo valovje ljudstva,
Čelada pak ostane v rokah mojih.

Jovana (željno in hitro čelado prime).

Sém dajte jo!

Bertran.

Orodje tako! Čemu?
To ni deviški glavi ven'c in kinč.

Jovana (mu jo vzame).

Za mene dana, moja je čelada.

Tibo d' Ark.

Kaj nek jej v glavo pride?

Remon.

Dovolite!
Spodobi se jej res ta kinč vojaški,
Ker moško srce bije v prsih njenih.
Se spomnite, kak risovolka je
Premagala, zverino strašno, grozo
Pastirjev vseh, in naših čred žeruha?
Devica oroslanski čisto sama
Se je borila ž njim, mu jagnje vzela,
Ko že davil ga je v krvavem žrelu.
Čelada ta zna kriti slavne glave,
Od njene vredniše ne more kriti.

Tibo d' Ark (Bertranu).

Povejte nam nesreče nove vojsk;
Kaj govorili so beguni?

Bertran.

Bog
Države vsmili se, pomagaj kralju!
Tepeni v dveh velicih bitvah smo.

Francoske zemlje sred stojí sovražnik,
Zgubljena je dežela do Loare.
Zdaj združil celo moč je, vse armade,
In orleansko mesto ž njim obsul je.

Tibo d' Ark.

Bog varuj kralja!

Bertran.

Skupaj znesli so
Iz krajev vseh strelaštva neizmerno;
In kakor letne ure temni roji
Bučel ulnjaka panj osipljejo,
In kakor iz višave črna megla
Kobilic padši zemljo krog in krog
Pokrije z neprevidnim mrgolenjem,
Tak je strašán oblak narodov bojnih
Izlil se na poljane orleanske,
In od jezikov ptujih čudne zmesi
Hrumí nerazumljivo krog ležišče.
Zakaj vojščake svoje siloviti
Burgun, državovladni, tudi sem
Pripeljal je, Anonce, Lutičane,
Iz Luksenburga, Namurčane hrabre,
In srečnega Brabanta prebivavce,
Bogate Genetane — v žametu
In svili bahajoče — ter Pomorce,
Kih mesta snažno rastejo iz morja,
Holendarje umetne čredomolzce.
In Utrečane, Brize clo zahodne,
Ki v sever gledajo. — Vsi ti, sledeči
Burgunu ostrovladajočemu,
So združeni v razbitje Orleana.

Tibo d' Ark.

O žalostna nesrečna svada ta,
Ki meč francoski drega v drob francoski!

Bertran.

Kraljica stara tudi, Izabó,
Prevzetna parska kneginja v jeklenem
Jezdari oblačilu po ležišču,
Z besedami strupen'mi jezo zbada
In srd narodov proti sinu svoj'mu,
Ki ga nosila je pod lastnim srcem. —
Prestrašni Salsburí, srditi ris,
Divjaški stenolom, obsedbo vodi,

Ž njim brat leóna hrabri Lionel,
In Talbot grozni, ki z morivnim' mečem
Krdela v bitvah kupoma kosí. —
Sezidali so straže štir visoke
Čez mesto, v zrak moleče; Salsburí
Na njih s pogledom moržalečim pazi,
In šteje urne potnike po cestah;
Sto liber težkih krogelj neštevilno
So vrgli v mesto že; razrušene
Ležijo cerkve, noterdamski turn
Kraljevi slavno svojo glavo vklanja.
Podkope s prahom strelnim so nasuli,
Trepeče mesto na oboku brezdna
Peklenskega stojí, da zdaj in zdaj
Se gromopočno vnelo bo, si svesto.

(Jovana željno poslušaje, dene si čelado na glavo).

Tibo d'Ark.

Kje pa vojaki hrabri bili so,
Sentrélj, Lahir in Franc'je ščit krepak,
Junak o srčni Dunoa, da sovražnik
Tak daleč je prisilil brez ovirka?
Kje kralj je sam, mu mar ni zgube take,
Državnih muk, njegovih mest posipa?

Bertran.

V Šinonu zdaj stanuje z dvorom svojim;
Vojščakov manjka, stati v bran ni moč.
Kaj vodjev srce, hrabrih dlan pomaga,
Ko bleda groza trume vse mrtudi?
Strah neki, kakor od Boga poslan,
Je clo najsrčniših pogum omamil.
Zastonj se klic kneževski oznanuje,
Kot ovce plašno skup se stiskajo,
Kjer zahrumí tuljenje volčje votlo.
Tak pozabivši stare svoje slave
Beží Francoz v ozidje varnih gradov.
En vitez samo, slišim govoriti,
Je združil nekaj malega vojščakov,
Šestnajst bander, in kralju ž njim se bliža.

Jovana (naglo):

Kakó se imenuje vitez?

Bertran.

Bodrikur.
Pa težko uhitel bo sovražniku,
Ki z dvema vojskama ga nasleduje.

Jovana.

Kje je sedaj? Povejte mi, če veste.

Bertran.

Od Vokulera komaj dan hodá.

Tibo d' Ark.

Kaj tebi mar, deklina? Po rečéh
Ti greš, ki ti ne spodobé se!

Bertran.

Zatorej ker sovražnik premočán je,
In kralj braniti več nas ne zamore,
Edinoglasno v Vokuleru so
Sklenili vdati se Burgunu. Jarma
Tak ptujega ne nosimo — ostanši
V zarodu svojih kraljev — morda tudi
Pod staro krono pridemo nazaj,
Če spet se vmirita Burgun in Franc'ja.

Jovana (navdušena).

S pogodbo proč, z udatbo proč nesramno!
Rešitelj bliža, spravlja se na boj.
Pod Orleanom vragu sreča zgine,
Dognana mera, zrel za žetvo je.
Devica prišla z ostrim srpom bode,
Ošabnosti bo setvo pokosila,
Bo strgala njegovo čast iz neba,
Ko je visoko zvezdam jo pridružil.
Ne bojte se! Ne begati! Ker, predno
Rež rumenela, luna polna bode,
Ni konja več britanskega, da pil bi
Iz bistrih vod Loare ponosite.

Bertran.

Ah, čudeži se ne godijo več!

Jovana.

Še se godijo! Bela golobica
Letela bode, z orlosrdom zgrab'la
Te jastrobe Francosko trgajoče,
Razdjala v nič prevzetnega Burguna,
Države izdajavca, Talbota,
Storočnega nebes naskakovavca,
Zasramovavca vere Salsburija,
In te otókarje nesramne vse
Ko čredo jagnjet bo pred sabo gnala —
Gospod jo vodil bode, bojev Bog.

On svojo stvar trepečo je izvolil,
Bo razodel se po devici šibki,
Ker on je Bog, on sam je vse premožen!

Tibo d' Ark,

Duh kaki nek obsedel je deklino!

Remon.

Čelada vnema jej pogum junaški.
Poglejte! bliskajo se jej očí,
Kot dvojni plam se lici svetite!

Jovana.

Da slavna ta država padla bi?
Najkrasniša, kar večno solnce jih
Obseva, raj dežel, katero Bog
Kot jedro lastnega očesa ljubi,
Da ta nosila bi verige ptujca?
— Tu spodletela je paganom sila,
Tu prvi križ je stal, svetišče prvo,
Tu prah počiva svet'ga Ludovika,
Od tod otet je bil Jeruzalem!

Bertran (osupnjen).

Jo slišite? Od kod jej pride tako
Visoko razodetje? — Oče d' Ark!
Bog čudovitno res vam dal je hčer!

Jovana.

Da mi bi ne imeli kraljev svojih,
Ne prirojenih gospodarjev lastnih?
Da kralj bi nevmerjoč na svetu zginil,
Ki sveti plug in pašnik ohranuje,
Pustote preobrača v njive plodne,
Ki prostost sužnim daje, mesta stavi
Prijazno krog prestola svojega;
Ki slabemu pomaga, hudim žuga,
Ki sam največi ne pozná zavida,
Ki človek je in angelj milosti
Na zemlji tej sovražni. Kraljev sedež,
Zlatovja bliskajoč, je zapuščenim
Zavetje varno, moč in milost se
Na njemu družite, zločin se trese,
Pravični bliža se zaupno ino
V njegovi senci z levom se igra.
Sin ptuje zemlje, kralj vunanji, ki mu
Prededov svete ne počivajo
Kostí v deželi, al jo ljubil bo?

Ki živel mlad z mladenči naš'mi ni,
In nam ne zna po naše govoriti,
Al more oče svojim sinom biti?

Tibo d' Ark.

Bog vari kralja in francosko zemljo!
Mi mirni kmetje smo, ne znamo z mečem
Pečati se, ne konja bojnega
Krotiti. Čakajmo vbogaje tiho,
Koga nam dala zmaga bo za kralja.
Saj sreča bojna je osoda božja,
Naš gospodar, ki krono dene si
Na glavo v Remi Dagobertovo.

Zdaj k delu! Vsak premisli, kar ga tiče!
Naj se prepirajo visoke glave
Za zemlje last, za krone in države;
Razrušenje občinsko nas ne straši,
Stojé nam krepko tla in gozdi naši.
Naj ognja žar popali nam stališče,
Sovražni konj naj žito poteptá,
Prihodnja pomlad novo cvetje dá,
In dvignejo se urno nove hiše.

(Vsi odidejo razun Jovane.)

IV. nastop.

Jovana (sama).

Obvaruj Bog vas, hribi ljubeznivi!
Dolin cvetoč', prijazno tihi raj!
Vi pašniki, vi logi, Bog vas živi!
Slovó Jovana jemlje vekomaj.
Jovana gre, — ozir še eden zadnji,
Zelene trate vam! Bog živi vas!
In tebe drevje, vas, studenci hladni,
In tebe jek, doline sladki glas,
Ki zvesto se z napevom pesmi snide:
Jovana gré, in nikdar več ne pride!

Zapuščam vas na vedno večne čase,
O mesta moje tihe radosti;
Razkrópite po brdih jagnjeta se,
Pastirja zdaj in varha več vam ni!
Že desna moja drugo čredo pase,
Kjer na krvavem polji boj grmí;
Od zgorej dano mi je to povelje,
Ne tirajo me prazne svetne želje.

Ki Mojzu na Horebovi višavi,
V gorečem grmu prikazavši se,
Stopiti jak pred Faraona pravi,
Ki Davida nekdaj, pastirja še,
Zmagljivo nad sovražnika postavi,
Ki milost zmer pastirju skazal je,
Reče mi tak iz drevnega vršiča:
„Ti moje boš na zemlji slave priča!“

„Z oklepi si boš ude okovala,
Pokrila z jeklom rahlo nedro si,
Ljubezni moški nikdar srca vdala
Pregrešnih želj posvetne sladnosti;
Nevesta nikdar pred oltarjem stala,
Na prsih se ti dete ne redí;
Obdati pak ti hočem svitlo glavo
Nad ženskami z visoko bojno slavo.“

„Ker, kedar bo junake groza zvila,
Nagnil se dan poslednji Francije,
Mogočno boš moj oriplam nosila,
Kot urna žnica zrelo strn podrè,
Ošabnega zmagavca v prah pobila,
Iz rok mu strgala dobičke vse;
Z navdušenjem francoski rod navdala,
In kronala v oteti Remi kralja.“

Nebesa so mi znamnje obljubile,
V spomin gotov čelada dojde mi;
Neznana moč iz nje mi teče v žile,
Pogum kerubski v srcu mi budí;
Nevidne me v prepir ženejo sile,
Viharno proč me bitve slà drví,
Vojaški klic zadeva sluhe moje,
Se spenja konj in bojna tromba poje!

(Urno odide).

I. Koseski.

178

0 207. Marija Stuart.

(Odlomek; Fr. Schiller.)

1543

+ [illegible] 1587

III. djanje, I. nastop.

Marija hitro korači izmed dreves. *Hana Kenedi* počasi za njo

Kenedi.

Vi greste, ko imeli bi peruti,
Ne morem vas dohajati, čakájte!

Marija.

Pusti, da vživam novo svobodo,
Bodem otrok, oj, bodi z menó!
Da med zeleno stopim prirodo
Z lehko in čilo, urno nogó.
Sem-li iz ječe temne stopila?
Me ne drží več žalostna raka?
Pusti me pusti, rada napila
Bi se nebeškega, čistega zraka.

Kenedi.

Ah, draga moja gospa! Vašo ječo
So le nekoliko razširili.
Zidov, ki nas zapirajo, ne zrete,
Ker je zakrivajo drevesa gosta.

Marija.

O hvala vam, zelena ve drevesa,
Ki stene ječi moji ste zakrile! —
Zakaj kalíš mi sanje nade mile?
V neskončni svet mi plavajo očesa:
Srcé mi bije zopet svobodno,
Popenja duša prosto se v nebó
Tam, kjer meglene gore v zrak molijo,
Začenja meja mojih se držav;
Oblaki, ki se tje na jug podijo,
Francosko morje gledajo z višav.

Zračni veslarji, brzi oblaki,
Da bi vozila se z vami po zraki!
Moji zibéli nesite pozdrav!
Jaz sem v verigah, jaz sem jetnica,
Nimam poslanca tožna kraljica!
Prosto pod nebom plavate vi,
Kaj vas kraljica britanska skrbí!

Kenedi.

Ah, draga gospa! Vi ste vsi iz sebe,
Prostost nenadna je prevzela vas.

Marija.

Tam ribič pripenja leseni čoln!
Ta slabi me čolnič bi mogel rešiti,
V prijateljska mesta z mano oditi.
Mali čolniček bil sreče bi poln,
Ribič ubogi hitro bogat,
V mrežo zajél bi obilen zaklad,
Lova nalovil, da nikdar še ne,
Ko vzel bi v čolniček ribič me.

Kenedi.

Kaj vam pomagajo te prazne želje?
Sleduhi pazijo na vsako našo
Stopinjo; temen grozovit ukaz
Podí pred nama s pota vsako stvar,
Ki nosi v prsih srce vsmiljeno.

Marija.

Ne, moja Hana! Upam, da zastonj se
Odprla niso vrata ječe moje.
Ta milost mi oznanja dni srečneje,
Ne motim se. Ljubezni mila roka
Vzdiguje me iz reve in nadloge,
Mogočni Lester mi razbija spone.
Počasi ječo mi razširijo,
Privadijo me z malim na veliko,
Naposled se v njegov obraz ozrem,
Ki razdrobí za vedno mi okove.

Kenedi.

Ah, jaz ne morem tega razumeti!
Smrt vam so še le včeraj oznanili,
In danes dali vam so tako prostost!
Tud tistim, pravijo, se spona jemlje,
Ki se odpira jim svoboda večna.

Marija.

Čuješ, kako tam razlega lovski se rog,
In kako poje v poljane in log!
Ah, na čilega konja planila,
K družbi veseli bi se vrstila!
Znani glas na uhó mi doní,
Sladke spomine v prsih budí!
V visokih gorskih dobravah
Čula milíno sem teh glasov,
Ko vabil je lovski rog na lov.

V. djanje, I. nastop.

Hana Kenedi, vsa v črni obleki, z objokanimi očmí, v veliki žalosti pečati zavitke in pisma. Večkrat globoko vzdihne in preneha v delu; vidi se, da vmes moli. *Melvil* pristopi.

Kenedi (zavpije, ko ga ugleda).

Melvil, vi prišli ste! Vas zopet vidim!

Melvil.

Da, zvesta Hana, vidiva se zopet!

Kenedi.

O, dolga, britka bila je ločitev!

Melvil.

In žalostna in grenka je vrnitev!

Kenedi.

Moj Bog! vi prišli ste —

Melvil.

Jemat slovó
Za večno od kraljice.

Kenedi.

Zdaj še le,
Ob smrtni njeni uri puščajo
Se pred obličje jej nekdanji znanci!
O, dragi sir, ne prašam, kako se
Je vam godilo, ne razkladam vam
Trpljenja, ki smo ga prebili, kar
Iztrgali so vas 'zmed naše srede.
Saj pride temu še pozneje ura!
Melvil! Melvil! smo morali ta dan
Učakati, ta dan nesreče britke!

Melvil.

Nikar si ne topiva bridkih src!
Dokler bom živ na svetu, jokal bom,
Nič več ne bode lic mi jamčil smeh,
Obleke črne nikdar več ne slečem!
Vse žive dni za njo bom žaloval;
Al dans bom stanoviten. Obljubite
Mi tudi vi, da bolečine boste
Krotili — in če vsi žalujejo
Obupno, srce jej midvá dajajva,
Na smrtni poti bodiva podpora!

Kenedi.

Melvil! če mislite, da potrebuje
Podpore naj'ne na tej britki poti,
Ste v zmoti! Ona sama daje nam
Izgled poguma blazega. Nikar,
Nič se ne bojte! Ko kraljica in
Junakinja umrje ona.

Melvil.

Kako
Sprejela smrtno oznanilo je?
Čul sem, da bila ni pripravljena.

Kenedi.

Ni bila ne. — Drug strah jo je moril.
Ni tresla se zbog smrti, ampak zbog
Rešitelja. — Obljubljena je bila
Svoboda nam. Da reši nas to noč
Iz ječe, je obljubil Mortimer.
In v upanji in strahu, v težki dvombi,
Al izročiti sme osebo svojo,
Kraljevo čast predrznemu mladenču,
Kraljica čakala je bele zore.
— Nastane šum in trkanje po gradu,
Na uho bijejo nam mnoga kladva;
Meníli smo, da so rešitelji.
Up miga nam, življenja sladka želja
Prebuja vnovič se z močjó neskončno —
Zdaj vrata se odprejo — noter stopi
Sir Paulet in oznani, da tesarji
Postavljajo pod nami smrtni oder!

(V veliki bolečini se od njega obrne.)

Melvil.

Pravični Bog! povejte, kako je
Prebila strahovito to spremembo?

Kenedi

(čez nekaj časa, ko se jej spet nekoliko povrne srčnost).

Počasna ni stopinja iz življenja!
Na enkrat, naglo, v enem hipu mora
Zameniti se časno z večnim; Bog
Je milost dal kraljici v tem trenutji,
Da je od sebe vrgla z dušo srčno
Posvetni up in s trdno, živo vero
Nebes se oklenila. Knežinje
Ni osramotil bledi strah, ne tožba,
Najmanjša ne besedica. Potem
Še le, ko čula je, da jo izdal
Nesramno je lord Lester, ko je čula
Osodo britko srčnega mladenča,
Ki za-njo padel je v pogubo strašno
In jej odnesel zadnji up, so se jej
Oči s solzami napolnile zarad
Nesreče ptuje, ne osode lastne.

Melvil.

Kje je zdaj, smem-li stopiti pred njó?

Kenedi.

Ostalo noč je čula in molila,
Prijatlom dala v pismih je slovó,
Poslednje poročila zapisala,
Sedaj počiva malo; zadnje spanje
Jo krepi.

Melvil.

Je-li kdo pri njej?

Kenedi.

Zdravnik
Domači Burgoin in njene ženske. Fr. Cegnar.

---

208. Tomaž Mor.

+1480
+1535 - 6 Juli durch
Henrich VIII

(Odlomek; Silvio Pelliko.)

V. djanje, IV. nastop.

Vojaki (delajo prostor); *Mor* (počasi korači sredi stražnikov).

Mor.

Ah, le za hip naj tukaj postojim:
Ker tu je pot k očetni hiši moji,
Ki bila je nedavno tako srečna!
Oh, naj le malo časa milo gledam
Predragi in presrčni dom, odslej
Na dalje tožno stanje, v kterem
Žaluje tožna vdova zapuščena
In milo plakajo sirotna deca,
Imeli, oh, ne bodo več očeta!
In sram me ni, da srce se mi tuge
Topí — narava ima svoja prava!

2. meščan

Oh revež — zapuščenih otročičev
Gledaje tožno stanje, milo plaka!

Mor.

Ustavite se solze! Roka tvoja,
O Bog, počiva naj na onej hiši!
Nedolžne in krepostne vse ohrani,
Obvari vse, ki v njej prebivajo,
Da nihče ne 'zgubí se izmed njih,
Temuč da vidimo se vsi v nebesih.
O Bog, v okrilje svoje vzemi tudi
Premilo in predrago domovino —

Varuj in brani dobre in poštene,
Da bi imela vselej jih obilo;
Hudobne sili, da jo spet čislajo,
Da jim se zá-njo spet ljubezen vname!
Končaj vso mržnjo, nenavist medsebno,
Ki daje si pobožnosti ime,
Odpusti onim, kteri so grešili!
Sedaj pa dalje — blizo smo morišča;
O sveti vladika rošesterski,
Vodnik in bramba zvesta mi v življenji!
Na oder si mrtvaški hrabro stopil,
V nebo dospevši tam si prosil Boga,
Da tvoj prijatelj tudi pride tje! —

Glasi (daljni).

Stran — s pota —!

Mor.

Kaj je to?

Marjetin glas.

Ah oče, oče!

Mor.

Marjetin glas — gorjé mi!

V. nastop.

Marjeta (z drugimi Morovimi otroki) *in prejšnji.*

Marjeta.

Dragi oče!
Oh zadnjič blagoslovite otroke!

Otroci (priteké in pokleknejo okoli njega).

Oh oče, ljubi oče!

Mor.

Tožni, žalostni
Pogled! Ah dragi, ljubi otročiči!
Še enkrat naj pritisnem vas na prsi!
S krepostjo vso očetovske ljubezni
Vas vse enako blagoslavljam, deca!

Marjeta.

Semkaj ni mogla priti mati z nami,
Da posloví se zadnjikrat od vas!

Mor.

Bodite jej podpora, ljuba deca,
Obilo mili Bog vam vse poplača;
Nosite krepkodušno in dostojno
Britkosti vse in siromaštvo bedno.
Jaz dajem vam izgled! Bogastva
Vam nimam zapustiti druzega —
Izgled moj naj tolaži vas in krepi!
Nikar preveč, sirote, ne žalujte,
Če tarejo vas stiske in nadloge,
Molíte zá-me, jaz za vas bom molil;
Molimo skupaj — jaz v nebeškem domu,
In ví na zemlji tukaj — otročiči!
Za kralja našega nesrečnega,
Za one vse, ki so me vam odvzeli;
In ako kdaj morivcev mojih kteri
V nesrečo pride in pred zlim ubežen
Prispè do vaših vrat, hudó preganjan,
Za Boga in ljubezni moje radi!
Zavetje, streho in pomoč mu dajte
Ko bratu, kajti vsem odpustil sem!

Križaj Severjev.

Četrti razdel: Podučna tvarina v nevezani besedi.

I. Krajepisni in natoroznanski sestavki.

181

O 209. Ezdrelonska planjava.

Ezdrelonska planjava, ki se jej tudi magedoska in jezraelska planjava pravi, je res sila velika, ker sega od reke Jordana do sredozemnega morja, tedaj od vzhoda proti zahodu vsaj deset ur na dolgo; široka pa je od gore Gelboe do hribov, ki Nazaret obdajajo, kakih šest ur in brž ko ne še več. Po vsej dolgosti lepe planjave teče potok Kison. Potok ta izvira iz samarijskih hribov, pa se razcepi na široki ravnini v dva potoka, kterih eden teče proti vzhodu v reko Jordan, drugi pa proti zahodu ob gori Karmeljski v sredozemno morje. Nekdaj je bila ta sloveča planjava vsa obilo naljudena, dobro obdelana in polna bogatih vasí in velikih mest. Tu so stala v starodavnih časih mesta Magedo, Ezdrelon, Jezrael in še druga. Dan današnji je pri vsej svoji rodovitnosti popolnoma prazna, ker ni rok, da bi jo obdelovale. Na vsej veliki planjavi ne vidiš ne pohištva, ne drevesa, ne grma; vse je prazno in žalostno, in le zgodovinski spomini lajšajo in krajšajo ptujemu potniku sila dolgočasno pot.

Zgodovinski spomini pa se obujajo tu sami po sebi, če ni človek v zgodovini popolnoma neveden; zakaj planjava ta s hribi in gorami, ki jo obdajajo, je za vojske in vojne boje kakor nalašč napravljena; in od nekdaj so se borili po njej razni narodje. Že okoli leta 1200 pred Kristom je otepel in zmagal Gedeon na tej veliki planjavi o podnožji gore gelboeske z majheno četico sovražnike ljudstva božjega. — Poldrugo stoletje pozneje, okoli leta 1051, je bila tu na góri Gelboe, pri kteri se začenja planjava, druga krvava bitva, v kteri so pobili Filistejci junaškega Jonata in cvet izraelske mladosti, ter Izraelce tako otepli, da je kralj Savel pri veliki, žalostni izgubi obupal in sam sebi konec storil.

Taka je bila od nekdaj na tej, za vojne bitve kakor nalašč napravljeni planjavi. Od Salmanazarja in Nebukadnezarja noter do konca prejšnjega stoletja so imeli tu o raznih časih razne vojske svoja šotorišča. Izraelci in Egipčanje, Asirci in Babilončanje, Perzijani in Grki, Druzi in Turki, Arabci in evropejski križanci, in poslednjič celó Francozje so razvijali in nosili tod svoje zastave.

Še bolj pa ko po vojnih početjih in bitvah sloví ta krasna okrajina po svoji čudoviti plodnosti. Bila je nekdaj galilejski raj in žitnica cele kanaanske dežele, polna velikih mest in obilo naljudenih vasí. Vsi bregovi hribov in gorá, ki jo obdajajo, bili so dobro obdelani in polni lepih vinogradov.

M. Verne.

---

210. Razgled z Oljske gore.

182

Na Oljski gori ima človek obilo paše ne samo za očí, ampak tudi za srce. Na zahodni strani sem imel pred seboj nesrečno jeruzalemsko mesto, ki stojí tiho in brez vsega šuma v svojem zalem ozidji in na svojih slovečih gričih, kakor bi se sramovalo bogomora in zavrženja svojega. — Dalje proti zahodu so se mi kazali goli, pusti, skaloviti hribi judovski noter do krasne planjave saronske, in ko bi oko neslo, videti bi bilo tudi srednje morje. Tu sem iskal z očmí po raznih hribih starodavnih, pa dobro znanih trgov in mest, ali marveč njih razvalin kakor Emavs, Modin itd. — Obrnivši se bolj proti jugu, vidim sto in sto golih, opaljenih, nerodovitnih gričev brez drevesa in brez grma, ki pa pri vsem tem oko vendar le razveseljujejo. Tu je dolga prijazna terebintska dolina, vedno jasno obnebje nad svetim Ivanom v hribih, Betlehem s svojim svetiščem, in dalje proti jugu Hebron; na levi pa bolj proti vzhodu starodavni spominek srda božjega, namreč mrtvo morje v široki in dolgi dolini, ki je bila nekdaj najrodovitniši in najlepši del kanaanske dežele — in vse to obuja sto in sto ganljivih spominov in milih čutljejev. Ko se ozrem proti vzhodu, imam precej pred seboj Betfage, in o podnožji gore, malo dalje ko na zahodni strani jeruzalemsko mesto, slovečo Betanijo z Lazarjevim grobom, dalje na levi skalovito, gorato strašno puščavo, ki jo je naš Odrešenik s svojo nazočostjo in s svojim štiridesetdanskim postom posvetil, pod njo pa krasno, nekdaj skrbno obdelano, cvetočo planjavo z imenitnim mestom Jerihom, ki je pa tako popolnoma zginilo, da se komaj še kraj pozna, na kterem je stalo; unkraj te lepe ravnine visoke gore kamnite Arabije, ki se v velikem polkrogu daleč od juga proti severo-vzhodu vlečejo in domovino nekdanjih Amorejcev in Moabitčanov od kanaanske dežele delé, pa njih odrastke Abarim in Nebo; in blizo teh imenitnih hribov dobro obraseno strugo sloveče, z Gospodovim krstom posvečene reke Jordan, in zgornji konec mrtvega morja. — Obrnivši se poslednjič na severno stran, vidim visoke efrajmske gore z grobom proroka Samuela, in lego starodavnega slovečega Gabaona, in Masfo ali Bir, kjer sta Jožef in Marija po dvanajstletnem Jezusu popraševala, in Betel, ki spominja na Jakobovo lestvo in Jeroboamovo zlato tele, in v mislih še marsikakošen zanimiv kraj proti Samariji.

Vse to se vidi z vrha Oljske gore, ker je viša, ko ostali hribje, ki Jeruzalem obdajajo, da-si ravno menda ni veliko čez 4000 čevljev visoka. — O koliko lepih spominov obuja razgled s te svete gore! Ves sem se zamislil v starodavno zgodovino, in bilo mi je, kakor bi videl še pred seboj Abrahamove šotore in velike črede; in njegovo slavno zmago čez sovražnike, ki so bili Lota in sosede njegove oropali; in Melkizedeka, ki mu naproti gre in živemu Bogu za važno zmago kruha in vina daruje; in spet Abrahama v Hebronu, ki poslance božje pod košatim drevesom prijazno gosti; in postarno Saro, ki se za vratmi smehljá, ko Bog možaku trdne žive vere sina obeta, in popačeni mesti Sodomo in Gomoro, ki ti ogenj izpod neba sežgè in zemlja požrè in voda za vselej zalije — in tako dalje vse do Kristusovih časov, ali marveč do Tita in strašne pogube jeruzalemskega mesta. M. Verne.

4 K, 2. S 1876

o 183 211. Mrtvo morje.

(F. A. Chateaubriand.)

Če govorimo o dolini, mislimo si dolino obdelano ali pa neobdelano: obdelana ima polja, vinograde, vasí, črede, neobdelana pa ledine ali gozde; če jo moči reka, ta reka se zvija; griči sami, ki obdajajo dolino, delajo ovinke in prijetno nas mika njihov pogled.

Tukaj pa — vsega tega ni nič. Mislimo si dve dolgi vrsti gor, vštric od severja proti jugu, brez ovinka, brez vdora. Vzhodnja vrsta, imenovana arabsko gorovje, je strmejša; pet do šest milj daleč je videti kakor navpična stena, popolnoma podobna Juri po podobi in po modri barvi. Videti ni niti vrha, niti vršička; le tu in tam se opazi ktera neznatna škrbinica, kakor da se je slikarju, ki je vlekel to ravno črto po nebu, tresla roka na nekterih krajih.

Zapadna vrsta pripada judejskim goram. Ne tako strma in enolična kakor vzhodnja, je drugačna tudi po naravi: kaže namreč velike kupe krede in peska, ki so podobni zvezkom orožja, zganjenim zastavam, ali pa šotorom na kraju ravnine. Naproti od arabske strani so črne čerí, ki prostirajo svojo senco daleč po valovih mrtvega morja. Najmanja ptica pod nebom ne najde v tem pečovji niti betvice hrane; vse tu priča o narodu, ki ga je Bog zavrgel, vse diše grozo in krivnjo.

Dolina med temi gorami kaže tla podobna dnu morja, ki se je skrčilo pred dolgo časom: solne bregove, posušen glen, pesek svižnat in kakor da so ga zbrazdili valovi. Sem ter tje poganjajo pritlikasti grmički na zemlji, ki nima življenja; listje je polno soli, ki ga je redila, in skorja ima okus in duh po dimu. Namesto vasi vidimo razvaline nekoliko stolpov. Posred doline teče reka brez barve; nevoljna se plazi proti kužnemu jezeru, ki jo požira. Njen tok se pozna le po vrbah in trstji, ki jo obrašča. Arabec se skriva v ta rogoz, da napade potnika in obropa romarja.

Taki so ti kraji, imenitni po blagoslovih in prekletjih iz nebes: ta reka je Jordan, to morje je mrtvo morje; na videz je lepo, ali zdi se, da so mu grešna mesta, ki je krije v svoji globini, ostrupila valove. Njegovi tomuni ne morejo rediti nobenega živega bitja; nikdar ni ladija rezala njegovih valov; bregovi so brez ptic, brez drevja, brez zelenja; a voda, strašno grenka, je tako težka, da jo komaj vzdigne najsilnejši vihar.

Če se popotuje po Judeji, objemlje iz početka neznano dolg čas potniku srce; če pa gre od samote do samote, in se pred njim razteguje prostor brez mej, izgubí se polagoma dolgi čas; človek občuti neko skrivno grozo, ki mu pa ne vzame srca, temuč daje pogum in povzdiguje dušo. Nenavadne prikazni pričajo povsod o zemlji čudežev: pekoče solnce, silni orel, nerodovitna smokva, vsa poezija, vse prilike svetega pisma so tukaj. Vsako ime nosi v sebi ktero skrivnost; vsaka jama oznanuje prihodnjost, od vsakega vrha odmevajo besede kterega proroka. Bog sam je govoril na teh bregovih; usahneli neurniki, razklano skalovje, na pol odprti grobovi pričajo o čudežih. Puščava se nam zdi še zdaj nema od groze, in človek bi rekel, da si ni upala spregovoriti, od kar je čula glas Gospodov.

V. Mandelc.

184

4.R.2.(.1/0

212. Pot skozi puščavo.

(H. Masius.)

I.

Polnoč je minula, prvi bledi jutranji svit „volčji rep“, kakor mu Beduini pravijo, se razlije po nebu. Temne, debele gruče, pečinam enake, ležé v pesku; to so velblodje vélike trgovske karavane. Med njimi v dolgih plaščih lazijo Beduini, živalim odklepovaje spone od nog; kajti približala se je ura odhoda. Najdraži pridelki in izdelki narave in človeških rok v zavitkih in zabojih ondi okoli ležé. Indijska svila, angorska ogrinjala, bruški baržun, mosulska volnena tkanina, damascenske sablje, perzijska bodala, arabske sulice, kapska nojeva jajca, indijska slonova kost, bahrajnski biseri, lepodišeče olje, gumij (klej), kadilo, mira, granatna jabelka, datlji, sneg z Atlanta za pašev hram: vse te dragocenosti druga pri in na drugi tù skupaj ležé; velblodje je prenašajo od Senegala v Mogador, iz Bagdada v Meko, iz Ožide v Kairo, iz Tombukta v Aleksandrijo. Vsaki živali se nakladajo tovori od 4 do 6 stotov (centov), ki imajo svoje glavno ležišče v lesenem sedlu, s kterim je obuzdana njena gerbina. Velblod daje po svojem nepokoji na znanje, da se mu čuden zdí ta jarem, nevolje pa vendar ne pokaže; in kakor s premislekom po navadi sem pa tje gibaje se, vzdigne se močna žival, ko je prejela svoje breme: na pol na sprednji nogi, potem po malem in kakor skušaje na zadnji nogi, poslednjič se od spredej popolnoma skloni. Kedar gonjač preobloži žival, tedaj ona, čuté svojo nemoč, žalostno zastoče in stoka, dokler se jej ne olajša bréme. Prav primerno imenuje od tod Arabljan velbloda „vpijočo ladijo“, in ne pušča z nimar njegovega tožilnega glasú. Ako jej pa še dalje naklada, tedaj oslabeva velblodovo vpitje, in ako tudi tedaj ne najde posluha, le sem ter tje še zakriči; kedar pa umolkne, umolkne za vselej ter na tleh obleží, in niti sila niti prilizovanje, niti lakot niti žeja ga ne premakne z mesta: mirno smrti pričakuje.

V dveh urah je karavana pripravljena na odhod. Znamenje je dano in velblod za velblodom privezan, po 10 do 12 združenih v ketar (verigo); živali se jamejo polagoma premikati tako, da se vsa truma razvije v eno in to v nepregledno, prah vihrajočo vrsto. Na čelu na muli jezdi on, ki je karavani voditelj, suh Arabljan z dolgo puško na rami. Velblodom ob strani gredó poganjači; to so ti rokoborski, molčeči zamorci ali zgovorni sinovi puščave. Tovorni živali na hrbtu sedí trgovec, roki pazljivo držé na bodalcu in sablji; romar, kogar nabožna obljuba žene v Kaabo, hladnokrvni Turek z visoko rudečo čepico, Frank, ki okorno sem pa tje omahuje, in v pletnici na enem velblodu po dve zagrnjeni ženi. Okoli cele vrste pa na mišičastih konjičih ali na majhenih dromedárih vrší cela truma Beduinov, ki spremljajo karavano. Sivobradat šejh jim je vodja; neprenehoma se sučejo kakor vrtavke ter sem ter tje letaje na uhó vlečejo ali se smejejo; šopki dolgih njihovih sulic, njihovi beli, nabrani plašči, njihovi črni lasjé v sapi vihrajo.

Zdaj solnce vzhaja; nad puščavo se valí zlata reka, čisto in vzvišeno, kakor takrat, ko se je prvič razlila nad mlado zemljo. Karavana se obrne k vzhajajoči svetlobi in pozdravlja Gospoda vsega stvarstva. Toda nema je njihova molitev; človek praznuje in je tih s praznujočo, tiho naravo. Slišijo se le hripavi goltni glasovi velblodjih poganjačev in žvenkljanje zvončkov, ktere so navesili živalim. Čedalje više vzdiguje se solnce, njegova gorkota se vsiplje na zemljo, in od zemlje se zopet vrača k njemu nazaj. Huddi mogočno koraka v senci velbloda, neprenehoma v eno mer dalje gredočega; pisane marnje mu iz peska cvetó: senjá se mu o živih virih, o palmah z zlatimi jabelki, o čarovnikih in zmajih, ki v kristalastem gradu na straži stojé pri živorudečih rubinih. Ali pa velblodu pripoveduje o lastnih svojih prigodkih, delih in bedarijah ter se veselí, da je našel poslušavca, ki ga verno posluša. Da si ga ohrani poslušnega, zató jame dalje govoriti o svojem plemenu in rodu, o svojih slavnih prededih, o potih, ktere sta že skupaj storila; na to začne velbloda hvaliti, ter mu pravi, da je on njegov najboljši velblod, imenuje ga svojega brata, poljubuje ga ter mu poje bojne pesmi. Poslušajoča žival stisne svoje čeljusti, z zobmí zaškriplje, glavo obrne k pevcu, ter mu hvaležno liže roko. Ves trud je pozabljen in vkljub težkemu bremenu nezmerno daljo prehodi svojemu velitelju na veselje. V resnici, ali ne bi človek mislil, da je stvarnik velblodu, kteremu je dal trpežnost in moč, kakor malokteri živali, tudi čut za godbo in petje zató pridal, da ga je spretnega storil, zmoči težave v puščavi, kterih ne more prenesti nobena druga stvar?

Velblod se pa vendar včasi ulení in uprè; tedaj pa ognjenemu Arabljanu ne manjka jeze, sramotivnih in očitovavnih besed. Da bi pa blagi Arabljan tepel velbloda, tega nikoli ne. Le z besedo vodi velikansko, vendar pa voljno žival, ali z nogo, s ktero jej s sedla lahno stopi na tilnik, ali s paličico, s ktero se mu je treba le dotakniti je, da jej pokaže, kam in kod naj hodi. Malokteri velblod je obrzdan, in še o takem arabski pregovor pravi: ako miš prime za brzdo, obrne ga, kamor ga hoče. Tako je skoro sama sebi pripuščena vélika mašina, pravi čudež, ki ali s težkim bremenom vedno enakomerno koraka ali pa brez bremena naglo letí, kakor da bi je nič ne ustavljalo. Konja je treba vedno voditi in ravnati, ker vsaka sapa, ki pihne, vsako peró, ki zašumí, vsaka ptica, ki vzletí, prestraši njegovo domišljijo; velblod pa se mirnega srca ne dá motiti nobeni mimogredoči premembi.

II.

Poldne je. Solnce na jekleno-višnjevem nebu navpik stoji ter z nepopisljivo težo pritiska na ljudí in živali; obzorje pa opisuje žveplenorumen hlap. Beduini so se tesneje zavili v svoje plašče, tako da se jim izpod njih leskečejo le črne očí; skljućeni sedé na svojih konjih in dromedarjih, pred njimi na sedlu njih sulice in sablje. Poganjači tiho lazijo okoli velblodov, marnjači so utihnili, umolknila je tudi terstenica. Drsketanje peska, ki drsí živalim pod nogami, je v neizmerni žareči daljavi edini glas, ki ušesu doní kakor šumenje daljnega slapa. Zastonj se oko ozira po sledi kakovega življenja. Tu ni videti niti drevesa niti grma, še celó bilke ne. Pozná se, da nikdar nikoli se tod še ni mudila popotnikova noga; vse beží skozi to pustinjo ter hití do človeških bivališč. Mogile in kostí, smrt in trohnenje v vseh podobah so edine sledí o stotinah in tisočinah, ki so hodili po grozni tej cesti. Merhar počasi v zraku kroži, šakal preží izza peščenih gor: obá gresta na mrliče na lov.

Karavana gine žeje; kajti izpraznjeni so že vodni mehovi in velblodi so zadnji požirek iztisnili iz gobastega predelka svojega želodca, da so jezik obrosili ž njo. Ako bi z viharjem prišel črn oblak in blisk odprl nebu zatvornice, prinesla bi ze vajočim pokrepčalo, oroslanovo tuljenje bilo bi jim ljubo, vsaj bi jim naznanjalo zaželeno deželo.

Gatt[illegible]

Kar se v zraku prikaže temna proga. Mašalah! Zračna prikazen! Reka, morje podí svoje valove, tenka debla se vzdigajo in majajo svoje vrhove, zidovi z vihrajočimi zastavami, mirne kolibe, solnčni vrti — vse, kar koli si domišljujejo vroči možgani, vse je ondi razprostrto in visi v zraku. Iz žrjavice in soparice so puščavne deve (djins) stkale čar, ki je izmed vseh najpogubniši. Gorjé popotniku, ki gre za vabilnimi livadami, ali ki si hoče žejo ugasiti iz te svetle plavilnice! Vedno umikajoča privabila bi ga čedalje bliže k smrtnemu kraljestvu, od koder bi nemogoča bila vrnitev. Karavana, odmrmravša tiho molitev, pomika se počasi dalje brez poguma, brez nade.

Čedalje nestrpljiviša je žeja, vsak dihljej gorečo glavnjo potegne v žile. Sem ter tje kak velblod zadnje straže groze tuli, opoteka se in trese. Moč mu pojema. Svest si svoje osode, vleže se na pesek, njegove pohlevne očí pa žalostno gledajo za karavano, dalje potujočo, ter se po pomoči ozirajo. Vera prepoveduje Arabljanu, umoriti zvesto žival; to smé storiti le zarad živeža, in še tedaj mu je treba nekake sprave. Toda že se bližata jastreb in šakal, krokotaje prileti truma gavranov mesarit, predno je živali ugasnila zadnja iskra življenja. — Karavana dalje cejazi. Sem ter tje zaostaja tudi kakova romarica, omagujoča ženska. Živali so jim pocepale; one skušajo sicer iti za karavano, toda kmalo se sesedejo, plašč si čez glavo potegnejo, obraz v Meko obrnejo ter si tako Bogu vdane posteljejo posteljo za spanje, v kterem jim še le po prestanih dolgih mukah smrt zatisne oči. Tako v puščavi umrjó, nikak grob jih ne pokriva, in v kratkih dneh sapa „samum" odnese zadnjo sled njihovega bitja. To je v puščavi osoda mnogim. Toda ktera moč enako osodo odvrne od glavne karavane, ki čedalje bolj peša in omaguje?

III.

Solnce se obrne na zahod. Senca potujočih se čudovito razteza nad zagorelo-rumenim peščenim morjem, kakor bi sama smrt spremljala karavano. Kar na enkrat šejhov dromedar vrat vzdigne po konci, z nosnicama (nozdrama) zasopiha ter zažene hrzajoč krik. Voda, voda! Uro daleč je žival zaslutila vir po vlažnem zraku. Vspenši se zbere zadnje svoje moči, zlomi vse spone ter jo vdere k viru in za njo jo z veselim krikom vlije vsa karavana. Vsako oko se žarí, do smrti upehane ude prešine električni ogenj. Kmalo dospó v zeleno dolino (oazo). Palma vzdiguje svoj vrh, v njenem podnožji razprostira tamariška (grebenšček) goste svoje veje, pod kterimi se skrijejo bežni velblodi; med travami in ločjem pa žuborí studenec — živ potok. On je smrti rešil karavano.

Velblodje so se napili; poganjači zaženó svoj hrumeči krri! Na ta glas se vlega žival. Toda previdno in prav tako, kakor vstaja. Najprej upogne koleni sprednjih nog drugo za drugim ter z vso težo svojega bremena in koščenega života telebi na žulave členke; potem potegne na vznotraj proti prednjim zadnji nogi in stegni ter se z vso težo sesede; sprednji koleni se stisnete ko vervca, in život z vsem, kar nosi, sloní na upognjenih zadnjih nogah, dokler se velikan popolnoma ne vleže tako, kakor mu je lastno. Še le zdaj, ko počiva na sedmih blazinicah prsnih žuljev, je moč, tovor odvzeti mu (odtovoriti ga); odvezani zavitki ostanejo na tleh zloženi živali ob stranéh; velblod, bremena rešen, vstane ter gre na pašo. Druzega ne zahteva, kakor trnje, ktero bodi si tudi ko železo trdo, kakor bilke lehko in z veseljem zdrobé njegovi zobjé.

Med tem solnce, žareč rubin v obzorji, tone ter vso grozno in velikansko puščavo z bagrom pregrinja, predno utone in vse v temoto zagrne. Postavljeni so šotori, ogenj praskeče, netijo ga marljive roke, pri vsakem novem nametu kviško plane žareči zubelj (plamen), noč razsvitljevaje. V prekrasnih skupinah okoli ognja stojí ali sedí karavana. Tam ob palmi sloní zamorec kakor rudasta podobščina, ki se ne gane; spominja se domovine, kolib ob Nigru, zibajočih se livad, šumečih gozdov, v kterih domujeta jagvar in tiger. Tu, poleg velblodov, ki s svojimi vélikimi bliskajočimi očmí premišljevaje gledajo v daljavo, sedé poganjači, pripravljaje se spat. Za njimi, okoli druzega ognja, Beduini čepé, igrajo si in norčije uganjajo, ali pa iz dolgih lul puhajo in si čašo podajajo. — Pred onim šotorom pa glej pisano zmes nošenj in orožja! Ondi se zbirajo v krogu veljaki-popotniki: Arabljani, Turčini, Fečanje, Judje in Franki, oni poslušajo ali dérviša, ki jim pripoveduje pravljice, ali haririja (pesnika), čegar petje spremlja brneča „rababa“ ter ga ali s svojim donečim razlagajočim „mašalah“ ali z bliščečimi penezi navdušujejo k novim napevom.

Polnoč se bliža. Luna razliva svojo zelenkasto rumeno svetlobo po prizoru in se na belih šotorskih stenah in svetlih damaščankah vojskuje z bakljinim svitom pojemajočih notranjih ognjev. Le vnanji ognji še vedno visoko plamté, odganjajo šakala, ki hripavo laja plazé se okoli šotorja in kakor prijazne svetilnice na peščenem morju samotni ladiji puščave kažejo daljno pot. Pri njih čuje šejh s svojimi ljudmí; nad ležišče pa je zaspanec razgrnil lehko svoje zagrinjalo.

Zvezde bledé, Kanop in Orijon sta že zginila s prizorja, karavana se vzdigne z novo močjó. Dan za dnevom mine, solnčna pripeka se vrstí s ponočnim mrazom, predno se prikažejo zelene livade. V zlatem večernem svitu se vzdigajo velikanske piramide in gole rebri mokatamske; sredi med njimi se Nil veličastno valí in Kairo, „morje svetá“, staro mesto saracenskih kalifov se razprostira s svojimi sto in sto stolpi in cerkvami, s svojimi mošejami in poslopji brez števila. Karavana je dosegla svoj cilj. Ondi pa zakladov že čakajo Nilove barke, da je čez morje prepeljejo v Evropo, v skladišča glavnih mest, v gradove vladarjev, v muzeje ved, v dvorane obrtnijstva.

A. Lésar.

---

0 185

213. Trst.

Pod stenami golega Krasa v dolini, ktero obdajajo od južne in vzhodne strani prijazni griči, od zahodne in nekaj od severne pa zeleno jadransko morje, stojí Trst, bogato in prvo trgovsko mesto avstrijanskega cesarstva. S sosednih gričev zagledaš v severo-zahodu bližnji otok Grado in polotok Oglejski, na robu predgorja Duino in zadej v sinji daljavi bele gore poleg Verone, ki iz globocega morja svoje stare vrhove molé, na desni primorsko podgorje, Občino, in na jugu, na osti zaliva tržaškega, bližnji Škeden (Servola), kamor se posebno po zimi rada tržaška gospôda sprehaja. Na gričih za mestom leží v podobi polomesca stotero kampanij, obdanih od lepih vrtov in krasnih vinogradov, kjer se je pridelovalo obilo žlahtnega vina, dokler ni huda trtna bolezen končavala plodonosnih brajd. Dva drevoreda zalšata okolico mestno; prvi se začne na vzhodni strani v mestu, v ulici „aquedotto“ (vodotoč) imenovani, in pelje ven iz mesta v najprijetniši, od Tržačanov toliko ljubljeni „boschetto“, kamor se po letu sploh tržaška gospôda na sprehod peš in v urnih kočijah podaja. Vrh tega s starimi, z bršlinom ovitimi hrasti obrasenega in tu in tam na novo pogozdenega griča, kamor je več lepih cest in potov izpeljanih, odpira se najkrasnejši pogled na mesto, njegovo okolico in na celo neizmerno morje. Tu stojí mestno strelišče, ktero se pa ne obiskuje toliko, kakor v mnogih drugih mestih, nekaj ker je preoddaljeno, nekaj pa tudi zarad tega, ker strel ne veselí Tržačanov toliko, kakor prebivavce mnogih drugih mest. Drugi drevored na zahodu mesta pelje proti novi Llojdovi barkotesarnici na potu v Škeden, ki je sprehajališče v bolj hladnih letnih časih. Ako se vstopiš tu po zimi ali v zgodnji pomladi k potu v nedeljo popoldne, ko je vreme prijazno, čudil se boš sto in stoterim kočijam, ki druga za drugo tu mimo dirjajo v Škeden, kjer se toliko ljudstva nabere, da večkrat ni mogoče nikjer prostora dobiti. Tu točijo sladki refošk, ki ugaja posebno gospém in gospodičinam, ker ženski spol ljubi sploh sladke rečí.

Drugih sprehajališč na suhem Trst nima. Vsakdanje sprehajališče v mestu je imenitni „korso“, najdaljša in blizo najširja mestna ulica med novim in starim mestom, sredi najlepših poslopij, najimenitniših tržnic in prodajalnic, ki sega od jugovzhoda od stare šrange noter do morja: pri morji pa „molo s. Carlo“, ki sega iz srede mesta v morje, na kterega levi strani stojé Llojdovi parobrodi in na desni druge kupčijske barke.

Še bolj kot sprehajališča na suhem se čislajo na morji. Ne le, da se pridno obiskujejo ptuje vojaške, na morji stoječe barke, tem več, ako je vreme ugodno in morje ne preveč valovito; posebno radi pa odrivajo brodnarji svoje čolne z razpetimi jadri od bregov, ki pri dobrem vetru ko ptica frčé s pevajočimi mladenči, z boječimi deklicami, s pogumnimi možaki in skrbnimi materami v bližnji sv. Jernej, kjer dobiš za dobro plačo dobro pijačo, črnega prosekarja, in za zdrav želodec zdrav prigrizljej. Od tod vživaš posebno lep pogled na zeleno morje proti zahodu, in kakor da bi iz morja rasel, stoji pred teboj kaj krasno Trst po celem morskem bregu od svetilnika na zapadu do novega Lazareta na severo-vzhodu. Ker Llojdov parobrod poletnega časa pri lepem vremenu vsako nedeljo in vsak praznik Tržačane v sosedna primorska mesta: v Koper, Piran, Duino in Isolo v razveseljevanje vozi, to se vé, da se jih ne manjka, ki se te priložnosti radi poslužujejo.

Mesto samo, močno polomescu podobno, delí kakor smo že zgorej omenili, imenitni korso, akoravno ne prav na tanko, v novo in staro mesto. Novo mesto stojí na vzhodni strani in po celi širokosti morske luke; ono je veče ko staro mesto, prav snažno in lepo zidano, z ravnimi enako širocimi ulicami, ima posebno lep tlak iz velicih kamenenih plošč, po kterih, ker so iz brusilnega kamenja, mnogokrat zapaziš, da ljudjé sekire in enako orodje brusijo; pohištva so snažna in prostorna, z eno besedo, celo novo mesto je prav prijetno. Staro mesto se razprostira na zapadni strani na podnožji griča, na kterem so grad sezidali, in nekaj na griču samem; ono je kaj tesno, ima prav miča ozke ulice, da se tu in tam težko dva človeka srečata; v nekterih kotih je dovolj nesnažno in ne kaj vabilno; stanovati v tacih krajih, kamor nikdar ne posije milo solnce in je mimo tega veden šum in šunder, vpitje, krič, ropot in rožljanje, je toliko manj prijazno, ker so stanišča večidel temna, ker večkrat neprijeten duh v nos bode in ker se radi zavolj nesnage vsake baže mrčesi redé. Staro mesto ima to edino dobro, da po zimi v njem ni tako nadležna huda burja, ki po ulicah novega mesta hudo vihrá in piska in žvižga; odvrača pa burjo homec, ki zadej stojí, in sila ozke in zakrivljene ulice, da va-nje ne more. Da so v starih časih mesta s tako ozkimi ulicami zidali in vse na kup tlačili, velevala je tačasna politika, ker v ožinah so se lehko sovražnikom branili, kar bi se v odprtih mestih ne bilo moglo zgoditi; in ravno Trst je imel z Benečani dolgotrpeče in srdite boje.

Akoravno ne najdemo pri mestnih stavbah nič posebnega, vendar enakomernost in taljanski vkus dajeta mestu — pa le novemu — neko prijetnost in dopadljivost, ki se ne najde povsod. Že nizka strešja, da se komaj opazijo, ki so zavoljo večkratne hude burje z opečnimi korci krita, in tu in tam z zalimi podobami okinčana, dajejo neko dopadljivost vsaki stavbi, da ni, kakor v nekterih mestih — ako mi je dovoljeno poslužiti se prilike — podobna možu, ki nosi večo kapo od sebe samega. Med vsemi stavbami celega mesta je brez dvombe najveličastniša nova, na štiri vogle zidana bolnišnica, ki stojí na vzhodni strani mesta; lehko jo razločiš že na cesti, ki od Občine pelje, ker izmed vseh stavb zavoljo posebnega obsega tu veličansko stojí. Sicer obstojí le iz treh močnih nadstropij, ali meri po dolgosti 280 in po širokosti 200 korakov; po dolgosti ima v eni vrsti 49 in na širokost 35 oken. Poslopje je zares veličastno od zunaj na videz, pa ravno tako prostorno, čedno in krasno je od znotraj, zares mojstersko delo. Lepa kapela in dobroprevidena lekarnica kinčate notranjo opravo.

Najlepše poslopje za bolnišnico je brez dvombe „Tergestejo“, ki stojí na korsu in je bil postavljen v letu 1842. Obstojí iz štirih nadstropij in je posebno krasno na štiri vogle zidano. V sredi, kakor je pri tacih palačah navadno, nima dvorišča, ampak veliko dvorano, v kteri se zbirajo vsaki dan o poldne trgovci v posvetovanje in pogovore. Nad to veliko dvorano je razpeta streha iz stekla, da od zgorej noter svitloba dohaja. Med pogovori se zapre ulica, ki mimo pelje, z železno verigo, da trgovcev v pogovorih ne motijo mimo drdrajoči vozovi. — Akoravno je še več lepih palač, kakor borsa zavolj marmeljnovih kiparij imenitna, palača Gobčevič in druge, vendar niso tema enake in nimajo nič posebno znamenitega.

Med katoliškimi cerkvami je imenitna stara cerkev sv. Jošta zavoljo mnogih starin in paganskega svetišča, kterega ostanki se še dandanašnji vidijo. Razun tega, ker stojí cerkev na griču in sicer na zapadu grada, odpira se od tod cela tržaška okolica na morje in suho in razveseljuje radovedne oči in srce človeka, ki občuduje velika čuda vedno krasne narave. — Cerkev jezuitov, ki stojí nekoliko pod sv. Joštom, diči lepa malarija in novo cerkev sv. Antona, stoječo pred velikim vodotočom, lepšajo orjaški marmeljnovi stebri zunaj in znotraj, kiporezi, malarija in dve krasni kuplji. Cerkev je sila velika in v nje stavbi je nekaj veličastnega, ki srce in duh k nebu dviguje.

Najimenitniše fabrike v mestu so: fabrika za svinčene obličke, amerikanski mlin, za kteri se vozi žito iz Odese in moka iz njega v Ameriko, Lloydova strojnica, več svečnih fabrik in poslednjič gotovo tudi gaznica. Poslednja preskrbuje celemu mestu svečavo; tisočero svitlih lučic migljá vsaki večer po obširnem mestu in mu delí čarobno krasoto. Po prodajalnicah, v razstavah, kavarnah in drugih javnih in osebujnih poslopjih goré svitli gazi. Kaj mikavno je gledati z bližnih višav te svitle plamene; popotniki, ki se vozijo po cesti od Občine ali sv. Jerneja, ne morejo se načuditi prekrasnemu pogledu, kteri spreminja tiho, neizmerno morje v veličanski prizor.

Mesto se razteguje na vse strani, ker povsod se vidi, kako marljivo se nove hiše — same palače — postavljajo. Ker število vedno raste in ker živa kupčija obilo ptujcev od zahoda in vzhoda, največ po morji privabljuje: potreba je tudi mesto širiti; ali zraven tega pa tudi tirjajo hišni posestniki tako visoke obresti od hiš, kakor nikjer ne na celem Avstrijanskem.

Iz mesta pelje, razun par kratkih, pet dolgih podaljškov (molo) v morje, ki se po vrsti od vzhoda proti zahodu tako-le imenujejo: 1. molo Ključ; 2. molo di sale (solni podaljšek); 3. molo s. Carlo (podaljšek sv. Dragotina); 4. molo Giuseppino (Jožefov podaljšek); 5. molo sartorio (šivarski podaljšek).

Med vsemi zavoljo pripravne lege najimenitniši, na kterem je gotovo vsak ptujec, ki se je le en dan v Trstu mudil, barke v luki in veličastno morje ogledoval, je brez dvombe molo s. Karlo. Lehko da bo kdo, ki ni nikdar morja videl, nikdar ogledoval, kako barke po njem semtertje frčé, une z razpetimi jadri, té z močnimi kolesi, iz kterih silnega dimnika se črn gost dim valí in oblakom podoben nad morjem visi, radoveden popraševal, kaj da so ti podaljški v morje in za kaj so. Ti podaljški so od človeških rok z mnogim trudom storjeni široki kameneni nasipi, po kterih se more peš ali z vozom po suhem od bregov morja v bolj globoko morje priti. Ob krajih takih podaljškov se najraje vstavljajo barke, da se more blago ondi nakladati in razkladati; in tudi za popotne je pripravno, ker se jim ni potreba še le z bolj globocega morja iz bark do bregov in od bregov na barke po čolnih prepeljevati, ker morejo po mostu, ki se iz bark do podaljška naredi, na barke in iz njih hoditi. Tedaj so ti podaljški za kupčijo močno koristni.

Trgov je v mestu mnogo, najimenitniši so: Veliki trg, ki leži pred hišo mestnega poglavarstva in na morje meji. Na tem trgu stoji iz marblja izsekana podoba cesarja Dragotina vélicega, in vodnjak zavoljo marmeljnovih kipotvorov najlepši v celem mestu. Na tem trgu, kjer se čuje vedno vpitje prodajavek in prodajavcev, ki ponujajo svoje blago mimogredočim, vidi se največ sadja, domačega in ptujega, drugih zemeljskih pridelkov, ptičev in cvetic. Ko na Krasu po zimi najbolj burja razsaja in hude zamete dela, vidijo se tu prelepe hčerke pomladne: vijolice, vrtnice in druge njim sorodne sestrice. Tu mimo pojdi in ozri se na to mesto, in videl boš, priskakalo bo ročno prijazno dekle s kitko v roci, ponujaje jo tebi. Mladi gospodje se pa tudi radi bahajo s cveticami; nekteri jih dan na dan kupujejo in na svoje suknje pripenjajo. — Lesni trg (piazza di legno) ni manjši od tega. Tu prodajajo večidel Istrijanke kruh, kteri na oslih vsako jutro v Trst prinašajo; nazaj gredé kupijo za skupljeni denar pšenice, ktero domu prišed na lastnih mlinih meljejo in drugo jutro zopet s kruhom v Trst primahajo. To se godí vse leto dan na dan enako, ktero opravilo je edini zaslužek nekterih vasi, ki ne ležé ravno blizo Trsta. Marljive Istrijanke že ob dveh zjutraj svoje osle otovorijo, da dospejo v Trst, ko je dan, ko se mesto prebudí iz spanja, ko se jame šum, rožljanje in kupčija. — Za tem najimenitniši je trg Godola, zvezan s poprejšnjim po najdalji ravni mestni ulici, ki se nova ulica (contrada nuova) imenuje. Tu je posebno živa kupčija, ker leží na najpripravnišem kraju mesta. — Razun teh treh imenitniših trgov je med druzimi še spomina vreden ribji trg (piazza di pesche), kjer je veden krič in se sekajo ribe, kakor v mesnicah volovska pleča. Po teh trgih in ulicah se razlega krik prodajavcev in prodajavek. Uni ponuja smokev, ta pomaranč, datljev, jabelk, hrušek, itd. Na unem voglu tam peče Furlan laški kostanj; njemu nasproti vidiš zopet pečena jabelka in hruške. Sem po ulici privpije fantalin in meri trakove in robce ne vatle; spet od une strani se čuje tanki glas človeka, ki nosi vsake vrste mazila za lišp in zdravje. Tam doli maha jud z obleko na roci, ponuja po visoki ceni in prodaja po nizki. Natihoma stopi pred ptujca fantalin, kaže mu lep pozlačeni prstan, uveruje ga, da je zlat, in ako mu steče, da ga za par grošev ogoljufa, potegne jo vesel potepeno izpred oči. — Izmed tega šuma in šundra se pa močno razlega glas krepkega sina kraškega, dolgolasatega ogljarja, ki s svojim „carbone!“ (oglje) prevpije vse druge prodajavce. Pozna se mu po obleki veliko uboštvo, kar je vzrok njegove pičle izobraženosti in omike. Vidi se na njem, da sila malo potreb pozna. Vesel je, ako svoje oglje, ktero prinese na slabem, velikemu teletu podobnem, začrnelem konjiču, v mestu speča, da skupi par grošičev za silne potrebe. Počrnjeni obraz in dolgi kodrasti lasjé mu dajó zraven lastne oprave posebno podobo, skoraj je enak piskrovezom Slovakom.

Štiri glavne ceste peljejo iz mesta, in sicer: istrijanska, ki je najneukretniša med vsemi in drží v poslednji kot Istrije noter do Pole, kjer so velike stavbe za vojaško brodarstvo, ker zavoljo imenitne luke ima cesarsko vojaško brodovje ondi svoje staniščе. — Reška cesta, do ovinka proti Občini z dunajsko združena, je tudi močno bregovita, in burja tu najhuje razsaja in največe zamete dela. — Tretja bolj prijazna cesta pelje po severnem bregu morja skozi lepo ravno Furlanijo v Videm. Na tej cesti je občenje vse bolj živo, ko na obéh imenovanih; posebno perutnine pride po njej neizrečeno v Trst, in mnogo rodovin se živí s prekupčijo perutnine. Na tej cesti se ti odpira najkrasnejši pogled na mesto in morje. Ako kje, povzdiguje tukaj veličastna narava duha visoko nad zemljo, in prsi človekove kipé v vročem navdihnjenji. In kaka čutila se vcepijo v dušo, ako unkraj morske obali na desni otoka Grado zagledaš črni zvonik staroslavnega Ogleja! V spomin ti stopa njegova važna osodepolna zgodovina. Tu je rožljalo orožje neužuganih Rimljanov; to mesto, nekdaj prvo mesto za Rimom na zapadu, je strahovalo toliko dežel, toliko narodov! In zdaj ga ni več, in le tu in tam kaže še kaka razvalina, kak obrasen kamen, da je tu nekdaj nekaj bilo. Tu mimo, kjer zdaj koraka bleda mrzlica, so drli iz severja narodi v taljansko zemljo, tu so se bile krvave bitve za posestev Italije; tu je stal strah narodov, šiba božja — železni Atila. Iz tega kraja, iz teh neobljudenih močvirov se je zaplodila krščanska vera med Slovence in raztrla malike naših očetov; v tej samoti se je rodila kraljica morja, dvignil silni beneški lev, ki se je spuntal zoper svojo mater in jo v grob podrl. Zgnjili so staroslavni, preganjani patrijarhi, oznanovavci vere božje. Ljudstvo samo, kolikor ga je še ostalo po groznih nevihtah nemilih časov, so njegovi otroci, Benečanje, potalijančili. Strašna osoda je tu divjala, slava Ogleja živí le — v zgodovini še, dandanašnji ga ni več. Pod teboj se vije železna cesta z mnogimi mostovi in globocimi zaseki v živo skalo noter do Nabrežine.

Dunajska cesta, do Občine umetno in kaj krasno izdelana, pravo mojstersko delo, je važniša ko vse druge, zakaj po njej se zvozi največ raznega blaga v mesto in iz mesta. Ko dospeš po tej cesti verh Občine, opaziš na levi krasno veličansko piramido iz kraškega kamenja, spominek cesarju Francu za izpeljavo nove ceste. Postoj pri tem spominku, ozri se še enkrat na nemirno mesto in živo luko. Glej, pod tvojimi nogami leží stotero kupčijskih brodov, njih jambori kviško molé, podobna je luka okleščenemu gozdu. Mirno je morje in brez skrbi počiva mornar na barki; ali gorjé, ako se tam na severju kope oblakov prikažejo; to je znamenje hude nevihte, strašne grozopolne nevihte „tramontane“. Ako kaj tacega zapazijo mornarji, zakričé iz vsega grla, v celi barkostaji vstane silni vriš in hrup. Nemudoma so po koncu, kako se pripravljajo za boj z valovi! Na vse strani se pritrjujejo barke z vrvmi in verigami na bregove in sidrovišča. Priženó se valovi, kakor bi trenil; kako jezno se objemajo, telebajo v skalnate bregove, začrneli se podé v mesto, kako ropočejo težke verige, škripljejo močni jambori! Kot lehki čolniči se premetavajo težke barke, do vrh jambora se jezna pena kadí, in glej ga predrznega mornarja, kako pleza po vrvi gor in dol, kako se ziblje zdaj na levo, zdaj na desno, kako se ondi v čolniču plavajoč vojskuje z divjim morjem! — Potihnila je nevihta morska; gledavcev gosta množica, ki so prispeli do brega, razhaja se zopet na vse strani, in mornar vesel, da ga ni zadela nesreča, obriše si zopet vroči znoj s čela ter se brezskrbno vleže počivat.

Kaj pomenja tam ponosni orjaški stolp, na uni strani mesta na morskem bregu? To je svetilnik, na kteri se ozira v temni noči mornar; njegova svitla luč, ki se vedno zakriva, oznanja mu v hudem viharju bližnje pribežališče ter ga navdaja z veselim upom rešitve; una krogla spodaj na svetilniku na severni strani, ko pade, naznani poldne, in ob enem poči top na barki in zapojó zvonovi po mestu. Zgorej na severni strani v svetilniku ti kažejo vihrajoča bandera število parobrodov, ki se bližajo luki, in kako daleč so še na morji, ker kolikor bolj bandero visi, toliko bliži je parnik. Ko se bandero, ki po grbu parobrod natanko naznanja, kviško postavi (prima vista) in s prostim očesom še nič ne zagledaš, potrebuje parobrod pri dobrem vremenu še dve uri do luke; ko se nagne (secunda vista) in komaj v daljni daljavi gosti dim zapaziš, moraš še skoraj eno uro čakati; ko se bandero obesi (terza vista), je že blizo in videti je, kako penijo hitra njegova kolesa zeleno vodo. Na nasprotni strani v svetilniku zapaziš obešene kroglje, ki naznanjajo barke z jadri, bandero pa pomenja pet bark.

Zakaj pokajo danes topovi v luki, topovi na gradu in grom pretresa mesta zidovje? Kako slovesnost obhajajo? Štejem in naštejem 21 strelov v luki, 21 na gradu. Čuješ, prijadrala je vojaška barka ptuje države in pozdravljala je z grmenjem topov mesto, in na gradu jej odmeva odzdrav. Poveljnik brodovja in vojaški in civilni poglavar mesta jo obišče in zopet pokajo topovi, in kapitan vojaškega broda se mu zahvaljuje za skazano čast in obišče drugopot mestnega poglavarja, ki ga večidel na kosilo povabi, kjer mu razklada o morskih vožnjah in kaj je videl in doživel na mokrem svetu.

Na tej strani luke, svetilniku nasproti, na podnožji Občine stoji novi Lazaret, kjer se zapirajo barke iz daljnih ptujih krajev in prekaja blago, da se obvarujejo kužne bolezni.

Vreme je v Trstu sploh prijazno in prijetno, zima je topla in sneg se le po imenu pozna, ker akoravno v mrzli burji včasih naletuje, vendar čez dan ne obleží; le ko je burja, ki včasih strašno razsaja, postane mraz. O takem času, ko zunaj po suhem in po morji strašna nevihta buči, da celó parobrodi, ki se viharjev najmanj strašijo, večkrat na potu iščejo zavetja v pristanišču v Piranu, je najprijetneje v gorki izbi, ki se pa težko dobi, ker se le malo peči po hišah najde. Jesen je večidel prav lepa in gorka in dolgo trpí. Po letu pritiska huda vročina, posebno ker dež le redkokrat nastopi. Ni prijetnišega v taki vročini, kakor kopve v morji, kjer se človek ohladí in jako okrepi.

Hodili smo po hišah in trgih, po sprehodiščih in cerkvah, obiskovali smo žive; spodobí se, da poslednjič stopimo tudi v prebivališče mirú, na grobe spijočih, k sveti Ani, na jugu mesta. Glej, kako nam blišči nasproti prekrasni, pomembonosni, v živo skalo vsekani napis „Resurrecturis!“ Tu počivajo kostí po verozakonu odločenih, zaspalih bratov. Kako krasni, kako v dušo segajoči spominki stojé na njih grobovih! Tu si briše solz iz očesa, tam z razpetimi perutami in s trobento na desni visi mili angelj nad grobom mrliča; spet ondi se vije venec krog marmeljnovega križa, znamenja našega odrešenja. Na tem prostoru ni prepira, ni šuma, ni hrupa; tu vlada tihota, bratinstvo, sveti mir. Koliko lepih spominkov stojí tu na širokem prostoru iz čistega kararskega in kraškega marmeljna, koliko pomembnih grobopisov!

Fr. Cegnar.

186

0 214. Postojnska jama.

Kolikor ima narava čudežev, ki človeku razveseljujejo okó, nobeden tako ne prime srca kakor podzemeljske jame, ki so tolikanj bogate s krasnimi in mnogovrstno zasukanimi podobami, narejenimi iz kapnika. Svoboda v zakonu in samovoljstvo v doslednosti se nikjer ne kažete tako očitno kakor tukaj. Ako človek o kaki drugi stvari čuje govoriti, precej lehko dobro zadene, kakošna mora biti v resnici; tukaj pa je vse novo, vse tako stvarjeno, kakor se nisi nadjal.

Ni kmalo na svetu dežele, ktera bi na tako majhenem prostoru mogla ponašati se s tolikim številom veličastnih, spomina vrednih naravskih stvarí, s kolikoršnim se more kranjska vojvodina, če se opomniš daleč slovečih velikanskih kerških rakov na Dolenskem, ter potem po vrsti čuda preštevaš do Triglava na Gorenskem, velikana med gorami; najčudovitejše pak so po Notranjskem neštevilne, raznih zaželek polne votline, med kterimi je najslavnejša postojnska s svojimi dijamanti, ktere je izbrusila že sama narava. Najkrasnejša v cesarstvu je ta jama, kteri bi se dala primeriti samo Baradla pri Agglateku na Ogerskem. V nobeni drugod po Evropi ne dobiš toliko združenih posebnih lastnosti, kolikor v tej, ki ima preobširen prostor, veliko množino raznovrstnih kapnikov, tomune poleg suhega prostora, čist zrak, dobro uglajene poti itd.; torej se tudi postojnski ne dá lehko primeriti nobena. V le-tej se nahaja tudi še to, da ne prideš, kakor po drugod, precej v tisto ohlipino (temperaturo), kakoršna se navadno po jamah nahaja, ker nje prvi prostor, velika cerkev, ima, zarad sopare iz Pivke, 5—6 stopínj več gorkote, nego notranja votlina, po kteri je pač le 6—7 stopinj gorkote.

V jami so ti-le razdelki: 1) velika cerkev, od vstopa do spominka cesarja Ferdinanda; 2) stara jama, na levo roko od velike cerkve; precej pri njej pak je 3) stranska jama, ki je malo zanimljiva; 4) jama cesarja Ferdinanda, od spominka Nj. veličanstva cesarja Ferdinanda pa do groba, in stari pot na desno k gori Kalvariji z neko stransko jamo na desni roki precej od začetka; 5) jama nadvojvode Ivana, ki je najbolj na vzhodu med vsemi votlinami; nje se drží 6) malo obiskovana stranska jama; 7) Franc-Jožefova in Elizabetina jama na levo od groba ob razgledu (belvederji) do Kalvarije; 8) votlina od razgleda tje do Tártara; 9) tri stranske votline na levi in desni roki od Kalvarije. Votlina cesarja Ferdinanda je eno z drugim 30 čevljev široka, 20 čevljev visoka, in visi za kacih 20 čevljev: Franc-Jožefova in Elizabetina jama do Tartara je obilo veličastniša, ker je navadno 35 čevljev široka in še mnogo viša, to je 180 čevljev, samo da ima prva jama le 66 čevljev največe visočine. Vsi kapniki so tod raznovrstniši, pa tudi bolj velikanski, vzlasti gora Kalvarija, ki ima cel gozd stoječih kapnikov (stalagmitov), ki ima dalje romantični vodobér in strašno tartarsko brezno.

Nikjer ni jama nevarna, celó po stranskih votlinah ne, dasi tudi pravijo, da va-nje ni priti mogoče; samo do „stare jame“ je pot pomisleka vreden. Do „Kalvarije,“ do „Franc-Jožefove in Elizabetine jame“ so narejeni gladki potje z debelim obzidjem in trdnimi držaji ob stranéh zarad prepadov in brezen; koder se pa zbira voda po dolgem dežji, ondot je visoko nasuto. Koder ni narejenih potov, ondod je pač treba paziti, ker na opolzlih kapnikih človek hitro izpoddrsne. Zrak je povsod čist. Posebno se pa ni bati, da bi kamen kje padel od stropa.

Postojnska jama ima svojo lastno komisijo, da skrbí za njo.

Kdor jo hoče videti, mora se torej oglasiti pri dnevnem jamskem blagajniku. Vsako leto pak je na duhov (binkoštni) ponedeljek po poldne jama vsacemu odprta. O tej priliki je veliki pot po jami tje do vrha gore Kalvarije tako razsvitljen, da je vsacemu čisto nepotreben kak voditelj. Posebno veliko svečave je po najlepših razdelkih, kakor na pr.: v cerkvi, na plesišču, okoli zagrinjala, po razgledu in po gori Kalvariji, po kteri svéti več sto sveč, na plesišču pa godejo, in ljudjé se vrté v radostnem plesu.

Kdor koli je videl jamo tako čáravno olepšano, temu njena lepota ostane do smrti nepozabljena. Ali vse to se vendar ne more primerjati nikakor tistim velikim napravam, ktere so jo krasotile 11. marca 1857. leta, ko sta bila v njej cesar Franc-Jožef in cesarica Elizabeta, tudi tistim ne, ki so bile osnovane, ko se je prvič vožnja začela po železnici od Ljubljane do Trsta. Mislil je človek tačas, da živí v tistih pripovedkah, ki so popisane v „tisoč in eni noči;“ mislil je, da v spanji okrog njega skačejo sanje prijetnih podob; mislil in veroval je vse, le tistega ne, kar je v resnici videl pred seboj. Vso to krasoto — kdo bi jo mogel tako naglo z duhom objeti! Kdo bi jo mogel popisati! Kdo ima pero, da ne omaga pod tolikim delom! Ti vsestranski lučni žarki, ta obilica povsod razširjene svitlobe, kakoršna je bila marca mesca 1857. leta, ne daje prostora tisti grozi, ktera človeka obhaja, ko le poleg majhene svečave ogleduje veličastne stebre in arabeske, ki se dvigajo od tal gori po stenah, ktere tako čaravno zaljšajo, ker brani, da bi misli raztegnile ta prostor v neskončnost; ali živo se prikaže mnogo krasnih podob, ktere sicer le noč zagrinja. Svetloba od luči, ki pada na vse straní, budí neskončno blesketanje in krasno mrgolenje. Obok velike cerkve je podoben, kakor bi neizmerno velicega bila iz čistih dragocenih biserjev mozaično sestavila kaka čarodejna vila, in iz reke, globoko spodej tekoče, ki je druga polovica krasne velikanske školjke, odsvitava se zopet nazaj vsa blisketajoča svetloba. Vsaka stopinja nova čuda podaja strmečemu gledavčevemu očesu. Vse bogastvo raznih podob, ktere sicer zemlja po svojem vrhu obilo kaže, imá tukaj shranjeno pod samotno žalostno odejo v skrivni noči. Narava sama sebe ni čutila, ni si bila v svesti, kaj dela, pa vendar je napravila drevo z dolgimi vejami, na kterih vidiš liste, — razpókano ostro skalo, iz ktere tù ali tam klije kaka cvetica ali raste grčava smreka, naredila je slap, ki skače od skale do skale, dokler v skalbo ne pade, okoli sebe penasto meglo kropeč; celó človeške umotvorine se pred teboj vrsté: tenki, na kviško se dvigajoči steber, obilo ozaljšan z dletom bistroumnega umetnika, gotska bogomolja (tempel), jako lepšana z rezanim kamenjem, zagrinjalo, ki so je delale ugibčne roke, grobo obtesana klada, iz ktere bi se imela narediti kaka podoba, toda čaka še umetnika, da jo olika in ogladi z vajeno roko. Da-si tudi naravi pri tem poslu ni človek pomagal, pa vsako njenih del se nam vendar zdi domače; nikjer nič ni ptujega. Na videz bi pač sodil, da je vse razmetano brez kacega reda; ali kmalo moraš zapaziti zakon, ki ga najdeš tudi tukaj, kakor povsod v naravi.

In kedar vse to: cvetice narejene iz kapnika, drevje, poslopja, veže, podobe, stebre objemlje svitloba premnogih in mnogih luči, da pred teboj vse leskeče in igra, ko demantna rosa v jutranjem solncu, kaj so tačas pač najkrasnejše sanje najbogatejšega človeškega duha, če je primeriš temu veličastvu!

Ko se pomudiš v jami, čedalje bolj se ti dozdeva, da si prenesen v delavnico pridnega umetnika. Tu se dviga pred teboj steber iz tal, toda še le na pol dodelan, kakor bi ga kdo bil odrezal, a iz bleščečega stropa mu že naproti hití, že mu roko podaja druga polovica; še nekaj let, pa bode iz obéh kosov zlito samo eno, krasno umotvorsko delo. Tam iz tal molí čudovit parobek; še nekaj časa naj prejde, pa se povzdigne do unega kapnika, ki nedodelan visi od kamenene, leci (prižnici) enake, bogato olepšane podobe — in tako bode gotov steber, na kteri naj se leca oprè.

Pri nobeni izmed vseh podob, kolikor jih je naredila jama, pa ne zapaziš, da bi se bila narava tako čutila, tako vedela, kaj dela, kakor pri kapniku, kteremu pravijo zagrinjalo, ki se tako čaravno zavija doli po lesketajoči steni, kakor bi mu kak bistroumen grški umetnik bil naredil tenke gubice in plete iz mramorja, ki se je lomil na otoku Pafu. Rob je prezeren, pomarančnega, rujavega in rudečkastega cveta, zagrinjalo pa je potlej tako belo, da se sveti. Vse je izdelano, kakor bi prišlo iz rok najbolj miločutnega, najbolj izobraženega umetnika; pa vendar je ta čudež ustvarila v nočni temoti narava brez očí. —

Dr. E. Costa.

(184 10

215. Vipavska borja.

Vipavsko dolino so od nekdaj čislali raj kranjske dežele. Da bi se pa njeni prebivavci, vživajoči take rajske sladnosti, ne prevzeli in se vedno spominjali posvetne minljivosti, zató je borja večkrat hladí. Drugim krajem so visoke gore za hrbtom zaželena bramba pred hudim vetrovnim mrazom; če se sever od zadej va-nje upira in ubiva, mora se razleteti in v visočinah pozgubiti; zató preksolnčni podgorjanci od njega malo vedó. Vipavska dolina pa nima od zadej visoke gore, ktera bi vetrove ustavljala in odganjala, ampak visok svet, rekel bi velike ravnine ali planjave, ktere, če ravno nekoliko grbaste, vendar ne morejo vetrov odganjati, marveč ko čez nje pridejo, čez rob juljskih rob velikrat z nezapopadljivo težo in z nedopovedljivo močjó v dolino deró, in to je borja.

Sever pride od polnočnega zemeljnega tečaja. Ko v Hamburgu zmrzlíno naznani, hití čez vse Nemško, zgrabi marsikterega pohajača za nos ali za ušesa, zmala mimo gredé mnogim mladenčem na šipe pomenke njih nedolžnosti, pa tudi minljivosti njih lepote, in se v 22 urah že oglasí v vipavski dolini. Če najde, tako hitro popotovaje, za Vipavo na Gorenskem oblakov, iz kterih morebiti tudi že deží ali sneží, stisne je z mrazom, da so teži, in se kot najteži oblaki hudih vremen — — čez Nanos, ali gorni rob v dolino s strašnim šumenjem in bučanjem valé v podobi vidnega morja, ktero žuga dolino nagloma zaliti. Ali s kakoršno koli hitrostjo in močjó se oblaki doli valé, vendar se vsi pri neki piki ali črti — kjer je zrak bolj gorak — sproti raztopé, kakor da bi je s škarjami prestrigel, in tako zginejo in se razgubé. Taki oblaki so vidljiva znamenja borje; Ipavci jim pravijo zastava. Po bližnjih beneških krajih in po jadranskem morji se po zastavi, — ki je lasulji z gladkimi lasmi na čelu zelo podobna — spozna, kedaj da je borja v Vipavi in tedaj tudi pri Trstu. Iz zastave praší po celi dolini pri najjasnejšem in najčistejšem vremenu tenka rosica, kakošenkrat pa tudi bolj dežuje. Ko je pa hud mraz, leté iz nje po vsej dolini golomraznice, tisti izlični in grozno drobni sneg, ki najde vsako najmanjšo luknjico ali razico, po kterih pride med zimska okna na hranjene cvetice in v mnoge izbe in spalnice. Če pa iz zastave bolje sneží, pometa borja po več dolíninih krajih sneg do čistega, spravlja ga v zatišje in napravlja iz njega velike zamete, kteri se na cestah nikakor ne dajo skidati, dokler borja trpí. Večkrat se po tem takem priméri, da pri tihem deževnem ali snežnem vremenu v Idriji, v Črnemvrhu, v Logatcu in Planini imajo Vipavci pri čisto jasnem nebu strašno borjo, v Gorici pa tisti tenki in tihi nemški mraz, pred kterim je treba nos in ušesa zakrivati, da jih ne odgrizne. V tako bližnjih krajih, in ravno tisti dan tako različna vremena! — Na gornih robéh se ta sapa takó lomi, da morajo iz tihega kraja ljudjé večkrat po vseh štirih preplaziti rob, pod kterim borja strašno bučí. Da pridejo v dolino dostikrat gologlavi, to je lehko verjetno. Kjer je koli svet takó sezidan, kakor za Vipavo, je tudi in mora biti borja domá. Tako se meče borja z Občin v Trst, tako vrší s kavkaških planjav na Črno morje, da na njem vsako leto po več bark pogine; tako borjo imajo pod Genovo pri Nici; enako na Nosu dobrega upa, ki dere iz nekih tako imenovanih Tablinih gor i. t. d.

Borja je Vipavcem in vsem, ki se ž njo pečajo, zeló nadležna. Ko je huda, zlasti po zimi, ni varno izpod strehe iti.

Vipavci krijejo svoje strehe po laško z žganimi korci in je obkladajo z robatim kamenjem, da bi je borja pri miru pustila. Če je pa zeló huda, primeri se, da razmeče kamenje s korci vred, in ko bi kaj tacega človeku na glavo priletelo, na mestu bi utegnil mrtev ostati. Prek cerkvenih oken beží kakšenkrat s tako naglostjo, da se vnanji zrak stanjša, in da znotranji, v cerkvi bolj težak, šipe izpahne in je zdrobí. Za borjo mora biti sleherni dobro in s tikoma priležnim oblačilom previden; popotnik, preveč na lehko oblečen, utegnil bi zmrzniti, ako ga huda borja nagloma zadene. Večkrat se je že tacih nesreč slišalo, zlasti ako so bili ljudjé stari in slabotni; pa tudi mladim se kaj tacega pripetí.

Večkrat pobira borja prst po njivah in vinogradih, nese jo kviško in nareja iz nje, kakor iz cestnega prahú, bele ali rujave temne oblake. Torej obkladajo, zlasti po Krasu, sem ter tje njive s kamenjem, da bi jim borja prsti ne jemala; pobira tudi pesek in grušec, vzdigne ga in prenaša; tudi manje kamenje prevaljuje, da po tem takem na mnogih nevarnih krajih jeseni obrezane trte z rožjem ali kako drugo sečnjo oblóžé, da bi jih borja z gruščem ne ožurila, in da bi z zdravim lubadom žive ostale. Vse tako bi utegnilo včasih tudi za človeka nevarno biti.

Največ nesreč se primeri pa po cestah pri vozéh; zakaj ni ga tako velicega in težkega voza, da bi si ga borja, ako jej je na čelu, ne upala zvrniti. Vidi se po hudi borji med Št. Vidom in Vipavo na senožetih do pet zvrnjenih vozov, mnogoterikrat razbitih in razdrobljenih, da ni kosca pri koscu; take nesreče se tudi v Rebernicah, na Gaberku in drugod pripeté. Da se pri tacih priložnostih tudi ljudjé še celó do smrti pobijejo, to je lehko verjeti; zatorej jemljó popotniki po 2, 4 do 6 držačev s seboj, ki jim kočije držé, da jih borja ne zvrača. Ti ovržejo in ovežejo kočijo z vrvmi in jo držé ali vlečejo proti borji. Po Lujizini cesti nad Reko so že s prvega na bolj nevarnih krajih stene ali zide v brambo pred borjo naredili.

Borja ima svojo pot od severovzhoda proti jugozahodu in se izgubi na jadranskem morji. Vse drevje po njenih hudih zbriskih je proti jugozahodu obrnjeno; hrast, ki na takem zbrisu raste, je od borje vvit, ima pókice po lesu, da ni priden za doge, in je mlinčast ali vetrenčast kot plenjivo železo. Samo oskrž se borji ne da užugati in lepo piramidasto raste.

Kakor se bolj mračí, borja zmeraj hujše prihaja in grmí, in tuli in bučí, da se otroci plašé, zakaj skozi vsako luknjo dá drugi glas. Sosed pride, sede na ognjišče sredi družine in pravi od nesreče, ki se je ravno na cesti pripetila; zdaj jame eden, zdaj drugi škode sedanje borje šteti pri sadnem drevji, pri trtah, ki so že pognale, pri zamudi dela, pri težavi živino prerediti, ker bo treba veliko delj časa paše čakati. Oče potolažijo družino s pohlevno besedo: Nikar obupati otroci! — borjo smo imeli, borjo bomo imeli, pa kakor dosihmal, nas bo Oče nebeški tudi zanaprej milostljivo previdel, — in mati pristavijo: Molimo otroci! molimo, da bi Bog tak hud veter potolažil, na Gospodovo besedo bo potihnilo.

Celo noč borja tako strašno bobní in razsaja, da ljudjé take ne pomnijo; drugi dan je gora s snegom zakrita, ki seže globoko doli v dolino; sem ter tje se vidijo majheni zameti iz golomraznic, ki še zmeraj leté; veliko čisto neznanih in zalih ptičev, ki jih je borja na njih popotovanji iz visokega gozda nazaj v dolino pahnila, videti je ali od truda in lakote po ulicah mrtvih, ali prosečih pred hišami in še celó v hišah potrebnega živeža; tako trudni, lačni in krotki so, da se dajo z roko prijeti. Tako je zginila in se skrila tista zala, težko pričakovana, vsa s cveticami opletena devica, ki jej pomlad pravijo. Vse, kar je bilo zelenega ali cvetočega, vse je oparjeno, posuší se in v prah spremení; koliko mirnih in solnčnih dni se bo potrebovalo, da bo zopet ozelenelo!

Ko pride borja 14 dni pozneje, kedar so trte že po pednji dolge mladičice pognale, juže, mandrá, zadnjič razcefedrá ali razcunja in pobere vse njih peresa, da zarodiči čisto goli na mladičicah ostanejo. Iz tacega zaroda, ko bi ravno zelenel in ne pognjil, ni veliko pričakovati; zakaj nikoli se ne bo več razrastel na toliko jagod, kakor je bil namenjen. Pa tudi le-té, ki so v svojih najžlahtnejših delih ozeble, ali norsko cvetó, ali oprhnejo, da kedarkoli s pomladi huda borja zarod zadene, ni v Vipavi dobre vinske letine upati. O sv. Ivanu, če je turščica do dveh pednjev zrasla, skosí jo borja, kakor bi jo bile svinje zgrudile; če je pa pozneje stebla dognala, suče jo borja, da se naredí pri slednjem steblu luknja ali jamica do korenik, kar jej v suši zeló škoduje. Naj bo pa njiva bolj mokra ali mehka, povalí jo vso, da, ako ravno kaj donese, vendar več ne vstane. Zrelo žito otrese, ječmen pa do zrna omlati.

Drugače se obnaša borja s travo, pokošeno v seno ali v otavo; iz prva jo drega, vzdiguje, objema in poljubljuje; igrá se ž njo, skače, pleše čedalje v večih kolobarjih; utrudi jo, da se vsa izpotí in posuši; zdaj jo če odnesti, ali trava, zdaj suha, naveliča se tacega nepokoja, uide jej in se jej v kako zavetje skrije, da je kmet, ki jo je na večer v tihem vremenu pokosil, drugi dan kar bilke več na senožeti ne najde. S senom ali z otavo imajo ljudjé, če borja pride, zeló veliko opraviti; borja jim ga ne da nikakor spraviti; oni ga založijo z deskami, rantami, kamenjem i. t. d. in morajo tihega vremena počakati, da ga domú spravijo.

Vipavska dolina, kotlu peščene zemlje podobna, v kterem po letu strašno žge, je kakor Kras in Istra preveč izredčena in gola, torej suši podvržena, pričakuje pa mirnega in rodovitnega dežja le od juga. Ponočne rose, ktere drugej dež namestujejo, so ob hudih vročinah v dolini čisto neznane. Ako ni 10 do 14 dni dežja, že vse po njem zdihuje, ptiči omolknejo ali z doline zbežé. Sem ter tje morajo ljudjé sebi in živini vode voziti. Večkrat so jo že od Sušeta na Rebernicah na tržaško cesto vozili; 1804. l. so jo iz enacega studenca v Trst vozili in na bokale in kozarce prodajali. Kedar škripanje vrat in vsa druga znamenja nič več ne zdajo, pazijo ljudjé na jug. Sinoči ali danes jutro je bilo slišati mnogih zvonov od juga, ki so vabili k dežja prošnjim molitvam; to pové sosed sosedu, s tem potolažijo mati žalostno družino. Vedno se vse na jug ozira, in lej! že se kažejo oblačiči od juga, podobni sivim jančkom; spremené se počasi v velike oblake, ki se gori kopajo in že dva dni in noči čez Nanos bežeči deró. Že nebó otemni, že zagrmí in debeli kanci naletujejo; ali kakor bi z očesom trenil, oglasí se borja, in pred ko ura mine, ni ga več oblačiča na nebu; — borja pa piha dva dni in tri noči, da se še vse trikrat bolj posuši. To pa ni še zadosti; ko se v taki potrebi čez osem dni v drugič, ali še celó o treh tednih v tretjič na dež napravi, razpodí ga borja ravno tako.

Poletna borja navadno ne meče; ker pa dež odganja in zemljo suši, da sadú ne da, je škoda, ktero nakloni, tolikanj veča. Ni čuda po tem takem, da bi Vipavec raje imel borjo tri tedne po zimi, ko tri dni po letu. Če ni borje po zimi, ni tudi mraza, da ljudjé, kar se večkrat primeri, lehko celo zimo v vinogradih delajo. Ko pride huda borja na mehko ali zrelo grozdje, omandrá ga, pobije, na tla pomeče, da se človeku milo stori. Pa vendar pri vseh hudih borjah okoli leta se stisne in skrije marsikteri grozdek med trtne mladike in perje, da hvaležno povrne na njegovo mater marljivo obrnjeni trud.

Vsa druga huda vremena Vipavcu ne prizadenó toliko in ne storé toliko škode, kakor sama borja; ta stisne in skrči pridelke večkrat na tretjino tega, kar bi bil brez nje lehko pridelal. Pa nikjer ni vse ravno takó, kakor bi si človek želel. Vipavec je pri vsej borji veselega srca; rad pripoveduje, kako da se je ž njo bojeval.

Ako mu letos borja 100 trt vvije, polomi ali z mrazom umori, 200 jih k letu pogrebenča ali vsadi, in ko se da, v bolj zatišen kraj, da bi mu vince še srce razveselilo.

M. Vrtovec.

188

SR 25·1877 0

216. Življenje pod vodo.

(E. Purkyně.)

Trikrat veči prostor, nego suha zemlja, obsega morje; in pod njegovo površino, kakor tudi ob plitvih bregovih, mrgoli nepregledna množica živali in rastlin, podobnih onim, kterih predveke sprednike nahajamo v okamenelih ostankih. Čudovita zmes visocih gorá in širocih planjav vrsti se pod morjem in zakriva v sebi skrivnosten svet, kterega tajnosti le po malu prihajajo na beli dan.

Arabske, romanske in slovanske povesti pripovedajo o jezerih in studencih, v kterih Vile prebivajo. Kdor se v njih čisto vodo spustí, znajde se neki hipoma na prekrasno porasenih lokah, sprehaja se po vabljivih drevoredih in ogleduje zlato bliščeče gradove in mesta. Takovo je morje. Mornar, odpluvši od zemlje zelene, plava v ladiji dolgo nad neizmernim prepadom, kamor niti olovnica ne seže, dokler konečno med upognjenimi ožinami ne priplava k morski krajini, kjer se dno bolj in bolj vzdiguje. Tu se mu odpira pred očesom pod prezorno vodeno planoto pogled na zmes nenavadnih rastlin, večih in bolj živih barv, ko je naše drevje in naše cvetice. Po teh gozdih se preganja živalstvo najčudovitniših podob in barv, o kakoršnem se tudi najživejši domišljiji nikdar ni senjalo, in splošni živelj vseh teh stvarí, voda namreč, še bolj zvišuje prečudnost tega gomazenja. Na zemlji so prebivavci kopne zemlje, vode in zraka ostro ločeni drugi od druzega. Ptica varno prepeva na veji, če tudi mačka pod drevesom brusi ostre kremplje; okun se ogne ribolovni čaplji v globočino; pijoči tur zdirja v varni les, ko v vodi zagleda požrešnega krokodila; veverica in opica poskakujete brez skrbi z veje na vejo, vedoči, da ju sovražnik tam ne doseže.

Drugače je v morji. Tam živí vse v enem življu, in zver loví svoj plen brez ovire iz največe globočine gori do vrha. Med vejami ogromnih alg plava morski som, loveči razne ribe, ki se prestrašene kakor strela spuščajo v globočino. Na tisoče morskih polžev otare ta velikan z velikanskim svojim truplom z vej vodnih rastlin, da padejo v globočino, od koder se le s težavo spet vzdignejo, iskat si novega stanovanja, časi na somu samem. Malokdaj seže človeško oko do one globočine, kjer se vse gnjete in mrgolí; samo na bregih bolj južnih morij, kjer je površje, kedar mirujejo vetrovi, prezorno kakor kristal in gladko kakor zrcalo, posreči se kedaj za nekoliko časa, da moreš gledati podmorske gozde, plesišče vodnih živali. Že bregovi naših evropskih morij podajajo nam, se ve da v pičlejši meri, obraz podmorskega življenja.

Mnogovrstnih in zelo podučnih zabav v tem oziru ti je mogoče vživati na bregu jadranskega morja, kjer izmetava priliv kaj čudno stvarstvo na breg, iz kterega si more obraznost domišljati življenje podmorsko. Med stebri, ki v dolgih vrstah ob bregu stojé, valí se neprenehoma voda šumé in pené se ali pa tiho naraščaje. Časi tudi nekoliko postojí in razprostre se pred teboj gladka, leskeča planjava. Mehovom podobne karmezinove (chondria) alge, pomešane z vejami z apneno skorjo pokritih liagor, nehajo se polagoma gibati in naslonijo se tiho na dolge pasove travnozelenih zostér. Obli raki si urno pomagajo z dolgimi nogami po skalnih poklinah, ondi zavetja iskaje; na dnu se raztegujejo in krčijo holothurije, ki so okoli in okoli s sisalnimi cevkami previdene in ogromnim pijavkam podobne. Dalje med kamenjem se potika okrogli, s trdimi iglami pokriti morski jež; sorodna morska zvezda se je prisesala z eno ramo k skali in sedí ondi trdno in nepremekljivo. Pisane ribe švigajo po valovih sem ter tje; eno izmed njih je zgrabila mnogoramata sepija in vleče jo k svojemu ostremu kljunu. Prozračen višnjelkast zvon s pomarančevimi brkami ob kraju pluje počasno in vabivno proti bregu, zdaj v okroglo kepo se krčé, zdaj v bolj ravno ploščo se raztegovaje. Ko pa veter površino vznemiri, pogrezne se koj spet v globočine. To je bila meduza. Za njo plava dolga višnjeva vrv, Venuzin pas imenovana; pa tudi ta prikazen se kmalo potopí, kajti morje je čedalje bolj nemirno. Zvezdoustni polipi, kakor krasnobojno cvetje po kamenenem grmovji raztreseni, zginjajo; morska trava se začne gibati, neukretne morske zvezde padajo v globočino, komaj še spoznaš rudečkaste polipe; ribe zginjajo v širocem morji in rujave alge, od valov gnane, začnó spet sem ter tje kimati. Samo raki plezajo še spešno po skalovji, trdno držeči se z ostrimi ščipalnicami. Tu se pokaže v daljavi na morji bel pas; dolg val valí se bliže in bliže, kakor bi hotel zemljo zgruditi, vdarja ob skalovje in pokrije zvedavega gledavca z razbrizgano peno. Cele kupe pisanih lastur vrže morje z odtrganimi algami vred na breg; živo gomazenje na obrežnem skalovji mine popolnoma in silneji val primora tudi gledavca umakniti se dalje nazaj. Iz morja vržena sepija, držeča še ribo v kljunu, pomaga si zdaj na prav smešen način, da bi prišla spet pod vodo; vleče se s sesalnimi izrastki od kamena do kamena. Bolje se godí rakom, ti se urno valé čez kamenje in padejo zopet v umirjeni živelj.

Krasnejši še je pogled pri mirnem vetru na zalive rudečega morja. Veliki gozdje purpurovih koralovih debel, pokritih z zvezdami kakor plavice višnjevimi, razprostirajo se tam na neglobocem dnu morskem. Drugo belo koralovo drevje naredi časi, ker se tako neizmerno množi, pravo ožino, v Tihem oceanu celó dolgo vrsto s kokosovimi palmami obsejanih otokov. Iz podmorskih brezen in prepadov vzdigajo se starodavni gozdje ogromnih alg (laerocystis comosa) do 300 čevljev visocih, kterih ko olive zelena barva se prekrasno loči od rujavih alg.

Podobne rastline se poganjajo v vseh morjih: tu v nježnih, mahovju podobnih skupinah, tam v skupinah travnatih, z dolgimi trakovitimi listi. Ene se zdé podobne vrvém, druge tenkim vlaknom; celó podobe palm, borov in jablan se ponavljajo v podmorskih gozdih v orjaških in pritlikavih razmerah. Veliki, z zrakom napolnjeni mehurji, ki lepé na vejah in tako alge na površini držé, so podobni sadju, in različna barvitost z odsenčjem zelenim, modrim, rumenim, rujavim podaja nam tako živ obraz, da tacega ni na cveticah na suhi zemlji ne najdemo.

Na širokem morji pokrivajo plavajoče alge ogromne širjave in je spreminjajo tako rekoč v nepregledne loke. Največa taka algova loka je na atlanškem oceanu med azorskimi otoki in Brazilijo in se imenuje sargassovo jezero. Prepreženo je celo s plavajočimi algami, ki so je morski toki in viharji odtrgali od bregov in je na široko morje zanesli. Kolumb se je vozil štirinajst dni po tem alginem morji, ki objema šestkrat veči prostor nego cela Avstrija. Toda algine skupine ne pokrivajo tu nepretrgoma cele planjave, ampak ločijo se v mnogo otokov. Tudi drugje na širokem morji in ob strmih bregovih nahajajo se alge, z močnimi koreninami zasajene v morsko dno in večkrat na tisoč čevljev visoke. Ž njih bohotno rastjo se kinčajo propasti koralovih ožin na južnem oceanu kakor tudi strme stene ledenih otokov na severji.

Velikansko in mnogovrstno je življenje v morji, ki se nam pokazuje v tako divji mešanici, kakor pred davnimi veki, ko se je stvarila naša suha zemlja. Ako pa bliže pregledamo te stvarí, najdemo samo rastline brez cveta in živali na najniži stopinji živalskega razvoja, večkrat samo železnate kepe, v kterih je več kamenite ko živalske tvarine, ki živoče morje z živimi barvami lepoti in s svojo ogromno velikostjo poveličuje. Morski raki so tam edini v večem številu iz vrste členovcev, ki je na kopnem tako mnogotero in tako mnogobrojno razširjena, in kako daleč so še ti za mravljinci in za bučelami, obdarjeni z umetnimi zmožnostmi!

Od plavcev nahajamo tu veliko vrsto nemih rib, grdo požrešnih, in druge strašne prikazni z gnjusno sivo, pa tudi leskečo barvo. Velikanske morske kuščarke so že zdavno zginile, in le želve in nektere kačje stvarí so še tu iz vrste plazivcev. Morski ptiči, ki se z morskimi živalmi živé, gnjezdijo na suhi zemlji in potapljajo se v valove, le da bi v hipu kako ribo ulovili. Sesavci morski, ribam podobni, morski somi in tuleni (Robben) se nahajajo le v majhenem številu.

Kako vse drugačno življenje se nam pokazuje na kraji naših ribnikov, v potokih in studencih! Tu ni nikakoršnih groznih velikanov, ki bi kopajoče se pogoltovali ali pa čolne prevračali; k večemu če račja ščipalnica in ostri zobjé vodne miši prežé iz blatnega skrivališča, ali pa se pijavke prisesajo na noge dečku, brodečemu po vodi. In vendar je to neznamenito življenje v sladkih vodah, kakor tudi življenje na kopnem, sploh mnogo bolj razvito in dovršeno, nego življenje morsko. Alge, te edine morske rastline, vidijo se v naših potocih samo skozi drobnogled, in tudi živali nižih vrst se nahaja tu le malo. Zató plavajo cvetoče rastline po vodnem površji in mrgolí tisočero žužkovih bub, žižcev in pajkov po vodi.

Oglejmo vodno strugo s pomladi. Vodne rastline s tenko razdeljenimi listi, ki so na nezamrzlem dnu po zimi dremale, dvigajo se s krasno zelenim brstjem v višavo. Med njimi gibljejo se močeradje s ploščatim repom in potapljajo se žolto obrobljeni hrošči, loveči igrave ribice in neukretne mrčesne bube. Nad njimi pomagajo si dolgonoge žabe z nekoliko širokimi koraki na breg; druge skačejo v dolgih skokih s kraja spet doli. Belouška vije se med travo in bliža se bregu; zdaj je videti njena glava, zdaj rep, zdaj spet se vijuga pod vodo, kakor vitki prot.

Žabe, na vlažnem kamenji počivajoče, od koder so dolgo nepremekljivo gledale v oblake, razskakujejo se splašene na vse strani. Le neizkušenega močerada še hlastne zvita belouška in ga zamaši v široko grlo, čeravno se močerad brani, kolikor more. Vrat njen se zdaj napihne, zadovoljno pomalja tenki preklani jezik in skrije se spet v travi na nasprotnem bregu. Bube friganid, v cevéh iz peska zlepljenih zaprte, vlačijo se na plitvem bregu. Požrešni kačji pastirji prežé pod listjem vodnih rastlin na plen, kterega s kleščenimi čeljustmi popadajo.

Nastopilo je leto. Alge ležé ko goste, zelene mreže na vodi, in le silna žaba si dela gaz skozi nje. Vodne rastline so že stopile iz vode in razprostirajo svoje listje, med kterim se tu pa tam bel ali pa rumen cvet pokazuje. Lokvanj pokriva cele ribnike in pod širokim njenim listjem visi neštevilna množica polžev in pijavek, nad velikim cvetjem njegovim pleše cel roj komarjev. Nježni kačji pastir vznaša se nad visocim bičjem, spremenivši se iz neukretne gosenice v lehko okriljenega metulja, in kakor jastrob pada na vodne muhe in druge slabše metuljke. Dolgonoga hydrometra hitro kobacá po površini, in vodni pajki z zračnimi mehurji begajo kakor sreberne krogljice sem ter tje po vodi. Ikre, ki so s pomladi v podobi prezornih zrn vodo prepregale, spremenile so se v trume temnorujavih žabur, okoli kterih plešejo že požrešni povodni hrošči. Žabe regljajo, komarji plešejo po zraku, pevci žvrgolé v rakitji, vse diha veselo življenje.

Enako bujno življenje vidimo tudi, če iz teh mest kapljico vode pod drobnogledom preiskujemo.

Tako je vse polno življenja, neizmerno morje in mala kapljica stoječe vode — in sicer življenja, ki je, kar se množtva tiče, mnogo bogatejše ko na suhem, če tudi manj bogato z mnogoterostjo stvarín.

Fr. Marn.

186

0 217. Mravlja.

I.

Pomladansko solnce pripeka in pregreva mravljišče na kraju smrekovega gozda, iz kterega je sneg večidel že zbežal pred solnčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivavce. Le ene mravlje ni videti, vse še spé v gorkem stanu, kjer se skrčene druga druge tiščé. Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, tako čakajo tudi one povelja od zgorej.

Pa solnce pripeka bolj in bolj in eden zaspancev se prebudí. Vzdigne glavo iz črne trume in z zaspanim očesom krog sebe pogleduje — vse še spí. Ali se je zmotil? Ali še ni čas vzdigniti se z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako gorkota od zgorej puhtí! Stegne torej nožice, pomane si očí in še na pol zaspan se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorko postelj, v kteri je že štiri mesce tičal. Gre po veliki cesti, pa ne more dalje; trdne pregraje, ktere je jeseni sam napravljati pomagal, jezé mu pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kake špranje, da bi se skozi njo splazil, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi eno brvnce in si prizadeva je izdreti, vleče in vleče — pa nič ne opravi; popade drugo, tretje, pa vsa njegova prizadetev je zastonj. Vse je umno in trdno sezidano.

Nejevoljen gre tedaj nazaj in zgrabi s čeljustmi prvega zaspaneta, na kterega po sreči naletí, za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudí in debelo gleda, kakor bi hotel reči: „Da bi te! kaj mi hočeš?“

Ta ga pa začne s tipalnicami tipati in božati — in zaspanec se predrami in v trenutku vé, kaj mu je početi. Oba gresta druzih budit. Kmalo jih je deset na nogah in vsi gredó nad barikade, ktere se ne morejo več ustavljati združeni moči desetih korenjakov. Pridejo ven, solnce je iz konca blišči, pa se ga kmalo privadijo, in želodec, kteri je čez in čez z debelimi pajčevinami prepražen, oglaša se tudi močno. Da bi ga utolažile, poiščejo kake sladkarije in zraven se veselja na glavo postavljajo, cukajo se in druge burke uganjajo. Potem gredó domú in tu je kmalo vse na nogah; kakor hudournik vró ven; pri vseh vratih in na mravljišču se vse giblje in mrgolí, kakor voda, ki v kotlu vre in kipí.

Ko so se vsi prepričali, da se je pomlad že vrnila in ko so se na solncu popolnoma ogreli, gre jih nekoliko na dno stanišča. Tu leží v dobro zavarovanem kraju kupček drobnih belih zrnec, drobnejših od prosa. To so jajčeca, ktera so babice preteklo jesen izlegle. Matere so kmalo pomrle, delavci so pa jajčeca na varen kraj spravili in zdaj o gorkem vremenu hité ž njimi na mravljišče, da je gorko solnce ogreje in je obudí k življenju.

Po letu nahajamo v vsakem mravljišču troje živalic. Prve so moške mravlje, ki se od navadnih mravelj le po perutnicah ločijo, potem najdemo babice, ki so veče, ko moški in tudi krilate; zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perutnic. Teh je največ, té tudi navadno le mravlje imenujemo, ker moški in babice sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le domá in navadne mravlje jim strežejo, donašajo jim jed, zidajo tudi pohištva itd. — z eno besedo, one skrbé za vso naselbino. To so delavci, kteri nimajo nobenega spola.

Navadno mesca vélicega srpana zleté moški in babice iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se sem ter tje švigaje ženijo. Ko so nekoliko časa veselja pijani okoli frkali, popadajo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno drugo rabo, kmalo poginejo, babic pa že delavci čakajo; brž ko eno zagledajo, zgrabijo jo, polomijo jej perutnice in jo tirajo slovesno v stan. Eni delavci ostanejo za stražo vedno pri babicah, pitajo je pridno in jim strežejo na vso moč, ker one so zdaj upanje cele naselbine, brez njih bi rod pomrl.

Ko začnó babice jajčeca leči, že so delavci pripravljeni, ki je v nalašč za to odmenjen kraj nosijo in lepo vredijo. Babica potem tudi kmalo umrje, le maloktera zime ali celó pomladi dočaka.

Pomladi je delavcem prva skrb jajčeca na solnce nositi; če je solnce prevroče, hité ž njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potem v drugo itd.; proti večeru pa, ko solnce že medlí, nosijo je spet kviško in na zadnje, ko se je solnce že skrilo, nesó je spet v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo spet vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju.

Noč je minula, zlato solnce je že izšlo. Tudi v mravljišču se je jelo gibati, straža odpahne duri in pokuka ven, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalo deževati začne. Straža zapahne spet duri, zadela vse špranje in gre v stan. S tipalnicami ošvrka vsacega, kogar sreča; ta se precej obrne in oba gresta naznanjat vremena. Tipalnice švigajo od kraja do kraja, in kmalo vsa družina vé, da dežuje in da bo treba danes doma ostati.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne drží. Čeravno dež vnanja dela ovira, vendar je domá to ali drugo reč treba popraviti. — Tu se je podrl steber, ki je do zdaj strop podpiral, treba ga je na novo postaviti; pot, ki v drugem nadstropji do malih vrat pelje, ta se je po zimi tu in tam zasul, treba ga je otrebiti, in v zgornjem nadstropji bi bilo tudi še drugega novega potreba. Vse to mora biti še danes storjeno.

Pridno se lotijo dela, postopača med njimi ni videti; v tem kotu eden s čeljustnicami koplje in rahljá zemljo, drugi jo odnaša, tam spet tretji postavlja trden zid in včasih pride tudi polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti trdno, morajo podreti in iz nova začeti.

Pa po trdem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro vé in nobeden mravlji ne bo zameril, če si od dela malo oddahne in svojemu želodcu kaj boljšega privošči.

Vsako mravljišče ima nekaj ptujih majhenih živalic v svojem stanu. Imenujemo je zeljšine uši, ker so res ušém podobne, in vsakdo jih je že po bezgu ali po kaki vrbi laziti videl. Tem živalcam so mravlje posebno dobre, nosijo je na solnce, gleštajo je in jim strežejo, kakor le morejo, tudi hrane jim donašajo in rajše same stradajo, da le njih živinica pomanjkanja ne trpí. Te uši so res domača živina vsega mravljišča, od ktere dobiva sladek vžitek. Te živalce imajo na hrbtu dvoje ceví, v kterih se nabira neka sladčica, po kteri mravlje posebno hrepené. Ko pride mravlja do uší, začne se jej prilizovati, boža jo in gladi s tipalnicami toliko časa, da izpusti uš po vsaki ceví kapljico one sladčice, ktero mravlja željno posrka. Tako gre mravlja od uší do uší, da ima dosti. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim nič hudega ne zgodí; mravlje lepo za-nje skrbé, kakor kmet za svojo molzno živino, in res, kar je kmetu krava ali ovca, to so mravlji te uši.

Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj vrsté, zbudili so življenje v jajčecih, ki so do zdaj pri miru na mestu ležala, na ktero so je delavci spravili. Začnó se gibati in iz vsacega jajčeca zleze črvič ali gosenica. Pridnim in skrbnim mravljam dá to posebno veliko opraviti, ker družina se je hudo pomnožila in novorojenci imajo vedno lačne trebuhe in le gledajo, kje bode kaj ugrizniti. Ker si sami še ne morejo potrebnega vsakdanjega kruhka poiskati, donašajo jim ga mravlje pridno od jutra do hladnega večera. Domá je vedno sto in sto ust odprtih, ki željno pričakujejo svojih strežnic. Mravlja prinese hrano v čeljustih in črvič odpre svoja usta na široko in zijá, kakor žejni srakoper v gnjezdu. Mravlja ga pita po malem s prinesenim jedilom, ktero bliskoma zgine v požrešnem žrelu. Ko bi to dolgo trpelo, moralo bi vseh mravelj biti konec. To je še njih sreča, da trpí to pitanje le nekoliko dni, ker potem se leni trebušniki zapredejo v tenko kožico in iz gosenic postanejo bube, kakor se zapredejo svilodi v kokone.

Te bube ljudjé navadno mravljinja jajca imenujejo in je nabirajo za ptiče, kterim ta hrana posebno tekne. Bube se morajo pa popred v soparju zadušiti, sicer bi nabiravcu čez nekoliko dni kašo upihale.

Mravljam je kaj zeló všeč, da so ti požeruhi upokojeni, ker zdaj se zamorejo oddahniti in tudi za-se bolj poskrbeti, posebno pogosto hodijo zdaj k ušém v vas, vse je spet veselo in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje trpí le nekoliko dni, ker potem se začnó bube spet premikati in iz tenke kožice prikobacajo mlade mravlje. Torej se zdaj mravlje spet bolj doma držé in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, pretrgajo s čeljustmi lahno tenko kožico na onem koncu, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjó strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih celic, pa so še slabe in neukretne. Po vsem životu se jih drží ozka srajčica iz tenke bele mrenice, in starše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skrbljivo, da bi mehkih udov ne ranile. Ko so te zadnje vezi odpravljene, dajo jim precej kaj dobrega jesti, in potem, ko so se okrepčale, vodijo je po mravljišču in jim skazujejo vse kote in pote, ker zdaj bodo morale same za-se in tudi za druge skrbeti. Iz jajčec namreč so se izvalile razun navadnih mravelj tudi moške mravlje in babice, ktere nikoli iz mravljišča ne gredó, torej jim morajo delavci donašati potrebnega jedila. Novinci so kmalo spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe, in vsa družina živí veselo in srečno.

II.

Ali komu se sreča vedno smehljá? Velikrat pride nesreča, ko se je ni nadjal nobeden. Neko jutro, ko so mravlje komaj vstale in so še na pol zaspane po mravljišču lazile, prilomasti ena, ki je že zgodaj vstala in že na ogledih bila, na mravljišče; veselje se jej bere na obrazu, hitro ošvrka nekoliko sester, in kmalo je vse na nogah. Več ko tretjina družine se urno podá proti kolovozu, kteri je skozi gozdič peljal. Mravlja, ki je prijetno novico prinesla, kaže jim pot. Zdaj pridejo na pot in hitro obspó poljsko miš, ktera je mrtva sredi pota ležala.

Ali kjer je sreča, tam je tudi nesreča, in nesreča je prišla za mravlje zdaj v podobi kolesa na samotežnem vozičku, ki ga je star mož, s plevelom naloženega, pred seboj peljal. Levo kolo gre ravno čez miš — in kjer je bilo pred enim trenutkom še vse živo, tam je zdaj ostudno mrtvišče. Skoraj vse mravlje je potrlo kolo, ktero je nemila osoda ravno zdaj mimo pripeljala. Le malo jih je odneslo peté in te zdaj bežé od nesrečnega kraja; v sredi peljejo tudi kakega ranjenca, kterega je kolo po sreči le za kako bedro zgrabilo in mu saj še celo glavo pustilo.

To je bila velika izguba za našo družino! Kdo bo zdaj babicam stregel in moške redil, ker premajhena je peščica srečnih, kteri so splošni uimi ušli, da bi mogla vsa dela opravljati? Del in opravil je na kupe, delavcev pa malo.

Preplašeni pribežé v eni sapi ostali domú in naznanijo sestram strašno prigodbo. Velika žalost obide družice; s pobitim srcem obžalujejo svoje sestrice, ktere jim je nemila osoda tako zgodaj vzela. Pa mravlja tudi v žalosti ne izgubí poguma in si vé iz vsake stiske pomagati.

Ko drugo jutro zarija nebo prepne, že so naše mravlje vse na nogah; nekaj posebnega danes tuhtajo, ker tako nemirno sem ter tje tekajo in se pogosto s tipalnicami ližejo. Ena, ki je tudi nekoliko veča mimo drugih, ima posebno veliko opraviti; vedno šviga od mravlje do mravlje in je pregleduje, kakor general svoje vojake, predno je pelje v ogenj.

Zdaj se vzdigne črna truma, straže odpró vrata na široko, in kot hudournik se vsuje četa po mravljišču. Le malo, kar jih je pri babicah za postrežbo in pri vratih za stražo neobhodno potrebno, jih je ostalo doma, vse druge so se vzdignile. Zunaj zleze ona velika mravlja na neko bilko in od ondot pregleda še enkrat svojo armado, potem jo pelje navzdol v gozdič.

V tem gozdiču, ne daleč od našega mravljišča, je stanovala druga manjša družina mravelj, ki so se od naših črnih le po barvi ločile, bile so namreč rujave. Mirno je živel rod za rodom že mnoga leta; bile so ravno tako pridne in delavne kakor črne; takisto so skrbele za svoje potomstvo. Ker so se pa v bolj senčnem kraji gozda pod košato jelko naselile, obsevalo jih je solnce manj ko druge, torej so se njih mladiči tudi navadno ene dni pozneje izlegli, ko pri naših črnih mravljah.

Solnce je že precej visoko stalo in pregrevalo tudi skrito mravljišče. Skrbno nosijo rujave mravlje svoje bube iz dna proti vrhu in se že naprej veselé časa, kedar se bode mladina izlegla. Ali — kdo vé, kaj jutri pride!

Črne mravlje, ki so zjutraj hitro šle od doma, prišle so zdaj blizo omenjenega mravljišča. Ene gredó bliže in bliže, pridejo na mravljišče, ogledajo vse in potem se hitro vrnejo k svoji armadi. Precej potem se zakadí vsa armada na mravljišče, obležejo vsa vrata, pokoljejo vratarje in z združeno močjó planejo v stan. Rujave mravlje se precej ne zavedó in ne razumejo, kaj to pomeni; osupnjene gledajo, kaj se bo ž njimi zgodilo. Roparji pa, ker tako smemo črne mravlje imenovati, padejo nad bube, vsak zgrabi eno in pobegne ž njo. Ko domače mravlje vidijo, kaj se godí, da jim roparji njih mladino vzeti hočejo, vržejo se srdito nad sovražnike, ali — sili se ustavljati ne morejo. Med tem, ko se z enimi rujejo, odnesli so že drugi bube.

Črni roparji pa hité s svojim plenom domú, kjer jih tovarši že željno pričakujejo. Ko pridejo premagavci, obspó je straža in doma ostali delavci, vzemó jim bube in je spravijo v varen kraj. Kakor da bi bila to domača zalega, gleštajo jo črne mravlje, in ko drugi dan začnó iz bub lezti, pomagajo jim tudi belo srajčico sleči, ravno tako, kakor bi bile njih rodú. Rujave mravlje dobé precej jesti in se kmalo sprijaznijo s črnimi. Reve ne vedó, da so sužnje. Roparjem v čast pa moramo reči, da s svojimi sužnjimi usmiljeno ravnajo in da si prizadevajo, njih osodo jim kolikor moč zlajšati. Delati morajo, kakor druge, pa tudi pri jedi niso ločene; le ko gredó ven, kako delo opravljat, gre ena črnih kot birič ž njimi in, če se obotavljajo, priganja je k delu, česar pa večidel ni treba.

Dan preide za dnevom, sužnji so zadovoljni, ker boljšega prostega življenja ne poznajo, in pridno opravljajo dela svoji gospôdi.

Neki dan prinese črna mravlja novico, da v gozdu, ne daleč od hiše, rejen hrošč pojema. Oddelek rujavih mravelj, pod vodstvom treh črnih biričev, napravi se mastnega kebra v hišo pritirat. Ko pridejo na mesto, prestrašijo se biriči, ker krdelo rujavih mravelj je hrošča obleglo. Hitro se mislijo umakniti — pa je že prepozno; že so je rujave obsule in strastno objemajo svoje rejence, ki so jim bili vzeti, ko še niso zagledali luči belega dneva. Sužnji tudi kmalo spoznajo svoje rojake in združeni se vržejo zdaj na črne trinoge; eden jim komaj uide, ostala dva pa na drobne kosce raztrgajo, ker tudi mirna mravlja divjá, kedar brani svoj rod ptujih napadov.

V stanišču rujavih mravelj je vse židane volje. Naglo napravijo veliko gostovanje, pri mastnih hroščevih kračah obhajajo rešitev svojih ljubih iz sužnosti. Veselje se bere na vsakem obrazu, zdaj jim ničesar ne manjka, le spomin na nesrečne sestrice, ki še pod ptujim jarmom stočejo, teží jim srce in jim grení sleherni grižljej. Enoglasno sklenejo drugi dan še druge sužnje rešiti, naj veljá, kar hoče.

Pri črnih mravljah je pa vse drugače. Neka pobitost in klavernost se je vseh polastila; na sužnje še bolj pazijo in je ne pusté iz mravljišča. Med seboj se vedno posvetujejo, kaj bi bilo početi.

To je gotovo, da oba roda zdaj ne moreta več sosedno skupaj živeti, preveč sta se že spoznala; drug je drugemu na poti, sovraštva in bojev bi nikoli konec ne bilo. Juterni dan bo razsodil, kteri rod bo obveljal.

V obéh taboriščih se pripravljajo na boj. Črni so tirali svoje rujave sužnje v najglobočeji stan in postavili straže, da jim nihče ne uide. Potem se vzdignejo vsi delavci; vse kar se le gibati more, gre v vojsko, strahljivca med njimi ni.

Na majheni trati v gozdu se srečate krdeli. Ko bi trenil, zakadite se druga proti drugi, in boj se prične. Navadno se jih sprime več od obéh strank; grizejo in koljejo se nekoliko časa in, ko se potem klobčič razmota, leží jih obéh strank nekoliko mrtvih na tléh. Tudi po dve se sprijemate in se skušate, ktera bo zmagala. S čeljustnicami skuša vsaka svojega sovražnika raniti in potem, ko mu je rano vsekala, spustí va-njo kapljico neke skeleče kisline, ktera ranjenega sovražnika umorí. Ono kislico si napravlja mravlja v posebni žlezi, imenujemo jo mravljino kislino. Ko je enega sovražnika zmagala, vrže se nad druzega in tako naprej, toliko časa, da je ona zmagana ali pa da je sovražnik popolnoma vničen.

Čeravno je že sama ranjena, vendar ne odjenja, dokler je moč popolnoma ne zapustí in še potem, ko že predrtih prsi na tleh leží in se že več gibati ne more, zgrabi še sovražnika, kterega doseči more; celó, ko je že mrtva, ne odpró se čeljustnice, ktere je v smrtnem boru v sovražnika zasadila. V svoji gorečnosti napade celó kacega prijatelja, pa kmalo spozna svojo zmoto, poboža ga s tipalnicami, kakor bi ga hotela za odpuščanje prositi, in potem se toliko bolj srdito vrže nad svoje sovražnike.

Tako so se borile naše mravlje: kolikor bojevavcev, toliko junakov. Bojišče se je kadilo od strupene kisline. Tú neseta dva vojaka ranjenega pajdaša v varen kraj, da si opočije; tu hité drugi še neutrujeni na bojišče — novi boj, nova junaštva, pa zmaga se ni še nagnila na nobeno stran, akoravno je bojišče že pokrito s padlimi junaki. Le majhena tropa se še borí, pa utrujena po dolgem boji omaguje —; kar privrší iz zatišja četa čvrstih spočitih rujavih vojakov in spet se vname:

„strašni boj, ne boj, mesarsko klanje.“

Kar jih je bilo črnega rodú, vsi so padli pod čeljustmi neusmiljenih zmagovavcev. Ves junaški rod je poginil v boru za svoje domovje.

Ošabni in veselja pijani zmagovavci deró zdaj na dom zmaganih sovražnikov, kjer so bili še zaprti rujavi sužnji. Ko bi trenil, ležé črne straže na tleh; oproščeni sužnji se zedinijo s svojim oprostiteljem, razderó poslopje in potem se vrnejo v prosti dom.

Večerna zarija rumení gozdna drevesa in obseva razvaline mravljišča, v kterem je prebival hrabri rod v sreči in blagostanji. Pa kdo se bliža mravljišču? Črna mravlja, s krvavimi ranami pokrita, plazi se po strtih nogah do razdjanega doma. Rujavi razuzdani sovražniki so je zgrešili in, akoravno že na pol mrtva, vendar se še plazi do kraja, kjer je gospodoval njen rod. Zadnja njenega rodú premišlja pretekle čase, in solza se jej utrne in moči domača tla, ktera so jej oskrunili ptujci.

Fr. Erjavec.

137

O218. Vinska trta.

Steza, ki vodi z brega, pripelje nas do nečesa, česar na severni strani hriba nismo videli nikjer, namreč — do vinograda. Na levi strani steze raste krevljasta vinska trta, precej na široko v vrstah, in se prijema z vilastimi ročicami kolja, s kterim je podprta. Kraj steze je napeljana tudi na brajdo.

Stopimo malo bliže! Zdaj še smemo blizo; jeseni pa, ko bo grozdje dozorevalo, ne bo varno hoditi po vinogradih, kajti lehko se takrat pride v neprijetno dotiko s čuvaji.

Skoro smo prišli že prepozno, težko je najti še kakov cvet. Tu-le je še eden! Pa kako revno je to zelenkasto cvetje! Res, da bi po cvetji in po krevljastih vejah ne mogel človek soditi, da skriva ta rastlina tako moč v sebi. Toda zares lepo je okroglo, pri dnu srčasto peterokrpo in debelo nazobčano listje.

Mali, neznatni, pa lepo dišeči cveti stojé gosto skupaj v grozdih. Vsak cvet ima kratko, peterozobo čašo in pet venčečevih lističev, ki imajo pa to čudno posebnost, da niso pri dnu skup zraseni, kakor je to pri drugem cvetji, ampak pri vrhu. Venčec sedí tedaj na petih prašnikih in na pestiču kakor okrogla strešica.

Znamenita je res ta posebnost, kakor da bi droben cvet imel to strešico zató, da ga dež in druge nevgodnosti ne morejo motiti in mu nagajati, da ne bi vtemeljil posebnega svojega plodú, malosemne sočnate jagode, iz ktere se dobiva pijača vseh pijač — vino.

Da, vino! Vino pomlaja starčeka, krepča moža po dovršenem delu in ga utrjuje za nove skrbí in nadloge. Vino je že zató velik dobrotnik človeški, ker človeka uči pozabljati skrbí vsakdanjega življenja. Vino je pijača veselja, vino odpira prijateljska srca, vino navdušuje duha z novo srčnostjo. Hitreje se gibljejo misli, laglje stopajo blagi občutki iz prsi globočine; roka dobiva moč, srce pogumnost.

Nobena stvar se tako natihoma in skrivši ne priplazi in ne postane naš najljubši tovarš in najzvestejši spremljevavec skoz življenje, pa tudi nobene stvarí še ni človek tako hvalil in opeval, kakor vino.

Vino ni krivo, da je ljudjé le malo znajo zmerno vživati. Da so nasledki nezmernega pitja vina žalostni, to se vé, pa saj so nasledki vsake druge nezmernosti tudi žalostni. —

Z brega gredé zagledamo bolj daleč proč od sebe še nekoliko vinogradov. Tu na meji vinstva so le bolj redki, bolj proti jugu unkraj une gore je pa po brežuljkih vinograd pri vinogradu. Po naših krajih je prvi pogoj dobrega vinstva solnčnata lega. Zató pa rastó najboljša vina po goricah, obrnjenih proti jugu, kjer zadej stoječi hribi varujejo vinsko trto ostre burje in mrzlega severja.

Trta ne trpí ne mraza ne vročine, če sta prehuda. Zató pa ne raste niti v prav vročih, niti v prav mrzlih krajih, ampak le med 29⁰ in 50⁰ zemljepisne širokosti; todi pa okrog in okrog zemlje povsod, kjer ima dovolj solnca in kjer so jej tudi druge okolnosti vgodne. V severni Afriki jej je že skoro prevroče, tako da se najbolje obnaša po osojah. V nekterih krajih perzijskih izkopljejo 6 do 10 čevljev globoke jame, v ktere sadé trto, da jej ni prevroče. Po takih vročih krajih ne delajo povsod vina, ampak vživajo le grozdje; tudi bi bilo vino škodljivo pri taki vročini. Zató je pa bil Mahomed prepovedal Arabljanom vino piti. Malo je rastlin, o kterih bi bil človek toliko, kolikor o trti, obdržal si v pameti, kaj da se je godilo ž njo v starih časih.

Trta se opira in pleza po drevji in po kolji, kakor bi htela prositi človeka, da naj jo sadí in podpira. Sadil jo je tudi, od kar se je zavedel in ne bo je opustil. Že Noe jo je zasadil, ko je naznanjala mavrica, da odslej se začenja veselo in prijazno življenje in rastje brez ovire.

Vinska trta raste divja po več krajih Azije na jugu visokih kavkaških gorá. Feničanje so jo prinesli na Grško, iz Grškega so jo zanesli v Italijo okrog 180. leta pred Kristom. Na južno Francosko so prinesli trto Feničanje 600 let pred Kristom iz Azije. Rimski cesar Domicijan je bil prepovedal trto. Dobri cesar Prob (267 po Krist.) ki je sam rad vino pil, pa je zapovedal nasaditi jo kraj reke Rena in po Panoniji. Takrat tedaj so jo zasadili po Sloveniji, po Hrvaškem in tudi po Srbiji. — Trta ljubi dobro zagnojeno, peščeno prst, ne pa mokre ilovičaste. Kako jej ugajajo vulkanska tla, to kaže vino, ki raste krog Vezuva v Italiji. Tako je posebno, da so mu dali ime: Kristove solzice.

Reja je trto spremenila, kaplja na dobroti toliko pridobila, da je kaj. Skušnje in vednosti so učile človeka, kako naj pripravlja vino, da bo najbolje. Dosegel je človek tudi toliko, da se sme nektera vinska kapljica res imenovati pijača vseh pijač, kar jih premore dolina grenkih solz.

Skoro ni treba spominjati, da je za vinske kraje čas berbe najveselejši in najimenitniši čas celega leta. Ako bi prišli o sv. Mihelu sem, slišali bi, kako se razlega veselo petje po jesenskem zraku, kake šale delajo gorniki pri branji in tlačenji žlahtnega grozdja. Pod večer pa bi videli, kako se svetijo ognji, zdaj tu zdaj tam, po goricah, in čuli bi strel na strel, godbo in smeh vesele mladine, na plesu zbrane. Po Slovenskem, Hrvaškem, Ogerskem, v Švajci, na Renu in na Francoskem, na kratko povsod, koder trta vince rodi, praznuje se berba, ki je gorniku res najlepši čas sicer težavnega življenja.

I. Tušek.

II. Narodopisni in zgodovinski sestavki.

188

0 219. Beli Kranjci.

V krilu naše mile domovine živé ljudstva, ki so v izobraženosti, jeziku, noši in šegah tako različna, da se ptujec tej razliki dovolj načuditi ne more.

Vso pozornost pa zaslužuje zbog svojega odstopa od druzih Kranjcev tisto ljudstvo, ki unkaj Gorijancev in Kočevarjev ob Kolpi od Metlike do Osilnice prebiva. Ko se na Gorijance od Novega mesta prisope in čez ta hrib proti Luži prevagne, odpre se vid po metliški okolici tje do Ogulina; in vedni tovarš, ki človeka povsod spremlja, kamor koli se obrne, je velikanski Klek, shodišče slovenskih čaravnic, ktere po noči tje na ples letajo, česar vendar v naši dobi noben, bolj prebrisani človek več ne verjame. Na desno proti jugu od Vahte skoraj do Tančegore se razprostirajo, štiri ure daleč, vinske goré, in ker solnce precej, ko na zreniku lice pomolí, svoje žarko oko na nje ravná in je še delj ko do malih južin živo prepeka, dajejo one tako kapljico, ki vnema kri in zamika srce.

Te gore rivajo za svojim hrbtom kočevski mrzli zrak nazaj in vežejo Gorijance s hribi, ki iz vojaške meje na Kranjsko segajo in Poljane ločijo od metliške okolice, ktera z gorami obdana samo proti hrovaški meji odprta stojí.

Stanovniki so po verozakonu različni: nekteri, in teh je največ, spadajo k zapadni, drugi k vzhodni cerkvi; nekteri izmed poslednjih so se pa z zapadno cerkvijo zedinili, obdržavši obred iztočne (grške nezedinjene) cerkve. Ti vsi živé med seboj v pravi krščanski slogi tako, da bi se drugim bolj izobraženim deželam smeli v izgled postaviti.

Oprava (obleka), od kranjske popolnoma razločna, akoravno pri vseh priprosta, ni vendar pri vseh enacega kroja. Ti vidiš okrogloliČna rudeča dekleta z bistrimi, večidel plavimi očmí, in ko na smeh postavijo usta, vidijo se jim lepi drobni, ko sneg beli zobjé. Njih čelo krasi parta (šapelj), nakinčana z leskečimi kamenčki, ki so v žolto (rumeno) svilo vdelani in z biseri obdani; in to zahteva spoštovanje, ker je znamenje devištva. Na glavi nosijo belo pečo, ktere roglji so nazaj priviti in umetno zloženi; bela, drobno nabrana robača in rokavi, ki pokrivajo modrec in prsi in do pol pasa segajo, na prsih z lepo od biserjev leščečo iglo speti, ti so njih doljna obleka. Vrh tega prtenega oblačila pride zabunec, to je, bela suknja, ki čez kolena do ribic sega. Take so Semčanke. — Staroverka nosi, kakor Kočevarica, košuljo iz celega, brez modreca, in rokavov; nikoli je ne boš videl brez pregače (zastora), ki je iz volne tkana in umetno prepisana. Zakonska se spleta v dve kiti, ki po prsih visite, in ako je premožna, vpleta desetice in dvajsetice (od tod pride prevrtani denar); revna pa vpleta prstane ali kako sliko (podobo), ktera je iz bele kostí lepo narejena. Ta kinč, ki si ga v kite vpletajo, imenuje se vpletki. Na kite na glavi pripne od obéh platí nad ušesi belo pečo, ki po hrbtu visi in jo opregačo imenujejo. Devica se le v eno kito spleta, ki zadej po hrbtu visi, in nosi na glavi rudečo kapo kakor Poljanke. Nogavice imajo pisane. Dekleta po Poljanah in Kostelji spletajo svoje lase v rudeči kiti, ki jo z rudečimi vrbci (trakmi) kot pol klobase od ušes proti vrhuncu pripletajo. Zakonski nosijo bele, od prednje platí klekane pocele (avbe), ki na vrhuncu špičasto po strani nad zatilnikom čepé. Njih nogavice so pisane ter iz volne pletene; pri vseh drugih ob Kolpi pa bele. Poljanke, Kostelje, Osilčanke nosijo repove.

Enaka razlika je tudi med prebivavci moškega spola: vsi nosijo bele, po hrvaško skrojene hlače. Semčan in Kosteljec nosita škornje, kar jima prav lepo k hlačam stojí. Poljanci, Viničanje in Metličanje nosijo večidel mestve (čižme), samo s tem razločkom, da je Viničan in Metličan po členkih vežeta. Vsi nosijo po strani na boku pisan torbaček. Opanke so obutev samo tako imenovanih Vlahov, ki so se na krajnsko naselili; med Poljanci je nosijo le tisti, ki v Krajino (militaro) po trgovini hodijo.

To ljudstvo je lepe, trdne, bolj srednje velike postave. Bojančanje, Marendolci, in Žumberčanje so se v te kraje naselili ter govoré čisto srbsko-hrovaško narečje; imajo tudi svoje posebne šege in navade, in kakor se mi zdi, spadajo k sluinskemu regimentu; na svoje stroške na stražo v Karlovec in na granico hodijo, in si iz svojega vojaško opravo omišljujejo v mirnih časih. Ob Kolpi po metliški okolici govoré slovensko-hrovaško narečje. Poljanec in Kosteljec se srbsko-hrovaškemu narečju bolj približujeta in izgovarjata vse besede, ktere Krajnec na *ec* in *ek* izreka, na *ac* in *ak*, postavim: tobolac, ustavak. Ravnagora in Delnice unkraj Kolpe morajo biti krajnska naselitev: tu se sliši govoriti: biva, šva, kakor na Gorenskem. Tudi je Primorci in Hrovatje imenujejo Krajnce.

Med belimi Krajnci je Poljanec najbolj vesel; on malokdaj tiho gré, ampak vselej poje, in da-si ravno še precej krajnsko govorí, vendar so njegove pesmi čisto srbsko-hrovaške. Kdor je srbske narodne pesmi bral, pa Poljance peti slišal, utegnil bi misliti, da jih je Vuk v Poljanah zbiral.

Ako ravno ženski spol veliko trpí, ker znosi ves gnoj na glavi v vinograde in njive, kamor se voziti ne more, in tudi moška dela opravlja, kedar možjé po tršt vu odidejo, ima vendar veliko pesem, ki je poje povsod, koder gre. Ako je Poljanka sama, poje sama; ako ste li dve, ena vodi, druga pa prilaga.

Ona ne misli dolgo, ktero pesmico bi zapela; kar jej pred oči pride, od tega tudi zapoje. Ako je po letu v košenicah in seno grabi, zapoje, ko je treba domú iti, da jo drugarice slišijo:

„Doba došla, da idemo doma,
Da idemo h kuči pevajuči.“ i. t. d.

Ako gre kod sama po gori, daje si srčnost, ter zapoje kako pobožno pesmico:

„Moli Boga, rožica devojka,
Moli Boga, ne boj se nikoga,
Nit se boj Turka nit ajduka.“ i. t. d.

Poljanka je rada zmerom vesela; toda njeno veselje izvira iz mirne vesti in čistega srca; ona ima bolj v čislih svoje poštenje, ko vse drugo blago.

Zemlja je tu večidel kamenita, in daje prav po pičlem kruha ljudém, ki obračajo vso svojo pozornost le na vinograde, kteri pa zahtevajo mnogo truda in stroška, pa je malokdaj obilno povrnejo; temu je največ vzrok toča, ki te kraje rada obiskuje. Na Gradniku v semiški fari je pred nekaj leti sedem let zaporedoma toča vse potolkla. Njih revščina pa največ izhaja iz majhenih zemljišč. Ne vem, ali iz strahú pred vojaškim stanom, dajali so nekdaj očetje med svoje sinove zemljišča razpisati; ali pa so se morebiti po izgledu svojih hrovaških sosedov vsi moškega spola v hiši poženili, in potem, ko jim je gosposka v delitev privolila, se med seboj razdelili. Nikjer vendar ni bila delitev tako na drobno razdrobljena, kakor v Kostelji: tu spada polovičar (polgruntar) med prve kmete; naj več jih je, ki imajo po četrtino, šestino, osmino, ali celo samo šestnajstino zemljišča. Torej Kosteljec večidel pšenice ne seje; ampak obseje majheni prostor, ki ga ima, z najpotrebnišimi rečmi. Na zimo gre vse, kar je moškega spola še pri moči, po svetu — s trebuhom za kruhom; Osilničan popade žago in gre na Hrovaško; Kosteljec zadene kišto in se poda na Ogersko; Poljanec in Semičan nasledujeta Kočevarje in obiskujeta Nemško. Po tej trgovini si pridobé, da plačajo davke, in si še kak mernik kupijo za dom. Vendar bi jaz mislil, da kmetija poleg tega trštva svojo škodo ima, ker bi se brez tega mnoga krpa (kos) zemlje še bolj obdelati in porabiti dala, ktera zdaj pusta leží. Ni navade brez razvade!

Goveja živina je tako majhena, da enake nikjer nisem videl. Res je, da so v nekterih krajih strmi hribi in jako grdi klanci; pa vendar mislim, da bi se govedina srednjega plemena lehko imela. Med vsemi si Poljanec po svojih strmih in kamenenih košenicah še največ sena nakosi, pa ga več stane, ko je vredno. Po občinskih pašnjah je grmovje zatrl, ker je brinje in trnje popalil; da bi pa namesto unega kaj koristnega zasadil, tega se ni poskrbel; zdaj se mu krava ves božji dan po praproti na solncu prepeka, in ko pride sestradana brez mleka domú, brž misli, da jej je narejeno.

Kolo (narodni ples), pri kterem se dekleta, tudi mlade (žene), vzajemno nasprotno na suknjah za žepe držeče v podobi šestila okoli vrté, dve stopinji naprej, eno nazaj gredé — to se v nekterih krajih v svoji stari svetačnosti še zmeraj vodi, v nekterih se je pa tudi že opustilo. Med njimi je vselej ena vodja in sicer taka, ki je najbolj urna in največ pesem vé, zakaj kolo se prepevajoče vodi, dokler se ples ne začne; kedar se pa ples začne, odstopijo vse tiste, ki so slabe, ali pa ki ne znajo na las z vsemi drugimi dve stopnji naprej, eno nazaj poskočiti, zakaj v enem trenutji morajo noge vseh po zemlji poteptati in zopet odskočiti v zrak. Stari trg v Poljanah je bil njega dni velikonočni ponedeljek pred večernicami ves v takih igrah, in vse je od petja grmelo, ker vsaka vas iz cele župnije je ondi na svojem prostoru svoje kolo praznovala. Kolo se začne vselej s pesmijo:

Zbiraj se, zbiraj lepi zbor
Prelepih vseh mladih devojak i. t. d.

Vsled tega se pojó razne pesmi v čisto srbsko-hrovaškem narečji, da se človek zares prečuditi ne more, ako pomisli, kako so se mogle te pesmi na kranjsko zemljišče zasaditi. Kolo se v naši dobi redkokrat vodi, samo o večih praznikih in na piru (svatbi) drugi dan po poroki, ako nevesta ni vdova. Pirne (ženitninske) šege imajo nekaj enacega z navadami starih Rimljanov o piru. Na dan poroke za rana, predno se dan napoči, pridejo svatje z mladoženjem (ženinom) na nevestin dom, streljaje in „Kraljeviča Marka“ popevaje. Pred hišo je pristreže kak prebrisan šalec, ki ž njimi šale vganja, je šegavo kaj vprašuje in modro odgovarja, dokler se v hiši pospremi. Stopivši v hišo, ne vsedejo se za mizo, ampak po klopéh. Skleda polna orehov in lešnikov čaka pripravljena na mizi. Nevesto (mlado) pripeljejo vso plaho iz kakega kota ali kamre k mladoženju, ki sredi stanice stojí. Starašina mu ob kratkem pové, da je zadnja doba sezuti detinske postole (črevlje) in stopiti v društvo môž. Po končanem govoru ženin, vzemši podano skledo z lešniki, vrže je proti vratom med otroke, ki se za nje prav jagmijo (pulijo); od dečakov na ta način stopivši, poda nevesti desno roko, ki ju sklenjene starašina z vinom navkriž polije, rekoč: „V imenu Očeta in Sina in svetega Duha.“ Na to rekó vsi drugi: „Amen.“ To je hišna poroka. — Zdaj se vsedejo okoli mize po redu svoje častí; prvo mesto zavzameta ženin in nevesta na sredi med vojačico in vojačem, po tem prideta starašina in zastavnik (ki bandero nosi). Žene sedejo na desno stran neveste, ločene od moških, tako da nevesta mejo dela. Nevesta nima zdaj še nobenega druzega kinča na glavi, kakor parto.

Ko se daniti začne, izpusté nevesto izza mize, ki da vsakemu svatu po vrsti robec in odide kinčat se za poroko. Ko je mlada (nevesta) nakinčana s svilnimi vrbci, ki z glave do pleč visijo, s parto na čelu in z leskečo krono venčana, vzdignejo se svatje na noge, streljajo in pojó razne pesmi po poti gredé. Tu se ne sliši godba (muzika). Poljanci le pojó dva po dva; eden vodi, drugi prilaga. Kedar ena dvojica vrsto izpoje, zapoje jo druga, in tako gre od prvega para do zadnjega. Če ima ženin več takih parov, bolj je imeniten. Tu se pojó srbsko-hrovaške pesmi raznega zapopadka, da se razlega krog in krog. Nevesta daje ljudém, ki jej naproti pridejo, belega kruha iz žepa; za ta dar dobí voščilo, da bi se jej v novem stanu dobro godilo.

Mrliči se spremljajo na pogreb z velikim žalovanjem. Cela vas se večkrat zbere na sprevod mrtvega, ako je bil v življenji v časti. Ne najét, ampak radovoljno gre ženski spol za takim mrličem in narekuje za njim, to je, na glas jokaje prešteva vsa njegova dobra dela. Tu se ne poje nobena pesmica, ampak kar ktera vé od njega, to tako sestavlja in na take besede povdarek deva, da se vezano izgovarja; včasi tudi ne. Da bo vendar bralec zapopadek od tega imel, naj naznamim vpitje zakonske žene za svojim možem:

Prelepi moj mili mož! komu si me izročil?
Zlato moje dobro! zakaj si me zapustil? i. t. d.

Pojedine, na ktere se povabijo pogrebniki in varovnice, dajejo se še zmerom, toda kedar kdor premore, nekterikrat tudi ob letu, večidel v jeseni. Na takih pojedinah mora biti devet jestvin (jedil); kedar se po tri sklede izpraznijo, moli se za mrtvega. Taka pojedina se karmina imenuje.

Opravo (obleko) si beli Krajnci domá narejajo. Ovčjo volno žene doma po zimi spredejo, dajo v tkajo in v stope; takisto spredejo tudi predivo doma. Vsak gospodar zna skoraj postolje (črevlje) šivati. — Čednosti teh ljudí so: gostoljubnost, prijaznost, zadovoljnost in pokorščina; napake so: kletvina, nezmernost in pa nevoščljivost. —

Njih pregovori so: Dan se izza rana lovi; komur se je molit, s tem se ni borit; ki ne vaga, nema blaga; brez skrivalca ni kralca; nepovabljenemu gostu se stolec za vrata stavi; kar mačka rodi, rado miši lovi; delaj, ko da boš vavek živel, moli, ko da boš vale umrl; koliko vran belih, toliko mačeh dobrih; koder mačka spi, lonec pokrij; sita vrana lačni ne razume; trn se izza mlada špiči.

J. Kobe.

/189

0 220. Goslar.

(Poleg polskega.)

Ob mestnih vratih sedí človek, krog kterega se od ranega jutra do trde noči neprestano zbirajo ljudjé. Razni ljudjé se shajajo ondi, in le redko kedaj se naključi, da bi se mimogredoči ne ustavil, da čuje miljene glasove revnega starčka. Človek, na kterega so obrnjene slehernega poslušavca očí, sedí na kamenu pri poti in vleče s kratkim lokom po prostem orodji, po tako zvanih javorjevih goslih. Med prijetno glasbo vpleta vselej enoglasno pesem, s ktero slavi dela hrabrih junakov, ki so že živeli ob tisti dobi, ko se še ni bilo polje Kosovo napojilo s srbsko krvjó, in oni, ko so se bili rešili smrtonosnega groma in se poskrili po nedostopnih pečinah hercegovskih in črnogorskih.

Človek ta je slep goslar. Na licih se mu poznajo žarki solnčni, kar pa tudi ni čuda, ker sedí ves dan pred vasjó ali pred mestom in gleda proti nebeški višini na neizmerno modrino, po kteri letajo raznobojni oblaki in se pomiče solnce, čegar žareči žarki se mu vpirajo v zaprte zrenice. Predno si znoj s čela obriše, prime še za čarobne strune svojih gosli, in kakor bi hotel solnce prisiliti, da mu razsvetli večno temo, sledí mu z zatisnjenimi očmí. Njegove oči se ne bojé žarkov velike dnevne zvezde, kajti zrenice so zaprte za zmeraj in ne poznajo modrine nebeške; one ne vedó, kaj je krasota vesele pomladi; on ne pozná ne sveta ne ljudí in kar se v njem giblje in živí, ni pogled sedanjosti, marveč spomin davnih in preteklih časov. Kar on z žalostnim glasom popeva, to ni radost pomladi in iskrenost ljubezni, marveč velika, da-si ravno s slabim in prostim glasom pa s tolikanj večo dušno radostjo popevana dogodivščina nesrečnega naroda.

Kraj njega leží na tleh širok klobuk, ne da bi ga varoval solnčne vročine, ampak da čuva sivo glavo neprijetnega dežja. Dobrosrčni Serežanje in Bosnjaki mu mečejo v skledico bakrenih penezov za zlate pesmi, s kterimi slavi neumrle junake Lazarja, Kraljeviča Marka in Miloša.

Slovani na južnem bregu Donave so národ, ki se med drugimi lepo odlikuje v vojnem značaji. Oni so jako utrjeni sinovi narave, pa tudi priprosti v vsem svojem življenji in blagega srca. V Črni gori se vedno bojujejo s Turki, ki so se naselili po neprijaznih dolinah njihove dežele; pa zakaj trpé neprenehoma taki boji? Zavoljo kamenitih sten in visokih planin. Komaj zagleda še otroče beli svet, že mu visi orožje pri zibelki, in ko ga zakrije črnega groba večna tmina, ki skoro vsakega Črnogorca v boji zasači, neha še le vojak biti.

Na bregu brze Drave in bistre Donave sta pripravljena Srb in Hrvat biti boj krvavi z divjim in sirovim sosedom Turkom.

Srb ne more pozabiti zlatih in srečnih dni o času Dušanovem; zatorej je vsajena za zmeraj zavist v njegovih prsih in maščevanje proti zmagovavcu na Kosovem polji. Žena opravlja domače opravke in krepki sinovi obdelujejo z nejevoljo polje, pomilovaje nezmožne starčke.

Kaj dela starec?

Njemu je izročil dobrotni Bog dogodivščino národovo, da jo kot dedšino priobčuje v neumrlih pesmih pod milim nebom, razveseljevaje ž njimi bogoljubni svoj narod, ki jih v srce vsaja kot seme, iz kterega se bo razvil vojni duh.

Kdorkoli je na Srbskem slep rojen, ali ki ga je nemila osoda oplenila za zmer solnčne svitlobe, onemu je Bog podelil drug vir čuvstva, da nadomestuje izgubljeno veselje; takim je dal Vsemogočni liro Apolonovo; njemu naredi oče ali brat gosli, s kterimi se on, prihodnji pesnik, napoti v goste loge stoletnih hrastov, da ondi pozorno čuje šumenje drevja, pihljanje vetra in prijetno žvrgolenje veselih ptičic, z eno besedo: da si skuša vcepiti krasoto vse narave in vse ono, kar se je v njegovi duši preobrazilo, zopet preobraženo z močno silo svojih gosli iz globočine srca popeva.

Tako izučen gré zopet med ljudi, pred mestna vrata ali pred vas, da ondi tiho posluša pesmi kakega goslarja; v njegovo dušo vcepijo se žive slike Dušana, Marka, Lazara in drugih. Zdaj je popolnoma izučen; v duši njegovi spreminja se slika za sliko, kteri odgovarja po lastnem umu izmišljena pesem; on je že skusil cenljivost Vil, in zdaj potuje od družbe do družbe, od mesta do mesta, iz sejma na sejem, ter vcepuje dogodivščino svojega junaškega naroda v srce starih in mladih.

Gr. Krek.

190

0 221. O Vilah.

Vsacemu človeku je prirojeno, da si skuša pojasniti prikazni in dogodbe, ki je vidi v življenji, bodi si razlaga resnična ali napačna, da le zadostuje vedoželjnosti njegovi. Premnogo je prikazkov v naravi, kterih pravi vzroki so ostali duhu neznani; ker pa človek vendar-le nekakega pojasnila potrebuje, zašel je v domišljije. Take domišljije so vsi bogovi in boginje poganske. Tako n. pr. je videl človek ognjeni blisk, slišal doneči grom in nehoté je prašal sam sebe: kaj je ta blisk? kaj grom? kdo ju nareja? Ker pa v starodavnosti še ni bilo spoznanja enega najvišega bitja, stvarnika vsega sveta, rodila se je sama od sebe misel, da neko skrivno bitje vse to nareja; to bitje pa so si mislili v podobi njim najbliži, v podobi človeški, in imenovali so je Peruna.

Vse basnoslovje starodavnih poganskih narodov torej ni nič druzega, nego poosebljenje prirodnih močí in prikazni. Ker so mu bile prirodne močí tu koristne, tam škodljive, nazival je je dobre in zle; in ker jih ni mogel premoči niti se jim ogniti, menil je videti povsod bitja, bolj mogočna in viša od sebe in imenoval je je bogove — dobre in hude. Taka bitja si je mislil človek nevedni in neizobraženi povsod, kjer je imel kaj pred seboj, česar mu prosti um ni mogel koj pojasniti. Morje in reke so imele svoje povodnje može; vsaka gora, vsak gozd, celó posamezna drevesa svoje čaravnike in čaravnice, svoje vile, škrate itd. — Take poosebljene prirodne močí so tudi Vile, o kterih jugoslovanske pesmi in pravljice tolikrat pojó in pripovedajo. Vile se ločijo po svojih prebivališčih v Vile zračne, ktere v zraku, Vile pogorske ali zemske, ktere na zemlji, in Vile povodne, ktere v vodi prebivajo. Po duševnih lastnostih so dobre ali zle. Vile zračne so skoraj vselej dobre, Vile povodne vselej zle; Vile zemske so včasi dobre, včasi hude. Ta delitev se kaj lehko pojasni in opraviči: z neba se človek nadja vselej dobrega, izpod zemlje hudega; na zemlji pa se vrstí dobro in zlo.

Prosto ljudstvo pripoveda, da so Vile podobne krasnim mladim devicam v belem oblačilu. Lica so bledega, lasé pa imajo zlate in dolge, da jim segajo razpleteni čez čelo in pleča do tal; pa nimajo zastonj tacih las, kajti v njih imajo svojo moč in življenje. — Očí se bliščé kakor solnčni žari, in glas imajo tako prijeten in mil, da si človek misliti ne more tacega. Kdor je slišal Vilo peti, ne pozabi tega glasú vse svoje žive dni, tako krasno in miloglasno pojó. Telo Vilino je tenko kakor jela na gori in lehko kakor ptica ter ima krila, včasi zlata.

Vile so dobrim, poštenim, zlasti junaškim ljudém velike prijateljice. Kdor se ž njimi pobrati ali posestri, blagor mu! Naj hoče potem kar koli, vse mu gre po sreči, v vsacem še tako težavnem boju premaga, kajti povsod mu je Vila na strani in mu pomaga. In njena pomoč ni kar si bodi, ker njej ni kmalo kdo kos. Vse narodne povesti vedó le o malo malo junacih povedati, ki so Vile premogli; nekteri trdijo to celó samo o dveh: o kraljeviču Marku in o banu Sekuli, ujcu Sibinjanina Janka. —

Imajo pa Vile še druge prednosti. Najmanjša gotovo ni ta, da se lehko spremené, v kar hočejo; vendar se to zgodí le malo kedaj. Vsaka Vila je dobra prorokinja in pozna tudi vsa zdravila; noben človek je ne preseže v modrosti. Vedoče so tudi v raznih druzih umetnostih: zidajo gradove tako krasne, kakoršnih svet še ni videl; junakom kujejo sablje, s kterimi preseka železo in najtrši kamen kakor gobo; darujejo jim konje, da na svetu ni enacih; izdelujejo umetne čolničke, v kakoršnih se še noben človek ni vozil; imajo pa tudi vetrove, dež in točo v svoji oblasti.

Vile zračne prebivajo na zvezdah in oblakih v zlatih in z biserji okinčanih gradovih. Tam zbirajo oblake in bliske in se igrajo ž njimi. Kedaj pa kedaj se ponižajo tudi na ubogi svet, na kteri gledajo iz svojih visocih gradov, pa prorokujejo ljudém in je varujejo marsikterega zlega, podučujejo je tudi v raznih vednostih in umetnostih.

Vile zemske so v vsem podobne zračnim, samo noge imajo neki konjske ali kopitaste; zató je imajo tudi vedno zakrite z belim zavojem. Pripoveda se, da so bile Vile ošabne in prevzetne deklice, zató je je Bog preklel in jim spremenil noge v konjska kopita. Na to so pobegnile v gozde, da lože prikrijó svoje sramotne noge. Drugod pa se pravi, da se rodé Vile iz neke trave, ki raste po planinah. Na perji te rastline je videti za rana, ko rosa mine, neka bela pena; iz te pene, pré, rodé se Vile. Ločijo se Vile zemske v gorske in poljske ali planinske, — pogorkinje in planinkinje.

Vile pogorkinje se rodé na gorah, lové zver po planinah, zató imajo ostre puščice. Vrh tega se bavijo s petjem, z različnimi igrami, s plesanjem „kola“, dalje s prorokovanjem, z zdravilstvom in drugimi umetnijami. Kedar so dobre volje, obiščejo tudi ljudí in se menijo ž njimi, govoré pa tudi z živalmi; večkrat so je že videli jezditi na divjih konjih, jelenih itd. Včasi zvabijo lovce, pastirje in junake med sé in je storé srečne ali nesrečne, kakor se jim zdi. Kedar so zle volje, takrat rade pošljejo človeku kako nesrečo; omamijo ga, da v gozdu zaide, ali ga oslepé, ohromé ali pa še celó na drobne kose raztrgajo. In kdo bi si mislil, včasi si napravijo tudi med seboj vojsko in kako strašen boj mora to biti! Tako vpitje in žvenketanje orožja se razlega, da goré odmevajo in se zemlja potresa. Najrajše imajo vendar-le petje, in Vile pevčice so najbolj znane; največkrat se jih spominjajo narodne pesmi in povesti. Toda v kterem jeziku prepevajo, tega se ne more nobena živa duša dozvedeti; le to je znano, da so njih pesmi vesele, podobne poskočnicam. Pojó pa tako krasno in milo, da bi jih več dni zapored poslušal, pa bi ni lakote ni žeje ne čutil.

Pogostoma se spominjajo tudi Vile prorokinje, lekarice in glasonoše. Trdijo celó, da imá vsak junak in vsak pošteni človek svojo Vilo posestrimo, kteri je dolžnost, da pride svojemu varovancu v vsaki nesreči na pomoč. Svojim pobratincem dajó večkrat krasne, dragocene darove, pa tudi vsakemu drugemu, kdor jim kaj dobrega stori n. pr. ako jej senco naredí, če na solncu spava ali pa jo lepo pozdravi, če jo sreča na poti.

Prebivajo po gorah v podzemskih jamah. In kakošne so te jame?! Notri je velik prekrasen vrt, posejan z najlepšimi cveticami, raj pervih staršev ni mogel biti lepši — in njih poslopja — ta so iz čistega kristala, bliščečega kakor najčistejše steklo, tla so posuta s cveticami in biseri in na sredi stoji miza, prepolnjena z najboljšimi jedmí in pijačami — vse v posodah iz rumenega zlata. Ali gorjé človeku, ki bi stopil nepozvan v njih prebivališče! Hipoma bi se vse spremenilo v golo skalo; tudi zlato in biserji, ki s solnčnimi žarki vred jamo razsvitljujejo, postali bi trd kamen. Pa bi moral tak nesrečnež bloditi po temi dalje in dalje, dokler bi strašno ne poginil.

Vile poljske ali planinkinje so prav take kakor gorske, samo da prebivajo na poljih in ravninah. Hodijo posebno rade po paši, na holmcih in razpotjih pa plešejo; včasi se vsedejo in češejo zlate lase. Videli so jih že tudi o luninem svitu, kako so okoli grobov ubitih ljudí s plamenečimi bakljami v rokah „kolo“ plesale. Vile poljske so sploh dobrotljive. Bili so neki takrat zlati časi, ko so Vile se sprehajale po poljih. Ljudjé so bili z malim zadovoljni, polje je rodilo čisto pšenico, in ker so bili ljudjé dobri, pomagale so jim tudi Vile dostikrat žeti, pleti, travo kositi in sploh pri vsacem delu. Od kar pa so se ljudjé izneverili starim navadam in čednostim, od kar so pastirji opustili piščali, tamburo in petje in namesto tega jeli na pašah kleti in vpiti ter z bičem pokati; od kar so jeli ljudjé celó iz pušek streljati in narode preganjati — od tistega časa so izginile Vile iz naših logov in dobrav in pobegnile — Bog vé kam v ptuje dežele. Redek je človek, ki bi jim bil še dan današnji všeč. Tak poštenjak jih še vidi kedaj, kako po polji plešejo, ali pa na goli skali sedé plakajo in tugujejo v žalostnih pesmih.

Vile podvodkinje so tudi dvojne: take, ki so na pol ribe in na pol device in prebivajo samo v vodi, zlasti pa v morji (morske device ali deklice) in pa take, ki prebivajo v rekah, jezerih, studencih in večkrat iz njih prihajajo na suho in so vse belim krasnim devicam podobne. Vile vodne so skoraj vse hudobne. O jasni mesečini se dvigajo iz vode; hipoma se vsa voda razpeni in vznemiri, in pri taki vodni nevihti skačejo in plešejo po valovih in bregovih. Večkrat vodo ostrupené, zató ni nikdar zdravo piti tako vodo, kjer Vile prebivajo; lehko se zgodí, da bi moral celó umreti. Posebno se razsrdé, če jim kdo vodo skalí. Na večer jih je večkrat videti, kako plešejo in prepevajo nad vodo. Kedar se razsrdé, skalé vso vodo, zbudé vetrove in valove, da se v sosednjih lésih drevje lomi in gorjé človeku, ki bi se v tacem času vozil po vodi. Fr. Marn.

191

O 222. Verstvo starih Slovencev.

Naši predniki so bili iz začetka ajdje; imeli so namreč malike in so mnogim bogovom čast skazovali. Pa vendar se nahaja že tudi takrat pri njih misel na eno bitje, ki zemljo, zrak in nezmerni nebes vlada in kteremu so podvrženi tudi drugi bogovi. To bitje so vsi rodovi imenovali Boga, kar ravno kaže, da je bila ta misel splošna že pri starih Slovencih. Ta vera v eno najviše bitje je res pri naših ajdovskih prededih imenitna in čudna, pa nekoliko saj se da ta prikazen umeti. Pomniti je najpred to, da so si ohranili vsi narodje nekaj izročila o božjih rečéh že iz ust svojih očakov. Slovenci so dalje prebivali po neizmernih planjavah. Krog in krog so videli narave krasoto in blagoslov in vrh sebe čisto, temnovišnjevo, po noči z zvezdami brez števila krito, daleč segajoče obnebje. Človek, ki je tako stal v tej planjavi, ozrl se in vse lepotije zemlje, neba in zraka videl, in zraven le kolikaj občutljivo srce imel, ta je moral misel dobiti na večo ko malikovo moč, ki vse te svetove drží in naravo s kinčem oblači, ktera moč je očesu nevidna, pa duhu, ki krog in krog njeno vladbo zaznava, razumljiva in vidna.

Pa zraven enega najvišega bitja so molili Slovenci še več druzih bogov, kterim so posebne navade ali naravne prikazni ali svoje posesti posvečene mislili. Boga gostoljubnosti so imeli Radegosta, kteremu so pripisovali tudi poglavarstvo nad vsemi drugimi veselicami ter rodovitnost cele zemlje. Poglavni praznik tega boga je bil jeseni; takrat so mu duhovni darovali in mu v rog, ki ga je v roci imel, nalivali novega vina in novega medú. Pri tem se je prorokovalo tudi o rodovitnosti prihodnjega leta. Ako je bilo v rogu še kaj od prejšnjega leta, bila je to vesela prikazen, ki je gotovo srečo tudi za drugo leto obetala; ako je bil pa rog prazen, bilo je to znamenje prihodnje nerodovitnosti in v žalosti se je množica po darovanji razšla. Prorokovali so slovenski duhovni pa tudi iz ptičjega leta, iz zamotanja črev pri živalih, ki so bile v dar zaklane, in še iz druzih znamenj, n. pr. iz stanja zvezd na nebu i. t. d. Za Radegostom se je največa čast skazovala Triglavu in Svetovidu (Svantevidu). Mislili so si ga s štirimi obrazi, obrnjenimi proti štirim straném svetá, tako da vse stvarjenje in početje vsega človeškega rodú pregleduje. Triglav jim je bil gospodar zemlje, morja in zraka, in zarad te trojne oblasti so mu tudi tri glave pripisovali, in ga tudi po teh treh glavah Triglava imenovali. Bog oblakov, groma in bliska jim je bil Perun, bog časa Gruden, boginja in bog ljubezni Živa in Lelj, bog razuzdanosti Kurent, kteremu so pustne večere z mnogoterimi burkami in veselicami obhajali. Tudi zvezde, luno in solnce so Slovenci zeló častili, in zlasti zadnje kresne dni solncu na čast s plesom in zažiganjem gromad praznovali. Pa tudi slabe in hude prikazni so si mislili podvržene posebnim duhovom. Boginjo smrti so imeli Morano, ki so jo na mnoge načine častili, in najbrž njej na čast tudi sedmine ali praznične shode in gostarije sedmi dan po pogrebu obhajali. Vse hudo pa, ki jih ni po naravni poti, temuč bolj po naključji zadelo, vse to so pripisovali Zlodeju, ki so mu tudi še hudir, škrat, netek itd. rekali. Tudi svoja zemljišča in čerede so devali pod brambo nevidnih varhov, tako n. pr. je čul nad njih ovcami bog Veles, da se niso pogubile in jih niso volkovi in divji turi napadli.

S temi ajdovskimi mislimi so stari Slovenci več stoletij na Ruskem živeli, srečni in v obilni posesti čred in zemljišč, vedno pridni in veseli, nikomur v škodo, s svojim kmetovanjem pa vsemu človeštvu v prid. J. Trdina.

193

o 223. Sv. Rupert.

V drugi polovici šestega stoletja je stoloval v Reznu, v starem, mnogostolpnem glavnem mestu bavarskem, poganski pa blagodušni vojvoda Teodo in je skrbeč premišljeval žalostni stan svojega ljudstva. Dežela je sicer uživala mir; pasle so se po njenih zelenih travnikih mnogoštevilne črede in rodila je sadú v vsej obilnosti; ali dušni in nravni stan prebivavcev je bil kaj žalosten. Ljudstvo je bilo sirovo, uporno, sprideno; njegove prejšnje čednosti: čistost, poštenost, blagosrčnost so se bile pogubile v bojnih viharjih, ki vse strasti razbrzdajo, in njihovo mesto je zavzela nepotolažljiva prepirljivost in neukrotljiva bojaželjnost. Nevednost je bila tolikanja, da celó prvaki niso znali svojega imena začrkati, lov in kolovratno radovanje je bilo svobodnjakov in plemenitašev venomerno slastno opravilo, hlapci pa in podložni so z mučnim delom in s pretežko tlako svoje moči gulili in nemilo skoprnévali; ob slednji priliki napravljane gizdave gostije niso nikdar nehale brez krvavih spominkov; kradež in grabež ljudí in živine, pokončevanje polja, radovoljno prestavljanje mejnikov — vse to so bile le navadne pregrehe, ki niso nobene sramote, ampak le pičlo denarno globo naklanjale. Sicer so bili rimski naseljenci in četniki zasejali seme krščanske vere po posameznih krajinah, posebno po bregovih donavskih in inskih; ali to so bili le medlevi utrinki, dremotni žarki v temni noči občne zdivjanosti. Celó tisti, ki so se kristijane nazívali, imeli so le pomanjkljive, z najsirovejimi vražami namešane spomine in zaumke od krščanstva in so bili le nekoliko vnanjih oblik in šeg službe božje ohranili, tako da so Boga in bogove, Kristusov križ in pa Vodanove hraste skup in enako častili. —

Tedaj sliši vojvoda Teodo, da biva v Vormáciji pri Renu škof, poln gorečnosti, kreposti in učenosti, Rupert ali Hruodbert. Po nagovarjanji svoje krščanske žene Regintrude napoti poslance tje k svetemu možu in ga povabi na Bavarsko, da bi ljudstvu sv. vero oznanoval in je vzdignil iz divjaškega stanú, da bi dospelo do imenitnosti in olike sosednjih ljudstev Longobardov in Frankov. Služabnik božji se veselí, da mu je priložnost dana, imé in čast Gospodovo po daljnih krajih razširjati; prevdarno pa pošlje poprej nekoliko sprevidnih môž na Bavarsko stan dežele razgledat: ali je pač zemlja ugodna za seme evangeljsko. Glas sporočnikov je vabiven; pride torej z nekoliko mašniki v Rezen, in vojvoda ga sprejme z veliko sijajnostjo. —

Rupert je bil kraljeve rodovine merovinške in škof v Vormáciji; njegovo mladost in poprejšnje življenje, zlasti pa njegov vek in tedaj tudi dobo njegovega prihoda na Bavarsko nam zagrinja goste teme krilo, kterega nam tudi najbistreje očí pojasniti, najzvesteje preiskovanje vsega razgrniti ne more. Bodi nam torej vodilo starodavno solnograško sporočilo, ktero prenatanko preiskovanje sedanje dobe bolj in bolj potrjuje. Poleg tega je bil Rupert v drugem letu vladanja kralja Kildeberta II. v Avstraziji, tedaj l. 576, škof v Vormaciji in je prišel l. 580 na Bavarsko. Ž njim se po teh noriških pokrajinah obudí novo življenje. Poln apostoljskega duha se z vso močjó uda svojemu sv. poklicu: oznanuje zveličanske nauke, razsvetljuje in ogreva otrpnela srca Bavarov po bregovih donavskih, krsti vojvoda, njegove otroke in vse dvorjane ter mnogo velikašev — zgled vladarjev namreč je bil pravilo podložnim. Po tej srečni žetvi Gospodovi se pelje, oznanovaje in krščevaje po Avstrijanskem, po Donavi doli v spodnje panonske kraje; obišče Ptuj in Celje, kjer sv. Maksimilijanu, slovenskemu aposteljnu na čast, prvo cerkvico posveti, njegovo truplo pa nese s seboj v Lavreak, kjer je sv. mučenec za škofa bil; tam podrto cerkev zopet postavi in z duhovnimi preskrbí, potem pa se po stari rimski cesti obrne proti goram. Ali kmalo spozná, da se mora za vspešno evangeljsko oznanovanje stanovitno mesto pripraviti in gotov škofijski sedež postaviti, da se raztresenim krščanskim občinam po skupnem središču obstojna trdnota in krepka rast vstvari in enota zatrdi naukom in obredom. Po mnogem popotovanji postavi v samotni sodolini, sredi ktere majheno jezero stojí, cerkev in stanovališče za se in za tovarše. Med tem pa zvé, da je pri reki Juvavu, tri ure proč hoda kraj, kjer so za časa Rimljanov stale trdne stavbe, ktere pa so od ljudskega preseljevanja sem v razvalinah. To mu je bil migljej od Gospoda: ako naj njegovo delo trdne korenine požene, mora se nasloniti na ostanke rimske olike. Gre tedaj po zaznamovanem potu in pride v kraj, kjer reka med strmim skalovjem izmed gorá šumí, kjer se odpre široka dolina, obdana z gozdnimi višinami, za kterimi na treh platéh orjaško gorovje svoje z večnim snegom pokrite kope proti nebu dviguje. Tam tedaj, kjer si izmed gorske ožine strugo koplje Juvav po ravnini, najde razvaline Juvavije. Solnograd, biser južnonemški, kjer se veličasten planinski svet na majhenem prostoru divno druži s preprijetno planoto, domačinu v radost, ptujcu v občudovanje, — bil je takrat le nagomiljeno mirje puste groblje podrtih palač, zlomljenih stebrov, razpokanih obokov, razrušenih stolpov in razmajanih sten, nadviševano od sivega skalovja in obsenčevano od temnih jelk, obraseno z divjo ostrógovino in z gostim grmovjem — zgolj pušča sredi divje puščave.

Rupertu se ta kraj za stalno naselišče zdi tako pripraven, da mu ga vojvoda v last podarí. Rupert se urno in krepko dela poprime in sezida v znožji visocega pečevja zalo cerkev in velik samostan na čast prvaka aposteljnov sv. Petra kot duhovno gojišče za bavarsko deželo. Na vzhodnjem brdu gore, kjer je nekdaj stala rimska trdnjava, postavi pozneje tudi samostan za nune in ga izroči vodstvu Erentrude sorodnice, ki je bila z nekoliko pobožnimi ženami in devicami za njim le-sem prišla, da bi po svoje krščansko olikovanje ženske mladosti pospeševala. Več ko dvanajst stoletij je od tistihmal minulo, in oba samostana so bolj ali manj čutno časa mogočne peroti ovihravale, ali njuna tihotna delavnost se je ohranila do današnjega dneva. Rupert povzdigne še ne čisto razpadla poslopja iz groblje in droblje in privabi mnoge družine, da mesto vedno veče in lepše prihaja. Nazivalo se je v začetku Petrinija; pozneje je pa dobilo ime poleg vode Salce, starega Juvava, poleg našega izgovarjanja pa od bogatih tamošnjih zakladov. To je bil začetek škofije Solnograške, ki si je v toku časa toliko dežele in posestva pridobila, da je ko neodvisna kneževina slavito in častito stala v prvi vrsti duhovnih držav po Nemškem. Šempeterski samostan pa je bil glavno središče krščanske olike po vsej okolici. —

Sv. Rupert, tudi Slovencem, zlasti goratanskim, vse časti in hvale vreden, skrbí na vsako plat za dušno in telesno blagostanje svojih ovčic. Truda zdelan, starosti hromoten čuje, da mu bije ura delopusta; skliče torej brate, in postavi sv. Vitala za opata v samostanu in za naslednika v škofijstvu. Oče pravovernosti po solnograški vladikovini položi po več ko štiridesetletnem delovanji na polji Gospodovem in v osemdesetem letu življenja trudne ude k počitku; roka večne ljubezni mu zatisne oči — leta 623 na dan vstajenja Gospodovega, kterega spomin se je v starih časih zmeraj 27. marca obhajal. — Solni studenci v Halajnu, Berhtesgadnu in Rajhenhalu so bili že tistih dob dobro znani in porabljeni; ali Rupert je neki s pomočjó umetnosti prišel tudi do solnih zalog po notrinah gorá in on je začel solnik prekuhávati. Zatorej se obrazuje tudi s solnjákom v roci.

Dr. J. Rogač.

194

0 224. Začetek križanskih vojsk.

Konštantin Véliki, ki je bil prvi izmed poganskih cesarjev k sv. veri pristopil in svoj cesarski sedež iz Rima v Carigrad prestavil, prepovedal je v začetku 4. stoletja vsa preganjanja zavoljo vere, pomiril kristjane in pravemu Bogu častivno službo vpeljal. V ta namen je ukazal na svoje stroške sezidati v Rimu cerkev sv. Janeza v Lateranu, ki jo še dan danes imenujejo prvo celega sveta, in mnoge lepe božje veže v Carigradu; ravno tako tudi drage cerkve v Jeruzalemu nad božji grob, v Betlehemu, kjer je bil Jezus rojen, in na Oljski gori, kjer se je bil v nebo vzdignil. Od tačas so bližnji in daljni kristjani, zlasti iz zahodnih dežel, čedalje bolj ta sv. mesta v Judeji pobožno obiskovali. Grški cesarji, nastopniki Konštantinovi, ti so radi videli dan na dan veče število romarjev v Jeruzalem prihajati; kajti prinašali so iz večernih dežel veliko denarja in ga popuščali po cesarskih deželah.

Saraceni, arabskega rodú in mohamedanske vere, ki so bili od sedmega stoletja sv. mesta pod svojo oblast spravili, kristjanov niso nadlegovali; marveč so jim v Jeruzalemu lastnega patriarha in očitno službo božjo dovolili. Tudi njim se je dobro zdelo, da so romarji iz zapadnih krajev veliko denarja v deželi popuščali. Ali število romarjev, ki so iz večernih dežel hodili božji grob in druga sv. mesta obiskovat, prihajalo je zmeraj veče, zlasti h koncu devetega stoletja, ker so kristjani menili po pregovoru: „tisoč in ne več tisoč let“, da tačas bo konec sveta. Ne samo priprosti ali ljudjé nizkih stanov, tudi imenitni knezi, žlahtniki, škofje, menihi itd. so hodili na božjo pot v Jeruzalem ali po samesi ali pa tudi v velikih trumah. Saracenom je bilo tega zadnjič preveč: bali so se od kristjanov kakega punta ali tudi kake vojske; zató so jim začeli davke nakladati in jim na mnoge druge viže zabavljati.

V devetem stoletji so prišli divji Turki, tudi mohamedanske vere; tí so Saracene zapodili in sveta mesta pod sé spravili. Turki so pa kristjane hudo stiskali in strašno ž njimi ravnali: cerkev božjega groba so spremenili v mohamedanski tempelj in iz cerkve Gospodovega vstajenja so naredili konjski hlev. Od romarjev so tirjali velike davke; kdor jih ni mogel plačati, ta ni smel v mesto. Mnogi, bolj siromašni romarji, ki so prišli čez leto hodá daleč sv. mest obiskovat, morali so, od težavnega pota in stradanja posušeni in oslabljeni, ne videvši božjega groba, pred mestnimi vrati ostati, kjer so brez tolažbe, mestno ozidje pobožno kuševaje, v revščini pomirali.

Papež Silvester II. je že konec desetega stoletja v imenu jeruzalemskih kristjanov vse verne opominjal in prosil, naj se vzdignejo in v jutrove dežele podajo svetih mest rešit nevernikom iz rok. Pa to opominjanje ni obrodilo sadú. Med tem so romarji sveta mesta še zmeraj v velikih trumah obiskovali; po poti nazaj in doma pa zeló tožili, kako hudo Turki kristjane stiskajo in kako prav da bi bilo, kristjanom v svetih mestih na pomoč iti. Papež Gregorij VII., mož krepkega duha, želel je kristjane jutrovih dežel, ki so se bili blizo dve sto let poprej samovoljno od rimske cerkve odločili, spet pod svoje peroti spraviti in iz Jeruzalema s časom sveto vero naprej po vzhodnih deželah razploditi. Zató je pisal leta 1074 nemškemu cesarju Henriku, naj se vzdigne svetih mest rešit in da mu hoče v ta namen sam 50.000 môž dati. Ker pa je tačas cesar mnoge druge opravke imel, zató iz tega nič ni bilo in vse je pri starem ostalo.

Čez dvajset let pozneje gre Peter, iz francoskega mesta Amiena domá, zbog svojega samotarnega življenja tudi puščavnik imenovan, na božjo pot v Jeruzalem. On je bil že nekterikrat prej o časih, bolj prijetnih za kristjane, sveta mesta obiskal in z lastnimi očmí videl, v kakošnih strašnih stiskah, v kakem zaničevanji in revščini se znajdujejo sveta mesta in jeruzalemski kristjani. To ga močno vžge, da srčno stopi k Simeonu, patriarhu v Jeruzalemu, in se ž njim o tem posvetuje. Peter ga poprosi za pisma o tej reči na papeža, gre na večer pred odhodom iz mesta še k božjemu grobu molit, in po noči v sanjah se mu je zdelo, da sliši glas z neba rekoč: „Vstani, vstani brž in skrbi, da se bo moja zemlja iz rok nevernikov otela“. On se zdaj dosti krepkega misli, da bo otetje svetih mest in jeruzalemskih kristjanov srečno izpeljal.

Peter se podviza, gre naravnost v Rim, podá pisma papežu Vrbanu II. in mu še živo z besedo dopové, v kakošnem revnem stanu so sveta mesta, in kako hudo Turki kristjane stiskajo in tarejo. To gane in omeči sv. očeta do solz, on reče zdaj Petru: „Pojdi! nagovarjaj in napravljaj kristjanska ljudstva, njih kralje, kneze in veljake k velikemu delu, k sveti vojski; za vse drugo bom že jaz sam skrbel“. Peter, od papeža pooblaščen, hodi od mesta do mesta, od dvora do dvora, bos, gologlav, od posta in truda izčinžen, da je suhi pošasti podoben, in v raztrgani suknji, v kteri je bil sveta mesta obiskal. Božje razpelo v roki držé, pridiga v cerkvah, na trgih in poljih. Ognjeni pogled iz njegovih globoko vsajenih in vnetih očí slednjega presune; kdor ga čuje, meni, da sliši proroka glas in ostrmí; človeštvo se da po večernih deželah za božjo čast nedopovedljivo vneti. Veliko je že bilo vojsk na svetu, pa le iz napuha, iz jeze in sovraštva, iz lakomnosti ali zbog drugih posvetnih dobičkov; zdaj pa edina misel, božji grob in druga sveta mesta nevernikom oteti, vse večerne kristjanske narode tako vname in spodbode, da so ljudjé iz kraja pripravljeni vzdigniti se, v jutrove dežele iti in se za Gospodovo čast in za sveta mesta poganjati. Sivi starčki poiščejo svoje zarujavelo orožje; fantje se vadijo sulice krepko držati in se ž njo zaganjati. Povsod se govorí in dopoveduje o velikih znamenjih: tukaj padajo zvezde z neba kakor sneg, tam vidijo na nebu ognjen pot proti vzhodnim deželam; vrh vsega drugega razglasé še, da je mogočni cesar Karol Véliki, ki so ga bili že blizo tri sto let poprej k očakom v grob položili, zdaj v Ahenu od smrti vstal, da bi sam sveto vojsko v vzhodne dežele vodil. Če tudi ni bilo vse to res, vendar priča, kako goreče so se dali ljudjé tistih časov za božje reči vneti, in da so se bolj za božjo čast, nego za posvetne dobičke poganjali.

Kedar je bil Peter svojo naročbo opravil, povabi sv. oče Vrban II. velik cerkveni zbor v Piačenco na Talijanskem mesca sušca 1095. leta. Toliko škofov, žlahtnikov in drugih gospodov se je bilo sešlo, da so se morali pod milim nebom meniti. Ako so ravno v tem zboru poslanci grškega cesarja Aleksija Komnena trdili, kako silno in potrebno da je Turka, ki se zmerom na vse kraje širi, v strah prijeti, in ako so ravno mnogi talijanski gospodje vpili, da so pripravljeni na sveto vojsko se podati, vendar se ni bilo še v tem zboru pravega sklenilo.

Za malo mescev pozneje gre sv. oče Vrban v Klermont sredi Francoskega, kjer se je bil na njegovo povelje drugi veliki cerkveni zbor sešel: prišlo je skup trinajst nadškofov, 200 škofov, 4000 opatov, proštov in drugih duhovnikov, in zraven njih še 30.000 knezov, vitezov in drugih deželnih gospodov. Sredi zbirališča pod nebom je bil visok oder napravljen s častljivim sedežem ali tronom. Papež stopi na-nj od svojih kardinalov spremljen; Peter začne na njegovi strani prvi govoriti, in povzdigne svoj glas, o zelo veliki tihoti, za božji grob, za sveta mesta, za kristjane v Jeruzalemu in za božjo čast s tako gorečnostjo, kakor še nikoli, da sam grozno omečen in ganjen je moral umolkniti. Vsem se solze uderó; eni zdihujejo, drugi stokajo, slišavši, kaka nečast se božjemu grobu godí. Zdaj se vzdigne in konča jeremitovo govorjenje in sam sv. oče reče: „Ne bom obrisal vaših solz; rajše izjočimo, moji bratje, grenko žalost, ki jo čutimo zastran gnjusobe na svetih mestih; pa gorjé, gorjé nam, če drugega nimamo ko solze; gorjé nam, če še dalje pustimo zemljo našega Gospoda v rokah ognjusnim nevernikom! Ni prav ne, da bi slepi Turki gospodovali po krajih, kjer je bil naš Zveličar rojen, kjer je živel in za naše odrešenje trpel in umrl. Iz Jeruzalema nam je beseda Gospodova došla. O vrnite se, potočiči sv. vere, nazaj k svojemu studencu. Ali si bo moral Gospod drugih vojščakov obuditi? Ali hočete čast, pod njegovim slavnim banderom vojskovati se, drugim pustiti?

Ali vendar ne zdramite se iz svoje tožljivosti! Na noge, vi junaški žlahtniki! v jutrove dežele z vami! Tam maščujte velike krivice nad nevérniki, tamkaj spokorite svoje rope, požiganja in mnoge nad mirnim človekom storjene moritve. Vi odrtniki ubogih vdov in sirot; vi divji razbojniki in gladni jastrebi; vi, ki ste svoje roke najrajše s krvjo svojih bratov omadeževali, brž z vami v vzhodne kraje čistit svojih mečev s krvjó nevernikov! Vi dozdaj hudičevi vojščaki, postanite zanaprej vojščaki živega Boga! Nič se ne bojte pod njegovim svetim banderom! Vzdignite se tedaj in pojte tje! Vi plemenitniki in drugi vojščaki, vi bogati in ubogi, vi vsi, kakor ste se tukaj sešli, vzdignite se! Nobena zaveza, ne do žen, ne do otrók, ne do blaga vas nikar ne zadržuj. Spomnite se besed Gospodovih: kdor očeta in mater bolj ljubi od mene, ta ni mene vreden; in kdor zapusti hišo ali brate ali sestre ali očeta ali mater ali ženo ali otroke ali njive za mojega imena voljo, ta bo stokrat toliko prejel in večno življenje posedel. In da ne bo celó nobena skrb vaših src pri tem žalila, vsi vaši so od zdaj pod skrbjó, varstvom in brambo svete cerkve. Enako oznanjamo tudi vsem, ki bi se predrznili, vam na sveti vojski ali vam doma kaj zabavljati, vas ali nje kaj oškodovati, kletev svete cerkve!“ Zadnjič je še zapovedal, da vsi, ki se bodo na to vojsko podali, naj si dajo na desno ramo iz rudečega sukna ali svile križ pripeti ali prišiti, da se bodo po njem od drugih ljudi ločili. Kdor si je pa dal tak križ na ramo pripeti, ta je bil, kakor bi bil prisegel na sveto vojsko iti; od tod so se tedaj ti vojščaki križanci imenovali, in te vojske križanske vojske.

Ko papež izgovorí, vstane silo velik hrup in vpitje po vsem zbirališču: Bog če! Bog če! Ta beseda postane navadna, da so ž njo eden drugega na križansko vojsko vnemali in spodbadali. Zdaj poklekne škof Adhemar pred papeža in ga poprosi za dovolitev, da bi na sveto vojsko šel; papež ga izvoli pri tej vojski svojega namestnika, in mu pripne rudeči križ na desno ramo. Od visokih gospodov je bil mogočni grof Rajmund iz Tuluza prvi, ki je za križ poprosil; za njim jih je še na tisoče pristopilo in križ vzelo. Vse je htelo v jutrove dežele iti; pomenili so se pa bili in besedo si dali, da se hočejo na veliki šmaren (vel. gospojnico) 1096. leta vzdigniti.

Zdaj vstane veliko gibanje in rožljanje po vseh zahodnih deželah; umetni kovači imajo dela, da ne vedó kam ž njim, ne samo z orožjem, namreč zelo velikimi in težkimi meči, sulicami in strašnimi okovanimi tolkavnicami, ampak tudi z železnimi oklepi za vse žlahtnike, ki so bili od glave do pet z železom oblečeni. Eni so poprodali svoje lepo premoženje po zelo nizkih cenah, da potreben denar za tak pot in vojsko dobé;

drugi so zastavili iz enakega namena svoje grajščine ali cele knežije kraljem ali drugim knezom. Judje si delajo s posojili grozno velike dobičke. Marsikteri menijo, da jih ne bo več nazaj, in da si bodo, če ne umrjó, s svojo junakostjo v vzhodnih deželah dovolj novih grajščin, knežij in še celó kraljestev pridobili, zapišejo tedaj svoja glavna imenja bližnji žlahti ali prijateljem. Tako je prišlo na cerkve, škofije in samostane v tistih časih zelo veliko premoženja. Veliko jih je bilo, ki so šli iz prave goreče pobožnosti na križansko vojsko, da bi se za svoje grehe vredno spokorili in svoje duše ohranili; ali drugi so šli, da bi s takim potom ob enem vse svoje dolgove poplačali. Kdo bi jih neki po jutrovih deželah lovil! Mnogoteri so se s tem posojevavcem umaknili, zakaj ostro je bilo od cerkve prepovedano, križanca, dokler ni domu prišel, po posojilih ali tudi po obrestih prašati. Mnogo mnogo pa jih je šlo ne iz čistih pobožnih namenov, temuč da so še bolj razpašno živeli in še več greha delali, ko poprej domá. M. Vrtovec.

195

o 225. Lenart Hodiščan.

Ako greš iz Celovca na Vetrinje, prideš za dobro uro od tod do majhenega in prijetnega jezera; tik jezera zagledaš pa majheno vas, ki se jej pravi Hodišče (Keutschach). Tu je živel svoje dni hodiški rod, ki je zavoljo svojih slavnih del močno slovel, pognal mnogo lepih korenik in odredil mnogo imenitnih môž; izmed vseh najimenitnejši pa je bil Lenart, pozneje nadškof solnograški.

Lenart Hodiščan se je rodil leta 1436 v starem gradu, ki mu zdaj ni več sledú. Skrbno so ga starši učili in prvo zrnje pobožnosti v mlado srce vsejali. V bližnjem Vetrinju, v Brežah pri Dominikancih, kterih učenost je tedaj slula na dolgo in široko, in v Doberli vesi, kjer so korarji šole in samostan imeli, izbistril si je glavo in si pridobil mnogoterih naukov.

Mnogo vedeti in lepo se vesti, je mladenču največa čast; takega ima vse rado, vse ga z veseljem sprejema, in naj potrka na vrata kterega koli stanú, brž se mu odpró. Naš Lenart je potrkal leta 1460 na samostanska vrata v Doberli vesi. Prijazno so ga sprejeli korarji, in za leto dni, ravno na velikonočno nedeljo, je pred oltarjem obljubil, da hoče z božjo pomočjo po njih vodilih živeti vse svoje žive dni. Kako se je v svojem novem stanu sukal, kako dopolnoval dolžnosti svoje, tega nam stara pisma sicer ne sporočajo: vendar se lehko sodi po tem, da so ga po dvajsetih letih, t. j. 1. septembra 1481 bratje za predstojnika izvolili.

Tedaj so bili za podjunsko dolino žalostni časi. Divji

Turki so se bili namreč ob kratkem trikrat priklatili; leta 1483 so vnovič primahali, pri Mohličah se všotorili in delali po stari svoji navadi grozovitno in grdo. Mnogo ljudí, starih in mladih, moških in ženskih so ali pobili ali odgnali s seboj v daljno Turčijo; tisti pa, ki so jim ušli, niso razun svojega življenja ničesar oteli, in ni jim drugega ostalo, kakor za beraško palico prijeti in dobrih ljudi miloščine prositi. Lenart je bil usmiljen oče vsem, ki so iskali pomoči. Ali ne samo dobrega srca je bil, ampak tudi bistre glave; veliko je znal, sosebno pa je bil v cerkvenem pravoznanstvu tako izvrsten, da so ga potrebovali razni viši pastirji, zlasti pa solnograški nadškofi za svojega svetovavca zdaj v tem, zdaj v unem opravilu.

Devet let je bil prošt v Doberli vesi, priden nad vse in poln gorečnosti za božjo čast in za zveličanje bližnjega, — kar pride leta 1490 glas iz gornjih krajev, ter ga pokliče med korarje stolne cerkve solnograške. Ali komaj pride v Solnograd, že ga čaka težko opravilo: tovarši ga pošljejo namreč v Rim prosit svetega očeta, da bi jim nazaj dal stolno proštijo, od ktere je do tistih dob dobival dohodke neki francoski kardinal, in ker je papež to dovolil, izvolijo tovarši Lenarta za stolnega prošta. Res velika čast, ali Hodiščan je dosegel še večo. Leta 1495 so ga izbrali enoglasno za nadškofa solnograškega in za deželskega oblastnika. To očitno priča, kako so ga čislali.

Prva skrb njegova se je obrnila redovnikom. Prepričal se je namreč v Brežah in poprej že v Doberli vesi, da mnogo samostanov na Koroškem slabo dopolnuje svoje dolžnosti; zató je leta 1496 ukazal Virgiliju, slavnemu opatu samostana šentpeterskega v Solnogradu, da naj gre pregledovat samostanov koroških, da je vredi in jim vdihne boljšega duha. Tudi je jel tega leta v taboru „Visokem Solnogradu“ nove stolpe in zidove staviti in dal velik prekop v skale vsekati; leta 1497 pa je v mestu sezidal veliko in lepo poslopje, ktero se je zvalo po njem „hodiški dvor“.

Na to so hude tožbe vstale zoper židove, da odirajo in sleparijo ljudi, da morijo kristijanske otroke, ponarejajo pisma in pečate, in mnogo drugega; zató je nadškof Lenart, spoznavši, da so tožbe nekoliko resnične, leta 1498 zapodil vse židove iz svojih dežel, da-si ravno je izgubil po tej zapovedi veliko lepih dohodkov, ktere je dobival od njih. Da bi popravil to izgubo, loti se rudarije, skliče leta 1500 vse svoje rudarje in umne može, in se pogovarja ž njimi, kako bi se dala ruda z boljšim vspehom kopati, ter je bil tako srečen, da je močno obogatel in vlekel samo iz Gaštajna leto za letom 80.000 zlatov. Denar, kteri je dajal kovati, so povsod jako radi jemali; tako dobro zlato in srebro je bilo v njem. Na drobižu je bila izrezana repa, zató so mu pravili pri nas „repar“.

Vendar ni zapiral blagi mož svojega denarja v železne skrinje, tudi ga ni skladal na kupe, temuč obračal ga je ali v božjo čast ali svojim podložnikom na korist. Veliko cerkev je dal sezidati, veliko starih in zanemarjenih popraviti in olepšati.

Tudi mnogo mest je dal ali iz nova obzidati ali njih staro in razrušeno zidovje popraviti, kakor Šent-Andrež, Breže, Kamen, Stari Dvor in Takenbrun; na Štajerskem Lipnico, Nemško Podsredo itd. zlasti zató, da bi se lože branila Turkom, kteri so tedaj po raznih krajih in deželah neusmiljeno razsajali. Cesarju Maksimilijanu I. je posodil 50.000 goldinarjev, za ktere mu je zastavil cesar Ptujsko mesto na Štajerskem in Sovodenj na Koroškem. V Sovodnji je grad pogorel; Hodiščan ga je dal leta 1507 spet sezidati. Pomagal je tudi obilno, ko so meščanje napravljali bolnišče.

Bil je ročen k vsakemu dobremu delu, in da-si tudi je imel lepe prihodke, za-se je malo potreboval; temuč razdaval vse ali ubogim ali cerkvam ali podložnim svojim. Nekaj zató, da bi njegovi podložniki si kaj zaslužili, nekaj pa tudi, da bi svojo žlahto oveselil, sezidal je lepo in veličastno grajščino, ki se zove „Tancenberg,“ in stojí na malem griču gospejsveški cerkvi ravno nasproti. Prelepa in tolika je bila, da je bil pregovor med ljudstvom: grajščina Tancenberška ima dvorov, kolikor je mescev, vrat, kolikor je tednov, in oken, kolikor je dni v letu. Še pokazujejo prostrano izbo, v kteri so 1563 Hodiščani gostili nadvojvoda Karola in vse koroške žlahtnike; še je videti spalnica, vsa s cerovim lesom vložena, v kteri je Karol prenočil. Kako močno se je nadškof Lenart trudil, božjo voljo dopolnovati, vidimo lehko iz tega, ker je večkrat sklical vse svoje podložne škofe in se pogovarjal ž njimi, kako bi se imeli duhovniki obnašati, kako podučevati ljudstvo, zlasti pa mladino.

Na vse stanove je obračal svoje očí, povsod poravnaval, kar je ugledoval krivega ali napačnega. Solnograški korarji so do tistih dob po redu sv. Avguština po samostanih živeli; papež Leon X. jih je leta 1514 odvezal teh obljub ter jim dopustil, da smejo posamič po hišah živeti. Nadškof Lenart pa je zvest ostal svojim obljubam, in svojega samostanskega oblačila ni slekel do smrti — gotovo lepo znamenje njegove pobožnosti. Tudi je bil jako miroljuben; skrbno se je ogibal vojske, ker je videl na lastne oči, koliko nesreče so Turki in Madžari napravili po Koroškem. Ko se je hotel leta 1502 njegov najemnik Jurij Visbek, togoten in častilakomen mož, kavsati in po njegovih deželah ropati, rajše se je Hodiščan pogodil ž njim, in mu plačal lep denar, samo da je obvaroval svoje podložnike nesrečne vojske. Ko je leta 1503 umrl bavarski vojvoda Jurij, začne se njegova žlahta za njegovo zapuščino pipati, in huda vojska se vname. Mnogo knezov se je vdeležilo te vojske, in radi bi bili tudi nadškofa Lenarta zamotali v njo; ta pa se je razumno vedel in tako dolgo se je poganjal, dokler se ni žlahta umirila in z lepo poravnala.

Med tem se je nadškof Lenart postaral, leta so mu dotekla; zató je dobil leta 1514 od papeža Leona X. pomočnika Matevža Langa, ki je bil cesarski svetovavec in škof krški: vendar je potem še pet let živel. Najrajši je živel, zlasti svoje poslednje dni, na visokem Solnogradu, kjer veje zdrava in čista sapa in se kaže očém prostrano polje. Visoke planine in nizke ravnine, temne hoste in zelene trate, veličastne cerkve in zala poslopja se prijazno krog grada vrsté in razveseljujejo bolno srce. Tudi Hodiščanu je zapodil ta prijetni kraj marsikak črn oblak s čela in posladil marsikako grenko uro; zató se mu je posebno prikupil, zató ga je jako popravljal, prenarejal in zlepševal. Med mnogimi lepimi rečmi, ktere je dal ondi napraviti, posebnega spomina vredne so orgle, „rog“ imenovane, ktere so veselo zapele, kolikorkrat je juternico ali večno luč odzvonilo; one so delale meščanom kratek čas, pa je budile tudi k molitvi. Dan današnji so sicer umolknile, vendar se njih ostanki menda še vidijo.

Ker je prebival Hodiščan vedno na visokem Solnogradu, zató ga je smrtna kosa tudi ondi zadela in 8. junija 1519 na mrtvaški oder razpela. Pokopali so ga v stolni cerkvi, v kapeli sv. Jeronima, ktero je bil dal ondi sezidati.

J. Rozman.

196

0 226. Nasledki prvih turških vojsk.

Prve turške vojske so imele važne nasledke za Slovence. Res je, njih dežela je bila zdaj mnogo mendrana, njih posest je v ognji ginila, tisoč bratov ni bilo iz sužnosti več; pa tudi dobrih nasledkov ni manjkalo. Ljudstvo, ki se je v začetku sovražnikov balo, prepričalo se je zdaj, da ga le lastna moč more oteti, ker je imela Avstrija na drugih krajih preveč opraviti, da bi bila tudi tú pomagala. Ono se tedaj predrami iz svojega dolgega spanja, zagrabi za meč in porat, zadobí zopet staroslovensko junakost in dobí sploh bolj žive misli. Pogum prešine vsaktero srce, beg se začenja med sramotnosti šteti, več se ne bojé turških navalov. Grmada na meji se posveti, znamenje je znano in daje se dalje in dalje, v vseh dolinah se zdaj orožujejo; krvava sprejetev čaka sovražnika. In ako je tudi kaka posamezna vas prijeta, bila je vendar tudi takrat zmaga gotova. Možjé in mladenči stojé v tabru, pod njimi goré njih hiše, ki so je Turki zažgali; za njih hrbtom je cerkev, ki hrani svete skrivnosti njih vere, ki jim hrani zdaj tudi žene in deco, ktero hočejo z vsem, kar jim je v njej svetega in dragega, Turki požgati. Koliko reči tedaj, ki človeku razdražijo ves žolč, ki mu iz vseh nitek srca obudé pogum za najstanovitnišo in najsrditejšo bran in so mu tedaj gotove zmage poroki! Le tiste boje, v kterih jih je na tisoče padlo, nahajamo v starih bukvah zapisane; pa kje stojí kaj o manjših praskah, v kterih se srčnost posameznega še veliko bolj kaže? Kje kaj o bojih, ki so se na pokopališčih v tabrih vršili in o junaških delih Slovencev, ki so je po samem dovršili? Le ljudstvo je še sem ter tje te boje ali v pesmah ali v povedkah ohranilo. Kdo ne pozná srčnosti Lambergarja proti grozovitnemu Turku Pegamu; kdo iz Dolenskega ne bo vedel skoro o vsakem griču pripovedovati, da se je nekdaj tù s Turkom bojevalo? V izgled postavljamo tu nekoliko teh manjših, pa zanimivih bojev.

Mahomedanje so pridrli v neko vas na Dolenskem. Vse je bilo prazno, razun ene bajtice, ki je na višavi pri vasi stala. Tukaj je ostal gospodar, velik korenjaški mož, s svojo hčerjo domá in je hotel rajše poginiti, ko svojo kočo pustiti. Imel je dve puški, s kterima ustrelí na Turke, ki se približujejo, in z vsakim strelom neverca prevrne. Srditi planejo Turki proti koči in mečejo plamen v njo, pa bila je z zelenimi jelkovimi kožami krita in se ni hotela ognja prijeti. Med tem si je mož že puško v novo nabasal in je zopet Turčina podrl; drugo puško mu pa hčerka zavrta, da more tedaj v četrto sovražnika zvrniti. Zdaj mu hčerka zopet prvo puško nabaše, in tako je to dalje šlo, in mož je streljal, hčerka mu sproti basala in Turki so padali. Jeli so zdaj misliti, da mora v koči cela truma Slovencev skrita tičati, ker streljanje ne preneha, in jeli so se čedalje odmikati in so nagloma iz vsega tistega kraja pobegnili. Ko pride mož iz bajte, bila je vsa višava z mrtvimi Turki pokrita.

Drugikrat so bili neverci v Mengeš prirojili. Tudi tù so ljudjé hiše popustili, le eden, Ščit po imenu, se je v spodnjo klet skril in ondi ostal. Ko pride večer, Turki po hišah poležejo. Ščit zleze zdaj iz svojega zakotja, zaklene zapored hišo za hišo in potem naglo hití po Mengšane, ki so se bili sešli na bližnjem griču. Ti korakajo potem v vas, obstopijo hišo za hišo, in povsod, kakor pridejo, Turkom ukazujejo, da se podajo. Turki so mislili, da je cela vas s kristijani obsedena; zatorej se zaporedoma vse hiše podajo in tako so postali Turki, kterih je več kot tisoč bilo, jetniki nekoliko slabo oroženih kmetov.

Tudi ženski spol se je skazoval v teh nevarnostih enako neprestrašen in pogumen. Na Škaručino so Turki prišli, ko so ljudjé na polji bili. Oni gredo v najlepšo hišo, kjer je bila le 12 let stara pastirica domá. Ker je je tako priprosto gledala, obljubijo jej dva zlata dati, ako jim pokaže, kje so denarji in druge dragocenosti shranjene. Ona je pelje po stopnicah, hramu odpre železna vrata in jim reče svoje delo hitro opraviti. Komaj so v hramu, ona brž zapre vrata, zaklene in po ljudí na polje hití. Turki so bili potem pobiti, le vikši med njimi se obrne pred smrtjo k pastirici in jej svoj zlati prstan in 1000 zlatov iz žepa dá, rekoč, da zasluži taka deklica plačilo, če ravno mora on sam zavoljo nje poginiti.

Zopet so enkrat Turki v Mengeš prišli. Grajski gospod je z vsemi prebivavci odrinil proti Kranju, kterega so neverci nadlegovali, samo dva hlapca je bil v gradu pustil. Ta dva se, ko Turki pridejo, dobro branita, pa oba sta bila kmalo ustreljena. Zdaj sovražniki vrata izbijejo in si v gradu vesele gosti napravijo. Njih vodja je poželel lepo grajsko hčer, ki se je bila v najskrivnišo izbo zaklenila. Ker ona vidi, da ni otetbe za njeno nedolžnost, sklene sebe pa tudi pohotne sovražnike končati. Da jo Turki za nekoliko izpusté, nehala je čmerna biti in se je jela vodju prilizovati. Ves vesel jej reče on, da smé prosto po gradu hoditi in jej dá tudi ključe od izeb. Ona si izbere ključ od spodnje kleti, kjer je bil smodnik spravljen, vzame potem gorečo trsko in vtakne brez strahú ogorek v strelni prah. Pri tej priči je ona zdrobljena, pa tudi grad in Turki, ki so bili v njem, bili so ž njo vred razneseni in končani.

Takih in enakih dogodeb se je ob turških vojskah po deželi mnogo pripetilo. Tu naj bodo ti izgledi zadosti; kajti še veča dela in hujše boje, nego so ti omenjeni, so naši očetje prestajali. J. Trdina.

197

0 227. Kacijanar.

Leta 1529 se vzdigne sultan Soliman sam z več kot 300.000 vojščaki proti Avstriji, in obleže Dunaj, ker si je bil v svesti, da se morajo tudi vsa druga mesta podati, ako to glavno mesto države pade. Mnogo slavnih móž je bilo med dunajskimi brambovci in eden prvih med njimi tudi naš slovenski rojak Kacijanar. Ta mož se je že popred v marsikterem boji poskusil in si tako slavo zadobil, da ga avstrijanski vladar Ferdinand, ko se mu del Madžarov spunta in si Jana Zapoljskega kralja izvoli, na čelo svojih vojščakov postavi. Kacijanar gre na Ogersko, dobí mesto za mestom in v kratkem času Zapoljskega iz planjav izrine. Ko ta potem zopet vojsko v gorah nabere, gre mu tje Kacijanar nasproti in ga pri Košicah tako pobije, da se vsa puntarska armada raztrese, in Zapoljski sam mora na Poljsko ubežati.

Tudi ob dunajski oblegi pokaže Kacijanar ravno takó svojo previdnost, kedar se z drugimi vodji posvetuje, kakor svoje junaštvo, kedar Soliman ozidje zagrabi. Bila so mu v varstvo izročena tako imenovana koroška vrata, ktera je poglavna moč

Turkov napadala. Trikrat zapored so bili sovražniki poskusili na tej strani v mesto predreti; pa bran Kacijanarjevih in drugih okoli njega je bila tako srčna, da so morali Turki odjenjati po dolgem srditem boji, v kterem so vso svojo moč porabili. Kmalo potem so tudi od oblege popolnoma odstopili in se na Ogersko vrnili. Cesarski vodji so zdaj večidel svoje vojščake razpustili, samo Kacijanar se s svojo trumo vzdigne in jo udari za Solimanom, kteremu tudi na ogerski meji še 5000 Turkov v bitvi poseka. To se je godilo 1529. leta.

Sledeče leto so Turki zopet privihrali v naše dežele, in sicer petkrat poredoma. Pa nikdar še čez Kočevje in Ribnico niso prerili, kar jasno spričuje hrabrost naših očetov, s ktero so se za svojo vero, za dom, žene in otroke bojevali. Da bi daljnim napadom v okom prišel, zbere Frankopan vojsko, in tudi Turke, ko zopet prirojijo, jako nabije. Pod vodstvom vodja Pihlarja udarijo l. 1532. Slovenci iz svojih krajin in zopet na turško Bosno, kjer kmalo mnogo gradov po sili vzemó, obilno Turkov pobijejo, neizmerno plena dobé in zlasti mnogo kristjanov iz turške sužnosti rešijo. Ko Pihlar zopet odide, plane srdito 3000 sovražnikov za njim, ali on se obrne, zasede jim soteske, in je okleniνši tako razbije, da 2000 Turkov pade in jih 500 Slovencem v sužnost pride.

Sultan Soliman ni mogel sramote pri Dunaji pozabiti; zató je spet z armadami vstal in proti glavnemu mestu Avstrije korakal. Ali tu najde vse zavarovano in zasedeno, da si tedaj ne upa Dunaja lotiti se. Le svojemu vodju Oglu-tu je dal 15.000 Turkov, da bi dežele kristjanov žgali in ropali, pa tudi to jim je izpodletelo. Oglu-ta so najpred Nemci nabili, potem pa, ko se mu je vojska vsa raztresena vračala, padel je Kacijanar na-nj in je neverce skoraj do zadnjega posabljal. Ta junak gre potem branit gradú, kteri je vsa turška armada naskakovala. Svitlo se pokaže tù njegova srčnost in vojaška umnost. Mesto je bilo brez pravih rovov, brez trdnih nasipov, skoro brez posadke, in vendar ga Kacijanar obvaruje in Turke odžene. Kupoma se ti potem čez doljno Štajersko razlijó in krog in krog deželo razdevajo. Pa za njimi se uderó tudi slovenske vojske s Kacijanarjem, in tu so se godila dela, ki so vredna v zgodovini zapisana biti. Nikdar popred zmagani Soliman je moral zdaj videti, kako ginejo njegove armade pred njegovimi očmí. Kacijanar je pri Brnci z devetkrat manjšo trumo sovražnike stolkel; Višnjegorec je iz Kranjskega prišel branit Maribora, in je Turke, ki so to mesto zapored trikrat s prestrašno grozovitostjo naskočili, enako slavno pobil. Neverci, kterih je vse mrgolelo, vrteli so se nekaj časa po celjskem okrožji, dokler jih Ungnad in Višnjegorec pri Celji na lipniškem, in Kacijanar na ptujskem polji ne popadejo. Na vseh stranéh s strašno zgubo potolčeni, butijo Turki nazaj proti Ogerskemu, ki je bilo takrat v njihovi oblasti in oprosté tako slovenske dežele svoje nadležne nazočnosti.

Drugi Slovenci so šli po teh strašnih morijah domú; le Kacijanar ne miruje, marveč sklene ravno zdaj maščevati se nad Turki zarad njih neskončne divjosti. On rine v Bosno in prepadle Turke vsakod tako prestrašno seka, da povsod nepokopani mrtvi ležé in se zemlja preobilne krví napaja. Mnogih gradov in plena so se Slovenci polastili, in mnogo Turkov mora iti ž njimi v trdo sužnost od doma.

Štiri leta je stal zdaj Kacijanar na čelu slovenskih vojsk, njegove umnosti in krepke pestí so se neverniki bali, več niso zdaj Turki slovenskih, ampak Slovenci so turške dežele nadlegovali; pa tudi Kacijanarju je osoda žalosten konec namenila.

Bilo je 1537. l., ko se je 24.000 vojakov krog Kacijanarja zbralo, da bi je proti Turkom peljal in jim pred vsem drugim vzel trdnjavo Osek, ki na slovenski Dravi stojí. Ti vojščaki pa niso bili vsi Slovenci, ampak zmes skoro vseh narodov evropskih; razun Slovencev je bilo vendar največ Čehov, Nemcev in Madžarov med njimi. Ta čudno sestavljena drhal se valí skozi Hrvaško doli v Slavonijo; pa kmalo jo zadene prva nesreča, ki je bila vzrok vseh sledečih, da jej namreč živeža zmanjka. Zagrebski škof je bil popred obljubil za-nj skrbeti in Kacijanar se je na to zanesel, pa obljuba se ni spolnila, in armada mora ob plesnejevem kruhu in mlakužasti vodi živeti.

Že se začnó tudi Turki prikazovati, zdaj spredej, zdaj ob stranéh — iz konca le v majhenih trumah, s časom pa z velikimi armadami. Ko bi bilo le hrane, ne bi bilo se sovražnikov bati; zakaj vojska je bila srčna in pod vodstvom Kacijanarja skoro nepremagljiva. Tam, kjer se Drava in Donava stekate, stalo je takrat turško mesto Erded, o kterem je šla govorica, da je pospravljeno v njem neizmerno bogastva in živeža. Tedaj sklene slovenski vodja polastiti se tega mesta in tako konec storiti nadlogam svojih vojščakov. Erded se napade in dobí; pa dva soda pšenične moke in prosa je vse, kar kristjani v mestu dobodo. Kacijanar vidi zdaj, da mora vsa vojska poginiti, ako se naglo ne vrne nazaj na Hrvaško, kjer bi se okrepčala in s hrano založila. Tedaj dá vsem podvodjem povelje, svoje trume o polnoči zbrati in je tiho odpeljati, da ne bi bližnji Turki čuli njih odhoda. Pa zdaj se pokaže hudo, ktero je moralo iz tako zmešane armade izvirati. Neslovenski podvodji se temu povelju Kacijanarjevemu spuntajo in deloma že zvečer pobegnejo, deloma pa na mestu ostanejo in se s Turki v boj zamotajo. V tem boji pade več ko 6000 kristjanov in vsi nepokorni podvodji. Le kranjski Slovenci, kteri so s Kacijanarjem o polnočí odrinili, prišli so srečno in skoro brez izgube domú. Pa pogin drugih trum se je Kacijanarju, ki jim je bil te nesreče gotovo najmanj kriv, pripisoval, in na Dunaji so jeli njegovo ravnanje ostro preiskovati. Pa nikjer se ne bere, da bi mu bili sodniki mogli kako krivico in napako dokazati. Daljno to pravdo je ovrla smrt Kacijanarjeva.

J. Trdina.

198

228. Življenje in šege na Ogerskem za habsburških vladarjev do Karola VI.

(Grof J. Majláth.)

Veliki plemenitaši so kaj potratno živeli. Imeli so po sto in po več služabnikov. Ti sicer niso dobivali velike plače; zató so je pa dobro oblačili in redili. Po gosposkih dvorih so živeli tudi sinovi revnejših plemenitašev, ter so spremljali svoje gospodarje v boj in na slovesnosti, pa jim opravljali tudi druge službe. V vsakem gradu je moral biti dvorski norè. Posebno je gledala gospôda na veliko število in na lepoto kônj. Na slovesnostih, posebno pa na kraljevem dvoru, ni se nikdar znašla brez velikega števila konjikov. Obleka je bila pri takih priložnostih sijajna, okrašena s škrlatom in s sobolovino, z biseri in z dragim kamenjem; in marsikdo je dal svojega konja podkovati s srebernimi podkvami.

Po celi zemlji so nosili možaki ogersko obleko. Manjši plemenitaši so imeli to za poseben lišp, če so na slovesnostih čez dolamo nosili pardovino. Lase so na temenu tlačili v kepo, ki je bila večkrat debela kakor pest. Nekteri so va-njo za večo lepoto vtikali nojevo pero. Ostala glava je bila kratko ostrižena, ali pa obrita.

Gospé so nosile na slovesnostih suknje iz težke svile, ter se pasale z bisernimi vrvcami. Na glavi so imele zlate čepice, od kterih so se traki spuščali po vratu. Te čepice so bile umetno napravljene, ter so se pripenjale z zlatimi iglami. Praznično obleko je dobivala hči po materi in po stari materi. Razun tega so se lišpale z zlatom, z biseri in z dragim kamenjem. Kakor gospodičiči gospodom, tako so tudi gospodičine iz revnejših hiš stregle gospém. Vozile so se ne samo velike plemkinje, ampak tudi žene premožniših manjših plemenitašev s šestimi, drugače ne.

Gostarije po gosposkih dvorih so bile preobilne. Mize so se šibile pod množino jestvin in pijače. Če je bilo veliko gostov, morali so toliko jestvin prinesti, kolikor gostov je bilo za mizo. V tem so včasih razdrli kakšino šalo. Tako se je n. pr. prinesla velika pašteta; ko so jo pa načeli, tedaj je skočil iz nje dvorski norè v prazničnej obleki. Pili so tudi čez mero.

V tridesetletni vojski je Katarina brandenburška, žena Gabriela Betlena, tokajsko vino posebno spravila v čast. Če se je našlo 4 do 5 prijateljev, djali so polno vedro tokajca na mizo, pa so pili, dokler niso izsušili sodca do kaplje.

V drugi polovici XVII. veka poznajo kavo. Poprej so pile gospé medico, možaki pa so jedli meso in pili vino. Največe gostje je napravil palatin Turzo v svojem Oravskem gradu, ko je možil najmlajšo hčer. S posebnim razglasom je povabil vse plemenitaše v svate rekoč: „da bo pir trajal leto in dan, in da bo vsaki z veseljem sprejet, kdorkoli pride.“

Posebna zabava je bilo gledišče; igrali so učenci in kleriki po duhovnih seminarjih in jezuitskih učilnicah. Leopold I. da privilegij gledišènemu društvu v Erdelju.

Največa zabava pa je bil ples, kjer so godli cigani, in pa lov. V Karpatih je bilo medvedov, v Bakonjskem gozdu pa, ki je bil tačas veči nego zdaj, bilo je divjih prešičev in jelenov; povodnih zveri pa je bilo dovolj po nižavah Tise in Blatne. Po gosposkih dvorih so se sprehajali pelikani, žerjavi in druge živali; našli so se pa tudi medvedje in volkovi.

Možaki so potovali vedno na konju. Bornemissa samo zató ni prišel iz Požuna v Hainburg h kraljici Ani, ženi Ferdinanda I., ker zavoljo starosti ni mogel jezditi, voziti se pa ga je bilo sram. Samo duhovni, bolniki in pa žene so se vozili. Potovanje je bilo sila težavno; poti so bili neznano slabi, krčem ni bilo, in potnik si je moral pomagati le z gostoljubjem. Temu pa tudi ni bilo kmalo enacega. Popolnoma neznan človek pride v prvo grajščino, ki jo najde na potu. Še ni zvedel, čegava je, niti kako se zove gospodar, in že je gotov, da ga bodo dobro sprejeli. Gostilnik je večkrat po sili pridržal goste, ki so mu bili všeč, velevši opijaniti sluge, skriti konje i. t. d.

Zraven bojnega in nemirnega življenja nahajamo tudi mnogo ljubezni do pobožnega življenja. Samostani so imeli veliko prebivavcev. Med škofi se sveti mnogo imen visocih stanov. Iz teh časov je mnogo darov za samostane jezuitske in franciškanske, ne samo od škofov, ampak tudi od posvetnih ljudi. Domači kaplan je spadal k dvornikom. Grajskih hčerá je šlo mnogo v samostane, posebno v red sv. Klare.

V Pešti so bile hiše še za Karola VI. pokrite večidel s škodljami ali pa s trstjem. Kjer so zdaj okoli Budima cvetoča sela, tam je bilo ondaj nekoliko oglarskih koč. Velika škofija Kaloška je imela komaj sedem far (žup, parohij); pa tudi drugod ni bilo mnogo bolje. Posestva so bila brez vrednosti; Karol VI. je prodajal plemenitaška posestva skoraj brez kupne cene, in od pred že imamo izgledov, da so kupci vračali kupljena posestva, ker se jim je zdelo, da so je preplačali. Po nesrečni vojski Karola VI. s Francozi je ostala država zakladavcu Harukeru dolžna 70.000 goldinarjev. Poprašajo torej Harukera, bi li bil zadovoljen, če mu namesto tega zneska dadó pol bekeške županije? Haruker je bil bistra glava, ki je videla v prihodnost; prinese jim torej še toliko denarja, da mu dajo celo županijo, — in dobil jo je.

Učilnice, ki so bile pred Mohaško bitko, škofovske šole, akademije v Pečuhu in Požunu, so se izgubile v viharnih časih, ki so nastali.

Protestantje so vtemeljili na več krajih učilnice za svoje učence; ali videli so sami, da so slabe in nedovoljne, pa so zató svoje najbolje glave pošiljali na Nemško, da se izobrazijo. Katoličanje niso imeli nikakoršnih učilnic. Še le jezuitje, ko se vkorenijo na Ogerskem, pričnó širiti izobraženost. Peter Pazman je bil prvi, ki je sklenil osnovati šole po obširnišem črtežu. In čeravno je skrbel najbolj za duhovščino, vendar tudi posvetne mladeži ni zanemaril. Od njega osnovane jezuitske učilnice so izobraževale mladež; ustanovljenje trnavskega vseučilišča je njegova velika misel. Ostali škofi so posnemali Pazmana, snovaje semenišča za mlado duhovščino in pozivaje jezuite, ki so se radi in z veliko skrbjó poganjali za izobraževanje mladeži.

S Karolom VI. in pa ž njegovo naslednico Marijo Terezijo počenja Ogersko dobivati drugo podobo. V. Mandelc.

III. Razprave, pisma in ogovori.

199

0

229. Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške.

Prvi mogočni telegraf, po kterem so si jeli ljudjé križem sveta svoje misli in svoja djanja razodevati, bil je papir. Brez papirja ne bi bile véde ne umetnije dospéle tiste visoke stopinje, na kteri se znajdujejo dan današnji, in tiskarne nikdar ne bi bile dovršile toliko v omiko in otes človeštva, ako ne bi bilo papirja.

Ako je res, kar učeni Liebig pravi, da toliko više se zamore svetna omika ceniti, kolikor več mjila narod leto in dan porabi, — ako je res, kolikor več ktera dežela železa podela, na toliko viši stopinji stojí obrtnija njena, — gotovo je po takem tudi, da toliko više je duševno izobraženje narodovo, kolikor več papirja potrebuje.

Zgodovina papirja je po takem zares zgodovina omike človeške. Da se prepričamo tega, sledimo zgodovino nekdanjih časov do današnjega dné!

Ob prvih časih sveta je človek le govoril, in le z besedo je naznanjal, kar je imel povedati. Ustno sporočilo bilo je edino porazumstvo.

Ko se je pa človek bolj zavedel, zbudila se je s časom v njem želja, da bi tudi izročil svojim naslednikom, kar se mu je zdelo sporočila vrednega. Ali kakošni so bili načini teh sporočil? Sirovi — kakor on sam! Kupe zemlje in kamenja je nanosil v raznoličnih oblikah, drevesa je sadil, kole je stavil itd. in z vsem tem je zaznamoval, kakor je vedel in znal, kar je želel sporočiti naslednikom.

Ali spoznal je v téku časa, da take spominke pokončá nevihta vremena, sovražnikov roka in mnogo drugih primerljejev. Že bistrejši um je učil tedaj človeka podobe (kipe) risati s klinom ali dletom v kamenje in opeko. Ker pa tedanji človek ničesa druzega ni znal razun tega, kar je narava okoli njega položila, zató se ni čuditi, da so mu bile podobščine ljudí, ptičev in druzih živali, rastlin in navadnega orodja to, kar so nam dan današnji pismenke ali črke. To starodavno pisanje se imenuje podobopisje ali kipopisje, kakoršno se še dan današnji vidi v starih spominkih Egipčanov.

Za kipopisjem je sledilo vozlopisje, s kterim so zaznamovali stari Peruani svoje misli tako-le: Na debelo nit so pritvezli več stranskih nitek, ktere so zavozlali mnogovrstno; vsak vozel je pomenil kaj druzega. Včasih so tudi barvali niti rudeče, rumeno, belo, zeleno itd. in vsaka barva je imela svoj lastni pomen: rudeča je pomenila vojako, rumena žlato, bela srebro, zelēna žito. Ker je bilo mnogokrat zelo težavno te vozle prebirati, imeli so vladarji peruanski posebne uradnike za to opravilo, ki so bili vozlobralci zvani. Če ravno je bila zelo okorna ta pisava, vendar se sme srednica imenovati med kipopisjem nekdanjim in pismenkami sedanjega časa.

Iznajdba pismenk ali pisnih črk je bila, to vsak lehko vidi, že veliko viša stopinja omikanega uma. Klinci in dletca so bila prva peresa, s kterimi so Babilonci in Kitajci — prva omikana ljudstva starih časov — pisali; prvi papir pa je bila opéka ali kamenena plošča. Pisali so tudi s špičastimi kameni, pozneje z rudnimi klinci.

Mesto kamenenih plošč so nastopile pozneje rudninske plošče in najbrže plošče iz svinca. Ali mehki svinec, na kterem se pisanje ni moglo ohraniti dosti dolgo, umaknil se je kmalo bakru (kotlovini), na čegar plošče so pisali z železnimi klinci.

Za tem so prišle bolj pripravne lesene platnice na vrsto, ktere so pozneje z voskom prevlekli in z roženimi klinčeki na nje risali.

Kmalo pa so spoznali, da ne gre s tako okorno pripravo, ako bi kdo hotel kaj več, na priliko, celo knjigo pisati. Segli so po drevesnem listji, iz prvega po palmovem. Egipčanje so bili prvi, ki so perje krasnega drevesa — palme — rabili v ta namen; za tega voljo so Grki egipčansko pisanje „feniško pisanje“ imenovali, ker so palmi — kakor še dan današnji daktilovi palmi — fenis rekli. Na palmovo listje so pa pisali le „svete bukve“; zató se palmovo listje tudi „sveto“ listje zove.

Ker se pa prhljivo listje ni dalo dolgo ohraniti, poprijeli so se namesto listja drevesnega ličja, sosebno lipovega, bukovega, brezovega, brestovega in javorovega, v ktero so iz prvega vbadali z iglicami pismenke. Rimci so rekli tacemu ličju „carta corticea“ ali „liber“. Ime „liber“ se je v latinskem še do današnjega dne ohranilo, in pomenja to, kar po našem „knjiga“ ali „bukve“. (Morebiti tudi naša slovenska beseda „bukve“ izvira ravno tako od ličja bukve.) Stari Nemci so pisali iz začetka na brezovo ličje.

Od ličja do platna in pavole je bila le ena stopinja; čopič in barvo sta nasledovala svinčnik in pisno černilo.

Ko ptičica v zraku, ki prejadra v enem dnevi tisoč milj, pregledali smo sedaj tudi mi tisočletno napredovanje človeškega uma, in dohiteli smo dobo Aleksandra Vélicega (krog l. 336 do 323 pred Kristom) — dobo, o kteri se je viša omika v Egiptu pričela in o kteri je tisto bičje prišlo v rabo, ktero so Egipčanje papir (Cyperus papirus) imenovali, od kterega izvira imé tistega obče znanega pisalnega blaga, ki ga še dan današnji „papir“ imenujemo, akoravno sedanja baža papirja je vsa drugačna.

Bičje papirno je istega plemena, kakor je naše bičje, ktero poleg vodá in v vodi raste in iz travnatega grmiča kviško poganja dolge in okrogle ali trivoglate stržente trstike, ktere imajo zelene cvetne vršiče. Tega našim trstikam enacega bičja raste ob potokih Kalabrije, Sicilije, Sirije in Egipta toliko, da je gozdu enako. Ako bi, dragi bralec, mogel ogledati pokrajino poleg Nila v Egiptu, videl bi, da gosti gozdje papirnatih trstík s čopastimi vršiči obdajajo breg; zraven pa bi videl daleč daleč zadej trivoglate piramide Egipčanov.

Stari Egipčanje so iz notranjega ličja trstik delali vršelje za jadra, vrví, človeška oblačila; egiptovski duhovni so si napravljali črevlje iz njega. Papir pa so delali iz notranjega ličja še sočnatih trstik, ktero so s tenkimi šivankami ali ostrimi školjkinimi robovi ločili od trstike; več tako ločenega ličja so z Nilovo vodo skup prilépili, posušili in z zobmí likali. Dogotovljeni papir so imenovali „biblos“, od koder tudi ime „biblia“, „Bibel“ (po našem sveto pismo). V starem zakonu se je imenovalo to bičje „gome“.

Kmalo je jelo sloveti to pisno blago krog in krog po svetu tako, da so Egipčanje po njem obogateli, in da se je epitovski knez Firm bahal s tolikim denarjem, da je v stanu celo armado si vzdržati s samim iz papirja skupljenim denarjem.

Se vé da se je jelo sedaj veliko knjig spisovati. Začele so se po tem tudi bukvarnice, in kralj Ptolomej II. se je sosebno z Eumenom, kraljem Pergama, skušal ga prekositi v napravi veličanskega bukvišča; zadnjič je iz zavidnosti, da bi Eumen veče bukvarnice ne imel, celó prepovedal papir v Pergam prodajati, kar je v veliko stisko pripravilo Pergamce, ki so bili papirja za bukve že zeló vajeni. Sila kola lomi. Ko Pergamci niso mogli več bičjevega papirja dobiti, jeli so živinske kože rabiti namesto njega, in tako je bil 200 let pred Kristom tiste baže papir iznajden, ki se po deželi Pergam še dan danes imenuje „pergamen“, na kteri so še v srednjem veku ljudstva pisala. Egiptovski bičji papir se je ohranil do 11. veka po Kristu, vendar ga je bil pergamen, čeravno draži, zelo izpodrinil.

Ko so Arabci iznajdli papir delati iz bombaža (pavole), razširila se je kmalo ta iznajdba tudi po Evropi — in egiptovski papir je nehal. Ta bombažasti papir je prvi, ki je našemu sedanjemu podoben in ki se smé prav za prav tudi osnova našega sedanjega imenovati. Arabci so tolkli namočeni bombaž z betmi tako dolgo, da je bil kot sók, kteri so na deskah sušili in po tem likali. Pod imenom „grškega pergamena“ (Charta cattunea) so ga dajali na prodaj.

Ali vedno viši omiki človeštva ni dolgo zadostil ta papir, — bil je tako mehák, tako inak in prhek, da se je le s čopičem dalo na-nj pisati.

V 13. veku okoli leta 1270. so na Nemškem še le iznajdli papir iz konoplje in prediva. K izdelovanju tega papirja pa se je zraven rok potrebovalo tudi pripravnega orodja. Prva papirnica je bila napravljena v letu 1390 v Norimberku.

Kmalo se je razširil novi papir po Španskem, Francoskem, Poljskem, Laškem, Českem, Angleškem, Danskem, Švedskem, Rusovskem in po Švajci.

Ko pa je bilo o napredovanji vedno više izobraženosti človeške bukvotiskarstvo iznajdeno, ni bilo jim več ugodno; jeli so po drugem blagu iskati, in lejte! kakor se najde biser v blatu ali zlata prah v umazani sodrgi, najdli so najboljšo robo za papir — v sicer zametovanih cunjah.

S cunjami, — kdo bi bil kedaj to mislil! — pričela se je nova in najimenitniša doba papirstva in človeštva! Kdo bi se o tem ne spomnil pomenljivih besed našega pesnika:

„Zakon natore je tak, da iz malega raste veliko!“

Do 16. veka ni bilo druzega kot limani ali pisni papir; pozneje še le je bil iznajden tiskarni papir. Človeški um je s to iznajdbo tako rekoč svoj cilj in konec dospel, in kakor truden popotnik se je spočil sedaj tisoč- in tisočletnega trudljivega iskanja.

Ni tedaj čuda, da se do leta 1820 razun iznajdbe mašin za izdelovanje papirja ni nič posebnega iznajdlo o papirstvu. Od leta 1820 so se jele še le po papirnicah tiste imenitne mašine razširjati, ktere delajo, kar so nekdaj roke delavcev delale, pa tako naglo in tako lično, da po stari šegi napravljeni papir se v ličnosti nikakor ne more meriti s papirjem, ki ga izdelujejo sedaj mašine. Ako stopiš, prijatelj, v tako papirnico, in vidiš z valjeja razvijati se popolnoma izdelani in čisto suh papir, ki je pred dvema minutama še voden sok bil, ostrmel boš nad delom in čudil se bistroumnosti človeški! Sedaj se suče že tisoč in tisoč tacih mašin v Evropi, ktere, če doštejemo tudi po čebrih in sitih po stari šegi napravljeno robo, vsako leto dodelajo 500 milijonov funtov papirja, ki je blizo 66 milijonov tolarjev vreden.

Ni li po vsem tem resnica: da zgodovina papirja je zgodovina omike človeške? Nihče drug kakor papirnice s svojimi izdelki so vstvarile tisoč bukvarnic, ki jih nahajamo v mestih velicih, kakor v pohlevnih izbicah vsacega omikanega človeka. Bukve in časniki gredó vsak dan sedaj od kraja v kraj po svetu, razširjajo vednosti in znanstva po širocem svetu, in vežejo človeštvo cele zemlje v eno družino! Moč papirja je silna moč!

Dr. J. Bleiweis.

200

230. Pogled na grško omiko.

Kdar ste bili Ilijada in Odiseja od Homera spisani, bil je že grški jezik očiščen, vglajen in tako gibčen, da se je dal mnogovrstne mere v kaj prijetne verze zlagati. Grki, jasnega uma in veselega srca, so že od neznanih časov v čast svojih bogov in boginj lepe pesme skladali in je v tempeljnih na glasbo ali muziko plesaje popevali. Od kar so se pa z Ilijado in Odisejo seznanili, in od kar je bila pri njih šega vpeljana, da so tudi pesniki pri očitnih igrah svoje pesme na glas prebirali ali peli, vnemala in navduševala jih je ta šega za pesemstvo tako, da je v več sto letih v jako veliko in zalo cvetoče drevo zrastlo, tako da ima vse nekdanje rimsko in zdanje evropejsko najglasovitejše pesemstvo svojo korenino in izgled v tem grškem drevesu. Od sužnja do postavodajavca ali vojvoda je bilo pri njih v vseh stanovih brez števila pesnikov, kteri so s svojimi milimi pesmimi človeku srce mečili, divjost mu slačili in kar veliko k priljudnosti in človečnosti vsega naroda pripomogli. Če je pesnik pesem zložil ali pisal, brž je postala občno blago vsega naroda.

Slavne pesnike so Grki jako spoštovali, kralji so je na svoje dvore jemali in je gostili; tudi je bilo pesnikov, ki so za plačilo pesme zlagali. Učeni ljudjé poznajo grških pesnikov dokaj po imenu, nahajajo je v drugih knjigah grških pohvaljene, toda razun Ilijade in Odiseje je vendar od njihovih pesem, gledé na njih sila veliko nekdanjo obširnost, celó malo do naše dobe prišlo. Neutrudljivi zob časa jih je zglodal, pa iz tega malega se je lehko prepričati, da so bili veliki mojstri.

Kakor v pesemstvu, tako so Grki napredovali tudi v raznih znanostih. Od starih časov so imeli mnogo učenih možakov in modrih postavodajavcev, ki so k omiki svojega naroda kar veliko pripomogli. Od njihovih tako imenovanih sedem modrijanov so nam mnogo modrih izrekov v svojih knjigah izročili, ali od njih lastnih rok pisanega nam ni nič došlo. Radovedni in ukaželjni Grki so hodili po znanosti v Egipet ali tudi v druge dežele, kjer so upali kaj zvedeti. Kar so našli, to so domú presadili, vse s svojim duhom navdali in po svoje obdelovali, da so se po času take znanosti, rekel bi, ptujo podobo izgubivši, popolnoma pogrčile. Tako se je zgodilo, da pripisujejo Evropejci še dan današnji Grkom marsiktere znanosti in umetnosti, kterih pa niso oni iznašli, temuč je le v svoje grške vrte presadili in po svoje obdelali.

Pri vsem tem jim gre velika čast za to, ker so umeli vse s svojim duhom navdati in požlahtniti. Grki so nad vsem modrovali, in v tistih skoro dve sto letih, od Solona, postavodajavca atenskega, do konca Tebanske prevage, povzdignili so se na najvišo stopinjo lepih in koristnih znanosti in tedaj prave omike tako, da imajo, kakor pesemstvo, tudi druge znanosti svoje prve korenine v grški omiki. V tem smislu se lehko reče, da so Grki postali učitelji vsem evropejskim narodom. Iz svojega malega, ali daleč po svetu razkropljenega ljudstva so imeli v primeri več pisavcev od vsakega drugega veliko večega naroda. Od vsega, kar so spisali, je že v starih časih veliko izginilo; iz ostalega se pa vendar dá grško mišljenje popolnoma razumeti. Najslavnejše grške knjige so učenim ljudém vseh časov neprecenljive svetinje; grški se učé, da je morejo prebirati; prestavljajo je v vse jezike in je natiskujejo. Bati se več ni, da bi prešle, zakaj dokler bodo še omikani ljudjé na svetu, ne bodo jim dali pod zlo priti.

Med grškimi neštevilnimi učenimi in modrimi možaki so si nekteri tako čislana imena pridobili, da bodo do konca sveta sloveli pri vseh omikanih narodih. Tak je bil Pitagora, rojen na otoku Samos leta 585 pred Kristom, izučen vseh potrebnih znanosti, pesemstva, muzike in vseh telesnih ročnosti, mladeneč šibkega, ravnega života, lepega neizrečeno prijetnega oblīčja, jasnega uma in blagega srca. Slavni Ferecid ga je učil zgovornosti, kajti pri Grkih so se vse državne in sodnijske reči očitno in le ustno opravljale: kdor tedaj ni prijetno in gladko govoril, ni mogel pri njih ničesar opraviti ali kakošne veljavne službe doseči. Osemnajst let star gre v Olimpijo, dobi borivski venec, in vsi se nad njegovo lepoto, ročnostjo in močjó zavzemó. Potem obišče slavnejša grška mesta, Atene, Sparto in druge, gre v Egipet, in Bog vé, kam še drugam. Blizo štirideset let star pride nazaj, in si pridobí v Olimpiji s svojimi modrimi in podučnimi ogovori ime modrijana. Malo časa po tem gre v Kroton, bogato in glasovito mesto v Veliki Greciji; slava njegovega imena ga Krotoncem napové. Kedar pride, privró ljudjé od vseh straní, ter obsujejo in poslušajo ga kot božjega učenika; njegov bistri pogled, beli pavolnati plašč, kot egiptovskega duhovnika, visoka postava, počasna hoja, prijetno obnašanje, močno in lepo govorjenje, trezno in neomadeževano življenje in vsakdanja jutranja molitev v tempeljnu, vse to mu pridobí občno spoštovanje. Krotonci, spoznavši ga za edinega najbolj dovršenega človeka na zemlji, kteri vse vé, vse ume, kteri more s svojo zdravilsko znanostjo, ki jo je iz Egipta od duhovnikov prinesel, mnogim pomagati, sezidajo mu hram, v kteri se je vsak dan ob napovedani uri čez dve jezeri ljudi vsakega stanú in spola, mladih in starih, shajalo ga poslušat, in v kterem je on s svojimi ogovori krotonske razuzdane in nesramne žene tako omečil, da so se k spodobni obleki in poštenemu obnašanju vrnile; slastne mladenče je pa tako razsvetlil, da so se sramovali in se jeli čedno vesti. Razun vsakdanjih poslušavcev si je še pridružil šest sto, eni pravijo dve jezeri drugih bogatih mladenčev in mladih mož, s kterimi je v časih na kmete zahajal in ž njimi kot v samostanu prebival. Nosili so vsi enaka bela oblačila, živeli so po danih vodilih, veliko so morali molčati, pa tudi veliko misliti, da bi vselej pametno odgovarjali; jedli so pri občnih mizah, in za vsako uro dneva jim je bilo drugo opravilo odločeno. Spoštovali so ga tako, da beseda s prilogom: „on je rekel“ je bila slednjemu gotova resnica. Po tri do pet let je vsakega skušal, preden mu je izza zagrinjala skrivne nauke razodel. Šolo je napravil, v kteri so se izučevali učeniki in vladarji za vse kraje sveta, in res je iz njegove blizo štirideset let trpeče šole mnogo slavnih vladarjev v marsiktere države se razšlo. Ali nekteri trinogi so ga jeli sovražiti in preganjati. Po tem ko so ga iz njegovega svetišča zapodili, umrl je pregnanec osemdeset let star. Njegovi učenci, ki so se po njem Pitagorejci imenovali, bili so še dolgo časa v zavezi, po posebnih znamenjih se spoznavali, in njegove uke na skrivaj med blage grške mladenče plodili.

Ob času nesrečne peloponeške vojske so mnogi poprej pošteni in mirni Atenci zdivjali in jeli zelo razsajati. Med malim številom tistih, ki so staro poštenost čisto in neoskrunjeno ohranili, bil je tudi Sokrat, mož tako občno spoštovan, da ga je delfski orakel najmodrejšega tistih časov imenoval. V mladosti se je jako vojskoval, pozneje marsiktere sodnijske službe opravljal, naposled pa se je lotil atenskim mladenčem uke modrosti razlagati. Ta čas so nekteri spačeni učeniki, ki so se sofisti imenovali, um atenske mladosti za drago plačilo mamili, ker so učili, da z umnim, ali prav za prav z zvitim govorom se da vsaka reč, tedaj tudi vsaka napaka in krivica zagovarjati; učili so s takimi sleparskimi govori čednost v pregreho in pregreho v čednost preobračati. To si Sokrat k srcu vzame, usmili se mladenčev atenskih, in je prave poštenosti in čednosti uči. Ciceron, slavni rimski modrijan, pravi: „Sokrat je prvi modrost z nebes poklical in jo v mestih in v hišah pri ljudéh vpeljal.“ Sokrat je bil prepričan, da ni zadosti dobro le razumeti, tudi v djanji se mora izpeljevati. On si nabere veče število zalih mladenčev, češ, da v lepem telesu prebiva tudi lepa duša, in jim brez plačila nauke modrosti razlaga. V neki ulici sreča mladenča, bil je Ksenofont, dene brž palico počez, da ne more mimo, in mu reče: „Dragi mladeneč! povej mi, kje dobim moke?“ — „„Na trgu;““ — „Kje pa olja?“ — „„Tudi na trgu,““ odgovorí mu mladeneč. „Kam se pa mora iti, da človek moder in dober postane?“ Mladeneč umolkne in ostrmí. „Hodi za menoj, jaz ti povem,“ reče Sokrat; in od takrat sta bila nerazločljiva prijatelja. V nekem boju je Ksenofont hudo pobit raz konja padel; Sokrat ga brž pobere, in na ramah iz stiske nese. Tako si mladenčev nabira, in je, sprehajaje se na trgu, pod lopami ali v vrtih učí, in je s kratkimi in razumljivimi vprašanji napeljuje k spoznavanju najvažnejših resnic. Tako so se učili sami sebe in svoje dolžnosti spoznavati. S čednim obnašanjem si tako veljavnost in spoštovanje učencev pridobí, da ne morejo ne en dan brez njega biti, in da se še mnogo let po njegovi smrti najrajše o njem pogovarjajo. Njegova za najboljšo spoznana šega učiti, imenuje se še zmeraj sokratova.

On ni učil čednosti le z besedo, temuč je sam tudi najblaže izglede ljubezni, dobrotljivosti, krotkosti in prizanesljivosti dajal, da so se mu vsi čudili. Nekega dne klepeče njegova sicer dobra, pa dostikrat togotna žena le preveč; on vstane, molčí in gre iz hiše, ona pa izlije skozi okno pomivnico na-nj; zdaj reče okoli stoječim: „Ali vam nisem že večkrat pravil, da je po gromu rad dež.“ Od Boga in čednosti je imel, ako ravno pogan, čiste zapopadke; spoznal je pa veliko človeško nevednost v božjih rečéh, in kako da človek od zgorej razsvetljenja potrebuje. Njegova najglasovitejša učenca sta bila Platon in Ksenofont: ta sta največ od njegovega življenja in naukov popisala, zakaj on sam nam ni nič pisanega zapustil. Tudi Alcibijad je bil njegov učenec, ali kaj, ki je njegove modre nauke tako rad pozabljal. Nekdaj se s svojimi pristavami in zemljami zelo baha. Sokrat mu prinese zemljovid, in mu reče: „Pokaži mi vendar enkrat Atene!“ On mu je s prstom pokaže; „kje je pa tvoj svet?“ — „Tukaj ga ne vidim,“ odgovori Alcibijad. „Kako se pa moreš z mrvico zemlje bahati, ktere še niso vredne spoznali, da bi jo bili tù le s črtico zaznamenovali?“ Osramočen je umolknil.

Ker se je cvet blagih atenskih mladenčev Sokrata do živega poprijel, zató so mu bili sofisti, ki so za plačo krivo učili, zavidni, da so ga očitno zasmehovali in črnili; on pa je, vse tako govorjenje zaničevaje, potrpežljivo molčal. Zdaj ga pa trije, eden v imenu duhovstva, drugi v imenu države, tretji pa v imenu sofistov v sodniji zatožijo, da domače bogove zaničuje in mladenče s svojimi nauki zapeljuje. S kratkimi besedami bi bil lehko lažnjivo tožbo ovrgel, toda pred takimi nevrednimi tožniki ni hotel z obširnim govorjenjem se zagovarjati, in reče le: „Moje življenje in obnašanje je vsakemu znano; trideset let sem si prizadeval svojim sosedom k čednosti in sreči pripomoči; čutim, da me je za to poklical Bog, kterega sodbo veliko više cenim ko vašo, Atenci!“ Te kratke besede so sodnike razjezile; zakaj pričakovali so, da se bo z obširnejšim govorom zagovarjal, in da bo, kakor je bilo navadno, s solzami milosti in za svoje življenje prosil. Rekó mu v ječo iti. Prijatelji ga z gorečimi besedami prosijo, naj se obširneje zagovarja, dajo mu v ta namen spisan odgovor, ali on neče kot krivičnik za svoje pravično in nedolžno življenje prositi; reče, če ga hočejo umoriti, da je že k smrti pripravljen, da tako se bo iznebil težav svoje starosti, (bil je tačas sedemdeset let star,) in da njegov spomin bo v srcih prijateljev še veliko časa živel. V sodnjem zboru je bilo pet sto sodnikov, ki so sodili, ali ima živeti ali umreti; z večino treh glasov je bil k smrti obsojen. Tudi zdaj se kar z besedico ne zagovarja, ampak reče: „Vam, ki ste za moje življenje glasovali, vam se srčno zahvaljam; veselí me, da se bom z duhovi nekdanjih možakov združil. Le to vas prosim, da moje sinove, kedar odrastejo, ko bi po bogastvu bolj hrepeneli ko po čednosti, svarite, kakor sem jaz vas svaril; in ko bi si umišljali, da so kaj, ker niso nič, obdelujte je, kakor sem jaz vas obdeloval.“ Njegovi pričujoči prijatelji se zdaj na glas jočejo, in ga spremijo v ječo, kjer je bil vklenjen. Tisti dan pred sodbo je šla barka z veliko procesijo v Delos; dokler ni nazaj prišla, niso smeli v Atenah po postavi nikomur življenja vzeti; tako je moral še trideset dni smrti čakati. V tem času se pogovarja, kakor navadno, s svojimi prijatelji, ki so slednji dan pri njem bili, veselega srca; podkupili so bili stražnike in vse k begu napravili: toda on jim kaže, da človeku, tudi po krivici obsojenemu, ni pripuščeno postavi nepokornemu biti; pogovarja se ž njimi poslednje dni o neumrljivosti človeške duše, vzame zadnjič kozarec, nalit s sokom trobelike ali smrdljivca, ter ga izpije; s plaščem se zagrne in umrje leta 400 pred Kristom.

Atenci so pa kmalo spoznali strašno krivico, ktero so Sokratu storili, in so se zelo kesali, da so tako modrega in poštenega moža k smrti obsodili.

Platon, najimenitniši učenec Sokratov, učen vseh znanosti, je želel državno službo doseči, da bi razuzdanosti Atencev v okom prišel in je znovič poštenosti navadil. Videvši pa, kako so Sokrata umorili, nameni tudi on učenik modrosti in čednosti postati, podá se v Egipet in na mnoge druge kraje, pride čez več let nazaj v Atene, in nastavi v predmestnem lepem, s krasnimi poslopji, templji, lopami in z zalimi spominki obdanem vrtu, ki se je po Akademu, prvem lastniku, akademija imenoval, svojo novo šolo, kjer je stojé ali sprehajaje se, svoje nauke domačim in vnanjim mladenčem, pa tudi gospém razlagal. Torej imenujejo še dan današnji hišo, v ktero se učeni ljudjé shajajo, akademijo. On je bil krepek in prsat mož, in si je s svojo telesno krepostjo, z modrim in poštenim obnašanjem, ustnimi in pismenimi nauki tako občno spoštovanje in čast pri vseh Grkih pridobil, da so vstali tudi enkrat v Olimpiji pred njim vsi, kakor nekdaj pred Temistoklom, njegovo imé veselo kričé in vriskaje. Spisal je veliko modroznanskega, in v takem govoru, da so že njegovi vrstniki pravili: ako bi bogovi z nebes na zemljo stopili, v takem bi jeziku govorili. Cela starodavnost ga je nebeškega imenovala. Njegovi najimenitniši spisi se niso pozgubili; učeni ljudjé je z veliko radostjo prebirajo, ali v grškem jeziku ali v drugih jezikih, na ktere so prestavljeni. Platon in Sokrat sta imela izmed vseh poganov najboljše zapopadke od edinega, modrega in pravičnega Boga, od neumrljivosti človeške duše in od povračila po smrti pravičnim in krivičnim.

Čudna reč, da je bilo pri Grkih, ki niso imeli visokih šol, kakor so današnji dan povsod vpeljane, ampak le posamezne modrijane in učenike, vendar v vseh njih državah mnogo tako omikanih ljudí, da so bili za vsako državno in vojniško službo.

Kakor Sokrat in Platon, nastavljali so s časom tudi drugi modrijani svoje šole; marsikteri so pa na krive poti zašli. Od sofistov je bilo že omenjeno, da so učili z zvitim govorom vsako, tudi neumno ali krivično reč trditi, resnico pa tajiti. Antisten, Atenec in učenec Sokratov, je učil, da je največa čednost to, da človek ume vsega nepotrebnega iznebiti se. Imel je glasovitega učenca, po imenu Diogena; ta je bil bistroumne glave, da je bilo kaj; nikomur ni le ene dolžen ostal. V Korintu je imel sod, da ga je lehko prevaljeval: v njem je prebival; kedar ni nič imel, beračil je bos in iz gole roke vodo pil, ako so ga ravno zasmehovali in zaničevali. Aleksander, kralj macedonski, je zlo želel poznati ga; on pride v druščini velikašev k njemu pogledat; najde ga pred sodom na solncu; marsikaj se ž njim pogovarja, in mu zadnjič reče, naj si kakošno milostinjo od njega izprosi. In Diogen ga poprosi rekoč: „Ukaži svojim tovaršem, da mi iz solnca stopijo.“

Aristotelj, Macedonec, učitelj omenjenega kralja Aleksandra in tudi učenec Platonov, je odprl svojo šolo, v kteri je učil, da naj človek povsod in vselej se le srednje poti drži; od najnižih zapopadkov je modroval do najviših. Logiko je postavil za podlago vsakega modrovanja. Njegovo modroznanstvo so v preteklih stoletjih v vseh evropejskih visokih šolah učili in razlagali.

Cenon, ciperski, je učil, da naj človek voljo božjo spolnuje, in si prizadeva njemu enak postati; vse drugo, tudi bolečine, naj zaničuje, in, ko bi ne mogel jih več prenašati, da je tudi prav umoriti se.

Epikur, Atenec, je pa spoznal zadovoljnost za največo srečo človeka na svetu; taka sreča pa, je rekel, doseže se le po čednosti. On ni veroval v Boga, tudi ne v neumrljivost duše, tudi ni našel razločka med človeško in živinsko dušo. Od starih časov je še dandanašnja navada tiste, ki so sužnji lastnega poželenja in kterim ni nič mar za prihodnje življenje, Epikurejce imenovati.

Vsi Grki so svoje državne zadeve in vse sodnijske tožbe, pravde in sodbe ustno opravljali; iz prvega so govorili, kakor so znali; ali s časom so razumeli, da kdor hoče z očitnim govorom svoj namen doseči, mora dobro govoriti; da tudi to ni še zadosti, temuč da ogovor mora tako izusten biti, da očí, obličje, roke in ves život morejo govoru pomagati. Tako so počasi vsa k temu potrebna, še dan današnji veljavna vodila iznašli in se po njih marsikteri med njimi na tako visoko stopnjo učenega govorstva povzdignili, da jih ni presegel nemara do današnjega dne še nihče.

M. Vrtovec.

---

201 -

231. Slovenske národne pripovedi in pravljice.

Komaj se začne človeku razvijati um in domišljija, že čuti potrebo tem naravnim nagonom vstreči. Čudé se ogleduje otrok zdaj to, zdaj uno krog sebe; strmé vidi čudovito djanje in nehanje človekovo. Zakaj to? Ali je bilo zmerom tako? S tacimi vprašanji se obrne do mile mamice ali babice, in ona, sama nevedna in takisto podučena, vendar noče spoznati svoje nevednosti, odgovarja s pravljicami in pripovedmi. Mlada domišljija poželjivo vzame to hrano v sé — in zmerom več hoče vedeti in slišati.

Kako se loči pravljica od pripovedi? Natančno in določno se ne daste razpoznati: obé ste postali med narodom brez kacega posamnega imenovanega skladavca; obé mešate navadne in naravne rečí s čudovitimi in nezapopadljivimi; obé živite z narodom vred. Vendar je bistvo pravljice iskati v poetični lepoti in sestavi, zamotku in čudnem razmotku, v trdnosti značaja in nerazumljivi spremembi osode; nasproti pak ima pripovedka zgodovinsko podlogo, navezana je na določeno osebo, na znano ime, na poseben kraj. Že iz tega se dá soditi, da je pravljica veliko bolj razširjena od pripovedi, ker povsod imajo ljudjé domišljijo, da iznajdujejo in pripovedajo, nimajo pa povsod imenitnih oseb ali krajev, ki bi ostali zgodovinsko znani narodu v ustih.

Najstarše pripovedi med Slovenci so gotovo o Pesoglavcih. V petem stoletji so iz vzhoda pridrli divji Huni in nemilo gospodarili po zdanjih slovenskih deželah. Kakor nam zgodovina slika Hune neusmiljene in krute, posebno pa nasladne in mesene, take nam je ohranila naša pravljica pod imenom Pesoglavcev. Ker so te pripovedi najstarše, zató so že tudi redko slišati med narodom. — Ko so Franki podrli slovansko Samovo državo in postavili narodu slovenskemu ptuje plemenitaše za glavarje, ni bilo več govoriti o samostojni zgodovini malega naroda; izgubili so se Slovenci v kolobarju med drugimi narodi; zató se iz vsega dolgega časa viteštva ali srednjega veka glasí samo okrajna ali lokalna pripovedka, to je tista, ki pripoveduje o kacem določenem kraju zgodbo iz starih časov. — Pa v petnajstem stoletji je prilomastilo ljudstvo, po neusmiljenosti in krvoločnosti popolnoma vredno Hunov ali Pesoglavcev, čez južno mejo, namreč Turki. Ker je dežela dve sto let trpela pred njimi, ima skoraj vsak kraj po Slovenskem, vsaka vas svoje pripovedke iz tistih časov. Veliko teh pripovedek ima po ljudski domišljiji dostavljen čudovit obraz; veliko pa jih je, ki imajo snov namešano s čeznaravnostjo in se torej zgodovinskim ustnim izročilom narodovim bližajo. Razun okrajnih in splošnozgodovinskih ločimo tudi osebne pripovedi; take so pri nas o kralju Matjažu, o kraljeviču Marku, o Lambergarju itd. Poslednje vrste pripovedek je morda še najmanj med nami, ako je hočemo do dobrega ločiti od okrajnih.

Ko je človek videl natorne prikazni, dobrodejni dež, vničevavno točo, grom itd., ni se mogel povzdigniti toliko, da bi si bil vse to z naravnimi vzroki razložil, ampak izmislil si je osebne, in tem je pripisoval dobro ali slabo, ki ga je zadelo. Tako so nastale, kakor odgovori na vganjke, pravljice o dobrodejnih rojenicah, vilah, morskih deklicah, belih ženah itd., o hudobnem škratu, divjem možu, čaravniku, vedežu itd. Zraven teh, morda iz starega poganstva ostalih pravljic imamo še čisto človeške, to je take, v kterih se nam človek stavi pred očí, ali po lastnem značaju ali po čudni spremembi osode zamotan v zadrege, ktere pa ali z lastno nenavadno močjó, ali še rajše s pomočjó nadnaravnega bitja predere in premaga. Ta vrsta narodnih pravljic je najštevilniša, in če pomislimo, da je ravno v takih pravljicah naslikan obraz in značaj narodov, njegovo mišljenje, njegova poezija, moramo pritrditi, da so za nas najvažnejše. Svoj narod in njegovo lastnijo ljubiti je dolžnost vsacega blagosrčnega človeka. Kako pa boš narod ljubil, ako ga ne poznaš, ako ga le poznaš po vrhu, ako ne pogledaš v najbolj skrito in notranjo stran njegovega življenja?!

Veliko je ljudí, ki se zaničljivo strani obračajo, ako slišijo narodno pripovedko praviti, ali ki s preziranjem preobrnejo list, na kterem je brati priprosta narodna pravljica. Toda ko bi to pomislili, kar smo ravno izrekli; ko bi dalje pomislili, da je skozi vse življenje veliko ležeče na tem, kako se v prvi mladosti budí in izobraža domišljija; ko bi pomislili, da ravno take pripovedi imajo do nedolžnega srca veliko močí, da človeka napeljejo na pravo ali napačno pot: imeli bi gotovo drugačno mnenje tudi o tacih poetičnih izdelkih prostega narodovega uma.

J. Jurčič.

---

232. O petji.

„Vsaka žival po svoje poje“ velí star pregovor. In zares so živalski glasovi podobniši petju, ko besedi ali govoru človeškemu. Posebno dobri pevci in godci so pa ptiči, in od človeškega petja naše uho ne nahaja slajšega in milejšega.

Kaj pa razodevajo živali s temi svojimi glasovi?

Najslajše, najjasnejše žuboré in žvrgolé ptiči o toplih pomladanskih dnevih, vrabci v polnih kozolcih in zrelem prosu. O mrazu in gladu molčé, o nevarnosti plahi béžé ali prežalostno kričé. Vsa domača živina, goved in bravina, prvikrat spuščena iz hleva na zelene ledine, o kako veselo muka in bekeče! Kako milo pa stoče o pomanjkanji krme ali piče, o bolezni, na plohu pod ostrim nožem mesarskim!

Piške, site in na toplem kraju, veselo čebljajo okoli koklje; tužno pa čivkajo, ko je muči glad, tare zima, kedar izgubé drago obličje mile jim majke koklje!

Iz tega lehko posnamemo resnico: Živali razodevajo s svojimi glasovi zgolj same občutljeje: veselje in radost, žalost in tugo.

Druga po vsakdanji skušnji potrjena resnica pa je ta: Žival s temi svojimi glasovi in razodetimi občutljeji budí v drugih živalih sebi enake občutke.

Petelin zapoje, ptiček zažuborí; in kmalo odpevajo po vasi kurji glavarji in ptički po gaji ali po kletkah.

Pes zalaja, konj zarezgeče, krava zamuka; kmalo prilagajo po vasi drugi psi, konji in goved po hlevih ali pašnikih.

Koklja ugleda visoko v oblakih jastreba; plaha zaškrlí, piščeta za njo ter zbežé v varno zavetje.

Kar nas učí skušnja pri živalih, tega se lehko prepričamo tudi pri ljudéh.

Čujte! kako vriska in piska, kako skače v terdih in tenkih glasih, v hitrih, radostnih pesmih veselo človeško srce! Žalostno, s pelinom bridkosti napojeno srce pa pojema v mehkih, debelih glasih, solzí se in topí v počasnih, v tožnih pesmih.

Ali glej tam dete! Joka se, ne dá se utolažiti, ne z besedo ne z obljubo. Pa jame mu mati popevati, — jok se izgublja, omolkne, zamaknjeno začne gledati, že se mu usteca krčijo na smeh. Veselo petje preganja človeku čmernost in žalost, ter mu budí in sadí radost in zadovoljnost v tožno srce. Milo, žalostno petje pa mrači in kali radost in vnema v našem srcu sočutje in pomilovanje proti temu, o čemur se popeva.

Ni li tedaj gola resnica: Tudi človek s petjem razodeva občutke svojega srca in vnema in zbuja v drugih ljudéh sebi enake občutljeje?

Te resnice so bili ljudjé že davno prepričani. Srečno pridejo Izraelci čez Rudeče morje, Egipčane pa je vse voda zaveznila. Mojzes to videvši, ves navdušen zapoje pesem in glejte! ljudstvo jo povzame in prepevaje Boga hvali in častí!

Popevali so Judje pri službi Božji Davidove psalme, zakaj? Zató da so v srcu ljudí budili in množili občutljeje hvaležnosti do Boga o času prejetih dobrot, ali pa spokornost in žalost o velikem zadolženji, ob času pokore. Enako se popevajo od nekdaj pri očitni službi Božji o vsakem svetku posebne pesmi, da se budé ljudstvu prazniku prilični občutki.

Sloviti Tirtej je budil s petjem Spartane v vojsko zoper Mesence; Srbe so navduševali in v vojsko zoper Turke, zaklete vrage krščanskega imena, gonili goslarji — pevci z goslami, če tudi so imele le eno samo struno, in s puntarsko „marziljico“ so spravili Francozi tisoč in tisoč nizkih ljudí v punt in vojsko.

Pa odkod ima petje tako silovito moč? Menda samo od zbujenih občutljejev.

Beseda sama obdeluje um in ga naklanja, naj stori to ali uno reč. Vendar um je mrzel, ne dá se kmalo prepričati in ukreniti; um ima zmeraj kak izgovor; zdaj upanje plačila, zdaj strah itd. Vse drugače ravnajo zbujeni občutljeji. Ti se ničesar ne bojé — ne napotij in zaprek, ne strahú, ne trpljenja — oni deró, kamor se nagnejo.

Ako je človek vnet za dobro reč, gorel bode za-njo, živel in umrl in vse za-njo daroval, kar koli zamore. Ako pa je bil po nesreči vnet za slabo reč, bode tudi za-njo živel, za-njo daroval življenje, svoje dušne in telesne moči.

Skušnja kaže, da pošteno petje močno, močno budí in gojí stanovitno pobožnost ravno zató, ker vnema srce s svetimi občutljeji za Boga in vse božje rečí. Ono poveličuje praznike in svetke, veličasti službo Božjo, varuje ljudí pregrešnih misli, besedí in djanj, lajša težave in nadloge, slajša bridkosti in grenkosti zemeljskega življenja, hrani radovoljnost ter vikša veselje in radost v solzni dolini sveta.

Pošteno petje žlahtní in plemení dušno in telesno življenje. To pa je gotovo več vredno ko cent suhega zlata, ko bogastvo širocega sveta.

V. Lah.

5.k 2 5.15/10 202

233. Mlajši Plinij Strabonu.

Praviš, da ti je zbudil list, ki sem ti ga na tvojo prošnjo pisal o smrti svojega ujca, željo zvedeti, kakov strah, pa tudi kakošne nezgode sem prestal jaz, ki sem bil ostal v Misenu; ker začenši s tem, pretrgal sem bil pripoved.

Če tudi me je groza spomina
Vendar bodem začel. —

Ko je bil ujec odšel, pečal sem se ves čas s knjigo, ker zató sem bil ostal domá; potem sem se kopal, jedel in spal, ali nemirno in malo. — Bil je več dni poprej potres, ali nismo se posebno plašili, ker je v Kampaniji navaden. Ono noč pa je postal tako silen, da se ni samo vse treslo, ampak mislil sem, da se vse ruši in podira. V mojo spalnico priletí mati; jaz sem ravno vstajal, da prebudim njo, če spi. Sedemo pred duri; majhen prostor je delil poslopje od morja. Ne vem, ali bi se imenoval neplašnega ali pa razumnega, ker sem bil v dva in dvajsetem letu. Velim prinesti knjigo Tita Livija, in kakor brez brige čitam, dà, celó izpisujem, kakor sem bil začel. Kar opazi prijatelj ujčev, ki je bil nedavno iz Hispanije k njemu prišel, mene in mater, da sediva, in da jaz celó čitam; pa začne obirati njeno potrpežljivost in mojo malomarnost; ali jaz ostanem ravno tako zamišljen v knjigo. Že je bila ena ura po vzhodu solnca, ali dan je bil le negotov in kakor zaspan; že so se podrla bližnja pohištva, in čeravno smo bili na planem, bil je kraj le ozek in strah pogina velik in gotov. Tedaj še le sklenemo zapustiti mesto. Za nami gre zmešano ljudstvo, davši ptujemu sklepu prednost pred svojim, kar ima v strahu podobo sprevidnosti; tako nas silno mnoštvo na poti gnjete in dalje riva. Prišedši izmed pohištev postojimo; tu smo pretrpeli mnogo čudnih, mnogo strašnih prikazov. Vozovi namreč, ki smo jih bili dali izpeljati, vagutali so, čeravno je bilo na planem, zdaj na desno, zdaj na levo, in še obloženi s kamenjem niso ostajali v istem kolovozu. Vrh tega se nam je zdelo, da morje samo sebe požira, in da ga tako rekoč odbija tresoča se zemlja. Res se je bil povečal breg, in bilo je mnogo morskih živali na suhem pesku. Na drugi strani je zijal črn in strašen oblak, ki so ga zvite in spletene žile ognjenega puha trgale na dolge plamteče podobe; blisku so bile podobne, ali veče. Tedaj jame isti prijatelj iz Hispanje huje siliti. „Če živí tvoj brat,“ zakliče, „če živí tvoj ujec, hoče, da se tudi vidva rešita; ako pa je poginil, hotel je, da ga preživita. Kaj se torej obotavljata in ne bežita?“ — „Tega ne,“ odgovoriva, „da bi skrbela za-se, dokler ne veva nič o njegovi rešitvi.“ Tedaj on brez daljnega postanka steče in kar najhitreje beží iz nevarnosti; in malo pozneje se začne oni oblak nižati na zemljo in pokrivati morje. Objel in pokril je Kapreje in zagrnil Misena, kolikor ga sega v morje. Zdaj jame mati prositi, opominjati, ukazovati, naj bežim, kakor koli; da mlad morem uteči, ona pa, ki jo težé leta in truplo, umrla bo srečno, če le ne bo kriva moje smrti. Jaz pa odgovorim, da za-me ne bo rešitve razun ž njo skupaj; potem jo primem za roko, ter jo prisilim, podvizati se; nerada posluhne ter toži, da mene zadržuje. Že je jel padati pepel, vendar še redek; jaz se ogledam: gost dim nam je bil za hrbtom, in razlit po tleh kakor reka se je valil za nami. „Umekniva se,“ rečem materi, „dokler razgledujeva, da naju na cesti truma spremljevavcev ne prevrne in ne pomendra.“

Komaj sva sedla, glej, objame nas noč, ne kakor je noč brez mesca ali pa oblačna, ampak kakor je v zaprtem kraju, če pogasiš luč. In da si slušal: johotale so ženske, cvilili otroci, vpili možaki; na ves glas so klicali ti starše, ti otroke, ti soproge, ali pa jih spoznavali po glasu; eni so obžalovali svojo, eni nesrečo svojih; in eni so od straha pred smrtjo molili za smrt. Mnogo jih je vilo roke proti nebu, več pa jih je dokazovalo, da ni nikjer več bogov in da je to večna in svetu zadnja noč. Pa tudi takih ni manjkalo, ki so z lažnjivimi in izmišljenimi strašili povelíčevali prave nevarnosti; to se je porušilo, to gorí v Misenu, klicali so neki med njimi; legali so, ali verovalo se je. — Nekoliko se je zasvetilo; ali nam se je zdelo, da to ni dan, ampak da je napoved bližajočega se ognja. In svitloba je potrajala precej časa; zopet pa je nastala noč, in zopet je padal pepel obilen in težek. Pogostoma smo ostajali in ga otresali; sicer bi nas bil zasul, ali pa celó s svojo težo potlačil. Mogel bi se pohvaliti s tem, da v tolikih nevarnostih nisem niti vzdihnil niti pregovoril malosrčne besede; ali mislil sem si, da bom poginil z vsem in vse z menoj vred, in to mi je bila sicer ne lepa, ali velika tolažba. Slednjič se je gosti čad vendar izredčil, ter se spremenil nekako v dim, ali pa v meglo. Kmalo se je tudi zares prikazal dan, in prisvetilo je solnce, ali bledo, kakoršno je navadno, kedar mrkne. Očí so še trepetala, in pred njimi je bilo vse spremenjeno, vse pokrito s pepelom, kakor s snegom. Vrnivši se v Misen in okrepčavši se kakor koli, prebili smo v negotovosti noč, omahovaje med nado in strahom; ali strah je bil močneji, ker zemlja se je še vedno tresla, in nekteri so kot znoreli z grozovitimi prorokovanji rogali se svoji in ptuji nesreči. Ali jaz tudi tedaj, čeravno sem skusil nevarnost in je spet pričakoval, nisem hotel oditi, dokler ne dobim glasa o ujcu.

To-le boš pač bral, ali ne porabil, ker ne zaslužuje nikakor mesta v povesti; če se ti pa bo zdelo, da še mesta v pismu ni vredno, pripisati boš moral sam sebi, ki si zahteval pismo. Zdrav!

V. Mandelc.

203

0 234. Ciprijan Donatu.

Prijazni tvoj migljej, ljubi Donat! pride mi o pravem času; kajti dobro se še spominjam tega, kar sem ti bil obljubil, in zdaj je najpriličniši čas, da spolnim svojo obljubo, ker se nam bližajo lepi prazniki in ker nam bratev v vinogradih dobrotno zlajšuje obteženo srce. Z dnevom se vjema kraj, in topli jesenski zrak s prijazno podobo vinogradov, obá pa z zedinjeno močjó na veselje budita naše počutke. O, kako prijetno je, ves dan pogovarjati se sredi med kratkočasi ter bratovsko podpirati v rastočem spoznanji božjih zapovedi.

Da naji ne posluša kakov posvetnjak in ne gluší nezmerno vpitje delajočih družin, zató se hočeva vsesti ondi-le v ono molčečo in hladno lopo. Ob njenih upognjenih palicah se na eni strani trtne rozge spenjajo navzgor, na drugi pa sem ter tje razpeljane silijo navzdol in tako narejajo hodišče z zelenečo streho. Tù si lehko pripovedujeva svoje misli, in med tem, ko se pasejo najine očí, gledaje na drevje in trsje, ki nama daje krasen razgled, ima najina duša dvojen vžitek, enega v tem, kar gleda, in enega v tem, kar posluša. Sicer ti zdaj le poslušaš, mika te le to, kar jaz govorim. Ti ne maraš krasote narave, ki se kaže očém, in svoje očí upiraš le v mé; ti si poslušavec z dušo in telesom, in to zató, ker me ljubiš. Kaj ti neki hočem polagati na srce? Slabi in kratki moj um more roditi le malo sadú, in žetev ne bode nikakor tolikošna, kolikoršna je košnja rodovitne senožeti. Vendar pa hočem poskusiti, kolikor premorejo moje močí; kajti pomagal mi bode predmet, o kterem hočem govoriti. Na javnih sodnjih trgih se zgovornost šopiri z bogato zalogo besedí in s svojo pisano umetnostjo; ondi pa, kjer se govorí o Bogu, ni nikakor zgovornosti moč, ki vodi do vere, ampak moč resnice, ki govorí iz nespačenega srca in sega v nespačeno srce.

Od mene sprejmi torej to, kar ti morem dati; govoril ne bodem o tem, kar ušesom prijetno doní, ampak o tem, kar močno spodbada duhá; ne o tem, kar ljudstvo rado posluša, ker mu umetno gladi ušesa, ampak o tem, kar poveličuje božjo milost, ker priprosto razlaga priprosto resnico; ne o tem, kar se dá spoznati po dolgem poti neprenehljivega premišljevanja, ampak o tem, kar v najkrajšem času dozorí z milostjo, naglo vršilno . . . .

Naj spregovorim o tem, kar tebe tiče. —

Ker si že stopil pod zastavo nebeško, zató ti je zdaj treba še tega, da se popolnoma vdaš blagemu vojskovanju in zvesto spolnuješ vse dolžnosti nabožnosti.

Moliti in brati, to bodi tvoje neprenehljivo opravilo. Zdaj ti z Bogom govoriš, zdaj Bog s teboj. On naj te podučuje v svojih zapovedih, on naj te vodi po svojih potih. Kogar on obogati, tega ne bode nikdo obožal.

Kdor se je enkrat nasitil pri mizi Gospodovi, tega ne bode nikdar grudila lakot.

Poslopja, z zlatimi ploščami in dragim mramorjem obložena, bodo se ti gnjusila ko smet, kedar se prav prepričaš, da si sam boljša hiša, ktero je Gospod spremenil v svoj tempelj, v kterem prebiva sveti Duh; obračaj torej vso skrb v to, da dovršiš in ozalšaš to skrivnostno hišo božjo.

O, skrbiva torej, da bode ta hiša ozalšana z najprijetnišimi barvami svete nedolžnosti in razsvetljena z lučjo pravičnosti! Ta hiša ne bode nikdar razpadla, nikdar zavoljo starosti se podrla, in nikdar izgubila živega barvnega svita in zlatega bleska.

Vse, kar potrebuje vnanje maže in lepotičja, v sebi nosi kal minljivosti; človek se ne more zanesti na nobeno stvar, kteri ni pravi lastnik. Ta notranja hiša božja vekomaj ohrani živo svojo lepoto, neomadeževano svoje veličastvo, svoj neminljiv svit. Nikdo je ne more raztrgati, nikdo podreti. Le o vstajenji telesa bode še krasnejše — dovršena.

Le toliko, nič več in nič manj, sem ti danes hotel povedati, preljubi Donat!

Prepričan sem sicer, da si potrpežljiv in prijazen, da imaš tolikanj trdno voljo in utrjeno vero, da bi me rad še poslušal o tem, kar tiče najino zveličanje, vendar pa zdaj prenehajva, saj skupaj živiva in se lehko drugoč o tem dalje pogovarjava. Ker nama jesenske počitnice pripuščajo oddihljej od dela, zató hočeva ostale ure dneva, ki se nagiblje na večer, odločiti razveseljevanju, vendar pa tudi skrbeti, da nama ure veselja ne bodo tekle brez milosti božje. Psalmi naj doné pri zmernem obedu. In ker imaš dober spomin in prijeten glas, zató nam tudi danes pevca nadomestuj. Svoje ljube prijatelje bodeš najbolj razveselil s tem, da bodo njihova ušesa poslušala kaj duhovnega in da nam ne bode manjkalo najtečnejše hrane — svete vere. A. Lésar.

5.K 25.12/204

235. Jan Sobieski svoji ženi.

Iz šotorov vezirjevih 13. septembra 1683 po noči.

Veselje moje duše, premila, preljuba Marija!

Hvala Bogu vekomaj! On je dal narodu našemu zmago, — dal mu je slavo zmage vojaške, da je niso vsi pretekli veki videli take. Vse topove, ves tabor turški, neizmerno bogastvo smo dobili v roke. — Jarek okoli mesta in vse obmestje krijó mrliči vojske nevernikove; kolikor je pa ostalo živih, strahoma begajo. Naši nam pripeljujejo neprenehoma velblodov, mul, goved in ovác, ki jih je imel sovražnik s seboj, in vrh tega neizrečeno veliko množico vjetnikov. Tudi prehaja k nam veliko takih, kteri so bili svojo vero zatajili, in imajo dobro opravo in lepe konje. Zmogli smo tako naglo in nenavadno, da so bili mestni prebivavci z nami vred v tabru jako v skrbi, češ, da se utegne sovražnik zdaj zdaj obrniti in planiti nad nas. Popustil je več nego za milijon zlatov smodnika in druge priprave za vojsko.

Nocoj sem videl igro, po kteri me je že davno mikalo. Naši vojščaki so zapalili na več krajih smodnik. Zagrmévalo je kakor na sodnji dan; vendar ni ranilo nikoga. O tej priliki sem videl, kako se v zraku delajo oblaki; ali to je nesreča in izguba vsaj za pol milijona.

Vezir je begaje vse popustil, unesel samo opravo na sebi, pa konja pod seboj. Jaz sem mu naslednik, zakaj bogastvo njegovo je prišlo do malega meni v roke. S prvim oddelkom vojske dalje stopaje in vezirja nazaj (na Turško) tiraje, naletel sem na enega izmed njegovih strežnikov, ki me je peljal v njegove osebujne šotore. Ti šotori sami so na prostor toliki, kolikoršno je mesto varšavsko ali levovsko. Polastil sem se vseh častnih znamenj in zastav, ki so je nosili pred vezirjem.

Veliko zastavo Mahomedovo, ktero mu je gospod njegov izročil za to vojsko, poslal sem svetemu očetu (papežu). Na dalje imamo v rokah veliko dragih šotorov, prelepih voz in jezero drugih dragotin. Nisem še vsega videl; ali to, kar smo videli pri Hočimu, ni bilo temu senca. Samo kakih pet tulov z vdelanim dragim kamenjem je več jezer cekinov vrednih. —

Tudi enega konja vezirjevega z vso opravo imam. Njemu (vezirju) so bili naši že za petami, pa jim je vendar utekel. „Kihaja“ to je prvega poročnika njegovega in veliko veliko drugih vikših častnikov so posekali. Naši vojščaki so uplenili veliko sabelj z zlatimi ročami. Noč je preganjanje končala. Turki se bežé trdovratno branijo. —

Vendar so pozabili v obmestnem jarku janičarje; te so naši na kose sesekali. Tako ošabni in predrzni so bili Turčini, da je en del vojske njihove mesto naskakoval, dokler se je tolkel drugi del z nami. Dosti ljudí so imeli za oboje. Dozdeva se mi, da jih je bilo (brez Tatarjev) kakih tristo jezer; nekteri so našteli celó toliko šotorov. Po tem takem bi jih bilo res, kakor „listja in trave.“ Po moji misli so imeli kakih 100.000 šotorov, iz kterih so bili trije neznano veliki tabri napravljeni. Dve noči in en dan se lastí teh šotorov vsak, kogar koli je volja, celó iz mesta hodijo plenit. Vem, da bodo imeli osem dni posla. Turčini so popustili begaje tudi veliko vjetih domačih (dunajskih) ljudi, posebno žensk, ki so jih pomorili poprej toliko, kolikor so jih mogli. Po tem takem so veliko žensk poklali; mnogo pa le ranili jih, ki se bodo spet ozdravile. Včeraj sem našel dete tri leta staro, priljudnega dečka, ki mu je preklal krvolok usta. —

Ne morem posebej popisati obilja in vseh znamenj prevelike mehkužnosti v šotorih vezirjevih. Imel je v njih vrtce z vodometi, kopeli in hišice za domače zajce, celó papigo, ki so jo naši vojščaki lovili, pa je niso ulovili.

Danes sem ogledoval po mestu. Več od pet dni se ne bi bilo moglo ustavljati. Grad cesarjev je zeló prestreljan. Strašno je videti velikega obzidja mestnega, ki je razpokano in na pol razdrto; lehko bi se mu reklo razvalina.

Vsi vojščaki so se bíli moški. Zmago pripisujejo (Dunajčanje) Bogu in nam. Brž, ko se je začenjal sovražnik umikati, (najbolj so naši pritiskali tje, kjer so videli mene, vezirju nasproti), pri tej priči priskočijo vsi konjiki druge vojske k meni na desno krilo, ker se ni trebalo na sredini in na levem krilu toliko bojevati. Videl sem volitnega kneza bavarskega, kneza valdeškega in več drugih, kako so po tem k meni dirjali. Objemali so me in poljubovali mi oni obraz, vojvodi pa roke in noge; vojščaki prostaki in častniki, pešci in konjiki so kričali: „Oj, vrli naš kralj!“ Vsi so marali za me še bolj od mojih.

Kraljeviča lotarinskega in volitnega kneza saksonskega sem videl še le danes v jutro; včeraj se nismo mogli sniti, ker sta bila prav na koncu levega krila. Poslal sem bil jima nekoliko oddelkov naših husarjev na pomoč. Mestni zapovednik Stahremberg me je danes obiskal. Vse me je objemalo in klicalo, da sem njih odrešenik. V dveh cerkvah mi je ljudstvo poljubljalo roke, noge in obleko; kteri me niso mogli doseči, kričali so: „Oj, stegni premagavske svoje roke, da jih poljubimo!“ —

Ko sem se po južini od zapovednika mestnega vračal v taber, spremljala me je množica ljudí do mestnih vrat. — Cesar mi je dal glas, da je miljo daleč od Dunaja. — Ali zdaj se že daní; treba je pismo dokončati. —

Veliko naših smo v bitvi izgubili. — Dupont vam bo več na besede povedal. —

Danes bomo mahnili dalje proti Ogerskemu, da preženemo sovražnika. Knez bavarski in saksonski sta mi obečala, da me bosta spremljala.

Zares velik blagoslov božji je nad nami; čast in hvala mu za to zdaj in vekomaj!

Ko je videl vezir, da se nam ne more več ustavljati, pozove sinove k sebi in se začne po otročje jokati. Na to reče kanu tatarskemu: Reši me, ako moreš. Kan pa njemu: Znamo ga dobro — kralja poljskega; ni mu se moč ustavljati; ugibajmo rajše, kako bi jo potegnili.

Solnce pripeka tako, da se preživljamo le z vodo, ki jo pogostoma pijemo. Ravno smo spet zasledili veliko turškega živeža in druge priprave za vojsko. Ne vem, kaj jim je ostalo in s čim se bodo vojskovali poslej. Pri tej priči mi oznanjajo, da je sovražnik begaje popustil petdeset malih topov.

Brž mislim konja zasesti in na Ogersko (za Turčinom) dirjati. Nadjam se, da se bomo, kakor sem vam slovo jemaje rekel, spet videli v Striju.

To pismo so najboljše novice, in v ta namen ga smete tudi rabiti in praviti, da je to pisal kralj kraljici.

Knez bavarski in saksonski sta take volje, da bi šla z menoj na kraj sveta. — Nekoliko milj iz početka nam bo naglo naglo hoditi zbog neugodnega kužnega puha, ki puhtí iz trupel toliko mrtvih ljudí, konj itd.

Kralju francoskemu sem pisal in rekel, da se mi je zdelo spodobno, da posebno njemu, prvemu „krščanskemu“ kralju, oznanim, da smo premogli in rešili krščanstvo.

Cesar je poldrugo miljo daleč, in hití na Dunaj, da bo dal „Te Deum“ („Bog, tebe hvalimo“) peti; jaz pa hitim na Ogersko. Naš „Fanfan“*) je neizrečeno priden. —

J. Navratil.

---

*) Sin.

205

0 236. Sporočilo slovenski mladini.

Najlepši in najprijetniši pogled človeškim očém na svetu je pogled cveteče mladine. Kakor boš v gosposkem vrtu, če va-nj stopiš, ponevedoma najprej in že od daleč zagledal žlahtne cvetice, ki te s svojo lepoto ali prijetnim duhom k sebi vabijo: tako se ti bodo tudi pri slednjem večem shodu oči brž obrnile na pričujočo cvetečo mladino in jo rade gledale. Očí osemdeset let starega očeta se rade ustavljajo nad mladenčem, in obličje stare mamke se v pričo cveteče device očitno pomladí. Če srečaš spotoma neznanega, pa lepega dečka ali deklico, ki ti prijaznega obličja dobro jutro ali dober večer voši, lesen bi moral biti, ko bi te to nič ne ganilo.

Kaj pa ima vendar mladost takega nad seboj, da se vsem prikupi? Ali ne lepih mer in primer? Brez lepih mer in primer ga ni lepega drevesa, ne lepega konja, ne lepe hiše, pa tudi ne lepega človeka; — da bi si to resnico tudi vsi umetniki in rokodelci v glavo vtisnili! Če je kaj lepote na človeku, nahaja se pri cveteči mladini; tisti možjé in žene so lepi, kteri imajo delj časa mere in primere odraslega lepega fanta ali dekline.

Nedolžnost mladinska pa vleče še bolj ko njena lepota vseh očí na-se; celó spačen člověk jo spoštuje, ako ne z očmí ali z besedo, vsaj s srcem.

Slednji, kteremu se je v kaki reči koliko spotaknilo, bode nedolžno mladost srečno imenoval. Ta je odkritosrčna, priljudna, zaupna, pripravna za stanovitno prijatelstvo, udana pametnim ljudem, vneta za mnogo dobrega, nepopačena brez kake posebne hudobije ali zvijače, zakaj ni imela še časa in priložnosti se je vaditi. Pametnega fanta imajo povsod radi; če je pa še tako lep, pa se, postavimo, upiva, nič več ga ne čislajo umni tovarši in drugi ljudjé.

Mladina, ki jej skrbé veči del drugi za živež, živí brez vse skrbi; vsako nedolžno veselje vživa z radostjo in popolnoma; po veselji hrepeni in išče ga pri svoji enakosti; na nje obličji, prepasanem z zadovoljnostjo, je izobražen mir srca in up vsega dobrega, mladost se nadja le srečne in vesele prihodnosti. Ta bo dobil po očetu lepo kmetijstvo, rokodelstvo, hišo ali graščino; uni bo dospel v svojem prosto izvoljenem duhovskem, vojaškem, sodnijskem ali drugem stanu veliko čast in si prislužil slavno ime. Deklica si domišljuje, da bo imela v prihodnje kakor gospodinja zgolj vesele dni; vse drugače ko njene sosede ali celo bolje od svoje matere misli ona gospodinjiti, kedar bode sama za se. Mladost, vsa zamaknjena v prihodnjost, ne vidi in ne pozna vsakdanjega življenja; torej je obvarovana marsiktere, zlasti dušne britkosti, ktera druge ljudi revi, in tudi telesne težave lože prenaša. Ni ga čez fantovski, čez dekliški stan! Z veseljem se stari ljudje spominjajo in ozirajo na pretekle dni svoje nedolžne mladosti. Naj se snideta dva prav stara prijatelja, ki sta se že v mladosti sprijaznila; naj se spomnita svojih mladih dni, o kako se jima bo srce vnelo, kri ogrela, beseda odvezala! Glas bosta povzdignila, z radostjo, s solzami veselja v očéh si bosta pravila, kako sta se veselila; sto in sto drugih rečí sta čisto pozabila, to, česar sta doživela mlada prijatelja, pametita pa vse tako dobro, kakor bi se bilo včeraj zgodilo.

O dragi mladenči in dekliči, vi največe veselje svojih starišev, ki tolikanj skrbé in si skoraj v vseh stanovih pritrgujejo, da bi se le vam dobro godilo! vi ste veselje svoji žlahti, prijateljem, sosedom in znancem, domovina gleda z veliko zadovoljnostjo na vas, zakaj vi ste up, vi ste zastava nje prihodnje sreče; kmetijstvo, rokodelstvo in obrtnost pričakuje od vas umnih in krepkih delavcev, pridnih gospodarjev, cerkev skrbnih pastirjev, država srčnih in junaških vojščakov, ter umnih in zvestih služabnikov. Vse premoženje domovinsko prejde za 20, 30 ali 40 let na vas; vse časti, vse službe gor do najviših bodo vaše; vi boste gospodarili z dedovino slovenske zemlje in jo duhovno in telesno obdelovali; branili jo boste v sili in ohranili svitlemu cesarju in svojim vnukom; o da bi jo tudi s svojimi vednostmi in s svojim trudom bolj izobraženo na višo stopinjo blažnosti ali časne sreče povzdignili! Vaši predniki so jo že dobro zastavili; vaše pa bode, da jo tudi prav izpeljete: sad svojega neutrudnega prizadetja boste vživali vi sami; vživali ga bodo tudi vaši otroci in njih otrók otroci. —

Nad teboj je pa zdaj, prisrčna mladež, poskrbeti, da si pri tacem lepem upanji nikakor zdravja ne izpodkoplješ in življenja ne prikrajšaš! Če vihar trohnelo in piškavo drevo razkolje, kaj je neki nad tem! — če pa mlado žlahtno drevo prelomi, milo se stori človeku! Naj odmirajo stari, ki so že na taki poti; naj kapljajo otroci, ki še tega ne umejo, kakor olevki s sadnih dreves, nihče razun staršev si tega veliko k srcu ne vzame; če pa umrje mladeneč ali deklica najlepše dobe, ni le samo za-nj žalostno, ne bodo ga samo starši, ki so že tolikanj za-nj potrošili, ne samo prijatelji in znanci objokovali; tudi drugi, ki niso bili ž njim v nobeni posebni zvezi, skažejo mu radi poslednjo čast in pomočé njegov grob s solzami pomilovanja. Od pokopa tacega mrliča gre vse, staro in mlado, klaverno nazaj.

O dragi sinovi in hčere matere Slovenije! posebno vi prisrčni mladenči, ki ste že pri kmetijstvu, rokodelstvu ali pri vojaščini ali kteri se na učiliščih v Ljubljani, v lepem Gradcu ali na Dunaju, v Trstu, Gorici ali Celovcu, v Mariboru, Celji ali v Novem mestu za svoj prihodnji stan neutrudno pripravljate: O veselite se kot jaki in vrli Slovenci svojega življenja, pa vendar še celó nedolžno veselje le z mero vživajte; spomnite se in živo si k srcu vzemite, da je mladost rada lehkomiselna, hitro pozabljiva in velikrat prenagla. Pri vsem vživanji nedolžnega veselja nimate vendar nikoli pozabiti svojega poklica, ne zvestega spolnovanja dolžnosti, po kterem ga morete doseči: neutrudno spolnovanje dolžnosti je prva podpora vašega zdravja in dolgega življenja, druga pa brzdanje in strahovanje vaših počutkov.

Mladenči! poslušajte nauk svojega odkritosrčnega, ljubezni polnega in za vaše dobro vnetega prijatelja in nikar ga ne pustite v nemar! Prisrčna mladost, ti veselje našega srca! Bog te obvari, vodi in spremljaj na tvojem popotovanji v lepo čast in cvetočo blažnost predrage domovine!

M. Vrtovec.

Popravki.

Na str. 19 v 2. vrsti od zgorej beri: čednost lepa sluje? namesto: čednost sluje?
„ „ 30 „ 18. „ „ „ „ R. Ledinski namesto: Fr. Ledinski.
„ „ 41 „ 13. „ „ „ „ Nebeška sreča ne kraljuje nam.: Nebeška sreča pa kraljuje.
„ „ 153 „ 17. „ „ „ manjka pesnikovo ime: M. Valjavec.
„ „ 217 „ poslednji vrsti manjka pisateljevo ime: Fr. Levstik.
„ „ 280 „ 20. vrsti od zgorej beri: Junakosrčni nam.: Junak o srčni.
„ „ 281 „ 18. „ „ spodej „ Ki jo namesto: ko jo

Druge manjše tiskarne pogreške naj blagovoljno vsak bralec sam popravi.

Kazalo.

Stran.

Predgovor 3

Vvod.

O slovesnosti sploh 5
O lepotičji pesniškega jezika . . 5
A. Prilike 5
B. Podobe 6
O stihih ali verzih 8
Merjenje zlogov 8
Stopice 8
Stihi ali verzi 8
Rima 9
Kitice 9
O pesniških izdelkih 10
A. Lirika 10
B. Didaktika 11
C. Epika 13
D. Dramatika 15

Prvi razdel: Lirika.

I. Pesmi in elegije.

1. Avstrija za vse 17
2. Na moje rojake 17
3. Moj spominek 18
4. Solnce 19
5. Iskana dežela 19
6. Zvezde 20
7. Luna 20
8. Na posipu hudega grada . . 20
9. Na Danih 1. malega travna . 21
10. V spomin Valentina Vodnika 21
11. Slovó od mladosti 22
12. V spomin Andreja Smoleta . 23
13. Nuna in kanarček 24
14. Zvonikarjeva 25
15. Hči na grobu matere . . . 25
16. Nebesa 26
17. Kdo je mar 26
18. Vojaška 27
19. Zima 28
20. Človečji sled 30
21. Enako naključje 30
22. Razni potje 30
23. Zaničevavcem pevcev . . . 31
24. Pepelnična 32
25. Minljivost 33
26. Na Hrušici 34
27. Zimske misli 35
28. Gospod pri nas ostani . . 35
29. Človek brez rodoljubja . . 36
30. Večernica 36
31. Sebi 37
32. Tožeče drevó 37
33. Tolažba 39
34. Danici 39
35. Hrepenenje 40
36. Roža med trnjem 41
37. Kosec 43
38. Na grobéh 43
39. Rojakom 44
40. Blagor pesnikov 44
41. Sreče dom 45
42. Moje želje 46
43. Boginji petja 47
44. Pomladnji sprehod 47
45. Popotnik 48
46. Prvi pomladnji bučeli . . . 48
47. Pesmim 49
48. Novo in staro 50
49. Na grobu 50
50. Na planini 51
51. Pastir 51
52. Kras 52
53. Na Kalcu 52
54. Biserji 54
55. Molitev 54
56. Noč 55
57. Mati 55
58. Kòrak v̀ življenje 56
59. Slovò in naročilo 56
60. Divjî lovec 57
61. Mladost 57
62. Hrepenenje 58
63. Najviša moč 58

Stran.
64. Ponočna pesem 59
65. Jek 59
66. Otročja leta 60
67. Oj planine 60
68. Slovenec sem 61

II. Vzvišene poezije: ode, himne in popevke.

69. Mozesova zahvalna pesem . 61
70. Svèt in tolaž trpljencem in stiskancem 62
71. Božja vsegapričujočost . . . 63
72. Častite Gospoda 63
73. Diès irae (dan jeze) . . . 64
74. Gloria laus 65
75. Ne sodi 66
76. Na Vršacu 68
77. Star pevec ne boj se peti . 68
78. Pevcu 69
79. V spomin Matiju Čopu . . 69
80. Slovenija cesarju Ferdinandu o veselem dohodu v Ljubljano l. 1844 70
81. Vera, upanje in ljubezen . . 75
82. Vinski trti 76
83. V spomin Cirila in Metoda . 76
84. Opomin k veselju 77
85. Božična 78
86. Bog 81
87. Vekovitost človeških del . . 83
88. Molitev Salomonova pri posvečevanji tempeljna . . . 85

III. Poezije v stalnih oblikah: sonetje, glose in kancone.

89.—99. Sonetje . . . . . 88—93
100. Veliki petek 93
101. Velika nedelja 94
102. Življenja namen 94
103. Zvest prijatelj zdravilo življenja 95
104. Slovencem 95
105. Zabavljica 95
106.—107. Na Libanu 96
108. Ozir v nebó 97
109. Samota 97

IV. Lirično-naučne poezije: naučna pesem, poslanica, satira, nadpisi in uganjke.

110. Nadpisi za mesce 99
111. Trnje in cvetice 99
112. Smrt 99
113. Spoznanje 100
114. V sreči — nesreči 100
115. Bogatin 100
116. Čič v nič 100
117. Pušičarjem 100
118. Predgovor in zagovor . . . 100
119. Vzrok nezlatega veka . . . 100
120. Pred pevcu, zdaj homeopatu. 100
121. Nova pisarija 101
122. Uganjka 105
123. Novice bralcem h koncu leta 105
124. Resnice 107
125. Različne misli 107
126. Bahaču 107
127. Resnica 107
128. Uganjka 108
129. Besednja uganjka 108
130. Mladini 108
131. Aforizmi 108
132. Biserji 109
133. Poslanica Svitoslavu . . . 109
134. Salomonovi pregovori . . . 111
135. Iz pobožnih razgovorov . . 112
136. Kitica slovenskih pregovorov 116

Drugi razdel: Epika.

I. Pripovedno-naučne poezije: Basni, parabole in alegorije.

137. Sraka in mlade 118
138. Mravlja s kobilico 118
139. Kresnica 119
140. Prepirajoči trepetliki . . . 119
141. Čudno jezero 120
142. Svečan in cvetica 120
143. Umetnik 122
144. Pluga 123
145. Cena 123
146. Hrast in lipa 124
147. Vojska z volkom in psom . 124
148. Mladeneč in Vila 128
149. Prilika o delavcih v vinogradu 129
150. Prilika o semenu, plevelu, gorčičnem zrnu in kvasu . 129
151. Ezopove basni 131
152. Heroslav na razpotji . . . 132
153. Lev in opica 134
154. Jež in lisica 134
155. Laver in rožmarin 135
156. Starec in mladeneč 136
157. Viri pozabljivosti 137
158. Adamova smrt 138
159. Mož na Karmelu 139
160. Noč in jutro 141

II. Pravljice, pripovedke in legende.

161. Vrtec 142
162. Zapuščeni 142

Stran.
163. Jezus učence razpostavlja . 143
164. Kaj se sme in mora peti . . 143
165. Legenda 144
166. Pohlep oslepí 145
167. Turški križ 151
168. Znamenja dežja 152
169. Pastir 153
170. Župan 158
171. Topol 160
172. Morska roža 161
173. Delitev 161
174. Pravljica o Rojenicah . . . 162
175. Vila prijateljica in mesci prijatelji 163
176. Zmaj Vukotin 165
177. Snegurka 165
178. Skrb in smrt 168
179. Kralj in možaka poštenjaka . 170
180. Marjetica 174

III. Balade, romance in pripovesti.

181. Desetnica 177
182. Gospod Baroda 179
183. Mlada Breda 180
184. Asan-Aginica 185
185. Grof habsburški 187
186. Sanje cesarja Rudolfa I. . . 190
187. Ukleti grajščak 191
188. Pevčeva kletev 193
189. Ubežni kralj 194
190. Ljudmila 196
191. Junakov grob 197
192. Smrt Hasan-bega 198
193. V jamo pade, kdor jo drugemu koplje 201
194. Martin Krpan 208

IV. Junaške pesmi, epopeja in roman.

195. Ljubušina sodba 218
196. Čestmir in Vlaslav 220
197. Jaroslav 226
198. Kralj Matjaž 232
199. Pegam in Lambergar . . . 234
200. Ravbar 236
201. Sedem sinov 238
202. Krst pri Savici 243
203. Homerove Ilijade XIX. spev 253

Stran.
204. Slovo o polku Igorově . . 261
205. Pan Podstoli 265

Tretji razdel: Dramatika.

206. Devica orleanska 273
207. Marija Štuart 284
208. Tomaž Mor 289

Četrti razdel: Podučna tvarina.

I. Krajepisni in natoroznanski sestavki.

209. Ezdrelonska planjava . . . 292
210. Razgled z Oljske gore . . . 293
211. Mrtvo morje 294
212. Pot skozi puščavo 295
213. Trst 300
214. Postojnska jama 307
215. Vipavska borja 310
216. Življenje pod vodo 314
217. Mravlja 319
218. Vinska trta 325

II. Narodopisni in zgodovinski sestavki.

219. Beli Kranjci 328
220. Goslar 333
221. O Vilah 334
222. Verstvo starih Slovencev . . 337
223. Sv. Rupert 339
224. Začetek križanskih vojsk . . 342
225. Lenart Hodiščan 346
226. Nasledki prvih turških vojsk 349
227. Kacijanar 351
228. Življenje in šege na Ogerskem za habsburških vladarjev do Karola VI. 354

III. Razprave, pisma in ogovori.

229. Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške . . . 356
230. Pogled na grško omiko . . 360
231. Slovenske narodne pripovedke in pravljice 366
232. O petji 368
233. Mlajši Plinij Strabonu . . . 370
234. Ciprijan Donatu 372
235. Jan Sobieski svoji ženi . . 374
236. Sporočilo slovenski mladini . 377

1. [illegible]
2. [illegible]

BINDING SECT. MAR 6 1970

PG
1913
C8
1868

Cvetnik slovenske slovesnosti

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 08 05 08 024 7